

P O R Z A D E K

Nabożeństwa Kościoła

ta powszechnego Apostolskiego / słowem
Bożym zbudowanego y ugruntowanego
na Jezusie Chrystusie: który jest Bogiem Izrael-
skim / Synem Bożym przedwiecznym spolistnym z
Oycem / Zbawicielem / Kaptanem / Przyczyncą
jedynym namiestniką nie mającym / y do-
syc czynieniem za grzechy ludzkie.

Spisany ku chwale B O G U W T R O J C Y
jedynemu: Roku 1 5 9 8.

Przez Kiedzą KRZYSZTOFA KRAINSKIEGO,
Superintendentą Kościołów reformowanych w
małej Polsce / za rada y dozwoleństwem
bractwy Dystryktu Lubelskiego.

Drukowano w Toruniu / Roku 1599.

Coloss. cap. 8. v. 2.
Gaudeo videns ordinem vestrum.
Eccles. cap. 11. v. 8.
Priusquam audias ne respondeas ver-
bum.

Hieronymus Praefat. in Isaiam.
Legant prius & postea despiciant, ne
videantur non ex iudicio, sed ex odij
praesumptione ignorata damnare.

Cyprianus Epistola 71. ad Quintum.
Cui rei Paulus quoque prospiciens, &
concordiae & paci fideliter consulens,
in Epistola sua posuit, dicens: Prophe-
tae autem duo aut tres loquantur, &
ceteri examinent. Si autem alij re-
uelatum fuerit sedenti, ille prior tace-
at. Qua in parte docuit & ostendit,
multa singulis in medium reuelari: &
debere vnumquemque non pro eo
quod semel imbiberat & tenebat, per-
tinaciter congregari, sed si quid melius
& vtilius extiterit libenter amplecti.
Non enim vincimur quando offerun-
tur nobis meliora, sed instruimur: ma-
ximè in his, quae ad Ecclesiae unitatem
pertinent, & spei & fidei nostrae veri-
tatem.

L. i. 346 786

P R Z E M O W A
do pobożnych mężow / á brá-
ciey miley w synu Boży Jezusie Kry-
stusie Ministrów: ktorych DVCH
SWIETY, w Małey Polšcie nad-
zborem powszechnym Apostolskim sto-
wem Bożym reformowan, m / Pasterz-
mi y dozorcami przekożyl.

Astor. 20.
v. 18,

1. Cor. 1. v. 2.
Kościołowi Bożemu który iest w
Polšcie / poświęconym w Jezusie
Krystusie / wezwanyim świętym / ze wšy-
tymi ktorzy wzywają imienia Pána náše-
go Jezu Krysta ná wšelkim mieyscu / tak
ich iako y nášego. Lastá wam y pokoy /
od Boga Oycá nášego / y Pána
Jezu Krysta.

1. Cor. 14. v.
40.

1. Cor. 4. v. 1.

Nawel Apostol pišac do Ko-
ryntow / między inšymi rze-
czami tak mowi: Omnia de-
center & secundum ordinē
fiant in vobis. Tymi słowy łaskawi
brácia / Apostol vpomina lud Boży /
á nawiecyšajárze tájemnic Bożych /
á slug Chrystusowych / áby w Koście-
le Bożym zgodę / šczyrość / iedność /
porządek z słowem Bożym zgodny /

*Upomnienie do
apostolskie.*

A 2 vcjcinwoś

4. Przedmowa.

Arredo znaki Ko-
ścioła Bożego.

Augustinus lib. de
vnitate Ecclesie,
cap. 3. 6. 11. 16.

Beda in Prouer. So-
lom. lib. 1.

Także in Psal. 8.
August. Sermone
ad infantes.

Chrysostomus Tom.
1. Homil. 1.

August. Epist. 118.
ad Ianuarium.

uczęciwość wszelaka w religiey krze-
ścińskiej / zachowali. A słusnie to
czyni Paweł święty: Bo iż się odzy-
wany do Artykułow wiary krześci-
ńskiej: do iedney głowy Pana naszego
Jezusa Chrystusa: do kościoła one-
go / w którym byli Apostołowie świe-
ci / ktorego są znakiem / iako mówi Lu-
kasz święty / także Doktorowie / Au-
gustyn / y Beda, Purum verbum Chri-
sti, doctrina Apostolorum, & verus
vltus sacramentorum: do iednakięgo
rozumienia o Sakramenciech ktore
zowie Augustyn Chryzostom Docto-
rowie / Mysteria pacis & vnitatis, do
iednoty świętey / do zwiastki / a miło-
ści braterskiej: ktora iest zerwnetrz-
nym znakiem kościoła duchownego /
iako mówi P. Chrystus. Godzi się te-
dy za prawdę / abyśmy się y w tych
rzeczach zgadzali / na których budow-
nie kościoła Bożego wisi: czego zda-
wna pragneli y życzyli sobie Antece-
sorowie nasi / na co się y ludzie cie-
śni oglądali / y na ktore rzeczy Diabeł
oczył ludzkom przedarl / aby tylkoochy

Ephef. 1. v. 22

Aff. 2. v. 41.
42.

Iohan. 13. v. 35.

dzie

Przedmowa. 5.

Mat. 24. v. 14.

Ephef. 2. v. 20

dzie mogli Ewangelia święta / ktora
tych czasow zaświtnela po wszystkich
świecie / po wszystkich królestwach / cze-
go y Bellarmin nie przyz Seweryne
Żydem / ktora byli Theologowie Rzy-
mscy superstyciami / także Aristotele /
sem / Platonem / Akwinasem / Sco-
tem / Lombardem / Ceremoniami Ży-
dowskimi / Pogańskimi / zamierzwili
To zeznawa Polydor°. Co widzać ko-
ściół prawdziwy / na fundamencie A-
postolskim vgruntowany / nie inaczej
iedno iakomakka syny swoje vpomina
proszac / aby dla zażkiania vst przeci-
wników Ewangeliey Chrystusowej /
we wszystkich rzeczach ktore się ściąg-
ia donabożenstwa / zgode zachowali:
iako w wierze / w miłości / w Ceremo-
niach / w modlitwach / w śpiewaniu /
y w formach okolorslugowania Sa-
kramentami / każdy vstępuiac opiniey
swoiey / a poddawiać się pod rząd ko-
ścioła Bożego / słowem Bożym rza-
dzone: aby mogli mieć zawstyżenie
Bellarmin° Jezuita / ktory nie słusnie
kościół Boży tym zarzuca / mówiac:

Bellar. Prafat. in
Tomum 1.
Seuerinus lib. 3.
cap. 1. de mirac. la-
cincti.

Polydorus lib. 5.
cap. 1. de Inuen. re-
rum.

Takomnente Ko-
ścioła Bożego.

Lib. 4. cap. 10. de
notis Ecclesie.

A 3 Apud

6. Przedmowa.

Apud Hareticos non est vlla regula finiendarum controuersiarum, quilibet enim se preponit aliis, & quilibet vult esse iudex aliorum. **To go boli/ iż my będąc na wolności krześcijań/ strey/ o ktorey mowi s. Páwel/ Fra- tres in libertate vocati estis, niedawa my náuki ducha świętego pod rozsa/ deł Rzymńskiego Biskupa/ ani karkow nászych iemu pod nogi podkładamy. A nie bez przyczyny do tego nas wie/ dzie Kościół Boży/ abyśmy iedne for- menabożeństwa mieli: ale to czyni za- nápominiem Páwła świętego/ kto- ry mowi/ Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in v- na spe vocationis vestræ, vnus domi- nus, vna fides, vnum baptizma. **Ten/ że mowi/** Sectare iustitiam, fidem, cha- ritatem, pacem, cum iis qui inuocant Dominum ex puro corde. **Tenże mo/ wi Apostol:** Deus autem patientiæ & solatii det vobis id ipsum sapere in al- terutrum, secundum Iesum Christum, vt vnanimus, vno ore honorificetis**

Deum,

Gal. 5. v. 13.

Ephes. 4. v. 3, 4, 5.

2. Tim. 2. v. 22

Rom. 15. v. 5, 6

Przedmowa.

7.

Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi. **Czyni to ieszcze Kościół zara/ da Augustina Doktorá/ ktory mowi:** Ad aquam venistis, & conspersi estis, & panis Dominicus facti estis, quomo- do ergo videtis esse vnum quod factum est, sic vnum estote vos diligendo in- ter vos, tenendo vnam fidem, vnam spem, indiuiduam charitatem. **A prze- toż to my slyścac/ z gode nabożeństvá zachowamy/ á to dla tych przyczyn. Naprzód/ Abychmy sie okazałi być w onym Kościele Apostolskim/ o ktorym mowi Łukasz święty. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.**

Act. 4. v. 32.

Mat. 18. v. 7.

Druga/ abychmy zabiegali zgorz e- niu/ pomniac co mowi Christus Pan Væ homini illi per quem venit scanda- lum: ktoremu możemy latwie zabie- żeć/ gdy zachowamy zgode w iedná- tum obchodzie nabożeństvá: do cze- go nas wiedzie Páwel święty mo- wiąc/ Implete gaudium meum, vt idé- sapiatis, eandem charitatem habén- tes, vnanimus id ipsum sentientes, ni-

hil per

Augustinus Feria
2. Pasche.

Dla czego mamy
zachować zgode w
nabożeństwie.

Przedmowa. 8.

hil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrâtes: Non quæ sua sunt singuli considerantes sed ea quæ aliorum.

Trzecia / Abychmy mogli budować Kościół Boży / w dobrej nam są pa mieć słowa Pawła świętego / który mówi / Itaq; quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicem custodiamus. **Tenże** ieſzcze mówi: Omnis enim factus sum, ut omnes saluos facerem, factus sum infirmus ut infirmos lucrificerem. **Testowa** godne są wważenia / abyſmy budowali a nie rozwalali / a tych którzy rozwalają: auctoritate verbi Dei hamowali. **Mowi** s. Paweł / Rogo vos fratres ut obseruetis eos qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.

Czwarta / aby sie zaczęły wſtąpić / którzy nam żądawia iakoſ nie zgode w nabożeństwie / onym to wſtąpić / zuiac samym skutkiem / iż to mowa nieſłusznie. O czym nas napomina s.

Piotr /

Phil. 2. v. 2, 3, 4.

Rom. 14. v. 9.

1. Cor. 9. v. 22.

Rom. 16. v. 17.

Przedmowa 7.

1. Petri 3. v. 15, 16.

Piotr / Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe, sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersionem.

A coż nam żaniesz gode żądawia. **Azymianie /** wieleby o tym mówić: ale między inſymy rzeczami / to nam żądawia / iż my ſie nie zgadzamy w nauce / w wierze / w obrzędzie Kościoła / w modlitwach / w ceremoniach / w ſpiewaniu / także w formie około wſługowania ſakramentami / **słowa s. Bellarmina Jeſuity połozone.** Si verò etiam ritus, ac coeremonias eorum explicare aggrederer, tum vero maximè, quamuis in re feriâ rideretis: tot enim fermè apud eos extant formæ sacramentorum administrationum, ut numerari vix queant: & quod summis Pontificibus tribui posse negant, ut ritum aliquem in Ecclesia statuant, id sibi apud eos quivis

homuncio

Porwarz Jeſuita.

Præf. in 1. Thomum.

8. Przedmowa

*Czytamy Gloz Grati-
ani in Cano. Species
de consecrat. Dist. 2.
tam nullum exitum
reperies. Extr. de
Celebr. Miss. Can.
Cum Martha & Sa-
me go Bellarmis
na lib. 1. cap. 1. lib. 3.
cap. 11, 13, 14, 15, 16. di
Sacr. Euch. 17. T&E
je Lombardum Lib.
4. Dist. 11.*

homuncio pascim assumit. Quod si po-
stremo quid de sacramentis singuli
Haretici sentiant explicandum susci-
perem, nullum vnquam exitum repe-
rirem. Weycie iako to iest dyabel chy-
try y z slugami swymi / gdy nie moga
zganic nauki Prorockiej y Apostol-
skiej / ktora opowiedzia vbodzy stu-
dzy Chrystusowi: tedy wiec zwykli im
zadawac iakies niezgody / A nie trlko
wstnie / ale y pismem to pokazuią / kto-
rym y formy / ceremonie / spiewa-
nia / modlitwy nasze / iuz zawadzily /
w ktorych roznosć wkazuia / ktorey
my nie baczymy: A iesli roznosć mo-
ze sie nalesc w slowiech / non autem
in re: to iest / iz niektorzy inszymi slo-
wy dluzszymi modlitwami wsluge-
sacramentow odprawuia / piesni po-
dlug czytania spiewaia / modlitw we-
dlug czasu y potrzeby rzywaa ro-
znych od inszych zborow: To ta iest
roznicą w naszym nabozenstwie. A
dla tego w niektorzych slowiech / w
piesniach / w czytaniu / w modli-
twach / w formach / iest roznicą / (a
wszakoz nie w rzeczy / ani w slowiech)

vstawy /

Przedmowa 9.

Rom. 14. v. 5.

vstawy Chrystusowej) cześcia iz ka-
zdy przestawa na wolności krześci-
anstkiej: Paweł s. mowi / Vnusquisq;
abundet in suo sensu. Też słowem
wi Hieronymus pisac ad Lucinium,
gdy siego pytał o te rzeczy w kto-
rych sie nie zgadzali krześciane. Vna
quæq; prouincia abundet in suo sen-
su. Czytamy apud Gregorium, kiedy
sie go pytał Augustinus Biskup Kan-
tuarienski o roznicę / ktore wiedział
w kościele / mowiac: Miror cum vna
sit fides, cur sint tamen diuersæ con-
suetudines ecclesiarum, & alia sit For-
ma Romana, alia Gallicana. Odpo-
wiedział mu / Nouit fraternitas tua
Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in
qua se meminit nutritum, quam val-
de amabilem te habeat. Sed mihi pla-
cet, vt siue in Romanâ, siue in Gallia-
rum, siue in qualibet ecclesia aliquid
inuenisti, quod plus omni potenti Deo
possit placere, sollicitè eligas in An-
golorum ecclesia, quæ adhuc ad fidem
noua est, institutione præcipua quæ
de multis ecclesiis colligere potuisti,
infundas. Non enim pro locis res, sed

in Regis. Lib. 11.

B 2 pro

10. Przedmowa

pro bonis rebus, loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculo collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem deponere. **Cześcia też iż modlitw** expresse **przy śasunku tych śasamentow w slowie Bożym** nie mamy opisanych / y dla tegoż ma wolność kościół używać tych / które mogą być nacheodzić / a słowu Bożemu nie przeciwne. Calvinus powiedział: Quia autem in externa disciplina & caeremoniis nō voluit sigillatim præscribere quid sequi debeamus (quod istud pendere à temporum conditione prouideret, neque iudicaret vnam seculis omnibus formam conuenire) confugere hic oportet ad generales, quas dedit, regulas, vt ad eas exigantur quæcunque ad ordinem & decorum præcipi necessitas ecclesiæ postulabit. **Zgadza sie Kalwin z Augustynem** który mówi / Dominus non præcepit quo deinceps ordine sumeretur cœna domini, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, ser-

uaret

Institut. Lib. 4. cap. 10. Sect. 30.

Epist. 118.

Przedmowa 11.

1. Cor. v. 34.

uaret hunc locum. **A przywiódłszy słowá Apostolskie** mówi: Vnde intelligi datur, quod multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinueret, quem vniuersa per orbem seruat ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diuersitate variatur.

A dla czegoż nam różność / nie zgode / wskazuje w śpiewaniu / w modlitwach / w czytaniu / w formach: dla tego aby niezgode nasze rzekomo wskazawszy ludziom / kościół náš za padeyżżany / y religia za nie prawdziwa wdali / ale iesliż dla tey różności / która iest in verbis, non autem in re, kościół krześcianski chce wdać za padeyżżany / y nieprawdziwy / coż rzeka o onym kościele starożytnym / który używał różnych modlitw / śpiewania / form / ceremonii: czyli go osadza być nieprawdziwym: Nie widzi mi sie / podobno tego zamilcza. **Iż sie stary kościół niezgadzał y roznił ceremoniami / świadczą Doktorowie / świadczą Historykowie. Doktor Irenæus te różnice wspominając pisze**

Dla czegoż nas niezgodę śaszczenia przeciwnicy.

Kościół starożytny nie zgadzał sie w śpiewaniu / w modlitwach / w obrzędach / w postach / w świętach / awżdy był kościołem prawdziwym. Eusebius lib. 5. cap. 14. Histor.

B 3 do

12. Przedmowa

do Wiktora Biskupa Rzymskiego/
mowiąc: Non enim de die Paschatis
solum, sed etiam de ieiunii ratione, &
modo, est ista constituta controuer-
sia. Quidam namque vnum diem se
ieiunare oportere existimant: alii du-
os: non pauci plures, multi quadra-
ginta, atq; diurnis nocturnisque ho-
ris omnibus numeratis, diem suum
metiuntur ac statuunt. Atque eiusmo-
di eorum, qui hæc obseruitabant ieiu-
nia, varietas ac discrepantia, non iam
nostra ætate cœpta est, verum etiam
longe ante apud maiores nostros: qui
(vt coniectura a se sequi licet) non ac-
curate cōsuetudinem eorum, qui vel
simplicitate quadam, vel priuata au-
toritate aliquid in posterum tempus
statuissent obseruârunt. Atque nihi-
lominus cum isti inter se pacem tran-
quillam retinuerunt, tum nos etiam
inter nos retinemus: sicque varia ac
discrepans ieiunii ratio concordiam
fidei plurimum commendat. Wey/
kiedy Wiktor chciał kościół na-
wschod słońca ekskomunikować
dla różnych ceremonii/Biskupowie/

á nawiecy

Przedmowa 13.

á nawiecy Irenæus, w tym siemu
sprzeciwili acriter & acerbę y z tego
go strasowali: co przypomina y Ni-
cephorus. Augustinus ad Ianuarium
piśac mowi/ ktory sie go radził w ro-
żnych ceremoniach: Miror sanē quod
ita volueris, vt de iis, quæ variē per
diuersa loca obseruantur, tibi aliqua
conscriberem, cum & non sit neces-
sarium, & vna in his saluberrima re-
gula retinenda sit, vt quæ non sunt
contra fidem, neque contra bonos
mores, & habent aliquid ad exhorta-
tionem vitæ melioris, vbicunque in-
stitui videmus, vel instituta cogno-
scimus, non solum non improbemus,
sed etiam laudando & imitando secte-
mur, si aliquorum infirmitas non ita
impedit, vt amplius detrimentum sit.
Tenże piśac ad Casulanum mowi/
Sit ergo vna fides vniuersæ, quæ vbi-
que dilatatur, ecclesiæ, tanquam in-
tus in membris; etiam si ipsa fidei v-
nitas quibusdam diuersis obseruatio-
nibus celebratur, quibus nullo mo-
do, quod in fide verum est, impedi-
tur. Omnis enim pulchritudo filiæ

Nicephorus lib. 4.
cap. 38. 39.
August. E. pist. 119.

Epist. 86.

regis

14. Przedmowa

regis intrinsecus: illæ autem obier-
uationes quæ variè celebrantur, in e-
ius veste intelliguntur: vnde ibi dici-
tur, In fimbriis aureis circum amicta
varietate. Sed ea quoque vestis ita
diuersis celebrationibus varietur, vt
non aduersis contentionibus dissipe-
tur. **Toż mowi piśac ná Psalm 45.**
Beatus Renanus piśac in Liturgiam
Chrysostomi, mowi: Constantinopo-
litana ecclesia habuit suam consuetu-
dinem, & cæteræ ecclesiæ suam olim
procul dubio, nec refert in precibus
ac cœremoniis variationem esse, mo-
do in ipsa re conueniamus: longum
foret si Mediolanensis ecclesiæ con-
suetudinem recensere velem. **Tenże**
mowi piśac in librum Tertuliani de
corona militis: Et suas consuetudines
habuit Oriens, quemadmodum li-
quet ex Dyonisio Græco autore,
quem Areopagitam vocant, suas ha-
buit & Occidens: nam cœremoniæ se-
cundum ecclesiarum & regionum di-
uersitatem variant. Socrates **Histo-**
rię Krześcijański te różnice wspomni-
niać mowi: Cuiusque religionis &

sectæ

Przedmowa 15.

sectæ varii sunt ritus, licet eadem de
illis ipsis habeatur opinio: etenim qui
in eadem fide consentiunt, iidem in
ritibus ac cœremoniis inter ipsos di-
screpant: proinde pauca de variis ec-
clesiarum ritibus hoc loco disere-
re, non erit incommodum. **Wstępuję**
tamżaraz iako sie dawni Krześciance
nie zgadzali w poście przedwieko-
noctnym / w brakowaniu pokarmów
mi / w świeceniu Wiekieynocy / w
małżeństwie duchownych / w uży-
waniu sakramentu: bo tak mowi / De
synaxi variæ consuetudines sunt, & c.
wie Krzcie / w modlitwach / w spie-
waniu. Bo tak mowi: Ad summam
apud omnes, religionum & sectarum
formas nusquam reperire poteris du-
as, quæ in precandi more consenti-
ant inter se. **Tamże:** Causæ quidem &
autores eiusmodi discrepantiæ, fue-
runt episcopi, qui variis tempori-
bus ecclesiis præerant. **Tamże:** Ve-
rum omnes ecclesiarum ritus, qui
in singulis vrbibus regionibusque v-
surpantur, scriptis mandare, vt val-
de laboriosum est, ita vix, aut ne vix

¶ quidem,

16. Przedmowa

Sosom. Histor. lib. 7.
cap. 19.

Histor. Nicephor.
Lib. 12. cap. 34, 35.

Epist. 86. & sunt
verba Ambrosij.

quidem, fieri potest. **Tamże wkażmie/**
iż multæ dissensiones ipsis Apostolo-
rum temporibus ob rituum diuersi-
tatem oriebantur. **Toż mowi** Soso-
menus: Precibus quoque & cantibus,
& lectionibus nec iisdem, nec eodem
tempore cūctos vti inuenire est. **Toż**
mowi Nicephorus, Precationes &
Psalmodias non easdem ecclesiæ o-
mnes habent, sed neque libros aut le-
ctiones easdem. **Tu słyszmy iako w**
starym kościele były różne ceremo-
nie/ ale zgodą w wierze / dla których
sie nie potępiali / nie gorsyli / ieden
drugiego summiem do swych ce-
remony nie obowiazował / wolne by
ły: budowaniu dogadzali. Augusti-
nus pisząc ad Casulanum **mowi:** Ad
quamcunque ecclesiam veneritis, e-
ius morem seruate, si pati scandalum
non vultis, aut facere.

Hieronymus pisząc ad Lucinium
mowi: De Sabbato quod quæris v-
trum sit ieiunandum; & de Euchari-
stia accipienda quotidie, quod Ro-
manæ ecclesiæ, & Hispanicæ obserua-
re perhibentur, &c. Sed ego illud te

breuiter

Przedmowa 17.

breuiter admonendum puto, tradi-
tiones ecclesiasticas præsertim quæ
fidei non officiant, ita obseruandas,
vt à maioribus traditæ sunt, nec alio-
rum consuetudinem aliorum contra-
rio more subuerti, sed vna quæque
Prouincia abundet in suo sensu. Ni-
cephorus **mowi/** Vt satis constet pri-
mos illos verbi ministros, ab initio
obseruationes eiusmodi, arbitrio quo-
rumque reliquisse, vt quisque non me-
tu aut necessitate quapiam adductus,
quod bonum est deligere, & sequi
posset.

Lib. 12. cap. 34.

Sosomenus **mowi /** Fritulorum e-
nim, & quidem merito, iudicarunt,
consuetudinis gratia à se mutuo se-
gregari eos, qui in præcipuis religio-
nis capitibus consentirent: neque e-
nim easdem traditiones, per omnia
similes, in omnibus ecclesiis, quamuis
inter se consentiant, reperire possis.

Lib. 7. cap. 19.

Toż mowi Nicephorus. **A iako sta-**
ły kościoł nie potępiał siedla różnych
ceremonij; tak y my będąc w tymże
kościelie starożytnym / zgodzając się
w wierze / w nauce Apostolskiej / ro-

Lib. 12. cap. 34, 35.

C 2 żnymi

18. Przedmowa

żaynu ceremoniami nie obrazamy
sie / dla nich sie nie potepiamy / do
nich nigdy sumieniem nie obo-
wiewiamy / bráciey wolney w Chri-
stusie nim nie obciążamy : tylko ná-
pominamy / prosimy / aby ministro-
wie częsom / osobom / budowaniu /
zgorżemu dogadzali. Dcża nas tego
nie tylko ci Doktorowie námienieni /
ale też Synody náše Generálne / iá-
ko Synod Sedomierski / Confessia
Sedomierska / articulo 27. Synod
Krakówski Canone 1. Synod Pio-
trowski / Can. 4. Synod Poznán-
ski / Canon. 2. Synod Włodzisław-
ski / Cano. 6. Synod Toruński Can.
18. Dcża nas tego y oni meżowie v-
czeni / iáko Calvinus, o czym kto chce
niech czyta te náznáczonie młeyśca.

Choć tedy niektóre kościoły w ce-
remoniách nie zgadzają sie / sstać ie-
dnáć żadnego obelżenia nie mają /
gdy sie in articulis fidei zgadzają :
gdyż też te rzeczy / ktore per loca &
regiones variantur, liberas habent
obseruationes, iáko rczy Augustyn.
21 Petrus Martyr mowi : Neque ta-

men

Instit. lib. 4. cap. 10.
Sect. 27, 30, 31, 39.

Epist. 118. ad Ianua.
Martyr. lib. idolat.
Clas. 2. cap. 4.

Przedmowa 19.

men existimo nimium esse conten-
dendum, vt ritus & caeremoniae sint
eadem, & vbique modo eodem ser-
uentur: sed hoc prouidendum est, vt
cum verbo Dei minime pugnent: imò
ad illud quàm maximè potest fieri
accedant, & pro viribus aedificatis,
nec non decens ordo, promoueatur.
X doклада / Diuersitas ceremonia-
rum est utilis. Kto chce niech czyta
list tego to meża rczonego do Hope-
rá Biskupa Angielskiego w tey má-
terey. Martinus Lutherus mowi.
Quod si quæ differentiae in hac eo-
rum confessione occurrent, de riti-
bus & caeremoniis, vel de coelibatu,
meminerimus nunquam fuisse, neque
potuisse omnium ecclesiarum omnes
ritus, & obseruationes esse aequales,
vel easdem: id enim non permittunt
hominum, regionum, temporum ra-
tiones, & varietates, modo salua sit
doctrina fidei & morum.

A temu / iesli kościoły Ewänge-
lickie są podeyżrzáne y kácerskie / dla
tego iż vżywają różnych form: coż
rzekł o onym kościele starożytnym /

Praefat. in Confessi-
onem Valdensium.

C 3 Ktory

20. Przedmowa

Stárożytny Ko-
ściół używał wola-
no różnych form.

Chryzostomus.

Præfatio. in Liturg.
Chryzostomi.

który używał rozmaitych form :
Pełnie go osadza za heretycki. A iż
stary Kościół różne formy miał po-
kazuje się / po częściach Apostolskich każ-
da prowincya / każdy Biskup we-
dlug upodobania swego miał swo-
je forme. Chryzostom miał swoje
forme / która zwano Constantino-
politana: y to y tych form wiele było
Chryzostomowych / a bardzo z sobą
niezgodnych: o czym pisze Beatus Re-
nanus Ioanni Hoffmegerster / y Era-
simus, także Claudius, którzy Grecką
Liturgia jego weterowali / a Pelargus
ją wydał : z która nie zgodzi się ta /
która używa w Rzymie in Vatica-
no. A tak te formy / quæ sub vnus
nomine Chryzostomi venditantur, vt
res ipsa manifestè arguit, falso illi tri-
buuntur. A wszakoż przecie ona for-
ma albo Liturgia nic innego nie była /
jedno communio: Bo tak tam jest /
Postquam sacerdos accepit commu-
nionem cum reliquis, tum porta ma-
xima aperitur, sacerdos calicem o-
stendit populo dicens: In timore Dei,
& fide, & charitatè appropinquate,

Diaconis

Przedmowa 21.

Diaconis ait: Appropinquate in pace.
Populus respondet: In nomine domi-
ni. Deinde Diaconi summunt com-
munionem, postea mysteria deferun-
tur ad locum, in quo populus accipe-
re debet. Miał swoje forme Epipha-
nius, ktorey y dziś Ruś używa po-
ście. Miał swoje forme Basilus, z
która się nie zgodzi z Rzymem / iako to
zeczawa Vicelius, która iednak nic
in tego nie jest / iedno communio: bo
tam w tej Liturgicy te słowa są. Nos
omnes ex vno pane, atque ex vno
poculo sumentes. Tamże: Sacerdos
diuidit sanctum panem in quatuor
partes, chorus communionem canit,
& sic communicant omnes. Miał
swoje forme Iacobus, która nic in te-
go nie była / iedno communio, w k-
to-
rey te słowa są: Sacerdos ait, Nullus
eorum, qui orare non possunt, nobi-
scum ingreditur: Diaconus ait, Cum
timore, & fide, & dilectione accedi-
te. Populus respondet: Benedictus qui
venit in nomine domini. Deinde im-
partit clero: cum autem attollunt
Diaconi discos & calices ad imperti-

endum

Epiphanius.

Basilus.

Præfatione in Li-
turg. Basil.

Iacobus.

22. Przedmowa

Dyonisius lib. de Ec-
clesi. Hier. cap. 3.

Clemens.

Lib. 2. Bibliot. Sact.
Cusanus lib. de Con-
cord. Cathol. 3. cap. 2.
Ioanne Turecrem.
in 2. Eccl. summe
vol. 1. cap. 110.
Eusebius lib. 3. c. 23.
Hieronymus de Ec-
cles. Script.
Petrus Crabbe in 1.
Tomo Concil.

endum populo: Diaconus ait, Domi-
ne benedic. **Miał swoje forme** Dyo-
nisiusz, w ktorey acz jest wiele zabo-
bonow/ceremoniy Żydowskich prze-
ciwnych słowu Bożemu: iednak ona
Liturgia przeciwna jest **Msy Rzym-
skiej**/ktora to w sobie ma: Stans Pon-
tiffex coram sanctissimis signis, quæ
proposita sunt. **Tamże**/ Pane enim,
qui opertus erat & integer, aperto,
atque in multas partes fracto, & vni-
co calice diuiso inter omnes, quod v-
num est, signis multiplicat, & distri-
buit. **Jest też forma Klemensowa**
z ktorey dowodzą Rzymianie zabo-
bonow swoich: ale ten Klemens nie
był wcześniem onym / **Pawła s. o kto-
rym wzmianka jest do Filipensow w**
liście/ ale fictus Klemens / tak y iego
Liturgia jest ficta, Apocripha, iako o
tym świadczy Sixtus Senensis: wiele
riag falszywych zmyślonych pod i-
miemem tego Klemensa wydano/
ktore Doktorowie odrzucają / y są
miz Rzymianie. **Achoć sie ona Li-
turgia zaślaniają Rzymianie Kle-
mensowa** / iednak przecie różna jest

od ich

Phil. 4. v. 3.

Przedmowa 23.

od ich **Msy** / ktora Liturgia wy-
drukowano w Wenecyey z przedmo-
wą Ioannis Caroli Bouii, Episcopi
Ostunens. ex lib. 8. cap. 17. ad legatos
concilii Tridentini. **Tam ta Liturgia**
to w sobie ma/ iako modlitwy/ spie-
wania / iezykiem rozumnym / spo-
czne używanie oboiey cząstki / wzy-
wania swietych niemających / ofiarowa-
nia za tych ktorych oni powiedają
być w czyściu/ niemających. **Miał też swo-
ie forme** Gregorius, swoje Gelasius,
swoie Isidorus, swoje Ambrosius,
swoie Damascenus, ktore byly różne
od siebie: ktore formy wspomina
Bellarminus. **Miał swoje Mediolan**
y teraz ma różna od Rzymskiej/
świadczy Beatus Renanus, y Bellar-
minus, y ci co tam bywają. **Miała**
swoie Gallia różna od Rzymskiej y
od Mediolanskiej. **O czym wspo-
mina Carolus Caluus, mowiąc**: Nam
& vsque ad tempora abani nostri Pi-
pini, Gallicanæ ecclesiæ aliter quam
Romana vel Mediolanens. Ecclesia,
diuina officia celebrabant, sicut vi-
dimus, & audiuimus ab eis, qui ex par-

Gregorius.
Gelasius.
Isidorus.
Ambrosius.
Damascenus.
Bellar lib. 1. cap. 19.
de Missa.
Mediolanum.
Renanus Prefa. in
Liturg. Chrysost.
Bellar. lib. 1. cap. 18.
De bonis operibus.
Gallia.
Carol. ad Rauen.
Eccles. Epist.

D tibus

24. Przedmowa

tibus Toletanæ ecclesiæ ad nos venientes, secundum morem ipsius ecclesiæ coram nobis sacra officia celebrarunt. Celebrata sunt etiam coram nobis sacra Missarum officia more Hyerofolimitano, autore Iacobo Apostolo: & more Constantinopolitano, autore Basilio. Sed nos sequendam ducimus Romanam ecclesiam in Missarum celebratione, &c. **Mi**ła swoje Hiszpania różna od Francyi i Rzymu: a nie tylko różna, ale też w samej Hiszpanii wiele było form różnych z sobą niezgodnych; co się pokazuje ex Concilio Toletano 4. **A**bowiem Cano. 2. czytamy: Placuit ut unus ordo orandi, atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam, atque Galliam conservetur: unus modus in Missarum solennitatibus: unus in vespertinis officiis, nec diuersa sit ultra in nobis ecclesiastica consuetudo; quia in vna fide continemur, & regno. **Mi**ła też Polska swoje forme; a nie jedne, ale kilkadziesiąt różnych. Insa była Gnieźnieńska / Łowicka / Włodzisławska /

Wileńska /

Hispania.

Polonia.

Przedmowa 25.

Wileńska / Poznańska / Płocka / Warmińska / Łucka / Przemyska / Kulmiska / Chełmska / Kiiowska / Kaniowiecka / Wądenska / Krakowska może nie wspominać / których jest bardzo wiele z sobą niezgodnych. **Z**eznawał się Tomickiego. Strudną bych miał wszystkie formy wyliczyć / których było bardzo wiele: **A**bowiem in vnaquaque Prouincia Doctores suo arbitrio caeremonias, Formas, & cantiones ordinabant. **C**zym Valaphridus świadczy: Multa itaque apud Græcos & Latinos missæ ordinem, ut sibi visum est, statuerunt. **T**oż mówi Gregorius. **T**oż mówi Pius 5. **A** gdy potym Papież podbił pod moc swoje wszystkie kościoły / po onym niešťczęsnym meżoboycy Pholასie / który Bonifacium 3. przełożył nad kościołami wszystkimi głoŝąc / iako piše Nauclerus, Petrus Diaconus, Sabelicus, tedy ceremonie / formy swoje / iak wtracać do wszystkich kościołom / nie pomniac co mówi Paweł święty / y Hyeronim ad Lucinium: Vnaquæque Prouincia abundet

Rom. 14. v. 5.

In Prefat. Missæ.

De rebus Ecclesiæ cap. 33.

Gregorius in Regest. lib. 12.
Pius 5. in Prefatio.
Missæ & Breuiarij.

In vita Bonifa. 3.

D 2 in suo

26. Przedmowa

in suo leniu; i ako Niemcom/ Francu-
som/ Hispanom/ Brytanom/ za Pi-
pua y Karla/ ktorych iednak przy-
iac niechcialy inſze koſcioly/ a nawie-
cey Anglowie/ ci niechcieli przyiac o-
brzedow Rzymſkich/ przeſtawiaac
na Greckich/ zeznawa Beda, Sko-
towie: y zabili Kiliána/ ktory ich od-
wodzil od ſtarych ceremoniy/ form.
piſze Otho, Frinſing Otho, takſze Greci,
Syri, Macedones, Melſi, Bulgari, Vala-
chi, Ruſi, Moſchouitæ; ktorzy/ i ako
mowi Aneas Syluius, ſibi vixerunt, &
paruum reſpectum ad Romanam ec-
cleſiam habuerunt: o Rzymſka for-
mencie nie dbali/ przeſtawiali na ſwo-
iey Konſtántynopolitańſkiej. A ſlu-
ſnie niechcieli przyiac formy Rzym-
ſkiej / to ieſt Niſzej / i ako tey / ktora
byla vſyta od rozmaitych kráwcow
z rozmaitego placia / przeciwna ſto-
ru Bożemu / ktora ieſt nabożeń-
ſtwem meſnácznym / i ako ta zowie
Mantuanus, ámy báłwochwálſtwem
Bogu przeciwnym/ naſmiewiſtiem
meſi Chriſtusowey / z niewożeniem
oſiáły iego / zniſzczeniem pamiatki

1. 20/

Beda lib. 2. cap. 2.

Fri. lib. 5. cap. 11.

Lib. Epist. Epist. 301
Vil de moribus Ger-
manorum.

In Ecclogis.

1. Sam. 15. v. 33.

Przedmowa 27.

LHC 23. v. 11.

D III. 12. v. 11.

D III. 11. v. 19.

iego / wywrotem ſwieteſzy wieczerzy
iego/ ſupiectwem Maofim, o ktorey
ono mozem rzec: Religio peperit di-
uitias, & filia deuorauit matrem; kto-
ra vroſla ex communione publica,
i ako mowi Beatus Renanus, do kto-
rey iakiſ Doſtor obſcurus, nomine
Scholaſtic⁹ przyſyl Kanon/ co zezna-
waia ſámiz Biſkupowie Rzymſcy.
A iz na ten plaſzcz zebráczy miſzar-
ſti przykledali ſie rozmaici ludzie/
ſwiadcza o tym Polydorus, Faſcicu-
lus temporum, Borgonates, Vala-
phridus, Bielus, Damafus, Durandus,
Platina: ktorego Platiny te ſlowa ſa/
Nuda primo hæc erant, & omnia ſim-
pliciter tractabantur. Petrus enim v-
bi conſecrauerat, oratione Pater no-
ſter vſus eſt. Auxit hæc myſteria Ia-
cobus episcopus Hyeroſolimitanus,
auxit & Baſilius, auxere & alii. Nam
Celeſtinus Miſſæ introitum dedit:
Gregorius Kyrie eleyzon. Gloria in
excelsis Theleſphorus; Collationes
Gelafius primus: Epistolam & Euan-
gelium Hieronymus: Alleluia vero
ſumptum eſt ex eccleſia Hyeroſoli-

Locis ſuprà citatis.

Innocentius 3. lib. 3.

Gregorius lib. 2.

Epist. 54. lib. 9.

Epist. 13.

Ioannes 9.

Polydorus lib. 5.

cap. 11.

Durandus lib. 1.

cap. 10. Ration. l.

Diuin.

Platina in vita Sixti

D 3 mitana:

28. Przedmowa

mitana: Symbolum in Concilio Nicæno: Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit: Thus Leo tertius: Osculum pacis Innocentius primus: Vt caneretur Agnus Dei Sergius Pontifex instituit. **Toż mowi** Bellarminus: Diuersi Pontifices diuersas preces addiderunt. **A widzac** Leo iż niedbają Biskupi na rstawie **Antecessorow swoich / ktorzy im ież** dney **Formy kazali używać** vbiq̃ue locorum: **zwolał** Concilium Veneticum, **ktore** concilium **rstawilo /** vt in vnaquaque Prouincia sit vna rituum forma. **A gdy ieścież y onych cząsow mało dbano na prosby** Romanorum Pontificum, **tedy** Leo 10. **zwolał** Concilium Tridentinum; **tamże** po śmierci iego y **inśnych /** Pius 5. **rozkazal** koniecznie / aby **formy Rzymśkiey wśedzie używano: co sie potaż** zue ex Præfatione illius, **ktora iest** **we Msale.** Romæ quam primum imprimi, atque impressum edi mandauimus, nempe vt sacerdotes intelligant quibus precibus, & quos ritus, quasue cæremonias in Missarum ce-

lebratione

Bellar. lib. 2. cap. 19.
de Missa.

Przedmowa 29.

lebratione retinere posthac debeant; vt autem à sacrosancta Romana ecclesia, cæterarum ecclesiarum matre & magistra, tradita vbiq̃ue amplectantur omnes, & obseruent, ne in posterum perpetuis futuris temporibus, in omnibus Christiani orbis prouinciarum. Patriarchalibus, Cathedralibus, collegiatis & Parochialibus, secularibus, & quorumuis ordinum monasteriorum tam virorum, quam mulierum, etiam militiarum regularibus, ac sine cura ecclesiis vel capellis, in quibus Missa conuentualis alta voce cum choro, aut demissa celebrari iuxta Romanæ ecclesiæ ritum consuevit, vel debet, alias quam iuxta Missalis à nobis editi formulam decantetur, aut recitetur: etiamsi eadem ecclesiæ, quouis modo exemptæ Apostolicæ sedis indulto, consuetudine, priuilegio, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel aliis quibuscumque facultatibus munitæ sint. **Tamże:** In virtute sanctæ obedientiæ præcipientes, vt cæteris omnibus rationibus, & ritibus ex aliis Missalibus

quantum-

Sic volo, sic iubeo,
sit pro ratione voluntas.

Danielis 11. v. 16.
Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur et magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur donec compleatur iracundia perpetrata, quip̃ re est definitio, & Deum patrū suorum non reputabit, & erit in concupiscentiis seminarum, nec quencquam Deorum curabit, quia aduersum vniuersū consurgit. Deum autem Maximum in loco suo venerabitur, & Deum quem ignorauerunt patres eius collect atro, &c.

quantumvis vetustis hactenus obseruari consuetis, in posterum penitus omisissis, ac plane reiectis, Missam iuxta ritum, modum ac normam, quæ per missale hoc à nobis nunc traditur, decantent ac legant: neque in Missæ celebratione alias ceremonias, vel preces, quàm quæ hoc Missali continentur, addere vel recitare præsumant. Tu słyszymy iako Rzymští Biskup przeciwko wolności dawney / forme swojej utracił kościół / tom sub poena; dawne także porzucić / choć były pozwolone y approbowane od innych Papieżów / a swojej także używać / choć tak pewna iako y pierwsze. A choć obowiązki kościoły mandatem swoim / iednak iego kościół mało na to dbały / ale przeciw swoich form dawnych używały / dla tegoż Synod Krakowski / który był roku 1593. Cano. 7. ten dekret użył / aby Dioecesis Krakowska Rzymští formy używała / Słowa iego te są. Decernit eadem Synodus, ut in decantandis officiis diuinis, vniformitas iuxta ritum S. R. ecclesiæ, vbi-

que per

Synod Krakowski.

que per vniuersam hanc Dioecesim, seruetur. **Támże:** Quælibet ecclesia habeat Missale Romanum, Breuiarium, Antiphonarium, Agendam, Graduale. **Toż rostkáuis y in se Diocezye:** A dla tegoż każdy Biskup swojej Visitatory posła do swojej Diocezy / aby gdziekolwiek będące Plebany wisirowali / wywiaduiac sie / iesliż nabożeństwo odprawia more Romano: a gdy nayda Missaly / Wiarytki / Agendy / stare rzezi pala / a rzezi penia / mowiac: Gdy wyżrzy Heretyk różne formy / rzeczy / A to sie nie zgadzacie. Wey / czegoć sie boia. Tu by ich mogli spytać: Ponieważ Missaly stare palicie / toć musi być o ni starzy złe wierzyli / nabożeństwo złe odprawowali / bładzili / za czymśa potepieni: tu będą chcieli żyć a grzesić / ale trudno. **Samytkam:** Ponieważ dawne kościoły różne formy miały / dla nich sie nie heretykowali / ale owszem spokojnie Pana Boga chwalili / wolno używając toreykolwiek formy z tych namięnionych: a teraz czemu by nie miała być

12 tak

Rozumiey Formy Ecclesiæ primitiue.

Bellarminus lib. 2.
cap. 3. de effectu Sa-
cramen.

Bellarminus lib. 1.
cap. 18. de Bonis o-
peribus.

raz wolność? Siowa sa Bellármi-
nowe: Nulla autem est ratio, cur non
possit modo ecclesia, quod tunc po-
terat. Wolno tedy y dziś vzywac
formy / badz Caluini, badz Buceri,
badz Lasiego / badz iakieykolwiek /
modo a fine & scopo Christi non a-
berrent, modò Christi exemplo vtan-
tur. Wszak samze Bellarminus mo-
wi: Porro qui nec certæ ecclesiæ, nec
alicui ordini religioso addicti sunt, vt
non nulli, qui ad solum patrimonii ti-
tulum ordinantur: iis liberum est cu-
iuscunque ecclesiæ formam sequi, vt
ex directorio iuris docent. S. Antoni-
nus 3. par. titul. 13. cap. 4. 2. & Na-
uarrus cap. 25. Num. 107. Recte ta-
men facerent, si vsum illius ecclesiæ
sequerentur, apud quam ordinarie
versari solent, iuxta consilium S. Au-
gustini in epist. 118. cap. 2. Dżim-
iem sie Bellárminowi / iż cytuje Au-
gustyná / á Augustyn ná tym mieyscu
zá námiinowi przeciwko iemu. Abo-
wiem Ianuarius kiedy sie go rádžil
in iis, in quibus regionum aut eccle-
siarum consuetudines variant, iakož

strony

strony sakramentow / swiat / postu /
co czynic / powiedzial mu. Totum
hoc genus rerum liberas habet ob-
servationes: nec disciplina vlla est in
his melior graui prudentique Chri-
stiano, quàm vt eo modo agat, quo
agere viderit ecclesiam, ad quam-
cunque fortè deuenit. Quod enim
neque contra fidem, neq; contra bo-
nos mores iniungitur, indifferenter
est habendum, & pro eorum, inter
quos viuitur, societate seruandum
est. Tánze: Nemo consuetudinem su-
am consuetudini alterius præponere
conatur. Tánze: Restat igitur, vt de
illo tertio genere sit quod per loca
regionesq; variatur: faciat ergo quis-
que quod in ea ecclesia inquam venit
inuenit: non enim quicquam eo-
rum contra fidem fit, aut contra mo-
res hinc vel inde meliores; his enim
causis, id est, aut propter fidem, aut
propter mores vel emendari opor-
tet, quod perperam fiebat; vel insti-
tui, quod non fiebat: ipsa quippe mu-
tatio consuetudinis etiamq; adiun-
cti vtilitate, nouitate perturbat, quapro-

2 pter

34. Przedmowa

pter quæ utilis non est perturbatione infructuosa consequenter noxia est. 3 Augustynem zgadza sie Canon 2. synodu Poznanskięgo. Naostatek: co rzeka Kzymianie sami sobie/ kto/ rzy sie w ceremoniach/ w formach/ sami z soba nie zgadzaja : co krole/ stwo/co Prowincia/co Biskupstwo/ co Tom/co Regula/to inſe ceremonie/ formy: Toć według nich kościoł ich nie iest prawdziwy: czego choćby zaprzec chcieli nie mogą / iest na nich lice / widzimy to na oko / świadcza ich piegi. Mowi Bellarminus: Qualitas officii tunc obseruatur, cum & clerici suarum ecclesiarum, & Monachi suorum ordinum, formam sequuntur. Constat enim aliam formam Romani Breuiarii esse, aliam Leodiensis, aliam Salisburgensis, aliam Mediolanensis, aliam aliarum quorundam ciuitatum; & rursum, aliam Monachorum S. Benedicti, aliam fratrum Prædicatorum, &c. To Bellarmin. Aczby to była mała yżnosna rzecz różnić sie in mediis, in adiaphoribus; aleco wietſza/ Pánowie Kzymia/

nie cere/

Zgody w Kzymian
stym nabożniſtwie
niemają.

Lib. 1. cap. 18. de
Bonis operibus.

Confessus est & non
negauit: A nam eje
muyrogas dla ro
znych Form y Ce
remony.

Przedmowa 35.

nie ceremony Żydowskich Pogan/ stich do kościoła swęgo nániesli. Polydorus mowi ná wielu mieyscach. Quum igitur multa ab Hæbreis, & non pauca à Romanis cæterisq; Ethnicis ad nos instituta manauerint. Toż mowi Gregorius: Paganorum festa sensim in Christiana festa esse commutanda, & quædam ad similitudinem esse facienda, ramis arborum & conuiuuiis solénitates celebrando. Toż przyznawa Beatus Renanus, y Historia Lombardica.

Item: Kościół krześcianiſti chca obciążyć ceremoniami wietſzymi/ nieżnosnieyſzymi / á ięſcze przeći/wnymi słowu Bożemu / á mżeli kie/ dy był obciążony kościół Żydowski: o co sie zdawna wſtarzał Augustyn. Iſpam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, seruilibus oneribus premunt, vt tollerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiam si tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen sarcinis, non humanis preſum-

3 ptionibus,

Lib. 5. cap. 1. de In
uictor. rorum.

Gregorius lib. 9.
cap. 71.

Renanus in librum
Tert. de Coro. mili
tis.

Lombardus Sermo
ne de festo purifica
tionis.

Augustinus Episto
la 119.

prionibus, subiiciuntur. **Dokłada:** Omnia itaque talia, quæ neque sanctarum scripturarum autoritatibus continentur, refecanda existimo. **Widzielić** ten ciężar nieznośny **Cesarzowie/ Elektorowie/ Krolowie/ y sami Kardyńalowie/** ić. iako Petrus de Aliaco, Gerson, Bernardus, Maximilianus, Carolus, Polydorus, Erasmus, Campegius; y dla tegoż **stawali sie** aby byly **zniesione/** te grauamina nieznośne; dla nich **Koncilia** zwoływano/ o poprawę kościoła prośbno: **Nie** pomogło nic/ y **wszem** co rokowali ich przyczyniało. Kto chcenie chyczyta/ **Comitem Natalem lib. 14. Histor. Grauamina** które posłał **Nimbercki Seym do Papieża Adriana, Bernardum epist. 237. Petrum de Aliaco in lib. de Reformatione eccl. Polydorum lib. 6. cap. 8. Erasmus in cap. 11. Math. Potonem lib. 2. de Statu domus Dei. Gersonem in Tomis Concilii Constań. Ci wszyscy namienieni/ ceremonie/ których jest bårzo wiele w Rzymskim Kościele gånili/ y o zniesienie ich stawali sie. **N****

le co

le co przypominam te osoby/ gdyż y samemu **Bellarminowi** nie podobają **ly sie/ y dla tegoż mowi:** Nec esse approbandos ritus, qui pugnant cum verbo Dei, nec esse nimis multiplicandos, ita ut sua multitudine obruant quodam modo religionem cui servire debent. **Dokłada:** In his cum aduersariis conuenimus. Item: **Ceremonie** które są własna **wstawa ludzka/** przekłádając nad **wstawy Boże/ y wiecey wårża** **wstawy ludzkie/** niżeli **Boże:** mają sobie za grzech **prześcić** **wstawy ludzkie/** o **Boże** nie mają **sumniemia.** O których możemy ono **rzec co mowił Chrystus Pan Saryzeuśom:** Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. **Zdawna ten wrzód** **stążonego przyrodzenia** **uczeni ludzkie** **widzieli w ludziach/** **Socrates, Sofomenus, Nicephorus, mowią:** Non nulli autem quamcunque scortationem indifferentem putant, de festis autem diebus, perinde atque de anima sua, decertant, inuertentes mandata Dei ac sibi ipsis legem statuentes, **Apostolo-**

Lib. 2. de Effectu Sacram.

Mar. 7. v. 8.

Socrates lib. 1.
cap. 21.
Sofomenus lib. 7.
cap. 10.
Nicephorus lib. 12.
cap. 34. 35.

rum

rum verò mandata flocci facientes, qui se ipsos seducunt. Papa Ioannes 9. opisuje żywot Grzegorza wielkiego/mowi: Valde mihi inconueniens visum est, vt precem quam scholasticus composuit, super oblationem diceremus; & ipsam orationem quam redemptor noster composuit, super eius corpus & sanguinem non dicemus. Toż mowi Augustinus narze-
kając na ludzkie zabobony/ktorzy wstawy ludzkie nad Boga wystawiają. Także Clemangis Archidyakon in lib. contra noua festa; 3 wskarżaniem mowi/ iako Biskupi ludźi karzą gdy przestapia wstawę ludzką / o Boga nic.

Item. W ceremoniach rzymskich / zbawienia szukać / chwale Boga pokła-
dać. Bellarminus mowi: Ceremonia ab ecclesia instituta non possunt omitti sine peccato, etiam circa scandalum. Tenże iestże / ceremonia non sunt res indifferentes, sed sunt res vtilis, meritoria, & pars quaedam cultus diuini. Jesli tak / to Chrystusowa zasługa winieć. A zapomniawszy

sie

Epist. 118. ad Ianuarium.

Lib. 2. cap. 31. de Effectu Sacramentorum.

Act. 4. v. 11.
Gal. 1. v. 21.
Gal. 5. v. 4.

sie Bellarminus mowi: Nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen iudicamus imperari posse; & hoc præcepto posito, non posse sine peccato omitti. A na insym mieyscu mowi iestże: Fatemur enim omnes Catholici caeremonias ecclesiasticas, non esse præcipuum cultum, nec ab iis pendere essentiam & efficaciam sacramentorum, nec habere vim iustificandi. Raz approbuie / drugi raz neguie. Nie dziw: bo Jezuita. Czym pokazuie / iż iest z liczb onych / o ktorych mowi Paweł swiety: Volentes esse legis doctores, non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Nie pomnia co mowi ichże Doktor Beatus Renanus: Certè non obsunt populo caeremonia, sed profunt si modus in eis seruetur; & caueamus ne præcipuam pietatem in illis collocemus. To na stronie. Gdybychmy tu mieli wyliczać niezgode Rzymską / częsoby nam nie stało: tam iest niezgodą w nauce / co wielka. Kto chce niech czyta Tomos Bellarmini, Lombardum, Gra-

f tianum,

Lib. 2. cap. 13. de Missa.

Lib. 2. cap. 10. de Effectu Sacramen.

Bellarminus modò ait, modò negat.

In lib. Tertul. de Coro. Militis.

40. Przedmowa

tianum, Aquinatem, &c. obaczy tam
labyrinth / gestwe / las / opinie rozmái-
te / niezgodę w regulach : a taka nie-
zgoda / że sie Regulánád Regule wy-
nosi / inſe ganiac y potepiaiac. O
Fránciſkowej Regule nápiſáli : So-
lus ipſe Franciſcus cum ſuis habet re-
gulam in Euangelio fundatam , ſpiri-
tuali modo & forma. To inſe regu-
ły ſa z ſátaná. Tánže czytamy / kiedy
ieden mnich pytał Fránciſka : Quis
ordo eſet melior. Odpowiedział :
Nullus Deo magis placet quám me-
us. To ſie inſe Reguły Bogu niepo-
dobáia : To prawda y z Fránciſko-
wa Bogu ſie nie podobáia. Sam
Pan mowi / Sine cauſa me colunt
docétes traditiones humanas. Tán-
że te ſłowa ſa : Omnes ſaluantur , qui
moriuntur in ordine & ſub regula B.
Franciſci. To w inſych regulach ieſt
potepienie : bá y w Fránciſkowej.
Tám wolno wierzyć o Bogu / o ſło-
wie iego / o ſakraméntach / iáko kto
chce : tylko Papieża znay zá głowe /
mow że Koſciół nie błdzi. A to teraz
Władyi Kuſkie Papież przyiał do

ſpo-

Libro Conform. Fo-
lio 1.

Folio 109.

Folio 72.

Matth. 15. v. 9.

Przedmowa 41.

ſpolecznoſci / choć wczá przećiwko
Kzymſkiemu Koſciółowi o pocho-
dzeniu ducha ſwietego / powieć áiać
iż á Patre tantum procedit : co ieſt hæ-
reſis dawno potepiona / kto chce nie-
chay czyta Bellármíná. O czyſcu nie-
nie wierza / ceremonie ſwoie máia /
chlebá kwáſonego wżymáia / duſz iż
ieſzczeniemaſz w niebie / powiedáia /
w Sobore mieſo iedza / małżeńſtwá
Popi wżymáia. A ktoby mogł wyl-
czyć różnice Kuſkie / ktorými ſie ro-
żnia od Kzymian / ktore wypisá Ioan-
nes Sacranus : tákże Stárgá. A wżdy
choć Kuſ przećiwney náuki wczý
Kzymſkiey / Papież ich przyiał : Cze-
mu : Iż go zá głowe przyieli. Jeſli-
żé tá niezgodá y różnica nie wádzi nie-
Koſciółowi Kzymſkiemu / á nam ro-
żne ceremonie czemu máia wádzić :
czemu dla nich Koſciół náſz prawdzi-
wy Apoſtołſki ma być hydzon / zá
niezgodny y zá nie prawdziwy vda-
wan : ponieważ zá pomoca Bo-
żagadzamy ſie in Articulis fidei , w ro-
zumieniu o ſakraméntach Bo-
żych / wiódzi Bog / ſwiadczy dobre ſumnie-

ſ 2 nie

Beſar. lib. 2. cap. 29.
de Chriſto.

Alphonſus lib. 8. de
Indulgen.

Sacranus in Elucid.
error. ritus Ruthem
Scargá lib. 2. cap. 11.
de uno Paſtore.
Polydorus lib. 8.
cap. 11.

Nilus contra Pur-
gat.
Ieremias Patriarcha
can. 10. ad Conf. ſ.
Lutheranorum.
Concil. Flor. nti.
ſ. 8. one. 1.
Concilium Conſtan-
t'nop. 6. can. 13. 11.

42. Przedmowa

nie nasze / woląia skrypta nasze / wśa-
 zuie consensus nasz. Jesli idzie o Arya-
 ny / o Nowożrzeńce / do tych nam
 nic : iako mebo od ziemie dalekie jest/
 tak nauka ich bluzniersta od nauki
 naszej Apostolskiej. Po ki byli znami/
 melichmy ich za bracia / ale gdy ma-
 iestat Boży ieli bluznić / sa od koscio-
 la Bożego prawdziwego erkommun-
 nikowani : czego jest świadkiem ona
 rozmowa Piotrkowska / ktora była
 na Seymie roku 1565. na ktorey ci
 niezbożni a nowi Machometami sa
 słowem Bożym przekonani : świad-
 kiem tego jest Synod Krakowski
 Generalny / ktory był roku 1573. tak-
 że Synod Torunski / ktory był roku
 1595. z ktorymi rychley sie zgodzi
 Katolika Rzymsta / a nizeli zbor nasz
 powołechny Apostolski : co sie ssta-
 do pożąnie. Hosius Kardyнал powie-
 da / chcąc zalecić tradycye ludzkie / y
 one wyniesć nad słowo Boże pisane:
 Tres personas Deum vnum esse, nul-
 la nobis expresse tradit scriptura.
Tenże: Nec reperitur quidem nomen
 personæ in scripturis de Deo dictum,

sicuti

Mat. 18. v. 19.
 1. Ioan. 5. v. 7. 9.
 Ioan. 5. v. 17.
 Hebr. 1. v. 3.
 Exod. 1. v. 14.
 1. Ioan. 1. v. 7.

Phi-

Przedmowa 43.

Philip. 1. v. 6.
 Act. 5. v. 3. 4.
 1. Thes. 3. v. 5.
 Ezech. 44. v. 2.
 Matth. 1. v. 15.
 Matth. 18. v. 19.
 Act. 16. v. 13.

sicuti nec Trinitatis. **Tenże:** Vox Ho-
 mousii, diuinitas spiritus sancti, per-
 petua Mariæ virginitas, Baptismus
 paruulorum ex sacris literis probari
 non potest. Bellarminus **toż mowi:**
 Carolostadius vbi nam legerit in scri-
 pturis Trinitatem, essentiam, Per-
 sonas *δμοῦσιν*, indicet nobis. **Tenże**
mowi: Licet non inueniamus expre-
 se mandatum, vbi baptizemus infan-
 tes. **Toż mowi** Anabaptista, y cze-
 sto na plac z tymi skrybentami wyie-
 dzaia. Socinus **vczy / iż** Pan Christus
 smiercia swoia wiele sobie zaslužyl.
Toż bluznierstwo Rzymscy Theolo-
gowie twierdza. Bellarminus **mo-**
wi: Christus operibus ac laboribus
 suis, non solum nobis omnibus grati-
 am & gloriam acquisierit, sed etiam
 aliquid acquisierit sibi. **A doклада:**
 Theologi apud Magistrum vno con-
 sensu docent, Christum præter bona
 ea, quæ suis laboribus peperit nobis,
 meruisse etiam sibi corporis glori-
 am, & nominis exaltationem. Soci-
 nus **vczy:** Christus diuinæ iustitiæ, per
 quam peccatores damnari merere-

In confes. Petr.

Bellarminus Prefat.
 in 1. Tomum.

Lib. 1. cap. 9. de Ba-
 ptizmo.

Socinus part. 1. cap.
 5. de Seruat.

Bellarminus lib. 5.
 cap. 9. de Mediato.

In Sent. 9. Distinct.
 18.

Hac in re lege Cal-
 uinum lib. 2. cap. 17.
 Sect. 6. Institut.
 Socinus part. 1. cap.
 1. de Seruatore.

3 3 mur

Can. 4.

Can. 7.

Zgoda Aryansta z
 Papiestw.

Hosius lib. 4. de tra-
 ditionibus.

Lib. 9. de Auctori.
 scripturarum.

Lib. de vtraque spe-
 cie.

44. Przedmowa

mur, pro peccatis nostris neque illum
satisfecisse, neque ut satis fieret opus
fuisse affirmo. Tenże bład Nowo-
brzeżeński forytuia Rzymianie. Abo-
wiem na tych miejscach namienio-
nych mowi Hosius: Dłac w Chrystu-
sie mocnie / a wierzyć iż dla niego od-
puszcza nam Pan Bog grzechy / iest
błuznierstwo. A dośiada bez wstydu
alepo na pismo pątrzac: Hostis sacrae
scripturae, chce rzec Hosius: Fides qua
quis firmiter credit, & certo statuit
propter Christum sibi remissa esse
peccata, seque posse surum vitam æ-
ternam, nullum habet in scripturis
restimonium, imò eisdem aduersatur.
A Concilium Tridentinum mowi:
Si quis dixerit omni homini ad remis-
sionem peccatorum assequendam
necessarium esse, ut credat certo, &
absque vlla hæsitacione propriæ in-
firmitatis, & indispositionis, pecca-
ta sibi esse remissa, anathema sit. Je-
śli idzie o Dbiłwitarze / y do tych sie
nie znamy: Bo veża przeciwko one-
mu artykułowi wiary / Ascendit ad
celos, sedet ad dexteram Dei patris

omnipo-

Hosius locis superi-
us citatis. Et contra
Prolegomena Bren-
tij. lib. 1. de Hære-
si. Vide Artic. Loua-
nien.

Concilium Triden-
tinum Canone 9. 13.
de Iustific.

zgoda Dbiłwitar-
za: papiest.

Ast. 10. r. 43.
Ast. 11. v. 18.
Credo.

Przedmowa 45.

omnipotentis, &c. Ktorych nauka ry-
chley sie zgodzić może z Rzymstka.
Bo iako Dbiłwitarze w chlebie v-
tazuia cielesnego Chrystusa niewido-
mie / Ktemu iako powiedaiia Dbiłwi-
tarze / iż Christus cielesnie iest wse-
dzie: toż wierzy y twierdzi Katołika
Rzymstka. Bellarminus mowi: Posse
vnum corpus simul esse in pluribus
locis. Tenże: Christus non visibiliter
nec more humano ibi adest, sed inui-
sibiliter. Tamże: Ita est ibi, ac si non
esset.

Jesli idzie o brácia miła Sáska /
o brácia także pobożna Czeska / z ty-
mi zgode mamy / iedność w wierze /
w rozumieniu o sakramenciech: swia-
dczy Konfessia Sedomiersta / y
Konsens Generalnych Synodow.
A iesli iest iaka różnica / tedy iednak
nie w wierze / nie w rzeczy / ale in me-
diis, in adiaphoris, in caremoniis, in
verbis: z czego nas nie może sadzić y
potepić Katołika Rzymstka / bo by-
reż musieli wprzod potepić dawny
Kosciol / Ktory sie w takowychże rze-
czach nie zgadzal / iako wrzşey ma-

my.

Faber Stapulensis in
cap. 12. Cor.

Brentius tractatu de
Cena Domini.

Bellarminus lib. 3.
cap. 3. de Eucharis-
tia.

Tenże libro 1. cap.
14. de Eucha.

Brácia nášy so
Sásowie / Czescho-
wie.

46. Przedmowa

August. lib. 1. contra
Iulianum.

Bellarminus lib. 4.
cap. 10. de notis Ec-
clesie.

Epistola ad Polonos.

my: co też wypisał sferoko Augusti-
nus, wskazując iako Doktorowie w
wierze się zgadzający w rzeczy / sto-
wy się różnili. Musieliby też potepić
y swoje Sofisty / o których mówi Bel-
larminus: Proinde et si verbis inter-
dum pugnare videantur, re tamen i-
psa in rebus fidei omnes conueniunt.
Támże: Scotistas non dissentire, nisi
in iis rebus, quæ ad fidem non perti-
nent. Toż y my mówimy. A tak o-
świadczamy się przed Bogiem / iż za
pomocą iego święta zgadzamy się w
tych rzeczach / które należą do zbá-
wienia wiecznego. Co się tćnie Cere-
monij / mówimy cum viro doctissi-
mo Petro Martyre, Theologo excel-
lentissimo, Ecclesiis maneat salua, &
sarta testā sua libertas; których nie
ganiemy / ponieważ nie są przeciwne
słowu Bożemu. O zgodę Papięsta
która jest przeciwna słowu Bożemu /
nauce Chrystusowej / nie nie dbamy /
one odrzucamy / która takowa náu-
duie się v Turkow / Tatarow / Ży-
dow / Ormian / Grekow / y innych
zawiedzionych krześcian: gdzie tam

jest

Przedmowa 47.

Exod. 13. v. 1.

Matth. 22. v. 34.
11.
16.

Lucæ 23. v. 12.
Actor. 4. v. 27.
Psalm. 2. v. 1.

jest zgoda / a lena zle / na blad / na zabo-
bony / na zniszczenie / wykorzemiesie /
Ewangeliey Chrystusowej. Pismo s.
mowi: Non sequeris turbam ad faci-
endum malum: nec in iudicio pluri-
morum acquiesces sententiæ, vt à ve-
ro deuies. Przeciwno takowym zgo-
domkom mówią Apostołowie w mo-
dlitwie swej / na on czas kiedy się Ży-
dzi z Poganymi zgodzili przeciwno náu-
ce Chrystusowej / która niezbożna
zgode wspomina y Ewangelisto-
wie: Quare fremuerunt Gentes, &
populi meditati sunt inania: astite-
runt reges terræ, & principes conue-
nerunt in vnum aduersus Dominum,
& aduersus Christum eius, conuene-
runt enim verè in ciuitate ista, aduer-
sum sanctum puerum tuum Iesum,
quem vnxiisti; Herodes & Pontius Pi-
latus, cum gentibus & populis Israël,
facere quæ manus tua & consilium
tuum decreuit fieri. Et nunc domine
respice minas eorum, & da seruis tu-
is cum omni fiducia loqui verbum
tuum. Należć za to / iż się tu utwier-
dzeniu krześcianstwu / a zbudomą

G mu

48. Przedmowa

niu mowych / dostatecznie odpowie-
działo nowemu Mnichowi Bellar-
minowi i tego potwarzy: ktoremu
nie potrzeba żywować. Bo iesli on
Historyki dawne / Doktory krześ-
ciańskie nazywa nieukami / mać ich mi-
jałherzani/heretykami / a cożby nam
miał przepuścić. O Augustynie mo-
wi: Ex sola ignorantia linguę Hebrę-
æ est deceptus. O Sokratesie So-
fomenie mowi: Socrates & Sofome-
nus mentiuntur. O Bernardzie mo-
wi / y o inszych: Sicut enim diximus
iuspiciatos fuisse suis temporibus Cy-
prium, Hieronymum, Gregorium;
& sicut illorum, ita & Bernardi suspi-
cio falsa est. O Tertullianie mowi y
o Lewzebiusie. Tertulliani & Eusebii
in dogmatibus parua sit auctoritas;
ktorego Tertulliana zowie Herety-
kiem. Inse Doktory opuściam / kto-
rym ten nowy mnich nie przepuścił.
Druga rzecz w tey Przemowie po-
trzebna obaczmy.

Formy krześciańskie / ktore acz sie
rozma słowy / ale jednak sład maia
wielkie zalecenie / iż przechodza for-

my

B. II. r. lib. 1. cap. 10.
de Roma. Pontifi.

Lib. 1. cap. 10. de
Clericis.

Lib. 1. cap. 3. de Ro-
ma. Pontifi.

Lib. 1. cap. 9. de Chri-
sto.

Lib. 1. cap. 1. de Be-
atit. sanctorum.

Zalecenie Formy
Krześciańskiey.

Przedmowa 49.

my wbyrkie Papiestie / y prawdziw-
że a permyse sa / y bżże kościoła
Apostolskiego / nizeli ich: co sie sład
pokazuje.

Uprzed. Formy krześciańska
z strony wplugowania sakramentami
Chrystusowymi / sład ma zalecenie /
iż iey nie poprawniemy / in re fidei
Christiane: bo ma fundament / grunt /
pewność / powiżność w słowie Bo-
żym piśanym. Co zeznawa y Bellar-
minus, ktorego te słowa sa: Non re-
baptizantur apud Catholicos ii, quos
Lutherani & Calvinistæ baptizant:
quod tamen esset faciendum, nisi illi
veram formam sacramenti adhibe-
rent, dum baptizant. Tamże ieszcze
mowi: Ex quibus sequitur habere ad-
uersarios verum Baptizatum, sed non
veram Eucharistiam, nisi forte pau-
cos, (nota) eos videlicet, qui adhi-
bent verba, & fuerunt in ecclesia or-
dinati sacerdotes. Toż mowi o mał-
żeństwie naszego nabożeństwa / ono
approbuie. Toż mowi Concilium
Tridentinum: Si quis dixerit, propter
hæresim, & molestam cohabitatio-

Bellarminus lib. 1.
cap. 19. De Sacram.
in genere.

Bellarminus lib. 1.
cap. 24. in genere de
Sacram.

Lib. 1. cap. 9. de Ex-
tremæ unctione.

Lib. 1. cap. 7. de Ma-
trim.

Concilium Trident.
can. 5. de Matrim.

50. Przedmowa

nem, aut affectatam abſentiam à con-
iuge, diſſolui poſſe matrimonii vin-
culum, anathema ſit. Z tych ſámych
Adwerſarzow znáć ſie dawa / iſz v
nas ieſt vera adminiſtratio ſacramen-
torum, vera forma; Ktora iſz ieſt wſie-
ta z ſłowá Bożego/ in re fidei nie po-
pránujemy iey. Kzymiánie záś
form ſwoich práwie co Synod/ co
Biſkup/ popráwuiá: non in adiapho-
ris, ále in re. Co ſie pokázuie oſtad/
Wſáł Kzymſki wſytekich Wſáłow
popráwuié. Mowi Pius 5. Cumque
inter alia ſacri Tridentini Concilii
decreta, nobis ſtatuendum eſſet de
ſacris libris Catheciſmo Miſſali &
Breuiario, edendis, atque emendan-
dis, &c. Tánże ieſzcze: Quod reco-
gnitum eſt iam & caſtigatum, &c.
Toż mowi tenże Pius: Ac denique
remotis iis, quæ aliena & incerta ef-
ſent, de propria ſumma veteris diui-
ni officii, nihil amiſiſſe opus proba-
uimus. A nie tylko Pius, ále y Grego-
rius 7. przed nim dobrze bedacy/
Wſáłow/ Dyurnalow popráwiał/
cum ab antiqua inſtitutione deflexif-

ſent;

Præfat. in Miſſal.

Præfat. in Breuiar.

Przedmowa 51.

ſent; o czym ſwiádeczy y Bellarmi-
nus. A iſz ich popráwiali/ toć w nich
był bład/ bo z tego záwſe popráwu-
ia. O czym nie trzeba wiele mowić/
ſámy rzezi woláia tych zgodniów.
Piſe Comes Natalis, iáko Ceſarz
proſił Ferdinandus, y Carolus 9.
Krol Fráncuſki / inter cætera poſta-
wſzy ná Concilium Trydentſkie / vt
Breuiaria & Miſſalia purgentur, exi-
manturque omnia, quæ à ſacris diui-
niſque literis non manárunt; atque
moleſta Pſalmorum & orationum
prolixitas aliqua honeſta ratione bre-
uietur. O toż proſił Biſkup Krákow
ſti parochos per Epistolam; Miſſalia
ſint benè correctá, maximè in verbis
conſecrationis, &c. Ale co przypo-
minam te rzeczy mnieyſze / gdyż To-
miſkiego Wſáł te błedy / ſam błá-
dzac przypomina/ mowiac: Videns
Episcopus libros Miſſales eccleſiæ &
diocceſis ſuæ, multis erroribus deprá-
uatos, & neque concordés in pleris-
que, curauit omnes in vná formá
& modum redigere. To w iedney
Diocezyey nie zgadzály ſie Wſáły/

W 3 ácoż

Lib. 2. c. 19. d.
Miſſa.

Lib. 14. Hiſtor.

Vide Synodum Cra-
coviensem.

Præfat. in Miſſal.

à coż w drugiey. A co wierzą / iako
sami mówią / pełne były zabobonów:
à gdyż tak / à czemuż mówią Ecclesia
non errat? Używał kościół onych
Nieszalew / toć bładził: Allezeka / à ie-
ich poprawił Thomicki. Nie oto-
idzie / ale oto / iż ich używał kościół /
à były deprauati erroribus: à też y ta-
poprawa była niedoskonała / bo y w-
rymże Nieszale jest wiele zabobonów
przeciwnych słowu Bożemu. Rze-
ka y tu / wszak Concilium Tridenti-
num wszystkich poprawiło. Fiat: to-
bladziły. A iakoż poprawiło: tenże
bład co y przedtym / tylko aby go nie
poznano / winiła go sufficiente c. b. e. zo-
no ożrzedziwszy go Tridentstini / o fro-
zym Concilium słusznie powiedziat
Petrus Martyr. Synodus Tridentina
fingit se pergere, sed tam lento passu
graditur, vt nihil quod ad rem faciat,
suis hisce quinque sessionibus consti-
tuerit: vetera & raucida sunt, quæ de-
finiunt, ita vt non patres videantur,
sed scarabeos agere, qui semper ea-
dem stercora traditionum voluant.

Druga. Formy nasze estad mądro-

zalecenie /

Epistola ad Iuclum

zalecenie / że iedna drugiey nie gani/
iedna nad druga sie nie wynosi: à to
dla tego / acz różne są in verbis, à
wszakże non in re; co sie wyższej poła-
zało. Formy zaśie Papiestie y Bre-
wiarze / iedne drugie gania: Rzymstki
Nieszal y Breviarz inże wszystkie Niesz-
aly y Breviarze gani / onych zakazuie /
co sie pokazuie z Prefacyey: à co wie-
rzą / same Nieszaly / Breviarze Rzym-
skie / z soba sie nie zgadzają / iedne dru-
gie ganiły. Wydał Franciscus Qui-
gnon? Kardyнал / Breviarz / Nieszal
z rozkazania Klemensá 7. iako sam
mówi / w którym inże wszystkie gani /
bledy w nich wstazuie / onych zakazu-
ie / à swoy zaleca Heroko. Pius 5. Pa-
pież gani go / onego poprawiue w
swoim / y używać zakazuie. Słowa
iego te są: Itaque vt diuini huius ope-
ris effectus re ipsa consequatur, au-
toritate presentium tollimus & a-
bolemus imprimis Breuiarium no-
uum à Francisco Cardinale editum,
&c. **À o swoim mówi:** Iubemus o-
mnes, vt omisis quæ aboleuimus,
Breuiarium nostrum, &c. **Tu wilt**

u uita

*Vide prefat. sup.
cit.*

In Prefatione.

*In prefat. Niesz.
Breviar.*

54. Przedmowa

wilką kasa/Pius Klemenś: nie długo
czekać że y ten zgania / a drugi wy-
nayda / abo sie kiedy z Biblia poie-
dnia.

Trzecia. Formy nasze krześciani-
skie sstać maia zalecenie / iż sie zga-
dzaia z forma Chrystusowa / z por-
ma Apostolska / z forma primitiua
Ecclesiaz; co sie sstać pokazuie. O
wieczerzy Pánstkey mowia Ewán-
gelistowie. A gdy byto w wieczor/
siadł v stole ze dwiema nasćie / a gdy
oni iedli / wziął Jezus chleb / a podzię-
kował / łamał y dawał uczniom /
y rzekł: Bierście / iedźcie / toć iest cia-
ło moje. A wziąwszy kielich podzięko-
wał / y dał im rzeć: Pijcie z tego
wszyscy / y zaśpiwawszy pieśni / wy-
šli na gore oliwną. O krzcie mowia
świećci Apostołom / świećci Ewán-
gelistowie / iż Pań rzekł / Idactedy
weście wszętki narody / krzcząc ie w
imie Oycá / y syná / y ducha święte-
go: ucząc ich chować wszętkich rze-
czy / com wam przykazał. Teyże for-
my Chrystusowej używali Apосто-
łowie świećci / przy wieczerzy Chri-

Matth. 16.

Mar. 14.
Luc. 22.

Mat. 28. v. 19. 20

stusowej

Przedmowa 55.

stusowej / także przy krzcie / iako czy-
tamy w piśmie świętym / przy ktorey
formie Chrystusowej / Aposto-
łowie świećci pacierz mowili. O czym
ci świadkowie świadcza / Hierony-
mus, Durandus, Valaphridus, Plati-
na, Polydorus, Biel, Innocentius, Gre-
gorius, słowa ich są: Mos erat Apo-
stolorum, vt ad ipsam solum modo
orationem Domini, oblationis hosti-
am consecrarent. Toż przyznawa y
Bellarminus. Teyże formy używał
kościół stary do kłtu set lat: co sie po-
kazuie ex Iustino Martyre. Ten opi-
suie formę krztu świętego mowi.
Ablutum & institutum ad Fratres,
quos vocant, adducimus vbi coetus
fiunt, vt tam pro nobis, quàm pro re-
cens illustrato precemur, quo inueni-
amur per veram doctrinam, & bona
opera digni obseruatores mandato-
rum, custodesque, & vt æternam sa-
lutem assequamur, &c. A o formie
wieczerzy Pánstkey mowi: Die solis
vrbanorum ac rusticanorum coetus
fiūt, vbi Apostolorum Prophetarum-
que literæ, quoad fieri potest, præle-

1. Cor. 10. v. 15.
1. Cor. 11. v. 13.
Act. 2. v. 41.
Act. 20. v. 7.
Act. 8. v. 16. 18.

Hieronymus lib. 3.
contra Pelagianos.
Durandus lib. 5. Rat.
Platina in vita Sixti
Gregorius lib. 7.
Epist. 63.
Polydorus lib. 5.
cap. 11.

Bellarminus lib. 2.
cap. 19. de Missa.
Iustinus Apologia 1.
c. 2.
Polydorus lib. 4.
cap. 4.

guntur.

guntur. Deinde cessante lectore, Præpositus verba facit ad hortatoria, ad imitationem tam honestarum rerum inuitans. Post hæc confurgimus omnes, & preces offerimus: quibus finitis, profertur, vt diximus, Panis, vinum, & aqua. Tum præpositus, quantum potest, preces offert & gratiarum actiones; Plebs verò Amen accinit. Inde sanctificata distribuuntur singulis, & absentibus per Diaconos mittuntur. O toż mamy forme Chrystusowe / Apostolska / y starego Kościoła. Teyże formy y my używamy przy krzcie / Pánu Bogu sie modlimy / wiare wyznawamy / wodą polewając mówimy: Ego te baptizo in nomine Patris, &c. Przy Wieczerzy Pániskiej chleb ná to przygotowany błogosławimy / łamiemy / rozdawamy mówiąc: Bierście / iedźcie / to jest ciało Chrystusowe. Tákże kielich / mówiąc: Bierście / piyć / to jest krew Chrystusowa. A biorąc iemy / piemy / śpiewamy / modlimy sie / Pánu Bogá samego chwalimy / używamy. To takowey formy używamy.

A jeśli

1. Cor. 10. v. 27.

1. Cor. 11. v. 1.

A jeśli kto do tey formy co przydał / nam ná tym nic / bo my głos Chrystusowego słuchać chcemy / gdyż Pan mowi: Oues meæ vocem meam audiunt. Przykładu sie Apostolskiego trzymamy. Páwel s. mowi / Imitatores mei estote sicut ego Christi: ná vstáve ludzká nie pátzimy / trzymać sie chcemy vstáwy Chrystusowey / vczynaś tego Cyprian Doktor / mówi: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliud ante nos faciendum putaverit, sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit: neq; enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem: cum per Isaiam Prophetam Deus loquatur, & dicat: Sine autem causa me colunt, mandata & doctrinas hominum docentes. Tamże: Quod si nec minima de mandatis Dominicis licet soluere; quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere; aut in aliud, quam quod diuinitus institutum

Epistola ad Cæcili-
um 63.
Lib. 1.
Epist. 3.

5 - sit,

58. Przedmowa

lit, humana traditione mutare. Ta forma krztu swietego / y wieczery Pánstey nie zgodzi sie z forma Rzymsta. Abowiem do formy swey zdomyslu swego wiele przyczynili / co sie im nie podobalo odcieli. Do krztu przyczynili mazanie / sole / nie / dyabla wygananie / sliniemie / blocenie / zc. Do wieczery Pánstey przydali chuchanie / zegnanie / kadzenie / przewierzganie chleba w ciadlo / swietych wzywanie / swiece / wbiory Naronowe / wmywanie Pogánstie / szepotanie / iezykiem nie rozumnym mowienie. A rozumieja / ze te rzeczy naleza ad essentiam sacramenti, y mowia / iako Bellarminus, terzczy o puszcic grzechy. A to powiedziawszy / prawie nie czujac sie mowi: Reliqua adhibenda quidem esse, neque sine peccato omitti posse, tamen ad Essentiam non pertinere. A prosty czlowiek rozumie iz przez tychluglarstwo / wymyslow / zabobonow / krzesz y wieczery Pánstanie nie wazy.

Naostatek. Formy nasze krzescianskie y sklad ieszcze maia zalecenie /

iz sie

Vide Missale Rom.

Agendam Roman.

Sklad to wisteli /
gc Polydorum lib. 4.
5. cap. 8. 70. 11. 4.
Ireneum lib. 1. cap. 18
Lactantium lib. 5.
cap. 20.

Bellarminus lib. 2.
cap. 31. de effectu Sacramen.
Lib. 4. cap. 15. de Eucharist.
Lib. 2. cap. 11. de Missa.

Przedmowa 59.

iz sie zgadzaja y w tym z forma Apostolska / Chrystusowa / y pierwszego Kosciola: abowiem iako Chrystus Pan / iako Apostolowie swietci / y starozynny Kosciol / iezykiem wlasnym / pospolitym / przyrodzonym / zrozmianym / odprawowali wsluge sakramentami swietymi / tak y Koscioly nasze krzescianskie czynia. Co sie tknie Chrystusa Pana / ten / iako swiadczajacy Ewangelistowie / ea lingua usus est, quae tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat; co przyznawa y sam Bellarminus. Co sie tknie Apostolow swietych / ci w ktoreykolwiek prowincyey byli / oney prowincyey iezykiem wlasnym / przyrodzonym / sluzyli / wczyli / sakramentami swiadowali. A gdy niektorzy ieli wnasac iezyk obcy / nierozumny / ganili to swietci Apostolowie / y zakazowali. Ano mowi s. Pawel: Wy iezykiem ieslibyscie nie dali mow y znaczney / iakoz bedzie rozumiano co sie powieda: bo bedziecie na wiatr mowic. Tamze: Bo ieslibych blagoslawil duchem / ten ktory jest z pospolstwa iakoz rzec

Nabozenstwo Krzescianskie / iako po spiewania / modlitwy / czytania / wsluga sakramentami / iezykie zwyklym / rozumnym kazdemu narodowi ma byc odprawowane.

Lib. 2. cap. 12.

Mat. 16. v. 16.
1. Cor. 11. v. 23.
24. 25.
1. Cor. 14.

1. Cor. 14. v. 9.

ver. 16.

5 3 cze Amen

cze Amen na twe dziękowanie / gory-
 niewie co ty mówisz: Tamże: Jesli-
 bych sie modlił ięzykiem / modlić sie
 duch moy / ale wyrozumienie moie
 iest niepożyteczne. Tamże: W zgro-
 mądzeniu wole pieć słow moim wy-
 rozumieniem powiedzieć / abych też
 y drugie nauczył / niżeli dzies: ecy-
 siecy słow ięzykiem obcym. Tamże:
 Gdyby sie tedy wszystko zgromadze-
 nie wespół zeszło / y wszyscy ięzykno-
 wili / a weszliby nieuczeni albo nie-
 wierni / izali nie rzeka że ślaćiecie:
 Stad sie pokazuje iż Apostołowie
 świeci w służbę sakramentami ięzy-
 kiem własnym / przyrodzonym / ro-
 zumnym / odprawowali / y odprá-
 wać kazáli: a tych co obcy ięzyk wno-
 śili / gánili. Bellarminus widząc być
 nabożeństwu swemu te słowa ostre
 y przeciwne / tym ie chce znieść y
 zmiekczyć / mówiac: Apostolum hoc
 loco non agere de diuinis officiis, nec
 de publica scripturarum lectione, sed
 de canticis spiritualibus, quae Christi-
 ani componebant ad laudandum De-
 um, &c. Nieżowie uczeni / pobożni /

zaczni /

Lib. 2. cap. 16. de
 verbo Dei.

zaczni / to caput Páwła świętego wy-
 kládáia y rozumieia de diuinis offici-
 is: to iest / o modlitwach / o śpiewa-
 niu / o wslugowaniu sakramentami /
 iáko Ambrosius, Chryłostomus, Ly-
 ranus, piśaená to caput: także y Con-
 cilium Aquisgranense, y Iustinianus
 Cesarz / y inšy. Opuściwszy sposob
 Chrystusow y Apostolski z strony w-
 slugowania sakramentami / podźmy
 do kościoła stárożytnego krześciań-
 skiego / w którym to obaczmy iá-
 śnie / iáko w każdym narodzie / w każ-
 dey Prowincyey ięzykiem rozum-
 nym / modlitwy / śpiewania / czyta-
 nia / śpáunek sakramentami / odprá-
 wowano: Żydowie po Żydowsku /
 Grekowie po Grecku / Łacinnicy po
 Łacinnie / Syrowie po Syryjsku / E-
 giptczyanie po Egipsku / Arabowie
 po Arabsku / Fráncuzowie po Frán-
 cusk / Anglowie po Angielsku / Po-
 lacy po Polsku / Indowie po Indyi-
 sku / Ałrowie ięzykiem Łacinniskim /
 którymbył pospolity / przyrodny. O-
 wa krótko mówiac / każdy narod
 swoim ięzykiem Pána Boga chwa-
 li /

Can. 112. y 113.
 Constit. 127. Nouel.

lit/3 Ministrem sie społecznie modlit/
 na modlitwie iego Amen mowi/ od/
 powiedział. Co sie stąd pokazuje/
 Chrysostomus mowi pisać na caput
 14. Corinth. 1. Est autem, quod Pau-
 lus dicit, huiusmodi: nisi dixerō quod
 percipi facile clareq; à nobis possit,
 sed linguarum munere præditum me
 esse tantum ostendam, nullum ex his
 quæ non intelligetis fructum facien-
 tes abibitis: Nam quæ utilitas esse
 possit ex voce non intellecta? **Tenże**
ieścże mowi: Sic & vos nisi significan-
 tem vocem dederitis, verba (quod
 dicitur) vento, hoc est nemini facie-
 tis. **Támże ieścże mowi:** Si tu bene
 dixeris spiritu, &c. est, quod dicit,
 huiusmodi; si peregrinâ linguâ grati-
 as agas, quam nec intelligas ipse, nec
 cæteris idem interpreteris, plebeius
 non potest subiicere Amen. **Támże**
ieścże: Nisi indoctus, quid preceris,
 intelligat, nequaquam ædificatur,
 neque assensum significare precibus
 tuis potest, vento verba facis, & fru-
 stra loqueris. **Tenże ieścże** Chryso-
 stomus mowi: Est autem, ubi nihil

Incap. 11. Corin.
 2. Rom. 18.

differt

differt sacerdos à subdito, vt quando
 fruendum est horrendis mysteriis: si-
 militer enim omnes, vt illa percipia-
 mus, digni habeamur. Non sicut in
 veteri lege partem quidem sacerdo-
 tes comedebant, partem autem po-
 pulus; & non licebat populo partici-
 pem esse eorum, quorum particeps
 erat sacerdos: sed nunc non sic, ve-
 rùm omnibus vnum corpus proponi-
 tur, & poculum vnum. Quin & in pre-
 cibus viderit quis populum multum
 simul offerre, cum pro energumenis,
 tum pro pœnitentibus: communes e-
 nim preces à sacerdote & ab illis fi-
 unt, & omnes vnam dicunt oratio-
 nem, orationem misericordia ple-
 nam. Iterum vbi excluderimus à sa-
 cerdotalibus ambitibus eos, qui non
 possunt participes esse sanctæ men-
 sæ, alia facienda est oratio, & omnes
 similiter super terram iacemus, & o-
 mnes similiter surgimus. Quando
 iterum pax communicanda, omnes
 similiter salutamus. In iisdem iterum
 horrendissimis mysteriis bene pre-
 catur sacerdos populo, & bene pre-

catur

64. Przedmowa

catur populus sacerdoti. Nam cum spiritu tuo, nihil aliud est, quam hoc ea quæ sunt Eucharistiæ, id est, gratiarum actionis, communia sunt omnia: neque enim ille solus gratias agit, sed etiam omnis populus: prius enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis, ut dignè & iuste hoc fiat, incipit Eucharistiam. Et quid miraris si cum sacerdote populus loquitur. Vbi sane & cum illis Cherubim, & supernis potestatibus, communiter sanctos illos hymnos personant. Hæc sane à nobis dicta sunt, ut omnes etiam qui reguntur sobrii sint, ut discamus quod vnum corpus omnes sumus. **Ź tych słow Chryzostomowych widzimy te rzeczy / iż w ślącym kościele używano sakramentu zupełnego / tych którzy nie używali z kościoła wyganiano / ięzykiem rozumnym nabożeństwo odprawowane: stoły były / wieczerja Pańska nie użyto / ale Eucharistia zwano. Tenże iezicze mowi /** Diaconi cum sacramenta celebrarentur, surrexerunt, & populum allocuti sunt his verbis:

Oremus

In Epist. Eph. Homil. 2.

Przedmowa 65.

Oremus pariter omnes. **Tenże iezicze mowi:** Non æquè exoras, cum solus Dominum obsecras, atque cum fratribus tuis. Est enim in hoc plus aliquid videlicet, concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, & sacerdotum clamores. Præsent enim ob eam rem sacerdotes, ut populi orationes quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cælum euehantur. Ambrosius **mowi:** Imperitus audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, & non respondet Amen, id est verum, ut confirmetur benedictio, per hos enim impletur confirmatio precis, qui respondent Amen: ut omnia dicta veri testimonio in audientium mentibus confirmantur. **Tamże:** Si utique ad ædificandam ecclesiam convenitis, ea debent dici, quæ intelligant audientes. Nam quid prodest, ut quis lingua loquatur quam solus scit? ut qui audit nihil proficiat? ideo tacere debet in ecclesia, ut ii loquantur qui prosint audientibus. **Tamże:** Hi ex Hebræis erant, qui aliquando Syria lingua, ple

De incomprehensibili Dei natura. Homil. 3.

In cap. 14. Corin. 1.

2 rumque

66. Przedmowa

Epistola ad Clericos
Naoccsarian.

rumq; Hebræa in tractatibus & oblationibus utebantur. **Basilius mori:** Tanquam ab vno ore, & ab vno corde confessionis Psalmum offerunt domino, & verba pœnitentiæ eorum quisque propriè ascribit sibi. **Tânze:** Horum gratia si nos fugitis, fugietis etiam Ægyptios, & vtrosque Lybias, & Thebanos, & Palæstinos, & Arabes, & Phænices, & Syros, & eos qui ad Euphraten incolunt, & in vniuersum omnes, quibus vigiliæ, & orationes, & communes Psalmodiæ in honore habentur, **Hieronymus mori:** **chwalac nâ on czâs nebożenstwo** **Rzymstic:** Vbi alibi tanto studio & frequentia, ad ecclesias & Martyrum sepulchra concurritur, vbi sic ad similitudinem cœlestis tonitruum Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur. **Tênze mori:** Vox quidem dissona, sed vna religio. Tot pene psallentium chori, quod gentium diuersitates. **Origenes mori:** Græci quidem, Græcè Deum nominant, & Latine Romani, & singuli item natiaua & vernacula lingua Deum precan-

tur, &

Hieronymus in
Cōment. 2. Epist. ad
Galat.

Ad Marcellam.

Origenes contra Celsum
lib. 8.

Przedmowa 67.

tur, & laudibus pro se quisque extollit: ille enim, qui est linguarum omnium Dominus, audit quauis lingua orantes. **Tênze:** Alioqui non fuisset necessarium legi hæc in ecclesia, nisi ex his ædificatio aliqua audientibus præberetur. **Augustinus toj/ co in sy moria / mori nâ wielu mieyscâch:** Nouerint non esse vocem ad aures Dei, nisi animi affectum: ita enim non irridebunt, si aliquos antistites & ministros ecclesiæ fortè animaduertent, vel cum barbarissimis & solocismis Deum inuocare: vel eadem verba, quæ pronuntiant, non intelligere perturbateque distinguere. **Adokia da:** Non quod corrigenda ista non sint, vt populus ad id, quod planè intelligit, dicat Amen. **Tênze iefcze mori:** Volens etiam causam Donatistarum, ad ipsius hamillimi vulgi, & omnino imperitorum atque idiotarum, notitiam peruenire, & eorum, quantum fieri potest per nos, inhære memoriæ, Psalmum qui eis cantaretur per Latinas literas feci. **Tênze:** Multi fratres imperitiores latinitatis

loquuntur

Lib. in Leuit. cap. 7

Augustinus lib. de
Catechizandis rudibus cap. 9.

Retract. lib. 2. cap.
20.

In Ioannem tracta-
tu 7.

68. Przedmowa

In Psalmum 118.

In Psalmum 118.

Confessi. lib. 11. cap. 3.

Cyprianus de Orat. dominica.

Lyrann in caput 14. Corinth.

loquuntur sic, vt dicant, dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. **Tenże:** Sape & verba non Latina dico, vt vos intelligatis. **Tenże:** Ego dicam Ossum, sic enim potius loquamur. Melius est vt nos reprehendant Grammatici, quam non intelligant populi. **Tenże:** Si Moses mihi Hebræa voce loqueretur, frustra pulsaret sensum meum, nec inde mentem meam quicquam tangeret. Cyprianus **moni:** Sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo Sursum corda; vt dum respondet plebs habemus ad Dominum, admoneatur se nil aliud quam Dominum cogitare debere. Lyrannus **moni:** Si populus intelligat orationem sacerdotis, melius reducit in Deum, & de votius respondet Amen. Ideo dicit Paulus: Si tu sacerdos benedixeris spiritu, & populus non intelligat, quid proficit populus simplex, & non intelligens? Quapropter in primitiua ecclesia benedictiones & cætera omnia fiebant in vulgari. **Niechcetu wspominać Francuzow/ ktorzy**

rzy

Przedmowa 69.

rzy ięzykiem swoim nabożeństwo odpráwował / co w Kościele czytano pospolity człowiek rozumiał / piśe Sulpitius in vita S. Martini. **Nie wspomina tu Anglow/ ktorzy także ięzykiem swoim nabożeństwo odpráwował / ceremonij Rzymstich nie używał / piśe Beda, Galfridus. A ięśli Łacińskim ięzykiem odpráwował / tedy z tey przyczyny to czynili / iż lingua Latina była v nich communis omnibus, zeznawa tenże Beda. Nie wspomina tu Dalmátow/ ktorzy iáko mowi Alphonsus, sacros libros mieli przetłumaczone na swoy ięzyk. Także y Gothowie swym ięzykiem mieli pismo swiete wyłożone / świadczy Historia Kościelna. Nie wspomina tu Indow/ ktorzy ięzykiem swoim nabożeństwo odpráwuią: zeznawa Eccius. Samkne Polakami nąszy / ni / ci / iáko wspomina Bielski / nie dawno przestali ięzykiem Słowinistim / na Kleparzu v s. Krzyżan nabożeństwa odpráwować. Anoż y ona swieta Páni Jádwigá Krolowa / iáko práwa Ewangeliczká / kazála sobie Bi-**

biu

Beda lib. 1. cap. 1.

Galfridus lib. 8. cap. 4.

Beda lib. 1. cap. 1. Histor. Angl.

Alphonsus de Hærc. si. lib. 1. cap. 11.

Socrates lib. 4. cap. 27.

Eccius in locis commun. Bielski Fol. 136.

Tenże Bielski Fol. 171.

blis przełożyć na Polski język / y one
 wstawić nie czytał. A możyey Król
 świetey pamięci Jagiello Władysław /
 wezwał z Czech do Krakowa
 Ministrów / którzy nie po Łacinie /
 ale językiem Słowiańskim naszym wy
 rozumianym nabożeństwo odpra
 wowali / roku 1394. Przyzwała to
 iako Długos / tak y Cromerus, nie
 tylko Wielki / mówiac: In suburbano
 etiam Cracouiensi septentrionali, &
 in ora Clepariae oppidi, Monasterium
 titulo S. Crucis inchoarunt, & in eo
 Slaus Benedictinae sectae Praga ac
 citos, qui Slauiica lingua sacris opera
 rentur, collocarunt. Quamquam au
 tem templum id atque monasterium
 consummatum non est, morte Hedui
 gis reginae intermissum, cantatum ta
 men ibi, & sacra facta Slauiica lingua,
 vsque ad suam aetatem Długosius me
 morat. **To** Cromerus, który tamże y
 czytanie tej Pannie pobożney przy
 pomina: Tempus omne suum vel di
 uino cultui, vel lectioni eorum quae
 ad pietatem moresque formandos
 pertinerent, impertiebat.

Tu iż

Cromerus lib. 11. Re
rum Polon.

Ibidem.

Tu iż słyszymy / iako w staroży
 tnym kościele językiem zrozumia
 nym / przyrodzonym / każdemu naró
 dowi / modlitwy / śpiewania / czyta
 nia / w służbę sakramentami odpra
 wiano / y miano tego pro barbaro ho
 mine, który obcym językiem nabożeń
 stwo odprawował. Pawełś. mówi:
 Si nesciero virtutem vocis, ero ei cui
 loquor barbarus, & qui loquitur mi
 hi barbarus. **Beda** doświada: Barbara
 est lingua quae Deum laudare non po
 test. **A**stadże Grecowie język Ła
 ciński nazywali linguam barbaram;
 co sie pokazuje z listu **Nikolaia Pa
 pieży / do Cesarza Michała / w któ
 rym mówi:** Appellatis linguam Lati
 nam barbaram, ad iniuriam eius qui
 fecit eam. **Toż y my** mówimy / sacer
 dos, qui lingua precatur ignota, seu
 Graeca seu Latina, seu Syriaca, seu He
 braea populo, barbarus est. **A** iżby sie
 mogło wiecey przymieszać sąwiade
 ctwo / ale na tych dosyć mamy: że yż
 też y sami **A**zymianie toż zeznawają /
 iż w starożytnym kościele językiem
 zrozumianym nabożeństwo odpra

1. Cor. 14. v. 11.

Beda in cap. 14. Cor.
1.

Epist. 1.

A w owano /

Sect. 28.

Bellarminus lib. 1.
cap. 12. de Missa.Conc. Trid. Sess. 22.
Canone ultimo.

nowano / iako Thomas de Aquino
piśac in caput 14. Corint. 1. Hardin-
gus contra Iuellum piśac / mowi: E-
quidem in ecclesia primitiua hoc ne-
cessarium fuit, quando prima quo-
dam modo rudimenta fidei trade-
bantur: quamobrem preces tūm lin-
gua populari & vsitata vulgo homi-
num, fiebant, vt ea melius institue-
rentur, &c. Bellarminus toż mowi:
Verba consecrationis in ecclesia ori-
entali alta voce recitari conuenisse,
non negamus, cum id apertissime
constet ex Liturgia Chrysostomi, Ne-
que nos id reprehendimus, &c. Dżi-
wna rzecz / to przyznawacia y chwala
a przecie tych ktorzy ięzykiem zrozu-
mianym nabozenstwo odprawia /
Heretykami nazywaia: swoje dżisiey
se nabozenstwo zalecia / do koscio-
la komicznie z potrzeby zbawienney
wtracaia / a ktoby ie dla tego ganił /
przeklinaia. W czasy. O ludzie. Kto-
ty blad approbowalo Conciliū Tri-
dentinum. Nie pomnia iż w staroży-
tnym kosciele nie tak bylo. Nie po-
mnia iż takowe nabozenstwo ktore

sie odpra-

Mat. 19. v. 8.

1. Cor. 14.

Psalm. 1. v. 10. 11.
Isa. 49. v. 23.

sie odprawienie ięzykiem obcym / lu-
dziom wzonym / mądrym / pobo-
żnym / nie podobalo sie / iako to / z kto-
regu niemasz żadnego budowania /
żadney poćiechy / żadney pobudki do
serdecznego chwalenia Pana Boga:
y dla tegoż starali sie / aby rozumnym
ięzykiem czytania / spiewania / modli-
tawy / śająnek sakramentami / byly
odprawowane. Iustynianus Cesarz
mowi / iako ten / ktoremu należy cura
religionis; & reformatio superstitio-
num: iubemus vt omnes Episcopi pa-
riter & Presbyteri non tacito modo,
sed clarā voce quæ a fidei populo
exaudiatur, sacram oblationem &
preces in sancto Baptizmate adhibi-
tas, celebrent: quo maiore exinde
deuotione in depromendis Dei lau-
dibus audientium animi efferantur.
Ita enim & D. Paulus docet, dicens
in 1. ad Corint. Epist. Enimvero si
solum modo benedicas spiritu, quo-
modo is, qui priuati locum implet,
dicet ad gratiarum actionem tuam
Deo, ipsum Amen, quandoquidem
quid dicas nescit? Tu quidem pul-

Iustinus in Nouel.
Constit. 113.

In Codic. de Episc.

K 2 chrē

74. Przedmowa

chrē gratias agis, alter autem non ædificatur. His igitur de causis conuenit, ut inter cæteras preces, & ea quæ in sancta oblatione dicuntur, clarā voce à religiosissimis Episcopis, & Presbyteris, domino nostro Iesū Christo, cum Patre & sancto spiritu, proferantur, scituris religiosissimis sacerdotibus. Quod si quid horum neglexerint, & in horrendo iudicio magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, de his rationem reddent: neque nos hæc cognoscentes conquiescemus, relinquemusque inulta. **W doświada.** Et hoc non solum in veteri Roma, vel in hac regia ciuitate, sed & in omni terra, ubicunque nomen Christianorum colitur, obtinere sancimus. **To Iustinianus.** Piśe też Comes Natalis, iako Maximilianus Cesarz y Carolus Krol Frãncuski / nã Concilium Tridentstie stali / prośac / aby nabożeństwo było odprawowane ięzykiem każdemu králowi przyroczonym / ale nie nie otrzymali / nie wozna byla prosba Cesarsta y Krolstwa y riezey. Bellarminus nã man-

Dat

Comes natalis lib.
24. Hist.

Bellarminus lib. 2.
cap. 12. de Missa.

Przedmowa 75.

Dat Justynianow odpowiedais cmo-
wi. Non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Egregia solutio: **to też Dawid / Solomon / Jozafat / Ezechiasz / Jozyas /** Constantinus, **zle wczynili / iz** leges de ritu sacrificandi **wczynili: o czym pisma swiete swiadcza / y Historycy.** Nie tylko osobom swieckim spiewanie / modlitwy / wslugowanie sakramentami / ięzykiem obcym nie podobaly sie / ale też y osobom duchownym toz sie nie podobalo. Ale co mowie osobom duchownym / gdyz Bogu naywyższemu tak sie podoba / aby każdy narod ięzykiem swym imieiego swiete chwalił. Co sie pokazuje nie tylko z onego swietego meza Ephraima / ktory ku zbudowaniu niewiernych / a ku wtwierdzeniu wiernych / ku ozdobie kościoła krześcianskiego / гимны / psalmy / modlitwy / ięzykiem Syryjskim przetlumaczył / bedac sam Syryjskim ięzykiem: ale też pokazuje sie to z oney Historycy / ktora przypomina c

1. Sam. 6. v. 1.
1. Par. 16. v. 4.
1. Par. 22. v. 1.
2. Par. 6. v. 1.
Ec.
2. Par. 17. v. 6.
2. Par. 29. v. 4, 5, 6.
1. Par. 34. v. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Eusebius lib. 1. cap. 6. de vita Constant.
Tamie cap. 51. y 20
Sofomenus lib. 1. ca- pit. 2.

Sofomenus lib. 3.
cap. 15. Hist.

K 3 Aneas

76. Przedmowa

Aeneas Syluius, **mowi:** Ferunt Cyril-
lum cum Romæ ageret Pontifici sup-
plicasse, vt Sclauorum lingua eius
gentis hominibus quam baptizaue-
rat rem diuinam faciens vti posset: de
qua re dum in sacro senatu disputare-
tur, essentq; non pauci contradicto-
res, auditam vocem tanquam de cæ-
lo in hæc verba missam. Omnis spiri-
tus laudet dominum & omnis lingua
confiteatur ei: Indeque datum Cyril-
lo indultum. **Slusnie to vezynil Pa-
piez / iz dopuscit iezykem własnym
chwalić Pana Boga każdemu. Bo
iz ten obyczay swiety nieslusnie byli
Papieżowie odieli kosciołom / tedy
slusnie go zasie przywrócili. Na co
nie pomniac on Czarnorieznie Gre-
gorius 7. Czechom idem petentibus
negauit; co sie pokazuię z iego listow.
A iesli ieszcze nie maia dosyć na tych
meżach / niechay sluchaić co mowi/
Innocentius Papież. Quoniam in ple-
risque partibus intra eandem ciuita-
tem atq; Dioecesim permisti sunt po-
puli diuersarum linguarum, habentes
sub vna fide varios ritus & mores, di-**

Psalm. 150. v. 6.

Vide lib. 7. Epist.

*Innocentius extra de
officio iudicis ord.*

strictè

Przedmowa 77.

strictè præcipimus, vt Pontifices hu-
iusce modi ciuitatum siue Diocesium
prouideant viros idoneos, qui secun-
dum diuersitates rituum & lingua-
rum diuina illis officia celebrent, &
ecclesiastica sacramenta ministrent.
A Ioannes Billet mowi: In primitiua
ecclesia prohibitum erat, ne quis lo-
queretur linguis, nisi esset qui inter-
pretaretur. Quid enim prodesset lo-
qui, nisi intelligeretur? Inde etiam
inoleuit laudabilis consuetudo, vt
pronunciato literaliter Euangelio,
statim in vulgari populo exponere-
tur. Quid autem nostris temporibus
est agendum, vbi nullus vel rarus in-
uenitur legens vel audiens qui intel-
ligat? Videtur ergo potius esse tacen-
dum, quam psallendum. **Żgadza sie
ten skribent Rzymsti z Pawłem s.
ktory mowi:** Jesliby wykładać zanie
było / niech milczy ten ktory obcym
iezykiem mowi w zgromadzeniu / a
niech mowi sobie a Bogu. **Tamże /
Kto mowi iezykem obcym / niech
prosi aby mogł wykładać. Tamże
dokładać kazniac pożytek zrozumne-
go iezyka /**

1. Cor. 14. v. 28.

verbo

*Billet in Summa de
diuinis officijs.*

go ięzyka: Który Proroctwie opowie
 da ludziom zbudowanie / y napomi-
 nanie / y pocieszenie / Który ięzykiem
 obcym mowi / samego siebie but nie /
 a Który Proroctwie / Zbor buduje:
 chciałbym abyście wszyscy mowili
 ięzyki / ale wiecey abyście proro-
 kowali / abowiem wietzy ten iest Który
 proroctwie / a niz ten co ięzyki mowi /
 wyiawszy by wykladał / aby zbor
 wziął budowanie. Tamże: Bracia
 gdy sie schodzicie / każdy z was ma
 Psalm / ma naukę / ma ięzyk / ma obi-
 awienie / ma wykladanie: wszystko tedy
 niech bedzie ku zbudowaniu. Tam-
 że: A gdy by wszyscy Prorokowali /
 a wszedlby kto niewierny abo nie-
 nauczony / bywa od wszystkich stro-
 sowan / od wszystkich bywa rozsa-
 dzon / y także skrytości serca iego by-
 waia obiaiwione: a tak wpaty na o-
 blicze dawa chwale Bogu / opowie-
 dając że Bog w was iest prawdzi-
 wie. A zamykając to caput, mowi: A
 także bracia żadaycie tego abyście
 Prorokowali / a ięzyki mowić nie za-
 bramiaycie. A tak z tych zacnych swi-

dectw

dectw pokazuię sie to / iż w Kościele
 Bozym / śpiewania / modlitwy / czy-
 tania / śpiewek sakramentami swie-
 tymi / maia być ięzykiem własnym /
 zrozumianym / przyrodzonym / zwy-
 czaynym / każdemu narodowi odpra-
 wowane: dla nauki / dla budowania /
 dla pociechy / dla nabożenstwa serce-
 cznego. Z Których świadectw tak za-
 cnych wierni Boży maia tę naukę y
 przestroge / aby nabożenstwo krze-
 ściańskie odprawowali każdy swym
 ięzykiem własnym: A ci ktorzy obcy
 ięzyk do Kościoła Bożego wtracili / z
 tych miejsc pisma świętego / y Do-
 ktorow dawnych / także z skryben-
 tow swoich / musza być przekonani w
 bledzie a w porze swym / y by sie mieli
 spuścić tak wiele zacnych świadectw
 ku podparciu bledu swojego Here-
 tyckiego / Poganińskiego / nie przywio-
 da / iako my przywodziemy ku okaza-
 niu prawdy. Z Których tak konfidu-
 iemy: Preces in ecclesia primitiua
 vulgari & notā linguā conceptas fui-
 se, consentaneum igitur nunc etiam
 esse, vt populus preces intelligat su-

L as. Wsłak

80. Przedmowa

Lib. 2. cap. 31. de Es-
fectu Sacram.

Lib. 2. cap. 31. de Es-
fectu Sacram.

Lib. 2. cap. 11.

Tamże cap. 11.

Lib. 2. cap. 16.
de verbo Dei.

Lib. 2. cap. 11. de Es-
fectu Sacram.

as. Wszak y Bellarminus mówi: Nul-
la autem est ratio, cur non possit mo-
do ecclesia, quod tunc poterat. A
czymże oni dowodzą ięzyk obce-
go? Nie piśmem świętym/nie staro-
żytnym kościołem/ale racyfikaniami
to tymi/Si lingua vulgari sacramenta
ministrantur, aperietur porta latissi-
ma ignorantiae: contenti enim erunt
ministri, si sciant legere, itaque pau-
latim obliuiscuntur linguam Lati-
nam, atque ita non legent Patres, &
proinde non intelligent scripturas;
To Bellarminus. Tenże ięszcże mo-
wi / Utile est ad reuerentiam tanti
mysterii vt non omnia alta voce di-
cantur. Tenże / Deus omnes linguas
intelligit. Tenże / Non est opus vt po-
pulus intelligat, vt ei profit, sed satis
est si intelligat Deus. Tenże / Nec ta-
men somniamus, vt putat Kemnitius,
linguam Latinam esse magis sacram,
quam sint ceterae, sed hoc ipso dici-
mus, eam habere plus venerationis,
quod non est vulgaris. Wey/ięzyk Ł-
ciński nazywa linguam peregrinam,
a wyższy tam zapomniawszy się na-

piśal.

Przedmowa 81.

piśal: Nulli ferè sunt in ecclesia Lati-
na adulti tam rudes, qui non intelli-
gant verba sacramentorum, licet La-
tina. Język Łaciński radniey może
nazywać linguam vulgarem, wzgle-
dem ludzi wczonych: bo we wszystkich
kolestwach tego ięzyka używają:
Względem zaśie pospolstwa może go
nazywać linguam peregrinam. Ale co
mowie o pospolstwie / wiele ięst rie-
żey w Polsce / we Włoszech wie-
cej / ktorzy ięzyk Łaciński nie ro-
zumieją / czytają / a ledwo dziesiąte
słowo rozumieją. Na te racye Bel-
larminowe rzadż Chrzastowski do-
statecznie odpowiedział / piśac con-
tra Sacrificium Missae. Chciałby po-
dobno kto wiedzieć skąd to wzięli / iż
nabożeństwo odprawnia ięzyki ob-
cym. Skąd: Czesćcia od Pogan / cze-
sćcia od Heretyków, a uczynili to / aby
się ludzie prosili w błędzie / w błądzo-
chwaleństwie / w zabobonach nie oba-
czyli: a potym aby ich powaga v po-
spolitego człowieka y prebendą nie
zginieła / nie wpadła. Sluchajmy co
mowi Lactantius o nabożeństwie Po-

Tamże.

Lib. 1. cap. 309. Etc.

Skąd Rzymianie
to wzięli iż nabo-
żeństwo odprawni-
a ięzykiem obcym

Lactantius lib. 5.
cap. 20.

2 2 gąńskim/

gim. Hinc fida silentia sacris instituta sunt ab hominibus calidis, ut nesciat populus quid colat. O nabożeństwie Heretyckim mowi Irenaeus: Alii Hebraica quaedam nomina adiiciunt, quo magis admirationi sint his qui initiantur. Chrysostomus mowi. Haeretici sacerdotes claudunt ianuas veritatis. Sciunt enim si manifestata fuerit veritas, Ecclesiam suam esse relinquendam, & se de sacerdotali dignitate ad humilitatem venturos popularem. Tu w brew Rzymianom/ Agnoscant igitur à quibus maioribus descenderint.

Irenaeus lib. 1. c. 18.

Chrysostomus opere imperfecto Homil.

44

Napominante do Ministrów.

Słowo Boże iż nas do tego wie/dzie / Bracia mili y słuchające pobożni/abyśmy będąc iedney wiary/pod iedną głową Jezusem Chrystusem/zgode/iednosc w śpiewaniu/w modlitwach / w czytaniu / w formachokoło wślugowania Sakramentami/zachowali/ tak iako sie wyżej pokazało. W czym będąc posłusznorozkazaniu słowa Bożego / y dogadziąc budowaniu y prośbie słuchając / gdyż słusnej rzeczy pragniemy

prośba/

prośba / ten porządek nabożeństwa krześcijańskiego wam braciey miley podawamy / prośba / abyście według niego nabożeństwo święte odprawowali. Który porządek nie jest nowy / ale dawny / którego używał Kościół on Apostolski / którego używała y Kościoły reformatowane słowem Bożym Francuskie / Angielskie / Szwedzkie / Węgierskie / Helweckie / Niderlandzkie / y inne / z którymi my Polacy mamy iedność wiary: Ktorego porządku nie poprawiemy / (niech wie Papista) in re & fundamento, ale tylko na niektórych miejscach / do modlitw / do śpiewania / do czytania / do formy krztu y Wierzenia / przydawamy słowo z słowem Bożym zgodnych / ktoreby człowieka przerażały y do strachu przywiodły: na drugum miejscu zaś ob tadium vitandum aliquid inde subtrahimus, sic tamen, aby sława Chrystusowa / in verbis, in re, essentia & materia integrè permaneret. A choćbyśmy też nowy porządek iednak słowu Bożemu nie przeci-

Nota.

2 3 inny/

84. Przedmowa

wy/ de integro złożyli/ y on ad me-
liore formam przyniedli/ detrahen-
do si quid irreperat minus conueni-
ens, vel addendo aliquid pro tempo-
rum varietate, tym bychmy nie nie
zgrzeszyli/ y od Rzymian niesłusznie
bychmy byli poganiemi/ gdyż też to
czynili sami Rzymianie/ iako Grego-
rius 3. ten Gelasianum codicem coar-
ctauit piśe Diaconus co y sam zezna-
wa Gregorius. Także Gregorius 7.
poprawił officium ecclesiasticum,
sam o tym świadczący. Clemens 7.
Kwignoniusowi kazał poprawić y
wskręcić Wskazow/ Dyurnatow : co
sam Quignonius zeznawa. Nuż Pius
5. iżaż Wskazow/ Grądalow/ zc. nie
poprawił tych czasow nie dawnych:
O tych poprawach piśe y Bellarmi-
nus. Co opuścimy/ prosimy tedy
y powtore/ nie roztążniać po Papie-
stwu/ ale prosić / ani wolności krze-
ściánstey gwałtu czyniac / żeby każ-
dy z nas tego porządku / ktory sie po-
daie kościołom autoritate totius
Synodi, iesli nie wszędzie/ tedy iednak
w naszym Dystrykcie Lubelskim/ Bel-

skim/

Diaconus lib. 2. cap. 17.

Gregorius Epist. 73. lib. 7.

Greg. 7. de Consc. dist. 1.

Quigno. Pref. in Diur.

Lib. 2. cap. 19. de Misa.

Przedmowa 85.

skim/ Chelmskim / używał: w czym
nie wątpimy/ iż każdy brat dogadza-
i ac budowaniu / dożyć temu uczyini.
Acż mowi Bellarminus. Si enim nunc
vix seruatur vniformitas in reb. qui-
busdam præcipuis, cum tamen seue-
rè id præcipiatur, quid fieret si esset
res libera. To dlatego mowi/ iż prze-
cie w niektórych krájach Rzymskich
Wskazow/ Agend/ ceremoniy/ nie v-
żywaia. Kieja przyzwyczajwszy sie
swoim: choć ich Biskup Rzymski do
swoich sumnieniem obowiezuie. Ale
my nie z musu / iednak z checi / z mi-
łosći chwaty Bożey/ dogadzaiać bu-
dowaniu/ zabiegaiac zgorzbeniu/ we-
dlug tego porządku świętego zacho-
waymy sie w kościele Bożym/ nie nie
odmieniaiać ani przydawaiac nad-
to/ co wam podawa Pan Bog przez
slugi swoje/ na Synodzie Krytow-
skim/ y Lubelskim / zgromadzone.
Czego nas nauczaja y on ucżony a za-
cny mąż Ioannes Calvinus, mowiac:
Hoc primum habeamus, si in omni
hominum societate necessariam esse
Politiam aliquam videmus, quæ ad
alendam

Lib. 2. cap. 11. de Es-
fectu Sacram.

Calvinus lib. 4. cap.
10. Sect. 17.

valendam communem pacem, & retinendam concordiam valeant: si in rebus agendis vigere semper aliquem ritum, quē non respui, publicæ honestatis interest, atque adeo humanitatis ipsius: id in ecclesiis præsertim obseruandum esse, quæ cum bene composita rerum omnium constitutione optimè sustinentur, tum vero sine concordia nullæ sunt prorsus. Quamobrem si ecclesiæ incolumitati bene prospectum volumus, diligenter omnino curandum est, quod Paulus iubet, vt decenter omnia & secundum ordinem fiant. At cum in hominum moribus tanta insit diuersitas, tanta in animis varietas, tanta in iudiciis ingeniisque pugna; neque politia vlla satis firma est, nisi certis legibus constituta, nec sine statâ quadam forma seruari ritus quispiam potest. Huc ergo quæ conducunt leges, tantum abest vt damnemus, vt his ablatis, dissolui suis neruis ecclesias, totasque deformari ac dissipari contendamus. Neque enim haberi potest quod Paulus exigit, vt decenter om-

nia &

..Cor. 14. v. vlt.

nia & ordine fiant, nisi additis obseruationibus tanquam vinculis quibusdam, ordo ipse & decorum consistat. Id tantum semper in istis obseruationibus excipiendum est, ne aut ad salutem credantur necessaria, atque ita conscientias religione obstringant: aut ad Dei cultum conferantur, atq; ita in illis reponatur pietas. **Tenże:** Iam verò Christiani populi officium est, quæ secundum hunc Canonem fuerint instituta, libera quidem conscientia, nullaque superstitione, pia tamen & facili ad obsequendum propensione seruare, non contemptim habere, non supina negligentia præterire; tantum abest vt per factum & contumaciam violare aperte debeat, &c.

Alle przeciwnik mógłby rzec / (iã / każną te prace nasze rzucą sie przy / mówkami y wściznymi słowy) / choć my Ewangelicy spisaliśmy / for / me iedne wstugowania swiatością / mi y odprawowania nabożeństwa / na każdy czas / także przyjmowania / do Zboru nowotnych / niemiernych /

M Artyanow /

Sectione 31.

potykalo to ones
go msia wzonego
Hieronima / o ce
sie bardzo wskazywał
in prefationibus.

Tyraniom / Rzymian / poturuiacych
 zc. nawiadzania chorych / pogrzebu /
 jednak przecie Ministrowie po swe-
 mu beda sie sprawowac. Rozumie-
 my to o pobożności slug Bozzych / że
 sie beda sprawowac wedlug tego po-
 rzadku spisane go / dogadzac budo-
 waniu / zabiegac zgorzseniu / vcho-
 dzac przymowek. Acz te drugie rze-
 czy dawamy braciey na wolne vży-
 wanie / onym w tym gwałtu nie czy-
 niac / praw z potrzeby zbawienney /
 z założeniem panny nie opisuic / nie
 exkommunikuiac / ani ich obyczaiem
 Tyraniſtun przymusiſiac do nich /
 gdyż każdy z nas w rządzie kościoła
 Bożego ma vżywać wolności / y ma
 też patrzeć na budowanie słuchá-
 ców / żeby zaś te rzeczy odmienia-
 iac / ktorym sie przyuczyli słuchácz-
 á nie są nammię przeciwne słowu
 Bożemu / także wierze y konſcienci-
 ey / zgorzsenia nie było: gdyż są niekto-
 rzy takowi / ktorzy sie ledá czym gor-
 szą. A wſzakoż z strony formy Krztu /
 wieczędzy Pańſkiej / małżeństwa /
 przymowania do zboru nowotnych

niewier-

miewiernych / zc. nawiadzania cho-
 rych / sprawowania pogrzebu / zácii-
 nania nabożeństwa we zborze w
 świętá / w dni robotne / proſimy / á-
 by bracia Ministrowie wedlug niey
 sie sprawowali / nie nie odmieniać.
 Pamiatamy co mowi Doktor Cy-
 pryan. Caterum ſcimus quosdam
 quod ſemel imbibebunt, nolle depo-
 nere: nec propositum ſuum facile mu-
 tare, ſed ſaluo inter collegas pacis &
 concordie vinculo, quædam propria
 quæ apud ſe ſemel ſunt uſurpata: re-
 tinere. Qua in re nec nos vim faci-
 mus cuiquam, aut legem damus, cum
 habeat in eccleſie administratione
 voluntatis ſue arbitrium liberum: v-
 nuſquiſque Præpoſitus rationem a-
 ctus ſui domino redditurus. **Tenże ie-
 ſzcze mowi:** Neminem iudicantes, aut
 à iure communionis aliquem, ſi di-
 uerſum ſenſerit, amouentes. Neque
 enim quiſquam noſtrum Episcopum
 ſe eſſe Episcoporum conſtituit: aut
 tyrannico terrore, ad obſequendi ne-
 ceſſitatem collegas ſuos adigit, quan-
 do habeat omnis Episcopuſ pro licen-

Epistoła 72. ad Ste-
phannum.In Concil. Cartha-
gin.

90. Przedmowa

tia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tanquā iudicari ab alio non possit, quā nec ipse potest alterum iudicare : sed expectemus vniuersi iudiciū domini nostri Iesu Christi, qui vnus & solus habet potestatem & pręponendi nos in ecclesię suę gubernatione, & de actu nostro iudicandi. **Te sentencya często przypomina Doktor Augustyn one approbuiać / y ona tych ktorzy nad inszymi chęć / Juszdyke rozciągac / porabiaiać.**

Pan Bog wszechmogacy / Bog wselakięgo miłosierdzia / Ktory iest powodem budowania kościoła swęgo / ten sam niechay nas rzadzi / sprawnie duchem swoim s. abychmy w zgodzie / w iedności / w miłości świętey / kościół iego budowali / rozmnażali : Ktoremu niechay będzie wieczna chwała / Amen.

Fecimus iudicium & iustitiam, non tradas nos calumniantibus nos, suscipe seruos tuos in bonum, non calumnientur nos superbi.

Lib. 2. cap. 2. 6.
Lib. 1. cap. 1.
Lib. 6. cap. 6, 8,
25, etc. de Baptismo
contra Donatistas.

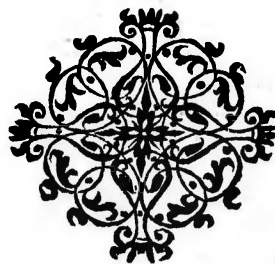
Ephes. 4. v. 11.

Deut. 6. v. 13.

Psal. 119. v. 111.

F O R M A

**Wstugi świętościami
Bożymi.**

Officium
Episcopi.

1. Corint. 4. v. 1.

Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

Augustinus Causa 8. Quæst. 1. Can. Qui

Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: exponere voluit quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris.

Hieronymus in cap. Soph. 3.

Videte quid dixerit, Bonum opus desiderat, non dignitatem: si autem despecto opere solam aspexit dignitatem, citò corrui turris in Siloa, & excelsæ cedri fulmine feriuntur, & erecta ceruix frangitur.

Hieronymus ad Nepocianum Distin. 95.

Can. Esto.

Episcopi, Sacerdotes, sciant se esse Ministros non dominos.

Hieronymus ad Oceanum.

Si quis Episcopatum desiderat, opus non dignitatem, laborem non delicias, opus per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio.

Concilium Bracarense 1. Can. 23.

Placuit vt nullus cum ordinem baptizandi prætereat, quem & antea tenuit Metropolitana Bracarensis ecclesia.

FORMA Baptismi.

Genes. 17. & 12. Infans octo dierum circumcideretur in vobis.

Matth. 28. & 19. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Ioan. 3. & 5. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Actor. 16. & 15. & 33. Baptizatus est custos & omnis domus eius continuo.

Origenes lib. 5. in cap. 6. Rom. Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit etiam paruulis dare Baptizum.

Augustinus lib. 10. de Gen. cap. 23. Consuetudo matris ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, nec vllò modo superflua deputanda, nec omnino credenda nisi Apostolica esset traditio.

Concilium Mileuitanum Can. 2. Placuit vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, &c. Anathema sit.

Concilium Gerundense Can. 4. Paruuli si periculum mortis imminere videatur, eodem die quo nati sunt baptizentur.

Augustinus lib. 4. cap. 22. de Bapt. Quantum itaq; valeat etiam sine visibili sacramento Baptizmi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad

salutem:

Infantes sunt baptizandi.

Contemptus baptizmi hominem conde-
mnat.

salutem: in illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium Baptizmi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis, excludit.

Ambrosius lib. de Obitu Valent. & hab. apud Lomb. Lib. 4. Distinct. 3. Et in Decr. Greg. 9. Lib. 3.

Ventrem meum doleo, quia quem regeneraturus eram perdidit, ille tamen gratiam quam poposcerat non amisit.

Baptizmus consistit
in verbo & elemento.

Lombardus lib. 4. Dist. 3. In duobus ergo consistit sacramentum Baptizmi, scilicet verbo & elemento. Ergo et si alia desint quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, non ideo minus est verum sacramentum & sanctum si sit ibi verbum & elementum, &c.

Distin. 4. Sed illud nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei: intelligendam est de his qui possunt & contemnunt baptizari.

Rom. 4. & 11. Abraham signum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei.

1. Petr. 3. & 21. Baptisma saluos nos facit non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

1. Ioan. 3. & 8. Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis.

Tertullianus lib. de Penitent.

Lauacrum illud, obsignatio est fidei.

Hieronymus in cap. 4. Isaia. Ex quo discimus quod homo tantum aquam tribuit, Deus autem spiritum sanctum quo sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur.

Augustinus Tract. 5. in Ioan. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos au-

tem

Quid sit Baptizmus.

Minister quid præbet in baptizmo.

Non obstat impietas ministris quo minus verus sit baptizmus.

tem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter: si Baptizmus Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est qui baptizat.

Gregorius epist. ad Bonif. & hab. Dist. 4. de Consecr. Quos à Paganis baptizatos esse asseruisti, si ira habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.

Concilium Nicænum Can. 19. Si quis confugerit ad ecclesiam Catholicam de Paulianistis & Cathaphrygis, statutum est eos rebaptizari debere.

Augustinus cont. Pelag. Epist. duas cap. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti; sed si quesierit utrum per idem lauacrum omni prorsus modo iam nos fecerit saluos, respondēbo, non ita est. Idem quippe item dicit Apostolus: Spe enim salui facti sumus, salus ergo hominis in baptizmate facta est, quia dimissum est quod peccatum à parentibus traxit.

Lombardus lib. 4. Dist. 3. Si queritur utrum baptizmus aperuerit cælum, quod non aperit circumcisio: dicimus quia nec Baptizmus, nec circumcisio, aditum regni nobis aperuit, sed hostia saluatoris.

Augustinus lib. 1. cap. 25. de Nupti. & Concup. Dimitti concupiscentiam carnis in Baptizmo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputeretur.

Augustinus Tract. 41. in Ioan. Nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Si non remansisset, sine peccato

N hic

Irritus est baptizmus à pagano acceptus.

Ariani, an baptizati, sunt rebaptizandi.

Sacramentum baptizmi per se non confert gratiam.

hic viueremus, quis autem audeat hoc dicere nisi superbus, nisi misericordia liberatoris indignus.

Bonauentura in 4. Mag. Dist. 1. Quaest. 3. Non est aliquo modo dicendum, quod gratia contineatur in sacramento essentialiter, tanquam aqua in vase, vel medicina in pyxide, immo hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur continere gratiam, quia ipsam significat.

Bellarminus lib. 4. cap. 16. de Anima Christi. Dominus non est alligatus sacramentis, aut meritis nostris.

August. Tract. 6. in Ioan. Noli ergo de Baptismate gloriari, quasi ex ipso salus tibi sufficiat.

Nota.

Dionisius eccles. Hierarch. cap. 12. Non enim hoc ait, Ego pro puero abrenuncio aut promitto: sed, Puer abrenunciatur, & proficitur, id est: Profitetur me huic puero suum, cum intelligere sacra per aetatem poterit, diuinis meis institutionibus, ut & nuncium remittat aduersariis atque ab eis deficiat, & proficiatur, exoluaturque diuina promissa.

NAPOMINANIE.

GDyż tu ma być sprawowan krzest święty / krześciance mli / mamy się o to pilno starać / żebyśmy go wykonywali według ustawy y rozkazania Boga / y przykładu Apostołskiego / strzegąc tego pilno / aby przez nasze usługowanie nie była zelżona y lekce poważona wstawa syna Boga. Bo to wiemy / że Bóg gniewa się y karze te / którzy ustawie jego świę-

ca 130

Ierem. 48. v. 10.

Philip. 1. v. 11.

Ast. 2. v. 20. 21.
22. 23.

ca 130 y letce wazę / leda tako odpawiac Nowi Prorok Hieremiasz: Przeklęty kto ry sprawę Pańską zdradnie sprawuie. Tacy sie ogladaiac Apostol Pawel święty pisze do Filippenjow mowi: Z boiaźnią y ze drżeniem sprawuycie zbawienie wasze. Przypomnieć sobie możemy Symona Czarnorzeznika / który karania nie wstędił od Boga / dla zelżenia y lekkiego poważenia / a niegodnego wyżywiania krztu świętego. A słusznie mowi Doktor Augustyn: Kto niegodnie bierze krzest / sad sobie bieżmiasto zbawienia.

Abysmy tedy tę sprawę krztu świętego / według ustawy syna Boga mogli wykonać we właściwie y porządku bez naruszenia takiego / pięć rzeczy mamy sobie uważać nim przystąpimy do omycia tego dzieła.

Pierwsza. Abysmy to dzieło krztu li woda: to jest własna materja albo element krztu świętego. O czym mowi sam Chrystus Pan / Kto się nie odrodzi z wody y z ducha świętego / nie wnidzie do Królestwa niebieskiego. Woda y sam syn Boga był okrzestony: bo tak mowi Marek 8. Okrzeston jest Jezus od Jana w Jordanie. A święci Apostołowie woda krzestili lud Boży / co się pokazuje z onych słów które mowił Piotr 8. w domu Korneliuszowym: Jeżeli kto moje bronić wody / żeby ci nie byli pokrzestzeni / którzy wzięli ducha świętego: A krzestili woda prosta / nie zaklęta / nie zegnana / nie solona / pamiętali

Clemens in Itiner. Petri.

August. cont. Felgenium cap. 6.

Materia Krztu świętego.

Augustinus Tract. 80. in Ioan. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua. Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum.

Ioan. 3. v. 5.

Mar. 1. v. 9.

Ast. 10. v. 47.

2 je syn Boży

	98.	FORMA	
<p>Tertulianus libro cont. iud.</p> <p>Hilarius in cap. 2. Matth.</p> <p>Ambrosius lib. 2. cap. 11. in Luc.</p> <p>Nazianzenus orat. in sancta lumina.</p> <p>Hieronymus lib. cōt. Lucif.</p>	<p>Je syn Boży krztem swoim s. w Jordanie; iako świadcza Doktorowie Krześciańscy / wszystkie wody poświęcił dla omycia naszego.</p> <p>Druga rzecz mamy wważyć iescie: Abyśmy to dzieciatko Krzčili w imie oycá / y syná / y ducha swietego: To iest forma własna abo sposob Krztu swiete°. Bo tak rozkazal sam syn Boży w Matheusá swietego mowiac: Ućcie wszyscy narody / Krzcząc ich w imie Oycá / y syná / y ducha swietego. A okrzcić sie w imie oycá / y syná / y ducha swietego nic iniego nie iest / iedno te trzy osoby rozeznane wyznawać / y wierzyć iednym Bogiem w Troicy swietey / iednego maiestatu / cżci / istności / natury bedacym / onego samego chwalić / wyznawać / w przykazaniu iego chodzić. Jan swiety mowi: Trzey są ktorzy na niebie świadcza / Oćiec / słowo / y duch swiety / á ci trzey iedno są. Tym słowom zacnym swietym przypatrzysz się Doktor Ambrosius mowi. Nie rzekł Pan / Krzćcie w imioná ale w imie / to dla tego / aby się stał iedność natury istności pokazała.</p> <p>Trzecia rzecz mamy wważyć / iż tá wo- da ktora widziemy iest znakiem omycia duchownego / y pieczęcia zbawienia wiecznego. Abowiem gdy bywamy Krzczeni / ná Krzćcie bywamy wścżepieni w łosciót Bo- ży / bierzemy grzechow odpuszczenie / s- ta- wamy się odrodzonymi / y uczestnikami wiecznego żywota: o czym świadczy swie- ty Páwel pisząc do Tytusa / Gdy się oka-</p>	<p>Mat. 1. v. 16.</p> <p>Mat. 28. v. 19.</p> <p>1. Ioan. 5. v. 7.</p> <p>Akt. 2. v. 42.</p> <p>Akt. 21. v. 16.</p> <p>Tit. 3. v. 5.</p>	
<p>Forma Krztu swie- tego słowá Chri- stusowe.</p> <p>Tertullianus lib. de Bapt. Lex enim tin- gendi imposita est, & Forma prescri- pta: ite, inquit, docete nationes tingen- tes eas in nomine Pa- tris, & filij, & spi- ritus sancti.</p> <p>Ambrosius lib. 1. de Trinit.</p> <p>pieczęć zbawienia Krzest.</p> <p>Nazianzenus Ora- ti. de Baptism. Cete- ra intus addiscas que etiam ipsa apud te i- psum occulta clau- sáq; habebis. Bapti- zmo obsignata atq; retenta, &c.</p>	<p>gala</p>		

	K R Z T V S.	99.	
<p>Ephef. 5. v. 16.</p> <p>1. Peut. 4. v. 2.</p> <p>Y 11. v. 32.</p> <p>Mat. 28. v. 20.</p>	<p>zała zbawiciela naszego dobroć y miłość przeciw ludziom / nie zvczynków sprawie- dliwych / ić. Ktorebyśmy uczynili / ale z miłosierdzia swego zbawił nas / przez o- mycie odrodzenia / y odnowienia ducha swietego. Nie iżeby takie wielkie rzeczy wodá sprawowała sama przez się / ale sło- wo Boże / przez ten widomy znak odradza nas / y omywa grzechy nasze / á my się tego uczestnikami stawamy wiara / ktora ma- my w Jezusa Christusa. Co wważając swie- ty Páwel mowi pisząc do Efezow: Chri- stus wmitował łosciót / y samego siebie wydał zań / aby go poświęcił / oczyszciając go omyciem wody przez słowo. Też taie- mnicy przypatrzysz się Doktor Augu- styn / ktora się dzieje przy Krzćcie / powie- dzał. A stądże ma taką moc wodá / iż się ciála dotyka / á serce omywa / iedno z sło- wa: nie dla tego iż się mowimy / ale iż temu wierzymy.</p> <p>Czwarta rzecz mamy wważać przy Krzćcie: Abyśmy nic do Krztu nie przydawa- li / ani też od niego wymowali / ale na tym dosyć mieli / iako Pan Christus podał / y iá- ko świeci Apostołowie uczyli: bo się Pan Bog gniewa / gdy wystaw iego według ro- zumu naszego poprawujemy. Sam Pan Bog mowi przez Moyseá: Nie przyda- wajcie nic do słow moich / ani też od nich nie wymyście nic / przestrzegajcie rozkazá- nia Pana Boga waszego. A sam syn Boży mowi: Ućcie tego com iá wam rozkazal. A przetoż niechay nam nić z á zle nie ma /</p>	<p>Augustinus Trakt. 80. in Ioan.</p> <p>Do Krztu swietes- go nie mamy nic przydawać. Basilus lib. de Spi- ritu sancto cap. 11. Eum à gratia exci- dere, qui detrahit, aut addit ad verba prescripta in sacra- mento Baptizmi.</p>	<p>21 3 niechaj)</p>

niechay nie tnie wraga naszymu posługo-
waniu / je przę kręcie ięzykiem nierozu-
mym obcym Łacińskim nie mówimy / z
dziećciatka śaćana nie wyganiamy / bo go
tām nie mās : krzyżem z oliwy wczynio-
nym nie mājemy / solą / błotem / slinami / w-
sę nojdrzy / oczu / wst / nie śmarujemy : świe-
ce w rękę nie dawamy : bo o tych ceremo-
niach nie mamy roztazania od Pana Chri-
stusa / nie mamy przykładu od Apostolow /
nie wjywał ich pan Christus gdy mu dśiat
ci mālę przynosono / nie wjywał ich świe-
ci Apostolowie gdy krzćili / y my ich nie u-
jywamy / iako tych / ktore nie są z roztaza-
nia Bojzego / ani z przykładow Apostol-
skich / a nad to wśyrko / i je te ceremonie są
przeciwnie słowu Bojemu / pełne białwo-
chwalstwa y zabobonow.

Ostatnia rzecz mamy wważać przy
kręcie : Aby sluga Boży / porządnie na v-
rzad Rąznodzieyści od koscioła Bojzego
posłany / sam krzćit / a nie kto inny / komu
tego nie porucjono : nie babą / nie świećci
człowiek. Na co sie ogladając Apostol
Paweł swietym mowi : Żaden sobie tey go-
dności nie bierze / iedno ktory bywa we-
zwan od Boga. A ten iest od Boga posła-
ny / ktory wejy prawdziwie słowa Boje-
go / ktory tak śaćuje śaćramentami swie-
tymi iako syn Boży roztazał. Christus
Pan mowi : Wy iesteście moimi przys-
cioly / iestliże to czynić będziecie com ja
wam roztazał. A tak krześciance mili wi-
dźmy tu iuj wodę / słyszymy Formę wsta-

wy Panstey /

Matth. 19. v. 13.

Act. 1. v. 38, 39.

Heb. 5. v. 4.

10. 11. v. 14.

wy Panstey / wierzymy obietnicy Chri-
stusowej / baczymy nienaruszony mandāt
Pana Christusow / mamy śaćarzā taie-
mnic Bojych / godsi sie abyśmy te wstāwe
Boja w imie iego swiete odprawowali.
bedac tego pewni / je wstāwy y mandatu
Panskiego ni wczyniemy naruszamy / sprā-
wuiac sie wedlug iego roztazania / wie-
rzac tej temu mocnie iż tu mamy Pana
Christusa obecnego wedlug bóstwa / kto-
ry będzie krzćit to dśięciatko ogniem y
duchem swietym / przyjmuiac ie za swe
wlasne wedlug obietnice Abrahāmowi
wczynionej : Będzie Bogiem twoim y Bo-
giem nasienta twego. Czym sie my cieścāc
rzeczmy z wiārā nabożnā Amen niech się
tak sstanie. Rzekę Amen.

A przeto namilży krześciance nie pātr-
cie na polewanie wodą śaćarzā widome-
go / ale pātrzcie na Christusa wiārā ser-
decjną / ktory przez widomego śaćarzā taie-
mnic swoich to dśięciatko krzći duchem
swietym : o czym świadczy Jan Krzćiciel
mowiac / Jać was krzćie wodą / aleć re-
poyśzodku was stoi ktory was krzći du-
chem swietym y ogniem. Tego nam tylko
potrzebā mili krześciance / abyśmy Pana
Christusa prosili / jeby to dśięciatko okrz-
ćit duchem swietym / y ono zāpieczetował
tu żywotowi wiecznemu / przez wslugę ni-
miejśā krzću swietego. A tak wpadłszy na
kolānā nāsie modlimy sie synowi Bojemu /
tak mowiac : R poślekna.

Modlitwa

Gen. 17. v. 7.

Apoc. 19. v. 4.

Matth. 3. v. 11.

Hieronymus in cal-
put 1saie 4. Homo
tantum aquam tribu-
it. Deus autem spiri-
tum sanctum, quo sor-
des abluitur et san-
guinis peccata pur-
gatur.

Toż mowi Ambro-
sius in Luc. cap. 1.
Aqua corpus ablu-
tur, spiritu anime
delicta mundantur,
etc.

Minister Krześ-
ta odprawować.
Epiphanius lib. 1.

Heresi. 42.
Marcion dat etiam
permissionem mulie-
rib. ut baptismū dēt.
Apud ipsos enim o-
mnia sunt ludibrio
plena, et nihil aliud,
cum etiam mysteria
coram his qui insti-
tuuntur atque initi-
antur in sacris per-
ficere audeant.

Concilium Cartha-
ginen. 3. can. 100. Mu-
lier baptizare non
presumat.

Gyn Boży iż ma
być wywány te pi
śniá pokázuje:
Isaie. 11. v. 11.
Matth. 23. v. 25.
Luce 17. v. 1. & 13.
Actor. 7. v. 59.
9. v. 14.
Rom. 1. v. 7.
1. Cor. 1. v. 2.
1. Cor. 1. v. 1.
Gal. 1. v. 3.
Ephes. 1. v. 2.
Apoc. 22. v. 10.

102.

FORMA

MODLITWA DO SYNA BOZEGO.

Głowie Jezusie Chryste synu Boga żywego / Boże a zbawicielu y odkupicielu
nasz prawdziwy / rowny we wśsem Oycu
iwemu a naszemu stworzycielowi / prosim
my cie wszyscy pokornie / rąć wesyrczeć na
to nasze zgromadzenie / ktore czynimy w
imie twoie swiate / bądź z nami obecny
przy tey sprawie swietey / wśśakes to nam
obiecail / mowiac : Gdzie dway abo trzey
zgromadzeni sa w imie moje tam ia z nimi
jestem. O toż my miły Panie zgromadzi
chmy sie w imie twoie dla twoiey chwały
y twego roztazania / abyśmy to dzieciatko
tobie oddali / ofiarowali / poslubili / we
śmisił ie za sluge swego / weśmisił ie w opie
kę twoia / rąć je ie odrodzić y sposobić przez
światłość krztu swietego do żywota wie
cznego / błogosław mu wlozywszy na nie
rąkę bostwa swiego swietego / bądź z na
mi y z tym dzieciatkiem / bądź mu oycem
laskawym y opiekunem miłosiernym / iako
y nam. Wśśakes namto wśytkim obiecail /
mowiac przez Prorożi slugi twoie: Będa
wam za Oycá / a wy mnie będziecie synmi
y corkami. Tys to dzieciatko stworzył / ty
też sam o nim piecjo miew / zachoway je ie
też od ścáń / od niedowiarstwa / od bał
wochwałstwa / rąć jys ie omyć krwia swo
ia z grzechu Adámowego pierworodnego
w którym sie pocjelo y vrodziło / poświęc
ie też słowem twoim / wśśakes y za to dzie

Matth. 28. v. 10.

Leuit. 16. v. 11.
Ierem. 31. v. 1.
79.
1. Cor. 6. v. 16.
17.

ciatko

K R Z T V S.

103.

ciatko male umart / za nies krew wylał
za coł niech będzie wieczna chwala na
wieki wieków / Amen.

PYTANIE.

Actor. 8. v. 17.
38.

Czytamy w Dziełach Apostolskich / gdy
Cmiał Filip swiety okrzcić Etyopczy
ka / pierwey go pytal iesliby wierzył w sy
na Bozego Jezusa Christusa. Etyopczyk
powiedziail: Wierze iż syn Boży iest Jezus
Christus. Tatychniast wślyśawśy wiara
iego Filip swiety / okrzcił go. Tymże spo
sobem ia będąc na mieyscu Apostolskim
śáfárzem táienmic Christusowych / py
tam was pierwey o te rzeczy nim to dzie
ciatko będzie okrzcone.

August. Epist. 23. ad
Bonific. X lib. de Fi
de & operib. cap. 11.

1. Cor. 3. v. 11.
Ephes. 1. v. 22.
Heb. 4. v. 14.

Naprzód: Jesli wy temu wierzyćcie /
iż w kościele Ewanielickim ktorego iest
głowa / fundamentem / y nawyższym B
stupem sam Jezus Christus / iest praw
dziwie według wśławy Christusowej w
slugowanie śákramentem krztu swietego.
R. Wierzymy.

Druża: Pytam was / iesli wy to zna
cie / wierzyćcie / y w sumnieniu swoim cju
iećcie / ie ta nauka ktorey ucymy iest praw
dziwa nauka Prorocka y Apostolska. R.
Znamy / wierzymy / y w sumnieniu swoim
toczuiemy. Rzecze minister. Dla tego o
te rzeczy pytam / aby niť w naszym wślu
gowaniu śákramentem krztu swietego / y
w tey nauce ktorey ucymy nie wátpil.
gdyż iako nauka / tak y śákramentá w tym
kościele sa prawdziwe / y zgodne z słowem

O Bożym /

Bożym / a też do używania sakramentów Chrystusowych żadnego nie przypuszcza-
my / iedno aby wierzył że nasza nauka z
sakramentami jest prawdziwa / y z slo-
wem Bożym zgodna.

Trzecia: Pytam was / jeśli wy wierzy-
cie iże to dźcięciakto jest z rodziców trze-
ścińskich R. Wierzimy. O te trzy rze-
czy minister ma pytać / tych którzy chcą
być kmiotrami / świadkami / a są niewier-
nymi / czego jeśli by wyznąć nie chcieli niech
odstapia.

A gdy wiernymi są kmiotrowie / o te
rzeczy ma być pytani. Pytam was jeśli
wy to znacie / że się wszyscy ludzie rodzą w
grzechu / y w nieczystości / R. Znamy.

Rzecz Minister. Słuchajcie to wyzna-
wanie. Bo mówi sam Pan Bóg: Myśli
serca ludzkiego przewrotne są od młodo-
ści tego. A Dawid Prorok mówi. Zaczęty
jestem w złościach / a w grzechu poczęła
mnie matka moja. Toć zeznawa y Paweł
ś. mówiac. Jesteśmy z przyrodzenia sy-
nowie gniewu.

Atemu: Pytam was jeśli wy temu wie-
rzycie / iż od tego grzechu y nieczystości
nie możecie być oczyszczeni żadnymi zasłu-
gami y uczynkami sprawiedliwymi / iedno
przez krew Pana naszego Jezusa Chrystu-
śa. R. Wierzimy.

Rzecz Minister. Dowodem temu mo-
cno wierzyć: abowiem Jan ś. mówi: Krew
Jezusa Chrystusa syna Bożego oczyszcza
nas od wszelkiego grzechu. A Paweł ś.

mówi:

Gen. 8. v. 21.

Psal. 51. v. 7.

Eph. 2. v. 3.

1. Ioan. 1. v. 9.

Eph. 2. v. 2.

mówi: Lasta Boża jestednym zbawieni-
przez wiarę / y to nie znas / dar to Boży
jest / nie z uczynków / aby się nikt nie chl-
bił.

Do tego: Pytam was / jeśli wy to cju-
ciecie w sumnieniu swoim / iż Krześc święty
jest znakiem widomym / pieczęcia pewna /
świadectwem prawdziwym odpuszczenia
grzechów / omycia nieczystoty duszney / y
sprawiedliwienia / y zbawienia wieczne-
go. R. Czuiemy. Rzecz Minister. Dow-
odem w sumnieniu swoim to bezpiecz-
nie czujcie / y temu wierzyć / iż Krześc ś. jest te-
go wszystkiego pieczęcia / znakiem / y swia-
dectwem. Bo iż obrześca zakonna była
pieczęcia vsprawiedliwienia / iako mówi
ś. Paweł pisząc do Rzymianów / a Krześc
świety jest na niesłuchu obrześci / iako uczy-
tenże Apłostł w liście do Kolosensów: te-
dyć też toż się wklazuje we Krzcie / co y w ob-
rześce. Ano y Piotr ś. to iasnie zeznawa /
mowiac: Dorabowi Krześc rownając się
zachowywa nas też / nie zdeymuiąc pluga-
wości ciała / ale sprawuiąc to / iż dobre su-
mnienie wzywa Boga przez zmartwych-
wstanie Jezusa Chrystusa.

Nad to: Pytam was / jeśli wy to dźci-
ciakto oddawacie y ofiaruiecie nie żadne-
mu stworzeniu / ale samemu stworzycielo-
wi Jezusowi Chrystusowi ku służbie y
chwale tego. R. Oddawamy y ofiaruie-
my. Rzecz Minister. To czynicie iako
prawdziwi chwalcy Boży / pomniac na-
one ludźi pobożne o których pisał Ew-
an-

gelistowie /

Rom. 4. v. 11.

Col. 2. v. 11, 12.

1. Pet. 3. v. 21.

gelistowie / iż dżiarki swe Jezusowi Chry-
stusowi ofiarowali / prosiac go aby race
swe nanie wlozył / y onym aby błogosła-
wił.

Naośtatek: Pytam was / ięśli wy temu
wierzyćcie / że to dżieciarko Pan Christus
przyimie w łasce swoie święta / y czyni ie
osiedzicem krolestwa niebieskiego. R.
Wierzmy. Rzeczje minister. Iżbyście
tego pierwsi byli namilży krześciane / że
to dżieciarko przyimie Pan Christus w
łaskę swo / y do przymierza swieiego / cży-
mac ie uczestnikiem krolestwa niebieskie-
go / posłuchayćcież nabożnym sercem E-
wangeliey świętey / ktora nam opisał Ma-
rek świąty w kápitulie dżiesiątey / tymi
słow:

E V A N G E L I V M.

Przynosono do Pána Jezusa dżiarki
małe. prosiac go / aby nanie race wlo-
zył / a zwolennicy fukali ná one ktorzy ie
przynosili. Co gdy obaczył Jezus / nie mi-
lo mu to było / y rzekł do zwolenników
swoich / Dopusćcie dżiarkom do mnie
przysć / takowych ci ęst krolestwo Boże.
Zaprawde mówię wam / ktokolwiek nie
przyimie krolestwa Bożego takó dżiarki
małe / nie wnidzie do niego. A gdy ie wziął
ná łokćie swoje / kládł ná nie race y błogo-
sławil im.

Z tych słow uczyimy sie namilży krze-
ścianie / iż Pána Christusa dżiarki lu-
dżi krześcianskich podobaią sie / a to ich od

siebie

Matth. 19. v. 13.

siebie nie odrzuca / nimu nie gariożi / y ow-
siem zakażuje / aby dżiarkom nie broniono
łaski ięgo świętey. A ięśli im wietsey rze-
czy / to ięst łaski swey nie odmawia / coż ro-
zumiemy / aby im mnieysey rzeczy / to ięst /
pieczęci křtu świętego / znaću widomego
niewidomey łaski swey / miał zakażować :
A owsiem aby były křczżone dżiarki małe /
aby ná sie braly widoma pieczęć niewido-
mey łaski ięgo / rośtazuje mówiac v Ma-
theusa świętego: Křććcie wsiytki naro-
dy. A iż dżiarki małe są narodem: tedy syn
Boży kazał křćć dżiarki małe. A tore ro-
stżanie wziawszy świeci Apostołowie /
dżiarki małe křććili / o cżym mamy w Dżie-
iach Apostolskich. Mówi Łukas świąty:
Křććil sie stroż y wsiyscy domownicy ię-
go. A iak o świeci Apostołowie křććili ma-
łe dżiarki / tak też y my pieczęci a omyćia
świętego dżiarkom nie bronimy. A to dla
tego. Mamy rośtżanie Pánstie / mamy
przykłady Apostolskie: k temu dżiarki ma-
łe ludżi krześcianskich są w żywocie ma-
cierzynskim poświęcone / są swiate / maia
ducha świętego / znaia pána Boga / chwa-
la pána Boga / wzywaią pána Boga / ma-
ia łaskę Bożą / należa do przymierza Boże-
go: wierza w Pána Boga przez nadchnie-
nie ducha świętego / są przeżrżżane do zba-
wienia wiecznego: ná koniec maia żywot
wieczny. O cżym wsiytkim piśmá święte
świadcza. A iż takoweż zacności są dżiat-
ki małe z dárú Bożego / godżi sie křżtem
świątym te dary niebieskie w nich zapie-

Mat. 28. v. 19.

Akt. 16. v. 15.
Y 13.

Iere. 1. v. 6.
1. Cor. 7. v. 14.
Luc. 1. v. 15.
1. Ioan. 2. v. 14.
Psal. 8. v. 1.
Gen. 21. v. 17.
Mar. 10. v. 4.
Gen. 17. v. 7.
Matth. 18. v. 6.
Mal. 1. v. 1.
Luc. 18. v. 17.

W 3 czerować.

czetować. Do którego krzutu świętego
przystępując modlmy się duchowi święte-
mu pokleknawszy. Poklekną.

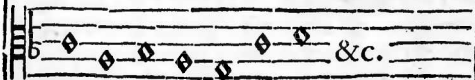
MODLITWA DO Ducha świętego.

Duch święty iż ma
być wywołany te pi-
sina pokazuje:

Matth. 18. v. 19.
1. Cor. 6. v. 19, 20.
1. Cor. 12. v. 4. Sc.
2. Cor. 11. v. 13.
1. Theß. 3. v. 12, 13.
2. Theß. 3. v. 5.
Apoc. 1. v. 4.
Act. 13. v. 2.

Duchu święty Boże prawdziwy / po-
święćcieli dusz naszych / ochłodo na-
szą / iż krom twej pomocy boskiej nie ma-
my w sobie mocy / nie możemy być omyćci /
poświęceni / wsprawiedliwieni / okrzyczeni /
ratowani / na ciebie vmartwieni / y w wie-
rzezmocnieni: przetoż cie prosimy oświeć
serca nasze / mieszkaj w nas / day w pracach
odpoczynienie / w goracu ochłodzenie / a
w płaczu pocieszenie. Omyi co jest sprosze-
go / pokrop co jest zeschłego / v zdrow co
jest rannego / nakłoń co jest twardego / za-
grzezy co jest zimnego / nawiedź co jest ble-
dnego. Day to o co żądamy ktorzy w tobie
vfamy / cnotliwe zachowanie / z grzechow
powstanie / Krześcijańskie stonanie / a po-
tym wieczne zbawienie / Amen.

Rzecz Minister. Pytam was iestcie /
iestliście wy to dzieciatko dla tego tu
przyniesli aby było okrzycone. R. Dla te-
go. Rzecz Minister. Wyznaciej wprzod
wiarę krześcijańską. Tu wiarę krześcija-
ńską wyznają śpiewając / abo mówiac.

Wierze w iednego Boga / zc.

Rzecz

Augustinus de ba-
ptismo lib. 4. cap. 24.
De Eccles. dogma-
tibus cap. 74.

1. Cor. 6. v. 11.
1. Cor. 12. v. 13.
Psal. 51. v. 12, 13.
14.

Genes. 17. v. 7,
13.

Rzecz Minister. Jak o w starym zakonie
dziatki ośmego dnia obrzezowano w wi-
arę rodziców wiernych / czego mamy przy-
kład w Izaku: Tak też w te wiarę ktora-
ście teraz wyznali / ktora iest w Bogu w
Troyce iedynego / będzie okrzycone to dzie-
ciatko. A tak mianuycie pierwey dziecie.
A mianuia. N.

Tu minister polewając dzieciatko po-
 trzykroć / za każda persona ma mówić te
słowa.

Ja ciebie krzczę N. w imię oycy / y
syna / y ducha świętego.

A wlojzwszy rękę na głowę onego dzie-
ciatka będzie mu błogosławił / mówiac:

BŁOGOSŁAWIEN- stwo.

Pan Bog wszechmogący y miłosierny /
ten sam ciebie mile dziecie niech za-
pieczętuje do żywota wiecznego : a dary
ducha świętego / iako znajomości y boja-
źni imienia swego świętego / mądrości
niebieskiej / wiara stateczna / światobliwość
Krześcijańska / niech cię obdarzy. Bło-
gosławieniem prawicy swej boskiej /
niech ci błogosławi : a potym do żywota
wiecznego ze wszystkimi wiernymi niech
cię doprowadzi. Co aby się wszystko stało
rzeczmy wszyscy Amen: Day to miły Boże.
R. Amen.

Rzecz minister. A iż Pan Bog wszech-
mogący z łaski swej / Krześciane mili / to

dzieciatko

patriarchowie /
prorocy / Chrystus
Apostołowie / dzia-
tkom małym bło-
gosławili ręce na
nich kładąc:
Genes. 48. v. 13, 14, 15.
Marci 10. v. 10.

Matth. 19. v. 13.
Mar. 10. v. 13.
Luc. 18. v. 15.

dziesiątko przylaczył do kościoła swego /
świątego / y zapieczętował krzestem świe-
tym przez ducha swego swiętego do ży-
wota wiecznego. Z tego my się radujac y
wielac / wpadły na swe kolana daymy
Bogu oycu za to chwale dziękuiac mu / a
mowiac:

DZIEK CZYNIE NIE Bogu Oycu.

Młosierny a wszechmogacy Boże o-
ycze Pána nášego Jezusa Christusa /
Oycze wielkiego a nieśkonczonego mi-
łosierdzia / wznawamy twoie święta łaski
y miłosierdzie niedoścignione w każdej
rzeczy. Niechajże y teraz to mamy od cie-
bie miły Panie / o co cię jadamy / y do cie-
bie wolamy. Zachowales Nasgo y zjona
y z dziaćkami jego w Korbii czasu po-
topu / widzac ich sprawiedliwość ktoras
w nich sprawił sam duchem swym świe-
tym / a świat zły zatopiłs potopem. Za-
chowales y lud Izraelski na morzu cje-
wonym / gdy sili przez nie nogami suchymi
iść z niewoley Egipskiej: A Saráoná
niepobożnego / nie miłosierdnego / nie po-
słusznego rozkazania twego / który gonil
lud twoy / zatopiłs z woyskiem: przez k-
re cudá racyleś tam tuż na on czas krzest
świąty prefigurować. A nie tylkos ludzi
Izraelskich przez morze cjerwone prze-
prowadził / ale też y przez Jordan rzekę
bystra / która sie im rozstąpiła / w którym
Jordanie syn twoy miły Jezus Christus

okrzcżony

1. Thes. 5. 9. 17.

Gen. 7. 8.

Exod. 14.

1. Pet. 3. 9. 10.

1. Cor. 10. 9. 11.

1. Ios. 3.

Matth. 1.

okrzcżony jest od Jana swiętego: który
Jordan syn twoy miły krzest swoim po-
święcił / y wszystkie wody wszędy wobec ku
omyćiu grzechow wszystkich naszych. A
przetoż prosimy pokornie twego maie-
statu boskiego / zachowayzenas y to dzie-
ciatko / przez krzest świąty y przez imie
twoie / w którym jest okrzcżone / od wse-
go złego / satana / piekła / śmierci / grzechu /
y od spraw tego niepobożnego świata. O-
blecz ie w szate syna twego miłego Jezusa
Christusa: która jest pobożność / swiato-
bliwość / sprawiedliwość. Pogrzeb ie w
śmierci Christusowej przez krzest / aby o-
no nosić na sobie imie twoie y pieczęć zba-
wienia umarło światu / a tobie ku chwa-
le żyło / chwalc imie twoie / słujac tobie
Pánu Bogu swemu / spraw to w nim gdy
do lat przyjdzie aby nie utráciło krztu
świątego / wejść to aby z kościoła twego
prawdziwego nie wypadło / rzadź ie du-
chem świątym / obdarz ie dary ducha świe-
tego / aby było ku chwale twej swiętej /
ku pociesze rodzicom / a radości kościoła
w twemu swiętemu: a potym mizernym
świecie przeprowadź ie do żywota wiecz-
nego / y nas z nim pospołu. Oycze náš k-
tóryś jest w niebiesiech / świeć sie imie two-
ie. Przydź krolestwo twoie. Bądź wola
twoja iako w niebie tak y na ziemi. Chle-
bá nášego powszedniego day nam dzisiaj.
A odpuść nam naše winy / iako y my od-
puszczamy naszym winowácom. Nie w-
wódsz ie nas na pokuszenie / ale nas zbaw

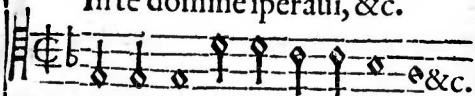
P odezlego.

Hilarius in cap. 2.
Matth. Christus non
habuit necessitatem
abluendi, sed per il-
lum in aquis abluti-
onis nostrae erat san-
ctificanda purgatio.

ode ztego. Abowiem twoie jest trolestwo.
y moc y chwala/ná wieki wiekow/Amen.

Zámknienie z Psálmu 71.

In te domine speravi, &c.

Z Pánie z mlodości mojej / Náucjje
nie wolej swojej / A day mi w niey do
końcá trwác / Nie rácz mie nigdy opu-
ścić.

Od taddo stárości mojej / Niech bede
w opiece twojej / Abych y infym obja-
wiał / Jáś ty ku mnie liśóć miał.

Tobie porucjam Boze moy / Dufie/ćia-
lo / y żywot swoy / Spráwuy ty mnie sluge
sivego / Aż do żywotá wiecznego.

A B O: Bogu Oycu y synowi/ż.

FORMA

dziełowania po porodzeniu dziatki Arześciánstich.

Leuit. 12. § 8. Orabit pro ea sacerdos.

Rom. 10. § 4. Finis legis Christus ad iu-
stitiam omni credenti.

Gregorius Augustino Episcopo Anglo-
rum & hab. dist. 5. Decret. Grat. Si mulier
eâdem horâ quâ genuerit actura gratias in-
trat ecclesiam, nullo pondere peccati graua-
tur.

Innocentius 3. Arma. Can. Episco. & hab.
Tit. 47. Lib. 3. Decret. Grego. 9.

Licet secundum legem Mosaicam certi
dies determinati fuissent quibus mulieres
post partum à templi cessarent ingressu : quia
tamen lex per Moſen data est ; gratia & veri-
tas per Iesum Christum facta est. Inqui. t. r. r.
quod postquâ umbra legis euanuit, & illuxit
veritas Euangelii : si mulieres post prolem a-
cturæ gratias ecclesiam intrare voluerint,
nulla proinde peccati mole grauantur. Nec
ecclesiarum est eis aditus denegandus : ne
pœna illis conuerti videatur in culpam.

Genes. 25. § 21. Deprecatus est Isaac
dominum, pro vxore sua eo, quod esset steri-
lis, qui exaudiuit eum, & dedit conceptum
Rebecæ.

Genes. 30. § 1. Cernens autem Rachel,
quod infœcunda esset, inuidit sorori suæ &
ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin mo-

Christus legis finis.

*Post partum mulie-
res in Ecclesiam in-*

*Ad eo solo petenda
proles.*

ciar. Cui iratus respondit Iacob: Num pro Deo ego sum qui priuauit te fructu ventris tui.

*Puerpera Christiana
ne vitent superstitiones
Iudaicas, Papisticas.*

Laski in Forma fol. 633. Puerpera post completos dies purgationis ipsarum iubentur adesse in cœtu ecclesiæ: sine vlla interim aut Iudaicæ, aut Papisticæ purificationis superstitione. Ibiq; agit Minister publicè gratias Deo, cum tota ecclesia, pro puerperæ illius partu, ac valetudinis restitutione, Et precatur, vt puerpera beneficio Dei illo vtatur, ad gloriam diuini sui nominis, & suam ipsius salutem. Fœtum autem sibi à domino datum diligenter curret, vt filium Dei: eo quòd illum non tantùm sibi ipsi, sed Deo potissimùm, & eius ecclesiæ peperisset.

Nápomínání po porodze- niu z náuka y z modlitwa.

Gdytamy w starym zákonie w riegách Moyzefowych trzeciích/ w kápitułe dwunastej/co za práwo uczynił był pan Bog o niewiastách rodzących. To był práwo uczynił.

Náprzod: Niewiasty rodzące názwal nie cysztymi/ mówiac: Niewiasta rodząca będzie nieczysta przez trzydzieści y trzy dni/gdy porodzi syna. A przez šestćdzieśiat y przez šestć dni będzie nieczysta gdy porodzi diewkę.

Druga: Niewiastom rodzącym nie kazał sie był swietych rzeczy dotykać / ani wniść do kościoła/ aiby sie oczyściely. Bo

tak

Leuit. 12. v. 1.
Ec.

tak mowit: Nie dotknie sie zadney rzeczy swietey / ani wnidzie do mieysca swietego/ aź sie wypelnia dni oczyszczenia iey.

Trzecia: Kazał był pan Bog niewiastom rodzącym aby przy wywodziu abo oczyszczeniu przyniosły ná ofiara báráná/golabiátko/abo Synogarlice. A iesliby niemiatá báráná/ tedy pare Synogarlice abo pare golabiat: ktora ofiara wziawszy od niey káptan ofiarował ia Bogu za iey grzech/ y modlił sie zá nia. To takie práwo uczynił był pan Bog o niewiastách rodzących.

A dla czegož był pan Bog takie práwo ustatwił: Nie dla tego aby miało być malzeństwo plugawé/ zle/ nieczyste: Bo iesliby miało być takowe / Bog by go był nie postanowił / iemu ty był nie błogosławił/ syn iego miły bytnościá swojá y cudem w Kanie nie ozdobilby go był ani potwierdził. Pomińcie mamy co mówi swiety Páweł pisac do Żydow / poćciwe iest malzeństwo miedzy wszytkimi / y toje nie pośaláne/á nieczyste y cudzołojniłi będsie Bog sádził. Tenże Apostoł mowi pisac do Efezow: Malzeństwo iest tájennica wielka/ á mowieć o Chrystusie y o kościele. Ponieważ tedy iest malzeństwo wejciwe/ á czemuž w starym zákonie takie práwo uczynił był pan Bog o niewiastách rodzących: Sa tego przyczyny trzy.

Pierwsza: Aby ludzie wiedzieli iż ci wszyscy ktorzy sie rodza z mejá y z niewiasty/ rodza sie grzesznymi / nieczystymi / ro-

Gen. 2. v. 18.
Ec.

Gen. 2. v. 18.

Iohan. 2. v. 2.
y 11.

Heb. 13. v. 4.

Ephes. 5. v. 32.

oza sie w grzechu pierworodnym / ktory grzech ospeca pocjecie y narodzenie ludzkie. Alejci pocjecie y narodzenie ludzkie samo przez sie jest wdziacjne panu Bogu / bo to jest wola Boza / wysta wia iego swiata / aby tym srodkiem byl rozmnozon narod ludzki ku chwale iego / ale grzechem pierworodnym jest zmazane. Dawid Krol y Prorok mowi: Zaczety jestem w zlosci / a w grzechu poczela mnie matka moja. Solomon powieda w riegach mdrosci: Nasienie z poczatku jest przeklete. To mowi wzgledem grzechu ktorym jest zarajone w poczecie y w porodzeniu.

Druga przyczyna: Uczynil byl Pan Bog ono prawo / dia odpocynkow y zdrowia niewiast rodzacych / aby przez one dni w ktore w pologu lezaly / az do oczyszczenia mogly sobie odpocza / wytchnac od bolow y od prac / a sily pierwse wziawszy do zdrowia swego pierwsego tym rychleyze bymogly przyjsc / dowodu nie potrzeba / sama rzecz jest dowodem y swiadcstwem.

Trzecia przyczyna: Uczynil byl Pan Bog to prawo / aby niewiasty rodzace widzac nad soba opatrznosc boska pod onym niebespieczenstwem / w ktorym byly / plod w zywoicie nosiac / Panu Bogu / ktory byl wystawca prawa onego / dsiekowaly za takstawe rozwiązanie / za przywrocenie pierwsego zdrowia / y za potomstwo: czego mamy przyklad w matce Samuelowej Annie / ktora Panu Bogu dsiekowala / jej byl dal potomstwo takstawie.

Spytal

Gcn. 1. v. 28.

Psal. 51. v. 7.

Sap. 11. v. 11.

1. Sam. 2. v. 1.

Spytal by kto / Jeslije tez ożsisia niewiasty krześcianskie podlegly onemu zakonnemu oczyszczeniu / y iesli sa obowiazane / do onych ceremoniy zakonnych. Nie podlegly / y nie sa obowiazane: bo sa nie pod zakonem ale pod łaską. Jan Krzyciel mowi: Zakon przez Mojzesa jest dan / a łaska y prawda przez Jezusa Chrystusa ostawa sie. Zle tedy czynia Kzymianie / ktory klada iarzmo zakonne na niewiasty krześcianskie / mowiac / iż sie im nie godzi na swiecona ziemie wnieść / rzeczy swieconych tykać / az sie wywioda: powiedaiac iż przy takowey jest siatan / ziemia pod nia chnie. A wiec to w nich majestwo jest sakramentem / iako ie zwykli zwac / ba plus gawem etie to być wżaznia / czego siemo wieć y pisac w Dekretalech / w Kanoniedh nie wstydz. A wiec to nie klada na biale głowy krześcianskie wolne iarzma zakonnego. Nie pomnia co mowi s. Pawel pisac do Galatom: Stoycie tedy w wolności ktora nas Chrystus wyzwolit / ani badście znou w wiktani iarzmem niewolney. Tenje mowi Apostol pisac do Tymoteusza: Niewiasta badście zbawiona dzieci rodzac / iesli by trwala w wierze / y w miłości / y w swiatabliwosci z miernoscia. Nie wspominam tu inszych zabobonow papieskich / iako owych / gdy riadz polojnice do koscioła wprowadza dawszy iey stule w reke / by slepa: woda czarowana tropi / kosci ludski podeyrzanych / pod nazwamiem swietych / y Misal catowac dawa.

Latę

Iohan. 1. v. 17.

Gal. 3. v. 1.

1. Tim. 2. v. 15.

Lib. 4. Senten. Dist. 17. cap. 4. Et in Decret. 27. q. 2. Quum Glof. Ca. Lex. Ibid. Lib. 4. Sent. dist. 31. cap. 2. Et in Decr. 32. q. 1. ca. Quicquid. Bellarminus lib. 1. cap. 19. de Clericis.

Takowych zabobonow Bog nie roztazał / y Kościół dawny o nich niewiedział / ktore y my odrzucamy / słowem Bożym wszytkich ludzi do Kościoła wprowadzamy / na pokropieniu y omyciu Krwia Chrystusowa przedstawamy / syna Bożego wszytkim narodom pocałować kážemy y wżymy. Pamietać co mówi Bog Ociec: Pocałuycie syna / to nie Wszak / ani Krucifix nasz malowany przy Kanonie Wszakstym / ale samego Syna Bożego. A iakoj go pocałować: Onego chwalać / wzywać / y iemu samemu służyć.

A wszakoj ty corko Krześcijańska to pamietać. Alej Pan Chrystus z ciebie zdiał ciejar obrzedow zakonnych przez swa śmierć / o czym mówi ś. Paweł pisać do Galatów: Gdy przyšlo wypełnienie czasu posłał Bog syna swoiego sprawionego z niewiaśty / ktory sie stał poddanym zakonowi / aby wybawił te ktorzy byli pod zakonem: Ale przedsię na koniec y na cel zakonowi starego masz pamietać / ktory ten jest / abyś Panu Bogu w Trojcy iedynemu chwale / ktora on zakon znaczył / oddawała: za wszytkie rzeczy / tak szczęśliwe iako y nieszczęśliwe / dziękowała. Bo tak mówi święty Paweł pisać do Thessalonicznow tymi słowy: Za wszytko dziękuycie / abowiem tać jest wola Boża przez Jezusa Chrysta. Masz tego przykład w Pamiatach świętych. Czytamy w piegach Krolewstich: Anna święta kiedy porodziła Samuela przyszedfy do Kościoła Salo-

monowego

Mar. 16. v. 15.
1. Ioan. 1. v. 7.
Psal. 2. v. 12.

Deut. 10. v. 12.

Gal. 4. v. 4.

1. Thef. 4. v. 17.

1. Sam. 1. v. 28.

monowego Panu Bogu chwale oddała / za potomka mu podziękowala / ktorego potomka onemu samemu tu cji oddała. Łukasz też święty świadczy / iako y Zebieta żona Zacharyasowa Pana Boga chwaliła / je iey dał w starości syna Jana Krzciiciela.

A tak pomniac na roztazanie Bożey na przykłady Pan świętych Panu Bogu chwale odday / onemu dzieckuy za te rzeczy.

Naprzody / że cie Pan Bog w malżeńskim stanie plodem opatrzył. A jest za co Pana Boga chwalić: bo to jest wielki starb Boży / gdy kogo Pan Bog potomstwem opatrzy w stanie malżeńskim: jest to człowiek błogosławiony / ktoremu Pan Bog w potomstwie błogosławi. Moyses wyliczając błogosławieństwa Boże / to też kładzie / gdy miły Pan Bog malżonki opatrzył plodem. A dokłada Dawid w Psalmie: Żona twoja będzie iako macica winna podawać owoc w domu twym / a synowie twoi iako łatorosle Oliwne o kolo stolu twego / taki będzie w błogosławiony człowiek ktory sie boi Pana Boga.

Nad to / jest to zwiastka miłości malżeńskiej gdy komu da Pan Bog potomstwo. Masz przykład w zenie Jakoba Pastryarchy imieniem Liey: ta gdy syna porodziła mejowi / dziękując zań Panu Bogu / mówiła / Teraz we mnie masz będzie sie kocho / bommu syna wrodziła. A zaś za przeżetego y za wżgardzonego tak owego miano pod zakonem / ktory potomka nie

mal-

1. Sam. 2. v. 15.
Luc. 1. v. 15.

Deut. 7. v. 13.
Deut. 28. v. 4.

Psal. 128. v. 3.

Gen. 29. v. 32.
33. 34.

ie / Ktore nadenina niegodna sluzebnica
twoja okazować raczyś: Dziękuję miły
Panie żeś mnie stworzył na obraz swoy
świety / abym chwaliła imię twoie świe-
te: wysławiamy za to ciebie Pana Boga
swego / żeś mi dal poznać syna twego mi-
łego Jezusa Chrystusa / dałeś mi y w nim ży-
wot wieczny. Dziękuję y za to Oycze mi-
łosierny / żeś mnie płodem małżeńskim ży-
wym obdarzyć raczył / y łaskawieś mnie od
śmierci zachował z dobroci swej / z tego
krzyża niebezpiecznego rozwiązałeś / y
do pierwszego zdrowia przywiódł: za co
niechay będzie imię twoie święte pochwa-
lone. Proście cie tej Oycze nakłaskawś /
oayże mi ratunek swoy bosti / abym to dzie-
ciatko mogła wychować ku chwale imię-
nia twego świętego / ku ozdobie Kościoła
prawdziwego / y moicy pocieśse. Uczyń to
ola miłego syna swego / Ktorego imieniem
ciebie wzywam / Oycze nasz Któryś / zc.

MODLITWA PO- SPOLITA.

Boże wszechmogacy / Panie y stworzy-
cielu wszytkiego świata / oycze mi-
łosierdźsia / studniczo dobroci / sprawco żywo-
ta wiecznego / dziękujemy za to serdecz-
nie / że z ośobliwej łaski swej rozmazaś
narod ludzki przez wejściwy stan małżeń-
ski / do onego żywota wiecznego: a toś y nas
y dzieci nasze miłe potomstwo / ku ci śo-
bie z tego stanu świętego wywiódł. Pro-
simy cie tedy bądźże Bogiem naszym / y Bo-

giem

giem naszego potomstwa / wśpales to obie-
cal / tyś nasz oćiec / a my czeładkátwa / sprá-
wá raś twoich / do Kogoj mamy woláć ie-
ono do ciebie / boć indzhey niewiemy / rácz-
ze nas wspomagać / rády / sił / duchaś. do-
dawać / abychmy te dzieci Ktore nam da-
waś / mogli wychować tobie ku cji ku
chwale w światobliwości y w pobożno-
ści / a wprzód w znáomości twej świętey
amie tej miły Panie wychowuy / rzadź /
spráwuy / iáko sie tobie podoba. Dziękuję
my y za to miły Panie z ta siostrą naszą /
teś ia płodem opatrzył / y w dobrym zdro-
wiu zachował cjaśu tego krzyża / Któryś
na wszytkie białegłowy włożył / dopoma-
gayze iey moca bostwa twego / aby to dzie-
ciatko wychowała ku chwale twoiey / ku
ozdobie Kościoła twego / y ku pocieśse swo-
iey. Co wszytko rácz sprawować przez Je-
zusa Chrystusa syna twego / Ktoremuz to-
ba y z duchem świętym niech będzie wie-
czna chwala na wieki / Amen.

Bogu oycu y synowi / zc.

Matth 10. y 16. Estote prudentes sicut
serpentes, & simplices sicut columbae.

1. Cor. 10. y 32, 33. Sine offensione estote
Iudaeis, & Gentibus, & Ecclesiae Dei: sicut
& ego per omnia omnibus placeo, non qua-
rens quod mihi vtile est, sed quod multis: ut
salui fiant.

Augustinus Epist. 119. ad Ianuarium. Mi-
ror sane quid ita volueris, ut de iis qua va-
rie per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua

Q 3 conscriberem,

conscriberem, cum & non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula retinenda sit, vt quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando vel imitando sectemur, si aliquorum infirmitas, non ita impedit, vt amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, vt maiora studiorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est.

Musculus ritulode Baptismo. Verum de singularibus casibus non poterit certo præscribi à quoquam, propter circumstantiarum varietatem: sed in talibus consulendi sunt aliarum Ecclesiarum Ministri, qui & seniores sint & peritiores: Vel in Synodis particulare statuendum, quod nec scripturis aduersetur, nec offendiculum Ecclesiæ gignunt.

NAVKA Z PRZESTROG.

Jesli krzest w domu bedzie sprawo-
wan tedy tym sposobem.

1. Rzecz Minister. Bogu oycu / y sy-
nowi / y duchowi swietemu / Bogu w Tro-
jedynemu niechay bedzie wieczna chwala
teraz / zawsze / y na wieki wiecine: Na co
wszyscy rzeczymy Amen. R. Amen.

2. Rzecz Minister. Krzescianiemili
dlategochmy sie tu zgromadzili / aby chmy
dsiec iartko panu Bogu oddali przez krzest
swiety / do ktorego Aktu swietego nim

przytapiemy /

przytapiemy / wprzod daymy Panu Bogu
chwale spiewaiac. R. Zaspiewaia / Co
iest rzecznapiłnieysza kazdemu / zc.

3. Po spiewaniu wejyni Minister ka-
zanie de Baptizmu, a iesliby cjas nie dopu-
scil / zaraz do Aktu przytapi. A iesli w
Kosciele bedzie sprawowan Krzest / tedy
iesli widzi potrzebe moze wejyc o krzcie:
A iesli nie widzi potrzeby / po kazaniu po-
spolitym odprawi go przy wszytkich.

4. Minister powinien tego przestrze-
gać / y do tego sluchajcie swoje wieść / aby
Krzest byl odprawowany we zbiorze przy
zgromadzeniu. Czego nas naucza maj vs-
cjony Calvinus: Imprimis illud scire opor-
ter, apportandos esse infantes ad Baptizum
aut Dominicis diebus Cathedismi tempe-
re, aut aliis diebus ad concionem: vt quem-
admodum Baptizmus solennis quædam est
cooptatio in Ecclesiam, ita in conspectu & o-
culis totius concionis celebretur. Gani to
Kalwinowi Bellarminus, powiedaiac / i
tey Ceremoniey z pisma nie potaje. Znac
i z pisma nie czytal / abo tego nie widzial.
Izaj Jan Krzciel y Apostotowie nie
krzescili ludzi przy zgromadzeniu wiela slu-
chajcow: Izaj Koscioł pierwszy krzesci-
anist na miejscu ktore bylo oddane slu-
chaniu slowa Bozego / y vsługowaniu Sakra-
mentami / Krztu nie sprawowal: Nie tyl-
ko sie to z pisma potazuje / i z krzest przy
zgromadzeniu ma byc odprawowan we
zbiorze / ale tej y z riag a vsław Koscioła
Krymskiego. ALEMENS piaty Papięz mo-

wi /

Mat. 3. v. 5, 6.
Act. 10. v. 47.

In Forma Sacra-
mentis.

Dionysius de Eccl.
Hier. cap. 1.
Iustinus Apolog. 1.
Concil. 6. Constant.
Can. 59.

Clement. lib. 1. Ti-
tul. 16. de Baptis.

wt/ Praesenti prohibemus edicto: ne quis de cetero in aulis vel cameris, aut aliis priuatis domibus, sed duntaxat in ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati: aliquos (Nisi regum vel principum quibus valeat in hoc casu deferri liberi extiterint. Aut talis necessitas emerferit propter quam nequeat ad ecclesiam absque periculo propter hoc accessus Christi) audeat baptizare. Qui autem secus praesumpserit, aut suam in hoc potentiam exhibuerit, taliter per Episcopum suum castigetur, quod alii attentare similia non praesumant. Tegoj vczy Synod Zraskowski miedzy insymy Konstytucyami Plebani neminem in domibus priuatis baptizent, exceptis filiis regum & principum, &c. Toj twierdzi Tractatus sacerdotalis de sacramentis. Caueat sacerdos ne in priuatis domibus baptizet infantem vel adultum, nisi esset puer regis vel principis, quibus in hoc differtur. Et hoc intellige propter casum necessitatis: alioquin in necessitate potest baptizare vbiq; vt si puer esset in mortis articulo: aut deferentes habeant inimicitias capitales. Co rzecze Bellarminus Sergiusowi ktory okrzcił Cedualdum w Kosćiele/ iako świadczy Iuo: Co rzecze Modetia: sowi ktory okrzcił Adualdum w Kosćiele/ co zeznawa Paulus Diaconus? Opuścjam one Historya jasna ktora wypisuje Sabellicus, gdy w Kosćiele Ministrzy pozabiano z niemowiatkami inter baptizandum. A iesliby gdśie Zboru nie bylo/ a bo tej potrzeby gwałtowna nie dopuścila/ moze in priuatis domibus okrzćić. Piotr

ś. w domu

Tit. de Bapt.

Chronicon Iuonis.

Lib. 4. cap. 8. de Gestis Longobar.
Ennead. octa. lib. 6.

ś. w domu Korneliusowym okrzcił/ Filip Etyopczyk w rzece okrzcił. W starym Kosćiele gdy Zboru nie bylo a bo tej potrzeby gwałtowna nastąpiła/ w domiech/ wrzekt okrzcono. Heraclius Żydą iednego nawroconego w gospodzie okrzcił/ świadczy Paulus Diaconus. A Paulinus w rzece wiele ludzi nawroconych okrzcił/ pisze Beda. Brytany w rzece nawrocone okrzcono/ tenje Beda pisze.

5. Jesliby była wątpliwość o kim jeby nie miał być okrzcony/ y sam iesliby wątpił o krzćie swym/ ma być znou okrzcon/ czego iednak dostatecznie y do wodnie ma sieminister wywiedzieć wśiątym sposobem: Si es baptizatus, non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Co sie potażuie z tych swiadectw.

Mowi Concilium piąte Karthagienskie. Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per aetatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque vlllo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione priuari. Hinc enim legati Maurorum fratres nostri consuluerunt, quia tales multos à Barbaris redimunt. Tegoj veja dawne Kanony. De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizantur his verbis praemissis. Si baptizatus es non te rebaptizo. sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo. Item, Si nulla ex-

K tant

Lib. 18. rerum Roman.

Lib. 2. cap. 16.

Lib. 2. cap. 14.

Angl. Hist.

Can. 6.

Gregor. Decr. lib. 1.
cap. 1. Tit. 4.Gratianus distin. 2.
de Consecra.

tant indicia inter propinquos & familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceatur, agendum est ut renascantur ne mani festè pereant. Item. Paruulos qui à parentibus subtrahuntur, & an baptizati sint an non ignoratur, ut hos baptizare debeas secundum patrum traditiones, si non fuerit qui testificetur, ratio poscit.

6. Minister Amotrow niewiernych do Krztu niema przypuszczać / tylko tych ktorzy wierzą być naukę naszą prawdziwą / y są członkami Kościoła Bożego: Woieści przeciwna strona nie przyimnie do swoich sakramentów ludzi Krześcijańskich / Daleko więcej Kościół prawdziwy / bluźnierców / balwochwalców / nie ma przypuszczać do Krztu za Amotry / ktorych nazwa Dionisius susceptores, Tertullianus sponsores, Augustinus fideiussores: Lasti Testes zowie ich / to dla tego iż się po deymnia (ieśli by Pan Bog rodzice z swiata wziął) o działkach staranie mieć / onych modlitwy / Kreda / przykazania / wolej Bożej / i. c. wzięć / ta jest powinność Amotrow. A iż ta jest powinność Amotrow / tedy niewierni za Amotry nie mają być brani / gdyż y dekret Concilium Kostego Konstantynopolskiego mowia: Nemo ad munus parrini seu fideiussores est admissus, nisi qui Symbolum & Orationem dominicam firmiter tenuit. Powinność Amotrow wypisuje Doktor Augustyn / mowiac do nich: Vos ante omnia, tam mulie-

res, quam

Dionysius lib. cap. 1.
de Eccl. Hist.
Tertullianus lib. de
Bap.
Augustinus Ser. de
Tempore. 116.

Cap. 7.

Distin. 4. de Consecratione. Can. Vos ante.

res, quam viros qui filios in baptizmate suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos vili estis de sacro fonte suscipere, ideoque semper eos admonere ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant. Ante omnia symbolum, & orationem Dominicam, & vos ipsi tenere; & illis quos suscepistis de sacro fonte, ostendite. Tenże iestże mowi. Hoc itaque moneo, fratres dilectissimi, ut quoties Paschalis solennitas venit, quicumque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, cognoscant se pro illis fideiussores apud Deum extitisse: ideo semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant; & admonent ut castitatem custodiant, virginizatem vsque ad nuptias feruent: à maledicto vel periurio linguam refrenent, cantica turpia vel luxuriosa ex ore non proferant, non superbiant, non inuideant, iracundiam vel odium in corde non teneant; auguria non obseruent: phylacteria & characteres diabolicos nec sibi, nec suis aliquando suspendant: incantatores velut ministros diaboli fugiant; fidem Catholicam teneant: ad Ecclesiam frequentius currant: contempta verborum lectiones diuinas attentis auribus audiant; peregrinos suscipiant; & secundum quod ipsis in Baptismo dictum est, hospitum pedes lauent; pacem ut ipsi teneant, discordes ad concordiam reuocare contendant: sacerdotibus & parentibus honorem amore veræ charitatis impendant. Hæc ergo omnia, & his similia, si filios & filias vestras admonere contideris, cum ipsis ad æternam beatitudinem fce-

R 2 liciter

Sermo. 163. de Tempore.

Scrm. 116. de Tem-
pore. 2. lib. 1. cap.
14. de Pecc. remiss.

liciter peruenietis. Tegoż wejy y na innym
mieyscu Amorrow. Tę jest powinność
Amorrow. Jesli sie tego podeymnia / y o-
biecia temu dosyć czynić / ma ich Mini-
ster pytać: a iesli tey powinności na sie nie
bada chcieć wiać / niech odstapia. A wśa-
koż acz Amorrow od Krztu nie wylacza-
my / y owsem aby byli publici testes bap-
tizandorum infantium, one przypuszczamy
dla przyczyn namienionych / iednak rodzi-
ce napominać ma Minister / aby sami do
Krztu dsiatek przynosili / przy Krzcie byli
bo to rodzicom własnienależy. A iesliby
nie mogli być rodzicy / tedy na swe miey-
scą maia posłać ludzi wierne. Ztora ce-
remonia moze być podparta pismem świę-
tym ktore mowi: Offerebant Christo par-
uulos ut rangeret illos, discipuli autem com-
minabantur offerentibus.

Mar. 10. v. 13.

Cipr. lib. 1. Epist. 1.

7. Minister nie ma Krzcić dsiatek o-
wych ktorych rodzicy maia swego własn-
go pasterzā / oprocz dozwolenia onego
pasterzā / pod ktorego pasterstwem sa oni
rodzicy: pospolicie mowia / Ne immittas
falcem in alienam messem. Wejy nas tego
Doktor Cypryan / ktory mowi: Singulis
pastoribus portio gregis sit adscripta, quam
regat vnusquisque & gubernet rationem sui
actus domino redditurus. Wejy nas tego y
Synod poznanski. Vbicunque fuerit pas-
tor cœtus vnus, patronus loci illius non
debet pastorem cœtus alterius ad conciones
peragendas & administranda sacramenta,
absque consensu sui proprii Ministri vocare.

Multō

Canon. 4.

Multō magis erroneum, soli uagum non debet
vocare & suscipere.

6. Minister nie ma Krzcić dsiatek ob-
cego nabożeństwa / a wśa koż iesli rodzicy
obcego nabożeństwa chcą y nie gąrdzą w-
slugowaniem sboru Apostolskiego / a t-
temu Krztu y nauce Apostolskiej ktorey
wejmymy nie gania / y owsem one znają za
prawdziwą / moze bez naruszenia sumnie-
nia Krzcić. Wśa y Apostołowie kto ie-
dno chciał a wierzył w Chrystusa / Krzćili.

Acto. 1. v. 38.

Act. 8. v. 37.

9. Minister synow y corek zlego toja
nie ma Krzcić / aiby rodzicy oni niepobo-
żni pokute iawną wejmili za swoyzly w-
czynę. A iesli sie o nich niedopytaia / niech
bedzie okrzczone / gdyz ono niewinno zlo-
ści ich. A iesliby rodzicy niepobożni poku-
ty czynić niechcieli: tedy Minister one ex-
komunikowawszy / niech przedsie dsiatek
to okrzći. Takze y owe ktore wiec porzu-
caia / wśiawşy maia być okrzczone / y lu-
dziem dobrym ku wychowaniu dane.

Deut. 24. v. 16.

Ezech. 18. v.

17.

4. Reg. 14.

v. 6.

10. Jesliby sie trafil / zeby dsiatek
przyniesiono zaraz kłk do Krztu: tedy
Minister moze społem wşytkich Krzcić:
mowiac in plurali, a gdy do polewania
przydŹie / nad každy m osobnā ma mowić
słowā wstawy Chrystusowej / Ja ciebie
Krzczę / ić.

11. Cielowiek ktory nie jest compos-
mentis, iako śalony / rozumu nie maiacy /
nie ma być Krzczony / chyba iiby do rozu-
mu / do baczenia przyszedł. Apostołowie
takowych nie Krzćili: y w starym Kościele

K 3 takowych

Dionysius de Eccl.
Hic. cap. 2. 3.

Iustinus Apol. 1. 2.

Chrysostomus in 2. Cor.
8.

Greg. Decret. lib. 3.
Tit. 42.

Tract. de Bapt. Con-
cil. Elie. Can. 37.
Concil. Tol. 4. Can.
55.

tatowych niekrzcono / y owsem tate-
wych od sakramentow odpychano / y z ko-
ściola wyganiano / iako świadczy Dioni-
sius, Iustinus, y Chrysostomus, Dekretaiy
Kzymistie / także Traktatus sacerdotalis, ta-
kowych krzcić niedopuszczają / mówiąc:
sacerdos caueat ne baptizet amentem vel fa-
tuum, seu furiosum.

12. Do Krztu nie ma być nikt przymu-
szonegwałtem / bądź winą / bądź jadzącem /
młecnością braniem / albo iako nie przysia-
żnia / nie ma być nikt ani w śpiączce / krz-
czoney / tylko ten / który wierzy / y sam chce
dobrowolnie. Concilium Toletanście c-
warte mówi: De Iudæis præcepit sancta
synodus nemini deinceps ad credendum vim
inferre. Cui enim vult Deus miseretur, &
quem vult indurat. Non enim tales inuiti sal-
uandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma
iustitiæ. Sicut enim homo propria arbitrii
voluntate serpenti obediens perit: sic (vo-
cante se gratia Dei) propriæ mentis conuer-
sione saluatur. Tia to Concilium nie po-
mnia Kzymianie ktorzy do swey wiary / do
swoich sakramentow ludzi przymuszają /
niewola. Jesli niepomnia na słowo Bo-
że ktore mówi / Dei donum est fides. Item,
Non omnium est fides. Jesli nie pamiętają
na Concilium, niechayże wždy pomnia na
wstawa Papieża Innocentiusa trzeciego /
ktory inuitos & contradicentes, nie ka-
le krzcić / mówiąc: Dormientibus amenibus,
inuitis, contradicentibus non est dandus Ba-
ptizmus. o czym czytamy w Dekretalech
niechayże pomnia co napisano in Traktatu

sacerdotali,

Ephes. 1. v. 3.
1. The. 3. v. 2.

sacerdotali, caueat sacerdos ne quem coacte
baptizet. A Bellarmin mowi: Quod si sciri
nequeat eorum voluntas, non baptizantur,
quia in iis qui rationis vsum habent requiri-
tur eorum consensus. A tak tu nie maia
miejscą one słowa ktore mowi Augustyn /
Et cum desperaretur amicus meus baptiza-
tus est nesciens.

13. Gdyby sie trafiło krzcić pogan-
na / Żydą / Tatary / Turczy / piekwey
go trzeba wiary nauczyć co ma rozumieć
o Bogu oycu / synu / y duchu świętym / o sa-
kramentach / pierwey go trzeba nauczyć
modlitwy Pańskiej / wyznania wiary /
Bożego przykazania: bo iako ma być ten
okrzczony / a on wiary nie rozumie / pier-
wey trzeba dorosłego wiary nauczyć.
Christus Pan mowi: Docete omnes gen-
tes, baptizantes eos, &c. Ktore słowa v-
wajając Doktor Hieronim mowi / ordo
præcipuus iussit Apostolos vt primùm do-
cerent omnes gentes, deinde fidei ininge-
rent sacramento, & post fidem ac Baptizma
quæ essent obseruanda præciperent. Świę-
ci Apostołowie dorosłych nie krzćili aż
ich pierwey wiary nauczyli: czego mamy
przykład w Korneliuszu / w Skroju / w Li-
dy / &c. Także w starym kościele doro-
słych niewiernych nie krzcono / aż ich wi-
ry nauczywszy / y zwano ich auditores od
słowa Bożego / iż sie wprzod słowa Bożego
przysłuchywali / iako wspomina Ra-
banus: zwano ich competentes, od opowie-
dania / iż sie do Krztu opowiadali / y o Krzest

przesili /

Grego. Decret. li. 3.
Tit. 42. Tract. de
Bap.
Bellarm. lib. 1. cap.
9. de Bap.
August. lib. 4. cap.
4. Confess.

Hieronymus in cap.
18. Matth.

Concilium Eliber-
tinum can. 4.
Concil. 2. Etrac.
can. 1.
Rabanus lib. 1. de
Inst. Cler.
August. lib. de cura
pro mortuis cap. 12.
Lib. 9. cap. 6. Con-
fess.

Mat. 28. v. 19.

Aktor. 10.
Aktor. 16.

August. de fide & operibus cap. 6.

Serm. 116. de tempore.

Can. 89.
Ciril. catech. 1.
Nazianz. orat. in sanctum lavacrum.
Tertul. lib. de Spectacul. cap. 11.

Aquā ingressi christianam fidem in sue legis verba profitentur.
De Eccles. dogmat. cap. 74.

134.

FORMA

prosiłi. Augustyn mowi: Pascha appropinquabat dedit nomen inter alios competētes. Tenje mowi: Inde ubi tempus aduenit quomē nomen dare oporteret, &c. Tenje Doktor Augustyn vejy / iako sie maia zachowac ci / ktorzy maia byc krzejeni / gotuiac sie do krztu. Per ipsos dies quibus eandem gratiam percepturi suis nominibus datis, abstinētia ieiuniis purgantur. Tenje na mysym mieyscu mowi: Primō ergo hoc specialiter competentes attendant, ne vllum hominem odio habeant. Secundō interrogent conscientias suas, & si alicui vt euenire solet, fecerunt iniuriam, cito veniam petant. Tertio si aut per furtum, aut per falsum testimonium, aut per aliquam calliditatem, aut per stateras dolosas vel mensuras duplices cuicunque aliquid abstulerunt, si secundum exemplum Zachari non possunt in quadruplum, vel simplo restituunt, &c. A Concilium czwarte Kartaginenskie mowi Baptizandi nomen suum dent, & diu sub abstinentia vini & carniū, ac manus impositione, crebra examinatione Baptizatum percipiant. Tegoj vejy Hieronymus, Nazianzenus, Cyrillus, &c.

14. Gdyby sie trafil dorostego krzeć / tedy sami od siebie ma mowic / sam ma wiare wyznac / za ktorego nie ma nikt odpowiedac. Czynamy kiedy Filip swiety mial okrzec Etyopejka / tedy wprzod wiare wyznał sam od siebie mowil / bo mial lata : y tak bylo w starym kościele dorostli sami od siebie mowili. Doktor Augustyn swiadejy: At si pro eo qui respon-

dere

Ad. 8. v. 37.

K R Z T V S.

135.

dere potest alius respondeat, non iridem valer, ex qua regula illud in Euangelio dictum est, quod omnes cum legitur naturaliter mouet, etatem habet, ipse pro se loquatur. Tenje: Baptizandus confitetur fidem suam coram sacerdote, & interrogatus responder. A przty wodzi tenje Doktor historya o Wiktorzynie / ktory wolal iawnie wiare wyznac / gdy siemial okrzec / a nijeli potatez nimie przed Ministrami one wyznac: A tak zly to byl obyczay przed tym w Polsce / w Mazosiu / gdy krzejono dorostego / tedy on sami od siebie nie mowil / ale Amotrowie od niego mowili / wiare za ni wyznawali. O czym Traktatus sacerdotalis swiadejy: Hinc est quod cum baptizatur Ru tenus vel Paganus adultus, non patrini sed ipsemet pro se ad interrogata respondeat sacerdoti: huius contrarium seruatur in Mazouia, in Polonia, & satis male.

15. Tlaczymia nalezace do krztu / maia byc wlasne / nie pospolite / ale iuz do sprawy krztu swiatego oddane / y odlaczone. W starym kościele kiedy iuz bylo wolno budowac kościoły / pod zwierzchnoscia krzesciansta / tedy w kościolech bywaly kathedry z ktorych vejono / iako y w kościele Izraelstim / ktore wspominaja Zdraś Prorok y Christus Pan / bywaly stoly / na ktorych sáfowano sáframentem wiecierzy Panskiey / ktore wspominaja Pawel s. Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, bywaly y Baptisteria, krzećielnice / ktore wspominaja Beda, y Paulus Diaconus:

S y w naszych

Lib. de Bapt. 4. cap. 24.

Lib. Confess. 2. cap. 2.

Titul. de Bap.

Euseb. lib. 7. cap. 8.
Chrysostomus in Epist. Pauli ad Timothy. Homilia 5.
Orati. de philog.
Augustinus de verbis domini Serm. 42.
Beda lib. 2. cap. 14.
Diaconus lib. 4. cap. 18. de gestis Long.

1. Ezd. 8. v. 4.
Mat. 23. v. 2.
1. Cor. 10. v. 21.

Bulingerus Decad.
5. Scrm. 10.

y w nasych zborzech te trzy rzeczy maia
być / Katedra / Stoł / Rzędelnica / abo
miednica do Krztu należąca / czego nas v-
czy y Bulingerus mowiąc : Instrumenta
templi sacra sint , & ipsa munda , & ab omni
luxu aliena , à superstitione verò alienissima.
Instrumenta sunt Cathedra sacra , è qua do-
ceat minister : sedilia commoda auditoribus
ecclesiasticis : baptisterium baptizandis fide-
libus paratum , & mensa Dominica , denique
quæ adhæc ipsa velut necessaria videntur , a-
qua , panis , vinum , pocula , &c.

16. Od Krztu Minister nie ma nic
brać / wyćiągać / zágle nie mieć tesliby nie
nie dano / à wśakój tesliby Krto z chęci dał
wolno wśiać : czego nas vczy nie tylko sto-
wo Boże Krtoe mowi : Gratis accepistis ,
gratis date. Ale y Concilium wtore Braká-
renskie : Vnusquisq; Episcoporum per Ec-
clesias præcipiat , vt hi qui infantes suos ad
Baptizum offerunt , si quid voluntariè pro
suo offerunt voto , suscipiatur ab eis . Si quid
verò per necessitatem paupertatis aliquid
non habent quod offerant nullum illis pignus
violenter tollatur à clericis . Concilium Eli-
bertinum mowi / Emendari placuit , vt hi qui
baptizantur , (vt fieri solebat) nummos in
concham non mittant , ne sacerdos quod gra-
tis accepit precio distrahere videatur . Gela-
sius Hystup Rzymsti toj mowi Baptizan-
dis consignandisq; fidelibus sacerdotes pre-
cia nulla præfigant , nec illatjonibus quibus-
libet impositis exagitare cupiant renascen-
tes , quoniam quod gratis accipimus , gratis
dare mandamur ; & ideo nihil à prædictis

prorsus

Mat. 10. v. 8.

prorsus exigere moliantur : quo vel pauper-
tate deterriti , vel indignatione reuocari re-
demptionis suæ causas iure despiciant . Cer-
tum habentes quod qui prohibita deprehen-
suerint admisisse , vel commissa non potius
sua sponte correxerint , periculum subeant
proprii honoris . Na to wśytko dśisia nie
pamiętaia Rzymianie : wśytko v nich ku-
pić / darmo nie nie dają / tãrguia sie iako
o pewny dług . Nie dśiw / bo tej ich nie ma
to kośtuie Kaptanistwo / dobrze ie oplaci-
li / darmo go nie wśieli / y dla tego z chęci
tego powetowác / y moga ono rzec co ná-
pisal Mantuanus .

Venalia nobis.

Templa , sacerdotes , altaria , sacra Coronæ .
Ignes , thura , preces , cælum est venale , De-
usq;

Náostátek Minister w reiestr Kościel-
ny imiona baptizatorum , & ipsorum paren-
tum , nec non patrinatorum , ma w písowác .
Lasti mowi : Habeatur peculiaris liber , in
quo nomina infantium omnium qui bap-
tizantur , parentum etiam ipsorum nomina ,
locusq; mansionis ipsorum , deinde annus ,
etiam Mensis ac dies baptizmi , adscriben-
tur , quò facilius demum infantes (vbi adole-
uerint) ad Cathedismum ediscendum indu-
cantur , si parentes aut è viuís interea ex-
cedant , aut sint etiam hac in parte ne-
gligētiore.

Lib. 3. Calamit.

Lasti in Forma
Folio 10.

Causa 1. Quest. 1.
Caus. Baptizandus.

F O R M A

Wieczerzy Pańskiej.

Exod. 12. v. 10, 11. Nec remanebit quicquam ex eo usque; manet, si quid residuum fuerit igne comburentis. Sic autem comedetis illum, renes vestros accingeretis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes: est enim Phasce (id est transitus) Domini.

Matth. 26. v. 26, 27, 28, 29. Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait, Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, Non bibam à modo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.

Ioh. 6. v. 51, 63. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita, spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquam: verba quæ ego locutus sum vobis spiritus & vita sunt.

1. Cor. 10. v. 16. Calix benedictionis cui benedicimus nonne communicatio sanguinis Christi est. Et panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est, quoniam vnus panis vnum corpus multi su-

Post sanctificationem, panis naturam suam non amittit, sicut scriptura & Doctores Romani sæpe testantur.

mus, nam omnes de vno pane, & de vno calice participamus.

1. Cor. 11. § 26. 27. 28. 29. Quoties enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Acto. 2. § 42. 20. § 7. Vna autem sabbati cum conuenissemus ad frangendū panem.

Dionisius lib. de eccl. Hierar. cap. 3. His autem eo ritu, quem diximus, perfectis, stans Pontifex coram sanctissimis signis quæ proposita sunt, &c.

Iustinus Orati. ad Antoni. Non enim vti communem panem sumimus atque potum communem, sed quemadmodum per verbum Deicaro factus est Iesus, ad eundem modum incarnati illius Iesu carnem & sanguinem esse edocti sumus. Hoc est, quomodo Filius verbum incarnatus est, non conuersione diuinitatis in carnem, ita panis corpus Christi factus est, non mutatione panis in carnem sed assumptione nominis vt sit sacramentum corporis Christi.

Irenæus lib. 4. cap. 34. Panis in quo gratiæ actæ sunt qui est à terra percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti.

Tertullianus lib. 4. cont. Marci. cap. 60. Acceptum panem, & distributum, discipulis

corpus

corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei.

Chrysostomus in Matth. Hom. 83. Quando dicunt, vnde patet Christum fuisse immolatum, hæc afferentes mysteria, ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificiū est.

Ambrosius de iis qui initiantur cap. 9. Vera utique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, verè etiam illius carnis sacramentum est. Nam ipse dominus clamat. Hoc est corpus meum: Ante benedictionem verborum alia species nominatur, post consecrationem verò corpus significatur.

Augustinus Cont. Adimant. cap. 12. Possum etiam interpretari præceptum illud in signo esse positum. Non enim dominus dubitauit dicere. Hoc est corpus meum: cum signum daret corporis sui.

Theodoretus Dialog. 1. Seruator noster nomina commutauit, & corpori quidem symboli nomen dedit symbolo vero corporis nomen. Quæ videntur symbola, corporis & sanguinis sui appellatione honorauit, non e quidem naturam ipsam transmutans, sed adiiciens gratiam naturæ.

Papa Gelasius contra Euthychem. Sacramenta quæ sumimus corporis & sanguinis Christi, diuina res est propter quod & per eandem diuinæ efficimur consortes naturæ, & tamen esse non definit substantia vel natura panis & vini. Et certè imago & similitudo corporis & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo domino sentiendum, quod in eius

imagine

imagine profitemur, celebramus, & sumimus. Vt sicut in hanc, scilicet diuinam transeant (spiritu sancto perficiente) substantiam, permanent tamen in suæ proprietate naturæ: sic illud ipsum mysterium principale (cuius nobis efficientiam virtutemq; veraciter repræsentant) his ex quibus constar propriè permanentibus, vnum Christum, quia integrum verumq; permanere demonstrant.

Cardinalis Petrus de Alliaco in 4. Sent. Quæst. 6. Ille modus qui ponit substantiam panis remanere, nec repugnat rationi, nec authoritati Bibliorum: imò est facilius ad intelligendum & rationabilius, & non ponit accidentia sine subiecto, quod est vnum de difficilibus quæ hic ponuntur.

Abbas Bernhardus Serm. de cœna domi. Sacramentum dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Sicut enim in exterioribus diuersa sunt signa, & vt capto immoremur exemplo, variæ sunt inuestituræ secundum ea de quibus inuestitur: verbi gratia, inuestitur canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per baculum & anulum simul: sicut inquam in huiusmodi rebus est, sic & diuisiones gratiarum diuersis sunt traditæ sacramentis.

Druthmarus Monachus in Math. cap. 26. Sicut si aliquis peregre proficiscens dilectoribus suis quoddam vinculum dilectionis relinquit, eo tenore vt omni die hoc agant, vt illius non obliuiscantur: ita dominus præcepit nos agere, transferens spiritualiter corpus in panem, vinum in sanguinem, vt per hæc duo memoremus quæ fecit pro nobis de

corpore

corpore & sanguine suo, & non simus ingrati tam amantissimæ charitatis.

Bertramus Monachus lib. de corpore Christi. Addamus etiam quod iste panis & calix qui corpus & sanguis Christi nominatur, memoriam repræsentat dominicæ passionis siue mortis: quemadmodum ipse in Euangelio dixit; Hoc facite in mei commemorationem. Quod exponens Apostolus Paulus dixit: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis donec veniat. Docemur à saluatore nec non à sancto Paulo Apostolo, quod iste panis & iste sanguis qui super altare ponitur, in figuram siue memoriam dominicæ mortis ponatur.

Durandus in 4. Dist. 11. Quæst. 3. Conuersio fieri nequit nisi manente materia, seu subiecto, in utroq; termino conuersionis, &c.

Gratianus de Consecr. Dist. 2. Sicut ergo cœlestis panis qui Christi caro est; suo modo vocatur corpus Christi, cum reuera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet quod visibile, quod palpabile mortale est, in cruce positum est, vocaturq; ipsa immolatio carnis quæ sacerdotis manibus fit Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei quod Baptismus intelligitur fides est.

Glossa Canone Cœlestis. Cœlestis, id est, cœleste sacramentum quod verè repræsentat Christi carnem, dicitur corpus Christi, sed impropriè, vnde dicitur suo modo, sed non rei veritate, sed significanti mysterio, vt sit sensus, vocatur Christi corpus, id est, significatur.

T Gabriel

Gabriel Biel in Canone Missæ Lect. 40. Notandum, quod quamuis expressè tradatur in scriptura, quòd corpus Christi veraciter sub speciebus panis continetur, & à fidelibus sumitur; tamen quomodo sit ibi corpus Christi, an per conuersionem alicuius in ipsum, aut sine conuersione incipiat esse corp⁹ Christi in pane, manentibus substantia & accidentibus panis, non inuenitur expressum in Canone Bibliæ.

Prosa pro festo corporis domini Subdiuersis speciebus. SIGNIS TANTVM & non rebus latent res eximiæ. Ibidem. Nulla RE fit scissura. SIGNI TANTVM fit fractura, qua nec status nec statura signati minuitur.

Matth. 26. & 27. Bibite ex hoc OMNES.

1. Cor. 11. & 28. Probet autem seipsum HOMO, & sic de pane illo edat, & de CALICE bibat. Ignatius Epist. ad Philadel.

Vna est enim caro domini Iesu, & vnus eius sanguis qui pro nobis effusus est, vnus etiam PANIS pro omnibus confractus, & vnus CALIX totius ecclesiæ.

Cyprianus epist. 63. ad Cæcilium. Quod si nec minima de mandatis dominicis licet soluere, quantò magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quàm quod diuinitus institutum sit, humana traditione mutare.

Chrysostomus in 2. Corint. 12. Homil. 18. Est autem vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est horrendis mysteriis, similiter enim omnes, vt illa percipiamus, digni habeamur. Non sicut in veteri

lege

lege partem quidem sacerdotes comedebant. partem autem populus, & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat sacerdos, sed nunc non sic. verum omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum.

Ambrosius in 1. Cor. 11. Valet ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra offertur, sicut præfigurauit Moyses. Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis pro anima. Sed tamen sub vtraque specie sumitur, quod ad vtrumque valet; quia sub vtraque specie sumitur ipse totus Christus. Sed si in altera tantum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. Idem in eodem loco. Cæna dominica communis debet esse omnibus Christianis, sicut Christus cum suis discipulis communiter cœnauit. Eadem verba refert Lombardus lib. 4. Dist. 11. & Glosa in Can. Comperimus.

Augustinus de consecr. Dist. 2. Can. Quia passus. Vos post illa ieiunia, post labores, post humilitatem & contritionem, in nomine Christi iam tanquam ad Christi calicem venistis, & ibi vos estis in mensa, & in calice nobiscum estis: simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul viuimus.

Hieronymus in sophon cap. 3. Sacerdotes qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinem domini populis eius diuidunt, impiè agunt in legem Christi, purantes Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam. Idem in 1. Cor. 11. Dominica cœna omnibus debet

T 2 esse

Sub vtraque specie
communicandum.

esse communis: quia ille omnibus discipulis qui aderant æqualiter tradidit sacramenta.

Paschasius lib. de cœna domini cap. 15. Christus est qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum tribuit credentibus, similiter & calicem porrigit eis, dicens. Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam Ministri, quàm reliqui credentes.

Gelasius de consecr. Distinct. 2. Can. Comperim⁹. Comperimus autem quod quidā sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant: qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur astringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuisio vnius eiusdemq; mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

Leo Papa Serm. 4. de Quadrage Hæretici ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant: quod idè vestram volumus scire sanctitatem, vt vobis huiusmodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega dissimulatio, notati & proditi à sanctorum societate sacerdotali autoritate pellantur.

Iulius Papa apud Gratian. de Consecr. Dist. 2. Can. Cum omne. Illud verò quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commendauit, & sanguinem: seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Eadem verba habet Concilium Bracarense 3. Can. 1.

Origenes

Origenes lib. 7. contra Gelsum. Christiani non ferunt templa, aras, & statuas.

Minurius in Dialogo. Nullas aras habent Christiani, nulla templa, nulla simulachra.

Arnobius lib. 8. contra Gentes. Cruces nec colimus nec optamus.

Augustinus contra Faustum li. 20. cap. 3. Pagani, aris, delubris, simulachris, victimis, arque incenso deum colendum putant. Ego ab his in hoc quoque multum diuersus incedo, qui ipsum me, si modo sim dignus rationale Dei templum puto viuum viux maiestatis: simulachrum, Christum filium eius accipio: aram, mentem bonis artibus & disciplinis imbutam, honores quoque diuinos ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris ac simplicibus pono.

Durandus de Ritibus ecclesiæ cap. 9. Christus in cœna sacramentum instituens, non aliis quàm propriis vestibus vsus est. Similiter & Apostoli idem restatur lib. diuino. Offici. 1. Et Valaphridus in lib. de Rebus Ecclesiast.

Ambrosius lib. 2. cap. 28. de officiis. Aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur.

Concilium Triburiense Can. 18. Vasa in quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt & patinæ, de quibus Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: nunc è contrà, lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus.

Theodoretus lib. 5. cap. 17. Dixit Am-

T 3 brosius

Altaria.

Vestis.

Aurea vasa.

Manus.

brofius Imperatori, Quibus igitur oculis intuebere templum illius, qui est omnium dominus, quibus pedibus sanctum illud solum calcabis. Qui, quæso, manus iniusta cæde & sanguine resperfas extendere audes, & eisdem sacrosanctum corpus domini accipere? Aut quomodo venerandum eius sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente, tantum sanguinis tam iniquè effudisti?

Lingua.

Nicolaus Lyranus & Thomas Aquinas in 1. Cor. 14. In ecclesia primitiua commune officium vulgari lingua celebratum fuit.

Ignis.

Lactantius lib. 6. cap. 2. Deo accendunt lumina velur in tenebris agenti. Ibidem. Si cæleste lumen, quod dicimus solem, contemplari velint, iam sentiant, quod non indigeat lucernis eorum Deus, qui ipse in vsum hominis tam claram, tam candidam lucem dedit. Ibidem. Num igitur mentis suæ compos purandus est, qui auctori & datori luminis, candelarum ac cerarum lumen offert pro munere? Aliud verò ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum, sed (vt ait Poeta) liquidum atque clarum, mentis scilicet.

Decretalium Gregorii lib. 3. Tit. 41 cap. 14. Can. Literas. Presbyter ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixienfis, in pane fermentato & cypho ligneo, sine igne & aqua celebrabat, & excommunicatus est.

Ordo.

Concilium Tholetanum 4. Can. 2. Placuit vt vnus ordo orandi atq; psallendi a nobis per omnem Hispaniam atque Galliam, conseruetur; vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officiis, nec diuersa sit vltra in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continemur & regno.

Platina

Nota.

Platina in vita Xixti 1. Et durandus iib 5. Nuda primò hæc erant, & omnia simpliciter tractabantur, Petrus enim vbi consecrauerat, oratione Pater noster vsus est. Auxit hæc mysteria Iacobus Episcopus Hierosolymitanus: auxit & Basilius, auxere & alij, &c.

N A P O M I N A N I E

Ku wzywaniu ducha ś.

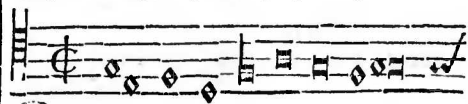
Ponieważ dnia dzisiejszego / namilſzy Krześciante / z roztazania Bojogo / na to mieysce zgromadziliſmy ſie / aby chmy wzywali naſwietſzego ſakramentu ciała y trwie pana naſzego Jezuſa Chriſtuſa: ſuſzna ieſt rzecz / aby chmy taſwiata ſprawy wykonywali ku chwale Bojey y naſſemu zbawieniu / ktorey iednak wykonać nie mojemy ſilami ſwoimi bez ratunku / y wſpomojenia ducha ſwiętego: gdyż piſma ſwiete ſwiadczy / iż bez ducha ſwietego niemojemy Jezuſa Chriſtuſa wyznać panem naſzym / niemojemy ſie Panu Bogu modlić / ani tego mieć czego potrzeba do wiary / do zbawienia / do wzywania ſakramentow / y do pobożnego żywota: a bo: wiem duch ſwiety / iako Bog prawdziwy / moça boſtwa ſwego / on naſ ſam cieſzy / poſwiaca / wciy / tajemnice niebieſkie oznaymuie / mdle w wierze zmacnia / trwożliwe o zbawieniu wtwierdza / w naſ iawe Boja / odpuſzczenie grzechow / zbawienie wieczne pieczętuje / dary duchowne rozdawa / każdemu zoſobna iako chce / ciało w martwia / w ſumieniu ſwiadczy ije

Chmy

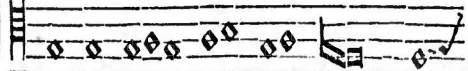
1. Cor. 12. v. 1.
Rom. 8. v. 26.

Akt. 1. v. 3.
Ioan. 1. v. 26.
1. Cor. 6. v. 11.
Ioan. 14. v. 26.
1. Cor. 2. v. 10.
Rom. 8. v. 26.
Epheſ. 3. v. 16.
1. Cor. 12. v. 11.
11.
Rom. 8. v. 13.
14. 15. 16. 16.

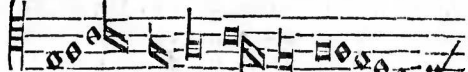
chmy są synami y córkami Bożymi / przez
tego wołamy Ojcze nasz / a on iako spra-
wca serc naszych nas wzbudza / wiedząc
do modlitw krewośćci naszym dopo-
magając. A przetoż chcemyli te święta
sprawę do której się gotujemy / ku chwale
Bożej / ku naszemu wiecznemu zbawieniu /
godnie odprawić / wtęczy się do ducha
świątego / Pana y Boga naszego / po-
tężamy na swe kolana: oczy / serce / ku go-
rze podniosły / śpiewamy. Potężno.

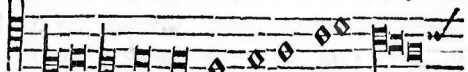
Swięty duchu zavitay k nam /

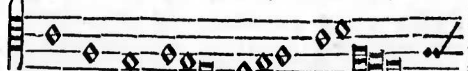
a racz napelnic serca swoich wiernych / a

z swojej bożym miłością / racz zapalić

ogień w nich / tys dziwnym cudem swoim

też y różnemi / poganym przywieść raczył

w spolec

Veni sancte spi-
ritus reple tuo-
rum corda

Wzywając ducha
ś. z tych pokazuje
się miejsce:

Matth. 28. v. 19.

Aktor. 28. v. 25.

1. Corin. 6. v. 19, 20.

1. Corin. 12. v. 11.

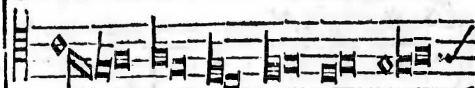
2. Cor. 13. v. 13.

1. Thef. 3. v. 12.

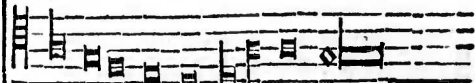
2. Thef. 3. v. 5.

Apoc. 1. v. 4.

Aktor. 13. v. 2, 3.

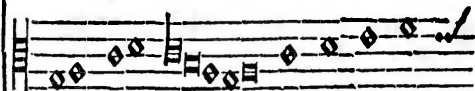
w spoleczność / wiary świętej / Al le-

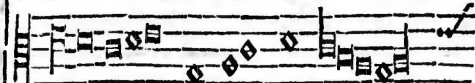
luia /

Alleluia.

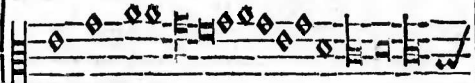
A B O.

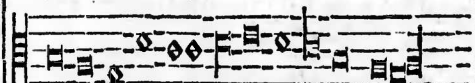
Duchu święty zavitay k nam / a z niebios racz
przyjdź k nam ojcze ubogich / przyjdź k nam dawco

spuścić nam / światłości twej promienie.
darow swych / przyjdź k nam świeco serc naszych.

Cieścyćielu wyborny / gościu wdzięczny serc na-
w pracach odpoczymienie / w goracu ochłodze

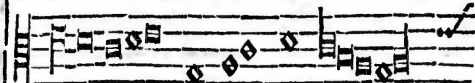
szych / wdzięczna o chło do nasza.
nie / a w płaczu po cie śmie.

v

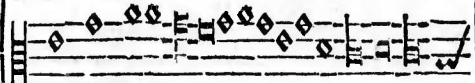
W dostojna

Veni sancte spi-
ritus et mitte
calitus.

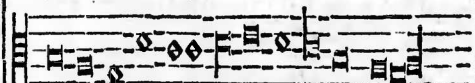
Duchu święty zavitay k nam / a z niebios racz
przyjdź k nam ojcze ubogich / przyjdź k nam dawco

spuścić nam / światłości twej promienie.
darow swych / przyjdź k nam świeco serc naszych.

Cieścyćielu wyborny / gościu wdzięczny serc na-
w pracach odpoczymienie / w goracu ochłodze

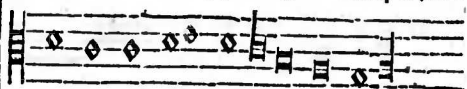
szych / wdzięczna o chło do nasza.
nie / a w płaczu po cie śmie.

v

W dostojna

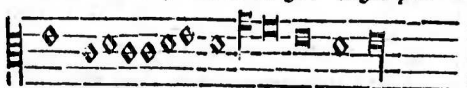
O dostojna światłości / z serca wypadź cie-
bowiem from twojej pomocy / nie mamy w sobie

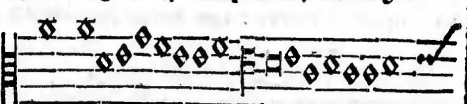
mno ści tu je bni kow swych wiernych
mo cy / nie mąż w nas nic pra wego.

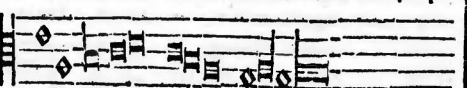
Omyś co jest spro snego / pokrop co
rta kłoi co jest twar de go / zagrzej co

test zeschlego / wzdraw co jest rannego.
test zimnego / sprawuy co jest błdnego.

Day to o co jądamy / ktorzy w tobie vffamy dary
Cnotliwe zachowanie krześciańskie stonanie potym

ta ści twcy swietey /
wle cjne zbá wienie / Amen.

V T W I E R -

VTWIERDZENIE O LASCE BOZEY.

W Jerni a Bogu mili krześciance! Kto-
rzyscie sie do naywyższego Biskupa
Jezusa Chrystusa / zbawiciela / y przyczyn-
ce iedynego / nawrócili / y tegoście nauc-
wierzili / ożuaymte wam / naprzod / po-
tiscie syna Bojzego za iedynego zbawicie-
la / O siarownika / odkupiciela / poyérze-
dnika nie znali / pokúscicie y Ewangeliey iez-
go nie wierzili / nie byliście ludem Bo-
zym / ale synami / y corkami gniewu Boje-
go / a teraz już z łaski tego swietey / stali-
ście sie synami / corkami / przyjaćielmi / lu-
dem iego przez wiara / o czym mowi Jan
swiety tymi slowy. Ktorzy syna Bojzego
przyieli y wierzili mu / dał im te godność
aby sie stali synami Bojymi. Do tego v-
perwiam was iezście sie stali kościołem
Bozym / bo duch swiety mieska w was /
Paweł swiety mowi. Ażazniewiecie / iż
kościółem Bozym iestescie / a duch Boży
mieska w was? A temu / opowiedam
wam / iż was pan Bog duchem swiety
przez slowo swoje / wywiodł z błedow / z
ciemności / y z białwochwalsstwa / a przy-
wiodł was / do kościoła swietego / oznay-
miwszy wam zbawiciela / y Biskupa dusi-
wających Jezusa Chrystusa syna swietego /
o czym mowi swiety Piotr / Byliście iako
owce błatące sie / ale teraz iestescie na-
wroceni do Pasterza / y Biskupa dusi-
wających. Naostatek / wtwierdzam was / imie-

Psal. 47. v. 20.
Non f. cit taliter o-
mni nationi, Et adu-
cia sua non manife-
stavit eis.

Deut. 4. v. 7.

Nec est alia natlo-
tam grandis que ha-
beat D. os appropin-
quantes sibi, sicut D-
us noster ad est cun-
ctis obsecrationibus
nostris.

Ioan. 1. v. 12.

1. Cor. 3. v. 16.

1. Petr. 2. v. 25.

V 2 niem

niem Bożym / iż wam nagotowane jest
królestwo niebieskie pewnie / Ktorego
wam dostał najwyższy Hetman zaśluga
meko y śmierć swoia / Jezus Christus.
W czym sam syn Boży mówi : Ide abych
wam nagotował miejsce. A gdy odeyde
y zgotuje wam miejsce / przydeć zaście y
wreżme was do siebie / iż gdzie ja jestem a
byćcie y wy byli. A usłyszycie on głos / i
dno bądźcie stateczni w wierze / Podście
błogosławieni oycá moiego / posiadście
dziedziczenie Królestwa wam zgotowane /
od założenia świata : Który głos abyśmy
mogli usłyszeć rzeczym sercem nabożnym /
Amen day to miły Pánie. Tu słyszymy /
czym testujemy z przyrodzenia / áto syná
mi y córkámi gniewu / godnymi wieczne
go potępienia / dla grzechów naszych / Kto
re nas ogarnęły / tak / je też dla nich / przed
sprawiedliwym sądem Bożym ostać się a
ni za nie dosyć uczynić nie możemy / a z ta
ści zaś Pána naszego Jezusa Christusa
stałichmy się synámi / córkámi Bożymi / y
dziedzicmi Królestwa niebieskiego / co w
sobie pieczętujemy o tym się utwierdza
jąc sakramentámi / od Pána Christusa w
stawionymi : to jest / Krzem świętym / y
wieczersza Pánsta. A wszákoż choć tak
wielkiey łaski dostąpili chmy w Christu
sie wiara / iednak to ná sie zeznać musimy /
iż chmy ludźie grzeszni grzechámi obcią
żeni / dla Których niegodnychmy Boga
zwać oycem naszym / áni syná iego zbawi
cielem naszym / áni ducha świętego pocie

Ioh. 14. v. 23.

Matth. 25. v. 14.

Ephes. 1. v. 3.

Psal. 143. v. 2.

130. v. 3.

Isaie 1. v. 6.

Mat. 18. v. 15.

Sacramenta sunt si
gilla salutis fideiq;
iuxta sententiam o
mnium patrum.

Vide Augustinum
l. 9. c. 11. cont. Faust.
Lib. de Cat. Rud.
cap. 26.

Basilium lib. de Bap.
Lib. cont. Eunom.
Lib. de spiritu san
cto cap. 12.

Na-

pścicielem

1. Par. vltim.
2. Esd. 9. v. 6.
Luc. 18. v. 13.

ścicielem dusz nasych : niegodnychmy ani
póżyć w niebo oczyma iasno / abowiem
wstawnie grzeszymy / piemy grzechy
iako wode / co bychmy mieli żywota zle
pszyć / to my gorczy / złościámi naszymi pá
ná Boga gniewamy / ná on sąd strážny
nie pamietamy / potrzebá sie nam bać / á
byśmy z tey łaski w synu Bożym zgotowa
ney nie wypadli / á nie byli zdáni ná wie
czne potępienie. A tak chcemyli abyśmy w
tey łasce Bożej zostali / chcemyli aby chmy
nie byli odsádzeni żywota wiecznego / dla
sposobności grzechów naszych / potrzebá
nam tego aby chmy w czas pokutowáli.
A pokutá prawdziwa tá jest / grzech po
znáć / przed Bogiem go wyznáć / ku chwa
le iego a násemu záwstyżeniu / zá grzech
żałować / serdecznie / onego poprzestáć / ży
wota zlepszyć / ná ostatek w miłosierdziu
Bożym vsáć / polegátoć mocná wiara ná
zaśludzenie / śmierci Christusowej. Tá
kiey ci nas uczy pokuty słowo Boże / tak ci
pokutowáli / Dawid / Mánasses / Nini
wítowie / Izraelitowie / Daniel / Piotr /
Magdalena / y inzy. Wtęknawzy tedy
wyznamy grzechy przed pánem Bogiem /
prośac go / á nie nie wątpiac / aby ie nam
odpuścić raczył iako Ociec łaskawy / dla
wylania krwi syná swego miłego Jezusa
Christusa. Tu pokłękna.

Ezech. 18. v. 10.

Isa. 1. v. 6.

Psal. 51. v. 1.

1. Par. vlt.

Ioh. 1.

2. Ezdr. 9.

Dan. 7.

Luc. 11.

Luc. 7.

WYZNANIE GRZE CHÓW.

W Miłosierny / łaskawy y dobrośliwy

D 3 Wycze

Nazianzenum orat.
de Bapt.
Tertulianum lib. de
penit.
Hieronymum in cap.
4. Ephe.
Nisenum Scrm. de
Bapt.

Ciprianus Epist. ad
Cleru de presbiteris
Nondum penitentia
acta, nondum exco
mlogesi facta, nondum
manu cisab Episcopo
et Clero imposita, Eu
charistia illis datur:
cum scriptum sit, qui
ederit panem aut bi
berit calicem Domi
ni indignè, &c.
Ambrosius lib. 6.
cap. 37. in Luc.
Vbiq; mysterij ordo
scrutatur, ut prius per
remissionem pecca
torum vulnerib; me
dicina tribuatur, po
stea alimonia mensa
coelestis exuberet.

Oycze nasz / tyś nam raczył dać ten drogi
dar syna twego / milego / własnego / wmi-
łowanego / iednorodzzonego / tobie w ma-
iestacie bożim rownego / w wpominku / a
w przymierzu wiecznym / y tegoś dla nas
na okrutną mekę wydał / nie folguiac mu /
choć sięz ciebie przed wszystkimi wieli na-
rodził / dogadzaiac naszemu zbawieniu /
ktore inaczej nie mogło być naprawiono /
iedno przez twego milego syna: w tymes
synaczkę swym / nas wmiłował / dawşy
go nam za zbawiciela iedynego / obiawi-
wşy nam przezeń Ewangelia / w ktorey
nas wperwniaş / o łasce swej / o grzechow
odpuszczeniu / y o żywocie wiecznym. A
coż potym Oycze miłosierny / gdyż ten dar
niebiestizacny lekce poważany / y ciebie
Oycze nasz / y twego dobrodzieystwa za-
pomniawşy / grzechami obrazamy / co na
sie radşi nie radşi zeznać musimy / dla kto-
rych niegodnichmy pątrzyć w niebo stoli-
ce twoiey / stad płynie wybawienie / nie-
godnichmy się zwać synami / y corkami
twoimi / bo wiecey mamy na sobie grze-
chow / niżeli w morzu piasku. Jżaz ciebie
nie gniewamy / myśleniem / mowieniem / y
uczynkami złymi / niepobożnymi iśtalichmy
sie / nie chcemy wierzyć / ani słuchać głosu
twego: a iesliż słuchamy / coż potym gdyż
się tak nie sprawuiemy / iako ty nam roz-
kazuieş? A przetoż Oycze miłosierny /
Oycze Pana naszego Jezusa Chrystusa / co-
bie się grzechow naszych / wiadomych / y nie-
wiadomych spowiedamy / ktore ty sam le-

piey

Prou. 18. v. 13.
1. Ioan. 1. v. 9.
Psal. 32. v. 5.
Isaia 1. v. 16. 17.
Luc. 7. v. 49.
2. Par. 30. v. 3.
6. 7. 8. 9.
35. v. 4. 6.

piey wieş / y znaş / a niżeli się ich wmiemy
spowiedać / y one wyliczać. A wśakże Oy-
cze nasz łaskawy / prosimy cie pokornie /
dla miłosierdzia twego / weyşrzy na nas /
a zmiłuy się nad nami / racz nam złości od-
puścić / miłosierdziem ie swoim okryć / o-
nych zapomnieć / wspomni miły Panie na
obietnice y przysięgi twoie / wśak ty nie
pożadaş śmierci grzesznego człowieka / a-
le aby się nawrócił do ciebie Paná Bogá
sweego / prawdziwym sercem / przez poku-
te / przestawşy złości. O toż się do ciebie
nawracamy / z grzechow swych winni się
dawamy / tobie samemu / bo też tobie same-
mu grzeszymy / y przed twoimi oczyma / cie-
bie się niewstydaiac / złość płodşimy / badş
je miłości w grzechom naszych / tobieć ieś
chwała / a twarzysz naszey zawstydzienie: nie
odrzucaş nas / od siebie / dla sinrodu grze-
chu naszego / odwróc gniew twoy od nas /
iako od dziatęk swoich / weyşrzy na wnie-
nie nasze / vslyş modlitwy nasze / otworz
oczy swe / a badş nam miłości w / weyşrzy
na nas łekcace / y jebrzace miłosierdzia
twego swietego / oświeć oblicze swe nad
kościołem twoim / a racz nas obdarować
duchem twoim swietym / aby nas rzadził /
y uczynił woley twoiey / a dşisia godnymi u-
czynił stolu syna twego / Uczyniż to nie
dla nas / bochmy tego niegodni / anić tego
odslużymy / ale sam dla siebie / y dla naro-
dzenia / wmczenia / zmartwychwstania /
y w niebowstąpienia syna twego Jezusa
Chrystusa / Pana y zbawiciela naszego ie-

dynego /

dynego/ ktoremu z tobayz duchem swie-
tym/niech bedzie wieczna chwala na wie-
ci wiekow/ Amen.

OPOWIEDANIE OD- PUSZCZENIA GRZE- CHOW.

Apostolowie lu-
dzim wierzącym
y pokutującym o-
powiedali odpus-
zczenie grzechow
choć ich za wchem
poszeptem nie słus-
chali spowiedzi z
wyliczaniem wszyt-
kich grzechow / a
ostazał im to był
sam Pan Chrystus
Luc. 24. v. 47.

Acto. 1. v. 38. 10. v. 41.
13. v. 38.

1. Ioh. 2. v. 12.

A tak co mówi p.
Iohann. 10. v. 13.
to się z tych miysc
pokazuje/ że to ro-
zumie się o opowie-
daniu grzechow
przez imię i^o swie-
te w zaśludze w me-
ce w śmierci iego
nabrojszey.

Bądźcież tego pewni / namilży krze-
ścianie / żeć wam Pan Bog grzechy
odpuścił / dla zasługi syna swego Jezusa
Christusa / podług obietnice swej swie-
tey / w Proroča Hieremiasza napisaney:
Bede miłościw nieprawościom y grze-
chom waszym / a złości waszych / iuż daley
pamiętać nie beda. A przetoż iako Aposto-
lowie mając klucze zwierzone sobie / od sy-
na boż^o / ludziom wierzącym y pokutują-
cym opowiadali grzechow odpuszczenie slo-
wem Bożym / moca Boża / opowiedaniem
Ewangeliey / w imieniu / w zaśludze / w
mece / w śmierci Christusowej / mówiac:
Niechayże wam to będzie iawno bracia /
iż przez Christusa opowiada się wam od-
puszczenie grzechow: Tak y ia teraz / beda
śluga Christusowym / a bafarzem taie-
mnic Bożych / porządnie od tościota Bo-
żego posłanym na ten vrząd Apostolsti /
wam wszytkim co się sercem do pana Bo-
ż^o nawracacie / za grzechy swoje żaluie-
cie / grzeszyć wolej nie macie / niegodność
swo znaćcie / bliżniemu wszytko odpuszc-
cie / y wotora poprawa obiecucie / w za-
śludze Christusowej vsacie / opowiedam
iaste Boża / odpuszczenie grzechow / y jz-

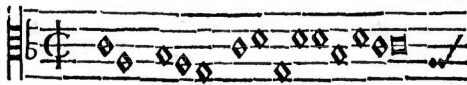
Ierem. 31. v. 14.

Acto. 11. v. 38.

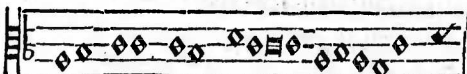
WOT

wot wieczny / w imia Oyc^a / y syn^a / y du-
cha swietego. Pomniacie co mowi Chri-
stus Pan do slug swoich abyście w ich
posługowaniu nie wacpili / tymi slowy:
Weźmiecie ducha swietego / ktorymkol-
wiek odpuscicie grzechy / beda im odpus-
zczone : a ktorymkolwiek zatrzymacie /
beda zatrzymane. A bedac tego pewni / że
nam Pan Bog grzechy odpuscił / dla Chri-
stusa syna swego / ktore odpuszczenie opo-
wiedaia wam bafarze taie mnic Bożych /
wyznamyż wiare krześciana^o / ktora się
stawamy wciestnitami odpuszczenia grze-
chow / y zbawienia: Tak spiewać.

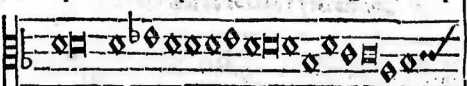
WYZNANIE WIARY.

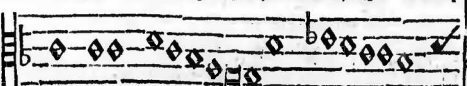
Wierzę w jedne^o Boga oyc^a wszechmogącego /

stworzyciela nieba y ziemi. Wierzę w Jezusa Kry-

stusa / syna iego iedynego pana naszego / ktory

się poczał z ducha swietego / narodził się z Maryey

z dnicwie /

Ioh. 10. v. 3.

Luc. 24. v. 47.

Credo in unum
Deum.

Mat. 28. v. 19.

Mat. 16. v. 16.

Ioh. 14. v. 1.

Act. 8. v. 17.

Rom. 10. v. 10.

Ody Kredo śpie-
wają: Ognalecie mi
mister win^a w Kie-
lich / y wlozy chleb
n^a p^atyne / y n^a k^ary
ie chodogo chustk^a

Concilium Tholetanum 3. Can. 2.

Petitione Recce credi
Regis constituit Syn-
odus, vt per omnes
ecclesias Hispania et
Galicie secundum for-
mam Orient alium ec-
clesiarū. Concilij Co-
stantinopolitani, hoc
est, centum quinquaginta
Episcoporum
Symbolum fidei reci-
tetur: & priusquam
dominica dicatur o-

159

ratio, voce clara pra-
dicetur, quo fides ve-
ra manifesta sit, &
testimonium habeat,
& ad Christi corpus
& sanguinem preli-
bandum pectora po-
pulorum fide purifi-
cata accedant.

Dziś wice / w miejscion pod ponskim Pilatem / w krzy-
 wan / w marte y pogrzebion / sstąpił do pieklow / trze-
 cie dni żmartywych wstał / wstąpił na niebiosy / sie-
 dzi na prawicy w Bogu oycu wszechmogęco. Ztām
 ego przyjdzie sōditi żywe y zmarłe. Wieris w ducha
 świętego / święty Kościół / trześciśniti / świętych ob-
 cowanie / grzechow odpuszczenie / ciała żmartywych
 wstanie / y żywot wieczny / Amen.

A B O.

Wierzymy w iednego Boga / stworzyciela
 wszego świata / iz on naszymoycem został / nas sobie
 za syny obrał / Ten nas na wszelki czas widzi / ciało
 dusze on sam żywi / slych wszystkich przygod nas bro-
 ni / od cżartu y od pośus chroni / nie spi stęra sie o
 nas / strzeje sam y pilno cżnie / bo ten swoje wier-
 ne miłuje.

My wierzymy w syna Bożego / w Je-
zu Chrysta Pana swego / ten z wiekow z
Oycem Kroluie / mocą / cież / z nim poro-
wnuie. Z cżystej panny sianarodził / Duch
swiaty w żywocie spłodził / Na krzyżu za
wierne wiśiał / Baranek niewinny wćier-
piał / a umarł / w ziemi pogrzebion / w trze-
ci dzień zmartwych wstał / w niebo wsta-
pil y Krolew został.

My wierzymy w ducha swietego / z
Oycem z synem iedyneego / ten z Oycą z sy-
nā pochodzi / smutne serca nasze cieży / ko-
ściot Prześciāński zbiera / bioni w ies-
dność ten nas zwiera / grzechow tu ods-
puść obiecuie / ciāła nasze wzbudzi z śmie-
mie / po tey tu cześney nadzy / żywot wies-
cżny sprawi / Boże day to by w nim wier-
ny żył.

TESTAMENT.

PAŃ Chrystus / gdymiał iść na one
mekę okrutną od swoich wćiniow / zo-
stawił im Testament swiaty / aby nań pā-
mietācie nie zapamiatāli / śmierci / meki /
y dobrodziejstwa iego swietego / Ktory
Testament ścżyrze / prawdziwie / dosta-
tecznie opisali nam Ewāngeliſtowie swie-
ci. A naſyryzey wypisał go nam swiaty
Pāwel / Ktorego z wćięciwościā a sercem
nabożnym posłuchaycie. Pāwel swiaty
piśac do Koryntow / tak opisuie ten Te-
stament / w liście pierwszym / w kāpicule
iedennastej / tymi słowy mowiac:

Jam

Głos podnie-
sie Minister.

Jam wziął od Pānā / com y
wam podał / iż Pannāś Jezus / tey
nocy Ktorey był wydan / wziął chleb /
a wćzynuſzy dzielił zlamal / y rzekł:
Bierzcie / iedźcie / toć iest ciāło mo-
ie / Ktore za was bywa łamāne / to
cżynicie na pāmiatke moie. Tymże
obyczāiem y kubek po wieczerzy / mo-
wiac: Ten kubek iest nowy Testā-
ment przez Krew moie / to cżynicie ile-
kroć bedźciecie pić na pāmiatke moie.
Albowiem ilekroć bedźciecie iesc ten
chleb / y ten kubek bedźciecie pić /
śmierć Pāńska bedźciecie opowiedāć
aż przyidzie. A tak Ktoby iadł chleb
ten / ābo pil kubek ten Pāński niego-
dnie / bedzie winien ciāła y Krwie
Pāńskiey. Niechże sie doświadczy
sam siebie Kāždy cżłowiek: a także
niechay ie on chleb / y z kubkā onego
pić. Albowiem Ktory ie y pić niego-
dnie / potepienie sobie samemu ie y
pić / nie rozsądziāc ciāła Pāń-
skiego.

Toć iest wstāwā Pānā nāſego Jezus
Chryſtus / toć iest Testament nowego
zakonu / w Którym słyſzymy pōciecha / nā-
pominānie / przeſtroge / y Kāranie ducha

świetego.

Augustinus Serm.
de verbis Euangelij.
Hoc tantum, inquit,
dominice oblationis
mysteriū, quanta pie-
tate et amore agen-
dum sit ipse dominus
commendat, dicendo
Hoc quotiescunq; fe-
ceritis, in mei memo-
riam facietis. Quod
exponens Apostolus
ad Corin. ait: Quoti-
escunq; māducabitis
panem hunc, et calicē
bibetis, mortē domi-
ni annuntiabitis do-
nec veniat. Illis ergo
panis et calicis obla-
tio, mortis Christi est
cōmemoratio, et an-
nunciatio, quā non tā
verbis, quā reb. my-
sticis agitur, per qua
nostris mentib. mors
illa pretiosa, altius
et fortius commen-
datur. Quid enim est
mortis Christi com-
memoratio, nisi cha-
ritatis ipsius cōmen-
datio? propterea et
iturus ad Passionem
et per resurrectionis
atq; ascensionis glo-
riā, e mundo disces-
surus, hoc sacramen-
tum ultimum discipu-
lis tradidit, ut memo-
riam tantā charita-
tis, per quam solā sal-
uamur aeternius illorū
mentibus infingeret.

Chrysostomus ad
popul. Antioch.
Homilia 61.
Hoc facite in
memoriam be-
neficii mei salu-
tis vestrae.

Żyjący głos.

świełego. Wkazuje tu nam duch święty /
iako niegodne pożywanie ciała y krwi
Pana Chrystusowego / przynosi za soba strą-
śny sąd y potępienie wieczne: bo miasto
pożywania ciała Pánstkiego / y picia
krwi Pánstkiej / gdy ktoryz niegodnie w-
żywaia / sądu y potępienia á k temu wie-
czney śmierci pożywaia / miasto otrzyma-
nia odpuszczenia grzechow / gniew Boży
ná sie wprowadzają: miasto dostapienia
żywota wiecznego / piekło sobie gotuia.
Chcemyli tedy godnie wywać sakramen-
tu świętego / nie ku potępieniu ale ku za-
pieczętowaniu łaski Bożej / odpuszczenia
grzechow / y ku upewnieniu sie o żywocie
wiecznym: sami sie doświadczajmy w
wierze / w náuce / w żywaniu / y w żywo-
cie. Niechay sie wleknę náse niedoświad-
czenie tych słow Apostolskich: Ktoby
jadł chleb ten / albo pił ten kubek Pánstki
niegodnie / bądźcie winien ciała y krwi
Pánstkiej. A przetoż ia każdego z osobna /
do sumnienia tego własnego oosylam / aby
sie w nim przejrzał iakie jest / y iesli go-
dnie do stołu Bożego przystępuje: niech
sie każdy sam spróbuie co w nim jest / niech
sie boi każdy niegodnik niespróbowany /
aby siebie samego nie zawiodł. Páweł á.
mowi: Który ie y piie niegodnie / potępie-
nie sobie samemu ie y piie. Sobie / mowi A
postol / ie y piie / nie komu infemu / Ktore
niegodne pożywanie ściaga sie ná wsta-
wce tego świętego sakramentu. Mówi
Doktor Hieronim: Gdy sakramenta by-

waia

Hieronimus in cap.
Malach.

waia gwałcone / temu ktorego sakramen-
ta sa gwałt sie dšicie.

Wpłaczanie.

Exo. 12. v. 48.

PAN Bog wszechmogacy / iako czyta-
my w piśmie świętym / Barántá
Wielkonocnego nie kazał iedá Poganóm
y niewiernym báłwochwałcom / iedno
chwałcom swoim: także tej y sam Pan
Christus uczynić raczył sprawować Wie-
czerza święta / ná ktorey wiecne swoje kar-
mil ciałem swoim / napawał krwią swo-
ia / nie przypuszcil do niey niewiernych / y
iawnie grzeszacych / iako Sárzeusów /
Saduceusów / y inszych Ktorzy Ewange-
lię tego niewierzili / tylko ucznie swoje
Ktorzy byli weni wierzili / y náuke iego
przyiali. A iż był przypuszczony Judaś /
ale ku swemu złemu / á dla tego był przy-
puszczony / choć Pan wiedział o iego zło-
śliwym uczynku / aby sie to okazało / iż przy-
żywaniu sakramentu / wiernym y poku-
tuacyóm á godnie wyżywaiącym / nic nie
zawadza żywianie ludźi obłudnych y nie-
pobożnych. Ja tedy będąc sáfárzem táie-
mnic Bożych / przykładu tego świętego
náśláduiac / á pełniac rozkazanie Boże /
Ktory mowi: Nie dawaycie psóm co iest
świętego / ani mieccie perel przed swinie /
by ich nie podeptaly nogami swymi. Mo-
ca / y imieniem Pána moiego Jezusa Chri-
stusa / Ktorego poselstwo sprawuie / wyla-
ciam od tego świętego stołu Pogany / Kto-
rzy nie wierza w syna Bożego / iakowi sa

Mat. 16. v. 10.
26.

Mat. 7. v. 6.

Turcy /

Od stołu Bożego
odpychano w sta-
rym Kościele nie-
wierne: o czym mo-
wi Iustinus Apolog.
Hoc alimētum apud
nos vocatur Eucha-
ristia, ad quod nemo
admittitur, nisi qui
credit veram esse no-
stram doctrinam. A
nie tylko niewier-
ne ale y niebożne
Krześciany: o czym
piše Chrysostomus
Homil. 60. 61. ad An-
tioch. in 1. Corin. 12.
Homil. 18. Basiliius
lib. 2. cap. 3. de Bapt.
Cyprianus 13. Epist. 14
Theodoret. lib. 5. c. 17.
Concil. Ancyran. can.
4. 5. 6. 7. Nicen. can.
11. 12. Wolałi Ru-
dy boży: Sancta san-
ctis portate ad men-
sam innocentiam gdy
ludzie do stołu bo-
żego šli. Ná to
z Kościoła wygá-
niano tych / Ktorzy
nie mieli woicy do
stołu Bożego przy-
stąpić z inszymi.
Gratianus piše de
Consec. distin. 2.

przy

przywodzić do defrēt
Kaliętego: Peracta
consecratione omnes
communicent. qui no
luerint ecclesiasticis
carere liminibus, sic
enim Apostoli sta
tuerunt & sancta Ro
mana ecclesia tenet.
O Kalięty / inż te
raz opak / ieden za
wszystkich ie / a dru
dy tylko pątrzą.

Turcy / Tatarzy / y Żydzi. Wymiatam od
tego stołu świętego wszystkie bluźnierze /
którzy Boga w Trojcy iedyne go bluźnią /
i takowi są Aryaniani y Nowoheretcy. Od
miałam od tego stołu świętego zawie
dzione krześciany / którzy opuściwszy
stworzyciela y iedyne go zbawiciela / stwo
rzeniu sie klaniaia / y w nim ufaia / dla u
staw ludzkich słowo Boże opuszczaią.
Wylaczam od tego stołu świętego oblu
dne y niezbójne krześciany / którzy sie nie
rządzą według słowa Bożego / i takowi są
mejoboocy / wścietecznicy / krzywoprzysie
scy / złodzieje / przelozonym nieposłusni /
piłanicy / guślarze / uciścaiaczy ubogie
wdowy / sieroty y poddane / nie miłośier
ni / pożądaiaacy cudzych rzeczy / y inży zło
śnicy / którzykolwiek iedno przykazanie
Boże przestępia / o tym niech wiedza / po
ki w takich grzechach leża / onych nie
poprzestana / za nie żałować nie beda / cza
stki w tey społeczności świętey nie mają:
Tym wszystkim / moca Chrystusowa / y opo
wiedaniem Ewangeliey iego / gniew Bo
ży / grzechow zatrzymanie / y wieczne po
ręczenie opowiedam. Jesli takowi są /
niech sie od stołu Bożego zatrzymaią / chy
bą iesli sie znaią być grzesznymi / a mają
wola zlepścić żywota / mogą przystąpić /
wiałwszy sie mocno wiara miłosierdzia Bo
żego / w nadzieie zaśluga / y przelania
krwie Jezusa Chrystusa.

Modlitwa.

MODLITWA.

Już teraz ludu Boży przystępuiać do
stołu Bożego / podnasiaiac serce ku niebu /
prosimy najwyższego Biskupa Pana Jezu
Chrysta / aby przy tym Akcie świętym ra
czył być obecnym mocą bosstwa swego świe
te: prosimygo aby nam ten chleby to wino
sam poświęcił / y aby nas godne y sposobne
uczynił dożywiania ciała swego / y do pi
ęcia krwie swojej. Co uczynimy po kła
naniu: Tak sie modlimy.

Chwalebny / a najwyższy Pasterzu y Bi
skupie dusz naszych / Panie Jezu Chri
ste / któryś wyszedł z istności przed wieki
Boga Oycą / y przyszedłś na ten świat w
cielnymu / y żyłś Maryey Panny za
wsze błogosławionej: Oto już teraz w
mie chwoie święte przystępuiemy niego
dnicy do twego świętego stołu / chorzy do
ciebie lekarza / zranieni grzechem do ciebie
poćieściciela / nieciysci do studnice łaski /
ślepi do światłości / niedziwnicy do ciebie Pa
na wszechmogacego / y wpadamy przed
wielmożnym maiestatem twoim na kol
na serca nasze: y prosimy ciebie lekarzu
dusz naszych / rącz choroby nasze duszne
zdrowić słowem twoim świętym / rącz o
myć nieczystość naszego sumnienia krwią
swoją / oświeć ślepotę serca naszego du
chem świętym twoim / przysądź nam nagość
naszą / sprawiedliwością swoją / okryj wy
stępki nasze zaśluga swoją / abyśmy sie go
dnymi stali godownikami stołu twego / z

Christom de Pro
diti. Iude. & in. Ti
moth. 2. Homil. 2.
Nunc ille presto est
Christus, qui illa or
navit mēsam, ipse e
tiam quoque conse
crat. Nō enim homo
est qui proposita de
consecratione mēse
domini, corpus Chri
stificat & sangui
nem, sed ille qui cru
cifixus pro nobis est
Christus, sacerdotis
ore proferuntur, &
dei virtute consecra
tur & gratia, &c.
Toż twierdzi. Am
brosius de ijs qui ini
tiantur myst. cap 9.
y Gregorius Causa
1. 2. A w Liturgiach
Greckich stoi: Tu
itaque Deus noster,
qui sanctificas sacra
menta ista, &c.
Tāż: Fac Panem
istum corpus, &c.
Tāż: Benedic do
mine sanctum Pa
nem, &c.

A

ktorego

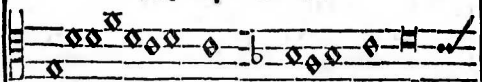
Calvinus lib 4. cap.
17. sect. 32.
In sacra sua coena in-
bet me sub symbolis
panis ac vini, corpus
ac sanguinem suum
sumere, nihil dubito
quin & ipse verè po-
rrigat, & ego reci-
piam.

165.

FORMA

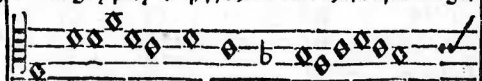
ktorego bierzemy wiara potarm niebie-
ski / a ty go nam podawasz raka swoia Bo-
ga. Wierzymy cie my mily Panie / choe ty sie
dziej na prawicy Oycy swego wedlug cia-
la / ales z nami iest zawse wedlug bostwa
wsakies powiedzial: Z wami iestem az do
skonczenia swiat: cze my wysytliemu wie-
rzac / prosimy cie niedznicy / poswiec nam
ten chleb y to wino slowem twoim / tak os
poswiecil vejniom swoim / siedzac z nimi
za stolem. Prosimy cie nawyzszy Arolu sy-
nu Boga zywego / nakarm nas pielgrzymy
na duszy zglodniate cialem swoim / napoy
nas pragnace krwia swoia / posil dusze na-
sze potarmem y napoiem duchownym de-
onego wiecznego zywota: zapieczetuy w
nas tymi widomymi znaki grzechow odpu-
szenie y zbawienie wieczne. O racz je ty
nas sam przygotować / y godnymi vejniem
ku przyjeciu ciata y krwie twoiey. To
wsytko racz vejniem dla slawy imienia
twoego s / na wieki chwalebne / Amen.

Zaspiewaia:

Sanguine proprio
redemisti nos Deus,
&c.

Wydrosz krwia swoia / odkupiles nas panie /
A gdy przydziesz srodzie swiat czasu ostatniego /

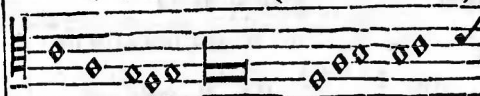
y zas tam przywodzijs kqd wypadl z nas lamiac twe
nie racz nas oddalac z twoimi swistymi odpo-
czynania

Mat. 28. v. 20.

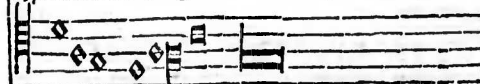
Akt. 20. v. 28.

1. Pet. 1. v. 18.

Mat. 26. v. 26

swiate przykazanie.
czywania wiecznego. Odzie tobie spiewac

bedziemy Alleluia.

Agdy beda spiewac, Minister bedgie wy-
wat do stolu ludzi, mowiac: Wy co sie macie
ostac vejestnikami stolu Bozego / w imie
Boze przystapcie z boiaznia / z wiara / y z
miloscia Krzesciansta. Y pozda wprzod
mezwie, potym bialeglowy: y slana v stolu rze-
dem, wedlug dawnego zwyczdnu Krzescianskiego.

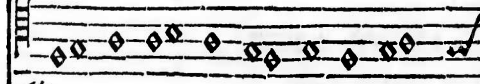
Exod. 12. v. 11.

Mat. 26. v. 26.

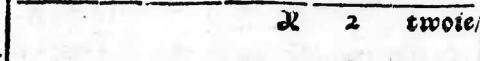
1. Cor. 10. v. 21.

PACIERZ.

Wierni a Panu Bogu mili Krzescia-
nie / oni swieci Apostolowie / sprawuac
Wieczerza Panska / iako o tym pisa Dokto-
rowie Kosciola Bozego / przy vzywaniu
sey / vzywali modlitwy Panskiet: a tak my
też potleknamy na kolana swoje / modlmy
sie Bogu Oycu / tak spiewaiac abo mo-
wiac:

Uczcie nas ktorys iest w niebie / Swiec sie imie

Pater noster
qui ies in ca-
lis, &c.
Matth. 6. v. 9.

2 2 twoie

Liturgia Chrysosto-
Basilij, Epiphany, Ia-
cobi, Diaconus ait
Cum timore & fide
& dilectione accedi-
te.

Euseb. lib. 7. cap. 8.
Nam qui gratiarum
actiones audiisset,
qui Amen una pro-
nunciauisset, qui a-
stitisset mensa, qui
manus ad sanctum il-
lud alimentum capes-
sendum porrexisset
&c.

O tym staniem sto-
lu wspomina / Chri-
stomus Homil. 65,
ad populum Antio-
chen.

Arnobius lib. 2. con-
tra Gentes Accusa-
tis nos quod nec a-
ras, nec imagines ha-
bemus.

Hieronymus lib. 3.
cont. Pelag.

Gregorius lib. 7. E-
pist. 63. Mos erat a-
postolorum, ut ad ip-
sam solummodo ora-
tionem Domini obla-
tionis hostiam conse-
crarent. Platina in

vital. Sixti Toz mo-
wi Augustinus E-
pist. 59. Quæst. 5.
precationes accipi-
mus dictas, quas faci-
mus in celebratione
sacramentorum an-
tequam illud, quod
est in Domini mensa
incipiat benedici. O-
rationes cum benedi-
citur, & sanctifica-
tur, & ad distribu-
endum cōminuitur:
Quam tota competi-
tionem fere omnis Ec-
clesia Dominica ora-
tione concludit.
O Kanonie papie
Kum za Apostolow
nie schyano / Ktory
iaki Scholasticus
zlozyl / o czym swia-
decy Gregorius Ma-
gnus lib. 7. Epist. 63.
chuchania / krebla-
nia / drzymania /
rak rokladania / o-
fiarowania / swie-
tych smarlych wy-
wania / chwalema /
dzwoniemia / cho-
wania / swiecenia /
obierania nie bylo
ale tylko benedictio,
fractio, distributio,
manducatio, o czym
mamy / Matth. 26.
v. 26. Act. 2. v. 42.
26. v. 7. 1. Cor. 10.
v. 16. 11. v. 26. Co 360
znawia y sami Rymscy Pisarzowie / Durandus lib. 5. Rat. Divin. Polydor.
lib. 5. cap. 10. &c.

170.

FORMA

twoie / Przydz Frolestwo twoie / Bdz wolá twa iá-
Po w niebie ták y ná ziemi / Chlebá nášego powšes-
dniego day nam dzisia / X odpusć nam náše winy /
iáko y my odpusćjamy nášym winowáycom / X
nie wodz nas ná pokušenie / Ale nas zbaw ode złego
Abowiem twoie jest Frolestwo / y moc y chwálá / ná-
wieki / wiekow / Amen,

OFIA-

OFIARA.

Wstawšy Minister chleb y wino odkryje, á trzy-
má, &c. chleb z kielichem w reku, glosm rzecze:
Páwel swiaty mowi pišac do Koryntow
w pierwszym Liście w Kapitule piátey:
Ofiará nášá Wielkonocna / iest za-
nas ofiarowana / to iest Cristus.
A ták obchodzmy swieto / nie stárym
kwásem / ani z kwásem złošci y prze-
wrotnošci / ále z Przásnitá ścžyrošci
y prawdy.

Z tych slow Apostolskich pożąwie sie i-
Ofiará vblagálna / wieczna / za grzechy
wszytkego swiatá / iest sam tylko Jezus
Christus / Ktory iedyna / doskonála / ofiára
Krzyzowa ciála y Kwie swoiey nas odku-
pil zbáwił / za grzechy wszytke náše zápla-
cił y došpé wczynił Bogu Oycu: Krom Kto-
rey Ofiary / niemaš żadney inšey blagaia-
cey ofiary. O czym mowi swiaty Páwel pi-
šac do Żydow w Kapitule dšiewiatey:
Christus raz iest ofiarowan / aby zgládsił
grzechy wiela ludzi. A w Kapitule dšiesią-
tey mowi: Jestešmy poświęceni przez Ofi-
re ciála Jezusa Christusa raz wejyniona.
Tamże iestże mowi: Gdšie iest odpuszcze-
nie grzechow / iuz niemaš ofiary za grzech.
A tey ofiary iedney / niepowtarzány / iest
pamiátka wieczerza Pánšfa. O czym sam
syn Boży mowi v Ewánelistow: To cžy-
cie ná pamiátke moie. Ktoze słowa wytká-

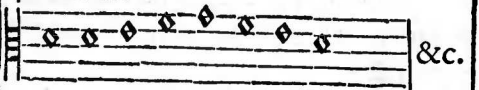
Luc. 22. v. 19.
1. Cor. 11. v. 26.

2 3 datac

Dionisius de Eccle-
Hierarc. cap. 3. pa-
ne enim qui opertus
erat, & integer, a-
perto atque in mul-
tas partes fracto, &
vnico calice diuiso
inter omnes quod v-
num est, signis multi-
plicat & distribuit.
Iustinianus impera-
tor Authen. constit.
123. Iubemus ut om-
nes Episcopi pariter
& presbyteri, non
tacito modo, sed cla-
ra voce, quæ a fide-
li populo exaudiat,
sacram oblationem,
& preces in sancto
baptismate adhibi-
tas celebrēt. quo ma-
iore exinde deuoti-
one inde promendis
Dei laudibus audien-
tium animi esserant,
ita enim & Pau-
lus docet, 1. Cor. 14.
dicens, &c.
Besarion Cardinalis
libro de cena domini
sacerdos alta voce in
exta orientalis ecclesi-
æ ritu, verba illa pro-
nunciat, Hoc est cor-
pus &c.
Lactantius lib. 5. cap.
20. Hinc fida silentia
sacris instituta sunt ab
hominib. callidis ne
sciat populus quid colat

De Civit. Dei. Sacri-
ficium ergo visibile in
visibilis sacrificij sa-
cramentum: id est sa-
crum signum est. Idem
libro 10. cap. 18. cont.
Euseb. Prophetiam
celebrabant future
victime, quam Chris-
tus obtulit, unde iam
Christiani, per acti-
eiusdem sacrificij me-
moriā celebrant. I-
dem. De Fide ad Pe-
trū cap. 19. In illis car-
nalib. victimis figur-
tio fuit carnis Christi
quā pro nobis fuerat
oblaturus, et sangui-
nis quem erat effusus
in remissione pec-
catorū, in isto autem
sacrificio gratiarum
actio est et commemo-
ratio carnis Christi,
quā pro nobis obtulit,
et sanguinis quem pro
nobis, idem Deus ef-
fudit, in illis sacrifi-
cijs, quid nobis ef-
ficacabatur, in hoc
autem sacrificio, quid
nobis sit iam donatum
evidenter ostenditur.
Chrysostomus Homil.
17. in Epist. ad Heb.
Hoc autem quod nos

daiać Paweł święty mówi: Jlećroć be-
dziecie iest ten Chleby ten Kubeć bedzie-
cie pić / śmierć Państa opowiedać bedzie-
cie aż przyjdzie. Ztóra Ofiara Trzyjowa ob-
chodźmy y przypominamy sobie wedle na-
uki Pawła świętego / spólnym używaniem
stoiać przy nauce Chrystusowej / y staraiac
się za wspomozieniem Bożym o żywot pobo-
żny. A iż Pan Chrystus iest Ofiara naszą
prośmy go aby się nad nami zmiłował / tak
śpiewaiac:

Baranku nasz iedyń / Który gładiś się nasze wi-
ny / Prosim cie nedyń grzesim / zmiłuj się nad
nami. O Baranku nasz iedyń / zc. O Baranku / zc.

BŁOGOSŁAWIENIE, LA- MANIE, ROZDAWANIE, POZYWANIE.

Po śpiewaniu weźmie chleb w ręce, a łamiąc
bedzie mówił słowa apostołskie głosem po trzykroć,
y będzie kładł na Páryne.

Paweł s. piśać do Koryntow / w 1 iście
pierwszym / a w kapitule 10. mówi te słowa.
Chleb który łamiemy / Iżali nie iest
spolecznością ciała Chrystusowego?

Poloż y rzecze głosem:
Pan nasz Jezus Chrystus / idac na me-
kę / a siedzac z weźniami swymi przy Wies-

facimus in commemorationem quidem sit eius, quod factum est. Lombardus
lib. 4. Distin. 11. Illud quod offertur et consecratur a sacerdote vocari sacrifi-
cium et oblationem, quia memoria est et representatio sacrificij veri et sanctae
immolationis factae in ara crucis. Bellarmius lib. 14. cap. 19. de Sacram. Eu-
char. Eucharistia est signum et representatio mortis Christi.

Iodn. 1. v. 29.

1. Iodn. 1. v. 7.

czery / mówia święci Ewangelistowie:
Wziął chleb / Weźmie chleb. a podzie-
lowawszy łamał / y dawał im / mo-
wiać: Bierście / iedźcie / Toć iest ciało
moie: To czynicie na pamiątkę moie.

To rzekłszy, podał iac Sacrament / iaczym, y rzecze:

Także y ia tobie mówie imieniem
Chrystusowym: Bierz / iedz / To iest
ciało Pana Chrystusowe / Ktore iest za-
cie wydane.

A kiedy się odprawi, weźmie Kielich, y glo-
sem mówić będzie po trzykroć słowa Apostołskie:

Paweł święty piśać do Koryn-
tow / w 1 iście pierwszym a w kapitule
dziesiątej / mówi te słowa:

Kielich błogosławienia który błogo-
śławimy / Iżali nie iest społecznością
krwie Chrystusowej? Poloż y rzecze
głosem.

A gdy było po Wieczery /
mówi Łukasz święty / wziął Kielich /
Weźmie Kielich. y dzięki uczyniwszy /

dał im / mówiać: Pijcie z tego wszy-
scy / Ten Kielich iest on Testament no-
wy przez krew moie / Która dla wie-
la ich bywa rozlana na odpuszczenie
grzechow. To czynicie ilekroć będzie-
cie pić na pamiątkę moie.

August. Tract. 80. in Iodn.
Accedit verbum ad elemē-
tum, et fit sacramentum.

Ambros. lib. 4. cap. 4. de sa-
cram. Cum venit, ut con-
ficiatur venerabile Sacra-
mentum iam non suis sermo-
nibus sacerdos, sed sermoni-
bus Christi utitur. Idem lib.

4. cap. 4. de Sacram. Si tan-
ta vis est in sermone domi-
ni, ut ea incipiant esse, quae
non erant, quanto magis o-
peratorius est ut sint quae
erant, et in aliud commu-
tentur ibidem, Hoc igitur
assequamur quomodo potest
qui panis est, esse corpus
Christi, consecratione. idē
lib. de init. myst. cap. 9.

Ante benedictionem verbo-
rum caelestium, alia species
nominatur, post consecra-
tionem corpus Christi signi-
ficatur, idem lib. 4. cap. 5.
de Sacram. Ipse Dominus
Iesus testificatur nobis,
quod corpus suum accipiamus,
et sanguinem nunquid
debemus de eius fide et te-
stificatione dubitare.

Ibidem, Ante consecratio-
nem, aliud dicitur post con-
secrationem, sanguis nuncu-
patur, Dicit tibi sacerdos,
corpus Christi, et tu dicis
Amen, hoc est verum. Quod
conficitur lingua, teneat as-
fectus.

To

Liturgia Iacobi. Quoties-
cunque comederitis hunc
panem, & hunc calicem be-
beritis mortem filij homi-
nis, annuntiatis, donec veni-
at, populus respondet ere-
dimus & confitemur.
Concilium Florentinum
sessione vlt.

Sacerdos dixit, Hec est cor-
pus &c. Grati respondere-
runt, Firmiter credimus
verbis illis dominicis, sacra-
mentum fieri.

August. lib. 2. cap. 11. Re-
tract. Inter hac Hilarius
quidam vir Tribunicus lau-
cus Catholicus, nescio unde
aduersus Dei ministros ut
fieri ad solet irritatus, mor-
tem qui tunc esse apud Car-
thaginem ceperat, et himni
ad altare diceretur, de Psal-
morum libro, siue ante o-
blationem, siue cum distri-
bueretur populo quod fuis-
set oblatum maledicere repre-
hensione, ubicunque pote-
rat lacerabat, asserens fi-
ri non oportere.

Eusebius Emisenus apud
Gratianum de cons. distin.
2. Can. Quia corpus. Cum
reuerendum altare, cibis
spiritualibus faciendus as-
cendens, sacrum Dei tui cor-
pus & sanguinem fide re-
spicere, honorare, mirare, men-
te cōtinge cordis manu sus-
cipe & maxime totū hau-
stum interioris hominis as-
sume.

To rzeczę, podawiać słowami ich rzecze:

Także y ia tobie mówię imieniem
Christusowym: Bierz / piy / To jest
tę twoją Paną Christusową / która jest za-
cie wylana na odpuszczenie grzechow

Rozdawşy Sakrament ciała y krwi
państey pierwszym stojącym / zaśpiewała
Pieśń Katechizmu o Wiedzy państey.
A gdy spiewać beda: wszyscy porządnie do-
jitołu przystępować beda / z wielkim nabo-
żeństwem y przystojną wciwiciwoscią / Kto-
rym w ręce będzie dawał Sakrament cia-
ła y krwi państey: Tego przy rozdawa-
niu przestrzegać / aby się nie stało takie
zgorzenie mdyłym y nowotnym. A jeśli nie
stanie Sakramentu / znowu nad chlebem
y nad kielichem / będzie mówił słowa polo-
żone: a sam Minister na ostatku po wysy-
kach będzie komunikował. A gdy się już
wszyscy odprawia / rzecze do nich Minister

DZIEKCZYNIENIE.

W Terciej temu najmilszy Arześcianie
Mocno / a bądźcie tego pewni / że
was Pan Christus na karmil ciałem swo-
im / y napoił krwią swoją / y zapieczęto-
wał w was / wspokoivşy wasze sumnie-
nie tymi światymi światościami / grze-
chow odpuszczenie y żywot wieczny: za-
cym bądźcie tej tego pewni / iż y w krole-

stwie

Mat. 26
v. 30.

Luc. 11. v. 29.

stwie niebieskim za stołem Christusowym
posadzeni będziecie. Abowiem syn Boży
mówi y Łukasza świętego: Jako mi od-
kazał Ociec mój Krolestwo / tak ia też
wam odkazuje / abyście iedli y pili na sto-
le mym w Krolestwie moim. A tak słusna
y godna rzecz jest / abyśmy za te laste Bo-
gu Ocy / y jego miłemu synowi / y ducho-
wi świętemu podziękowali: Co uczynimy
po letnawşy.

Panie Boże Ocy niebieski / dzieki ciy:
Panie twemu światemu imieniowi za
twojego miłego syna / Ktoregoś nam dał za
zbawiciela dusi naszych / a wmiłował şy
nas / wydał ş go dla grzechow naszych
na okrutną śmierć / abyśmy dla nich nie
byli potepieni. Chwalimy cie też Ocy
niebieski y za cierpliwość która maś
nad grzechami naszymi / za te twoje do-
brodzieyştwy y za inşę nierozliczną / nie-
chay ciebie wşelkie stworzenie chwali.
Prosimy cie tedy nie oddalaj ş nas od
znaiomości y od lasti twoiey świętey.
Krola Pána naszego błogosław / przezeń
to sprawuy co by było z chwala imienia
twoego / z poćiecha kōściół Arześciانى-
go / z pożytkiem Rzeczypospolitey: wşat
serce Krolewskie w rękach twoich jest /
Korone Polska zachoway od mieczā nie-
przyacielskiego / od głodu cieşkiego / od
powietrza zaraşliwego.

Dziękujemy y tobie synu Boga żywe-
go / Panie Jezu Chryste / żeś nam o-
biawil Ewangelia święta tych ciałow

Wywiancie spolem
Boga ocy syna y
ducha świętego /
z tychmiejsc pisina
ś. pokazuje się:
Matth. 28. v. 19.
2. Cor. 13. v. 13.

Apocal. 1. v. 4. 5.
Dionisius lib. de
Myst. Theolog.
Trinitas supersen-
tialis dirige nos.
Nazianzenus orat.
2. de pace.
O Trinitas sancta &
longanimis (es enim
longanimis, quæ tan-
diu scindentes te to-
leras) suscipe etiam
ijus &c.

ościetecznych / Która byli zamierzili w myśłami swoimi ludzkie / w której nas pewniaś o łasce oycowstwie / o odpuszczeniu grzechow / y o żywocie wiecznym / Chwalimy cie y żąto / żeś nas śmiercią twoją od satana wybawił / Któryś grzechy nasze omił / za sługę swoją usprawiedliwił / meka swoją odkupił / z Bogiem Cytę pojednał. Żąto cie wielbimy / żeś nas naś armil ciałem swoim / y naś armil Która swoją : sprawię to w nas prośimy cie aby chmy nigdy nie wypadli z łaski y opieki twojej.

Ebie też dziękujemy duchu świętemu Boże prawdziwy / żeś raczył być sprawcą tajemnicy wcielenia w żywot Maryi Panny / Jezusa Chrystusa / Skąd mamy pociechę zbawienia / zą cym prośimy cie bądź naszym pocieszycielem w Krzyżu / Który dla Ewangelii nieśliemy / y nieść wiemy mamy. Bądź też Doktorem naszym / uczyć nas nauki zbawiennej / bądź wodzem naszym / prowadzić nas do pożądanego żywota / y do Królestwa niebieskiego / nie odstępuy od nas / dla natury Krewkiej naszej / z której wpadamy / w twierdzę nas w nabożeństwie prawdziwym / nie dopuszczaj tego na nas / aby chmy się mieli przeciw prawdy niebieskiej / dla światła / y dla prześladowania : dodawaj nam wiary / świąteczności / siły / w nabożeństwie prawdziwym / teraz y do końca wytrwania ducha naszego / Amen.

Czasłuchaj potrzeby chorow y ubogich / ludzkość do domu Minister / zaśpiewawszy Bogu Wzrost / y synowi.

F O R M A

Krotka wstugi sakramentem przy Chorym.

1. Cor. 11. y 23. Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem, &c.

Concilium Nicanum 1. Can. 12. De his vero qui recedunt ex corpore, antiquae legis regula observabitur etiam nunc, ita ut si forte quis recedat ex corpore, necessario vitae suae viatico non defraudatur.

Concilium Carthaginense 4. Causa 26. Quaest. 6. Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.

Synodus Petricouiensis Can. 5. An aegrotis mortemque subituris sacra Coena sit exhibenda? Ita conclusum. Debere omnes Pastores docere & asuefacere auditores suos, ut quotiescunque mensa Domini pro omnibus Fidelibus in communi coetu apparatur, ad eam singuli accedere non negligant: Adeoque nullas dilationes facientes nec ultimum vitae punctum expectantes, sed corpore & animo sani, sint semper secundum mandatum domini Iesu parati, ac usu Ministerii eius, in spe vitae aeternae confirmari. Tamen & ea in re, ut conscientiae hominum non dominemur, iustis de causis id petenti aegroti, qui mentis & rationis compos sit, non est denegandum: Verum diligenter & prudentissime explorata ac erudita ipsius consci-

Aegrotis danda est Eucharistia.

entia; & quatenus id pro circumstantia loci
arque temporis fieri potest, aliquot fidelium
collectis, & vnâ cum ægroto participantibus.
Vide plures huius generis sententias
Caussa 26. Quæst. 6.

Iustinus Apolog. 2. Consecrata distribuuntur singulis, & absentibus per Diaconos mittuntur.

Cyprianus Epist. ad Cornelium Non inermes, & nudos relinquamus morientes sed protectione sanguinis, & corporis Christi muniamus.

Eusebius lib. 6. cap. 36. Hist. Eccl. Serapion senex nepotem ad se accersit, sicq; alloquitur. Quousque fili me detinetis, prope-
rate obsecro, & me ocius dimittite, aliquem ex præsbyteris, aduoca ad me. Quæ cum dixisset, iterum fuit mutus, percurrit ad præsbyterum. nox iam erat, ille forte morbo vexatus accedere ad eum, non poterat, sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodo peterent & vel maxime si antea, dum integra valetudine erant supplices petiuisent) participes fierent, sicq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent, puero exiguum quandam eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam, in os senis infunderet, quam puer secum adferens, reddiit & sic fecit. Hieronimus in Epist. ad Rusticum laudat Exuperium Tholosæ Episcopum, quod thesauris ecclesiæ in pauperes erogatis corpus domini in canistro vimineo, & sanguinem portauit in vitro, non ad circumgestionem, nec ad ostentationem, sed ad communionem.

N A V K A.

O Byczaj ten był w starym Kościele / namilży Krześciance / tj ludziom Krześciance / smierć dla wiary Krześcianskiej / sakrament ciała y krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa dawano / iako o tym świadczą dawne Koncilia / Wicenie / Kartagi / nenskie / y insze / także Doktorowie y historycy Krześcianscy / Iustinus, Cyprianus, Hieronymus, Eusebius, y inszy. Ktorego obyczaju / ponieważ nie jest przeciwny słowu Bożemu / y my naśladowiemy / ludziom chorym / wśakoż wierzącym y po-
kutniacym / sakrament dla tych przyczyn dawany / y onego iako lekarstwa duszne-
go używamy.

Trzeci / abyśmy dusze nasze pożywili pokarmem y napojem duchownym idąc na daleką drogę / ale miła y zbawienne to jest do Królestwa niebieskiego.

Druga / abyśmy się wzbrowili idąc przed Młocem Bożym / aby nam pokusy nie przeszkadzały: abowiem w te czasy nawiecy szatan stara się przez rozmaite sztuki / aby człowieka mógł z drogi prawdy wezwieść / y wątpliwym o miłosierdziu Bożym ucynić.

Trzecia / abyśmy się utwierdzali / wpe-
wniali o łasce Bożej / o nadziei wiecznego żywota.

Czwarta / Abyśmy w sobie zapieczętowali grzechom odpuszczenie y zbawie-

Ciprianus Epist. ad Cornelium. Quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad mysterij palam idoneos facimus si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini iure communicatos admittimus.
Ignatius ad Ephesios Frangentes panem qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum in Deo, catharticum expellens malum, sit in vobis.

nie wieczne / które nam iym Bogą żywego Jezus Christus śmiercią swoją zasłużyć raczył.

Należałoby / abyśmy się oświadczyli przez wywołanie tego świętego sakramentu / przed Bogiem y przed światem / w którym nabojenictwie umieramy. To dla tych przyczyn czasu choroby sakramentu Pańskiego wywołamy.

A przetoż przystępując do wywołania tego świętego y świętego sakramentu / który jest / iako mówi Ignacius świętego Jana / lekarstwem niesmiertelności / w przód każdy z nas zosobną / dajmy się winnymi Panu Bogu z grzechów naszych / tak mówiąc :

S P O W I E D Z.

Boże wszechmogący znamy to / cokolwiek cierpimy / grzechy nasze nam to zasłużyły / które przed twoim majestatem wyznawamy / y z nich się winnymi dawamy. Zgrzeszyliśmy tobie Oycu naszemu / y dla tegoż nas nawiedzaś / karześ / ciężkimi chorobami. Ale iżes ty iest Ociec miłosierny / prosimy cię zmiłuy się nad nami według miłosierdzia twego / zgladź nieprawości nasze / omyj nas od złości / oczyść nas od grzechu / odwróć oblicze twe od grzechów naszych / zapamiętaj występki nasze / grzechy młodoci naszej y przestępstwa naszego nie przywodzi sobie na pamięć / ale według miłosierdzia twego wspomni na obietnice twoie które

ras nam

ras nam uczynił / mówiąc przez Jeremię Proroka / Będzie miłościwo nieprawościom y grzechom naszym / a złości naszym / iż daley pamiętać nie będzie / wspomni na zaśluge / mek / śmierć syna twego milego / który za grzechy nasze dosyć czynił / y nas przed toba usprawiedliwił. Boże Oycze bądź miłościwo nam grzesznym: Boże Oycze odpusć grzechy nasze: Boże Oycze zmiłuy się nad nami / Amen.

P Y T A N I E.

Stoż teraz przed oblicznością Bożą / a mówiąc wola stać się uczestnikiem ciała y krwi P. naszego Jezusa Chrystusa / Naprzód: Pytam was / iesliż się znacie być ludźmi grzesznymi. R. Znamy.

Druga: Pytam was iesliż serdecznie żalujecie za grzechy którymiście Pana Boga obrażali / R. Żalujemy.

Trzecia: Pytam was / iesliż wy nie wzięliście w miłosierdziu Bożym będąc grzesznymi / ale mocno wierzyć / że wam są odpuszczone grzechy / dla mek Chrystusa / R. Wierzymy.

Czwarta: Pytam was iesliż wy odpuszczacie sercem występki bliźnim swoim / Krzywdy się nie mścić / ale i do Boga oddawać / iako sędziemu sprawiedliwemu / R. Odpuszczamy.

Należałoby cię Pan Bog choroba złożyć / a masz wola przystąpić do stołu Bożego ieli cię Pan Bog przywróci do pierwszego

zdrówia /

1. Iohan. 1. v. 9.

Aktor. 1. v. 37.

Psal. 1. v. 5.

Rom. 12. v. 9.

zdrowia / obiecuieśli grzechow poprze-
stać / żywota zlepścić / bliżniemu swemu
winą nagrodzić / jeśli ma iaka od ciebie /
R. Obiecuie za pomoca Bozja.

Rzecze Minister / Co tu obiecuiecie
dobrowolnie / niechayze tego bedsie Pan
Bog świadkiem. A poniewaz te rzeczy
przed Panem Bogiem obiecuiecie / ia ias-
ko posel Chrystusow / odpowiedam wam /
wpewniajac was pewnie / imieniem Chri-
stusowym odpuszczenie wszystkich grze-
chow waszych. mowię z swietym Pawłem:
Niech wam bedsie iawnio bracia / i przez
Chrystusa oznajmione wam iest odpus-
zczenie grzechow / kto wierzy weń / ma
grzechow odpuszczenie. Na co y my rze-
czmy / Amen.

Ża tym bedzie czytał Testament:
mowiac Pan Chrystus / zc. vide For-
mam ecclesiasticam, aż do onych
słow / w ktorym slyście / zc. **Rzecze za**
tym / Modlmy sie Panu naszemu Jezuso-
wi Chrystusowi / aby nas godnymi uczy-
nił do wzywania ciała swego / y do picia
krwie swoiey / wpadşy na kolana / a tak
mowiac:

MODLITWA.

Snu Boga żywego / zbawicielu dusz
naszych / połącz nas niebieści / nakarm
nas Pielgrzymy swe zgłodniałe na tej tu
drodziej niebezpiecznej ciemnością swą zbaw-
ciennym / y napoy nas krwią swoją dro-
gą / idace

Ioh. 5. v. 14.

Aktor. 13. v. 18.

gą / idace do żywota wiecznego. Prosimy
cie dla miłości / zaśluzgi / y śmierci twoiey / w-
czyn nas godnym naczyniem ku przyięciu
naswietlonego ciała twego / y nadrośsey
krwie twoiey / na odpuszczenie grzechow
naszych wylaney. O Panie Jesu Chryste /
sędzia sprawiedliwy żywych y umarłych /
niegodniśmy / mowimy z onym setnikiem /
abyś miał wnieść pod przykrycie serca na-
szego / ale tylko rzekni słowem a bedsie zba-
wiona dusza nasza. Oycze nasz ktoryś iest
w niebie / zc.

*Wstawsy, weźmie chleb w recc, y mowić będzie glo-
sem: Chleb ktory łamiemy / &c. Pan
nasz / &c. Agdy rozda Sakrament chleba, we-
źmie kielich y rzecze: Kielich / &c. A gdy
było / &c. A odprawivşy rzecze: Bedac te-
go pewni / że nas nakarmił Pan Chrystus
ciałem swoim / y napoił krwią swoją / y za-
pieczętował w nas odpuszczenie grzechow
y zbawienie wieczne: wpadşy na kolana
ośiękujemy mu / onego za to chwalać.*

DZIEKCZYNIENIE.

Głodu y Pasterzu dusz naszych / tobie
ośiękujemy / ciebie chwalimy / żeś nas
przez śmierć swoję z Bogiem oycem poie-
dował / y usprawiedliwił nas przed nim /
maka swoia / zgładziwşy wszystkie grzechy
nasze / krwią swoją świętą: A teraz nakar-
mił nas ciemnością swą / y napoił nas krwią swo-
ją / iżycząc sobie onego wiecznego odpo-
czynienia:

Aa

czynienia:

Concil. Cartha. 4. Ca.
6. Const. ant. 6. Can. 7.
Item placuit ut cor-
porib. defunctorum
Eucharistia non de-
tur. Dictum est enim
a Do-

Iustinus Apolo. 1. 2.
Post preces & Eu-
charistiam, totus ce-
tus accinit Amen.
Hec vox Hebraica
lingua significat i-
dem quod fiat.
Augustinus in psal. 33.
Fratres nostri eadem
sacramenta celebra-
tes & unum Amen
respondentes.

à Domino: Accipite,
& edite, cadauera
autem nec accipere
possunt, nec edere.
Cauendum est etiam
ne mortuos baptiza-
ri posse fratrum in-
firmis nec eucharistiam
dari licitum est.

czyntenia: Dżisias Panie w nas zapieczę-
tował temi świętymi świętościami / a pie-
częćiami zbawiennymi / łaskę swoje / grze-
chow odpuszczenie y żywot wieczny: Ża co
niechay będzie imię twoje święte podchwa-
łone. Prosimy cie też przyczynco nas iedy-
ny / gdy sie będziem mieć z tym świętym ta-
częć / nie day nam zwatpieć w łaskę twoję:
bądź przynas częścią nasęgo stonania / aby
nas śatan / przez slugi swoje / nie odwiódł
od prawdy Ewangeliey świętey: weźmi
nas pod strzydła Boskie swoje / a po tym
mizernym świećcie doprowadz nas do ży-
wota wiecznego. Abowiem my Panie Je-
zu Chryste / nie znając nad cie inšęgo zbá-
wiciela y przyczynice / do ciebie wolaamy /
tobie samemu w ręce twoje poruczamy ná-
še dusze. Panie Jezu Chryste / nas / y te-
go chorego / poruczamy w ręce twoje / bądź
mu miłościw / y nam. O Boże Oycze / y
Synu / y Duchu święty / Boże w Trojcy
iedyny / zmiłuj się nad nami grzesznemi /
Amen.

Wszystzy ręce nani odehydgie mówiąc: Niech
cie sam Pan Bóg wzdrowi dla chwały
swoey świętey / Amen.

NAVKA Z PRZESTROGA.

Minister ná dwie Niedzieli ma zápo-
wiedzieć vjywnanie Wieczery Páń-
skiej / dla przyczyn słusnych tych. 1. Aby
było wiadome wosytkim vjywnanie Sakra-

mentu

mentu świętego. 2. Aby sie ludźie do v-
jywnania świętego gotowali.

2.

Psal. 14. v. 13.
68. v. 11. 108.
v. 14. 14. v. 1.

Minister przed vjywnaniem Wiecze-
ry Páńskiej / zápowie dwa razy post / to
jest / we Śrzedę y w Piątek: to dla tego / a-
by ludźie krześcíanscy / wiańszy ćiału obro-
tu / chutliwšymi byli do modlitw / y sposó-
bniejszymi do naboženstwa. Chryzostom
Doktor mówi: Ieiunium dico abstinentiam
à vicijs, etenim abstinentia à cibis propter
hoc recepta est, vt petulantiam carnis refre-
net, & equum moderati facili parare faciat.
Tenje: Ieiunium animam habiliorem efficit,
& valentior leues ei pennas producit, vt
in sublimē feratur, & summa contemplari
queat.

In Genesim Ho-
mil. 2.

In Genesim Ho-
mil. 1.

3.

Przed vjywnaniem Sakramentu świę-
tego / náuki często Minister ma słuchá-
czom podawać / o tym je Sakramencie świę-
tym / aby sie ludźie mogli dostatecznie ná-
uczyć / y onen náuki w pamięć wbić / co má-
ia wierzyć / rozumieć / o tym Sakramencie.

4.

1. Cor. 11. v. 28.

Ci ktorzy máia iść do stołu Bojogo /
wprzód máia sie sami sprobować / według
onych słow / Probet seipsum homo. Do tego
Ministrowi máia sie opowiedać / v Minister-
strá náuki / rády / pociechy / lekárstwa / z sło-
wá Bojogo máia szukać / iesli tego potrze-
buia. Minister też takowego każdego zo-
sobná exáminuie / w náuce / y w żywocie:
Azowie my to / nie spowiedzia / ktora od-
odrzuć / z Chryzostomem / z Augusti-
nem / z Nectáriusem / iako te ktora jest
przeciwna słowu Bojemu: ale rada. Po-

Chryzostomus in
Psal. 10. 1dē Conc.
4. de Lazaro.
Augustinus lib. 10.
cap. 3. confesi.
Sozomenus lib. 7.
cap. 16. Hist. Ecc.

2 a 2 tym

Laski in Forma
fol. 185.

Tum demum verò
nomina illorum li-
bro ad id peculia-
riter ordinato in-
scribuntur, &c.

In Psal. 37.

Epist. 16. lib. 3.
Epist. 14. lib. 3.

tym Minister wpisawszy w Reieistr onego
ktory sie ma sstać wjeestnikiem Sákra-
mentu swietego / w pewni go o odpuszcze-
niu grzechow / y o żywocie wiecznym / mo-
wiac: Ja bedac sluga Chrystusowym / y sá-
fárzem táiemnic Bojych / tobie czkowie-
kowi wierzacemu / y pokutuiacemu / opo-
wiedam odpuszczenie grzechow y żywot
wieczny / w imie Oycá / y Syná / y Duchá
swietego / tym sposobem abyś wiecey nie
grzeszył. Pomni co mowi Jezus Chrystus:
Otoś sie sstał zdrowym / nie grzesz wiecey
aby cie co gorszego nie pokkato. Ten oby-
czaj w starym Kościele / acz nie wszedzie /
zachowywał sie / z strony rády / náuki / po-
ciechy / lekárstwa szukania z słowá Boje-
go. Origenes Doktor mowi: Tantummo-
dò circumspice diligentius, cui debeas con-
fiteri peccatum tuum: proba prius medicum,
cui debeas causam languoris exponere, qui
sciat infirmari cum infirmante, flere cum flen-
te, qui condolendi & compatiendi nouerit
disciplinam: ut ita demum, si quid ille dixe-
rit, qui se prius & eruditum medicum osten-
derit, & misericordem, si quid consilii dede-
rit facias & sequaris. Si intellexerit, & prae-
iuderit talem esse languorem tuum, qui in cõ-
uentu rotius Ecclesiae exponi debeat, & cura-
ri, ex quo fortassis & ceteri ædificari pote-
runt, & tu ipse facillè sanari; multa hoc delibe-
ratione, & satis perito Medici illius consilio
procurandum est.

Cyprianus mowi. Nam cum in minori-
bus delictis, quæ non in Dominum commit-

tuntur,

Act. 13. v. 38.

Iohan. 5. v. 14.

tuntur, Pœnitentia agatur iusto tempore, &
Exomologesis fiat, inspecta vita eius qui agit
Pœnitentiam, nec ad communicationem ve-
nire quis possit, nisi prius illi ab Episcopo &
Clero manus fuerit imposita: quanto magis
in his grauiissimis, & extremis delictis cautè
omnia & moderatè secundum disciplinam
Domini obseruari oportet.

Athanasius pisac ná one słowá / Ite in
castellum quod contra vos est, mowi: Nos
ipsosexaminemus nũ soluta sint nostra vin-
cula, ut in melius proficiamus: quod si non-
dum soluta sint vincula, tradas te ipsum disci-
pulis Iesu.

Ten obyczaj pobożny w nászych zbo-
rach zachowuie sie dla porzadku / dyscypli-
ny / y náuki: y nie przyimuiem do stołu Bo-
jego tych ktorzy sie wprzod nie opowieda-
li. Synod Sedmirski tak mowi: Nec ad-
mittuntur vlli ad communionem, nisi prius à
Pastore aut collegis eius auditi sint, & abso-
luti. In hac exploratione interrogantur, & e-
rudiuntur rudiores de tota doctrina, & dein-
de absolutio promulgatur.

Calvinus mowi: Interim quin sistant se
pastori oues, quoties sacram Cœnam parti-
cipare volunt, adeò non reclamò, ut maxime
velim hoc vbique obseruari. Nam & qui ha-
bent impeditam conscientiam, referre inde
possunt singularem fructum: & qui admonen-
di sunt, monitionibus locum ita præbent,
modò semper absit tyrannis & superstitio.

Petrus Martyr mowi: Non tollimus v-
tilitatem quæ ex confessione esse posset, quæ
fit homini docto & pio: nempe ut homines

Lib. 3. cap. 4.
Sect. 11.

In locis Commu.
Titulo de Pœni-
tentia.

consolationem habeant & instituantur, modo libera relinquantur. Vnde si confessio eiusmodi quæ sit libera, nec adigat ad enumerationem peccatorum, alicubi retineatur, non scisma propterea facimus, modò non constituent peculiarem cultum Dei. Si quis commodum sibi prouenire putet, non debet huiusmodi auxilium detrectare.

Informa Fol. 145.

Kiadz Lasti opisuiac obyczaje nabożenstwa zamorskich Kościółow/ mowi: Illi à Ccenæ vsu arcantur, qui intra quindecim dies illos à prima Ccenæ denunciatione, non sese Ministris ac Senioribus Ecclesiæ semel præsentarunt, præterquam si illos valetudo prohibuisset. Tenże ieście mowi: Facta istius modi admonitione, iubentur qui adsunt ordine suo, omnes ad ministros & Seniores Ecclesiæ, alij post alios accedere, vt nomina omnium qui ccenæ Dominicæ participare volunt, denuò adnotentur. Ibi verò Seniores singulos obseruant: & quos aut admonitione aliqua, aut consolatione, aut etiam reprehensione opus habere norunt, eos modeste ac grauius admonent, consolantur, aut reprehendunt. Neque prius nomen cuiusquam adnotatur, quàm per seniores omnes approbetur. Quòd si quis priuata eaq; longiore admonitione opus habere videatur: aut alicubi alioqui in doctrina ita hæreat, vt paucis instrui non possit: tum huic tali tempus constituitur, vt aliquem Ministrorum aut Seniorum ante ccenæ administrationem conueniat: aut simul ad omnes ministros, & seniores in cœtibus ipsorum vocatur, siquidem id res postulare videtur.

Minister

Fol. 190.

Minister tyle ma chlebá tamáé/ ná Páctyne/ y winá tyle ma nálaé w Kielich / ilewidzi być potrzebe: A iesliby niedostało chlebá y winá poświęcone / znówu chleb y wino wziąwszy/ niech mowi nad nim słowa apostołskie y pánstie. Ostatki zaś troreby pozostały/ niemáto być chowane/ ale oddi Ministra strawione/ abo dżiatkom małym rozdane: cżego nas vczá Doktorowie/ Koncilia / y obyczay stárego Kościoła. Alemens Biskup Rzymsti mowi: Tanta in altari certè holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: quòd si remanserint, in crastinum non referuentur, sed cum timore & tremore clericorum & diligentia consumantur.

Origenes. Dominus panem quem discipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate; non distulit, nec seruare iussit in crastinum, nec portari iubet in via.

Gabriel Biel. Christus volens discipulos suos fructus huius sacramenti participes fieri, postquam corpus suum: consecrauit, non sistebat in consecratione, neque dedit discipulis vt ipsum honorifice conseruarent; sed dedit in suum, dicens: Accipite, comedite.

Humbertus Episcopus Syluæ candidæ: Legimus Dominum non imperfectam, sed perfectam commemorationem suis discipulis tradidisse, pane benedicto & mox fracto atque distributo. Non enim benedixit tantum, & seruauit frangendum in crastinum: nec fregit tantum & reposuit, sed fractum statim distribuit. Vnde Alexander martyr, & Papa 5. ab Apostolo Petro, passionem Domini inferens Canonis Missæ, ait: Hoc quoti-

De Consecrat.
Distin. 2.

In Leuit cap. 7.

In Can. Lect. 16.

Lib. Cont. Nicæ-
tam.

escunque feceritis: id est, benedixeritis, frangeritis, & distribueritis, in mei memoriam facietis. Quia si quodlibet horum trium sine reliquis fiat, scilicet, aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine benedictione & distributione perfectam memoriam Christi non repræsentat: sicut distributio nulla sine benedictione & fractione.

Lib. 4. cap. 85.

Euagrius. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, ut si quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes qui Scholas frequentabant accerferentur, easq; manducarent. Toj wspomina Nicephorus lib. 17. cap. 25. Gregorius Turonicus lib. 1. cap. 10. de Gloria Marty. Matifconense Concilium 2. Can. 6. A Hifichius piſac in Leviticum lib. 2. cap. 8. mowi / iſ w ſtarym Koſciele co zoſtało od vzywánia / palono. Szad ſie poſtázwie / je w ſtarym Koſciele trzymano: Extravsum non est sacramentum.

Concilium Toletanum 1. Can. 14. mowi: Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumperit, velut sacrilegus proPELLATUR. Toj mowi Concilium Cęsar. Augustanum Can. 3.

Minister od vzywánia nie ma nic wyſciagác / ſákrámentu ſwíetego nie ma prze dáváć: Bo ieſli Apoſtółowie Symonowi Czárnoſkǎjnikowi niechcieli przedác dár ru ducha ſwíetego: á Ministrówie cje muby mieli Sákrá nentá przedáváć.

Concilium Constantinopolitanum 6. mowi: Nullus Episcopus, siue Presbyter, siue Diaconus, purissimam præbens communio-

neim, ab

6.

Aktor. 2. v. 10.

nem, ab eo qui communicat, eius participati-
onis gratia, obolos vel quamvis aliam speci-
em exigat. Non est enim venalis gratia, nec
pecunijs spiritus sanctificationem imparti-
mur, sed ea ijs, qui digni sunt, abſq; vlla frau-
de est communicanda. Qui secus fecerit, de-
ponatur.

7.

Macjynia naleſzace do vzywánia wie-
czerzy Pánſkiey maia być oſobne / nie po-
ſpolite / chedogie / wſſák oj ab omni luxu ali-
ena, á ſuperſtitione verò alieniſſima. Jáko
ſtoł / ktorzy ma záwſze ſtać w poſrzed Ko-
ſciółá nákręty / obus / chuſtá / pátyná / kie-
lich / chleb / wino.

Eusebius mowi. Nam qui gratiarum
actiones audiuiſſet, qui Amen vnâ pronuncia-
uiſſet, qui aſtituiſſet menſæ, qui manus ad ſan-
ctum illud alimentum capeſſendum porre-
xiſſet, &c. Idem. Abſoluto templo ſellisq;
quibuſdam in altiſſimo loco ad præſidium
Eccleſię honorem collocatis, & ſubſelliis præ-
tereá vndique ordine diſpenſatis, decore exi-
mieq; exornato, altariq; (menſam intelligit)
denique ranquam ſancto ſanctorum in medio
ſanctuarij ſito, &c.

Dionysius. Pane qui opertus erat, & in-
teger aperto, atque in multas partes fracto,
& vnico calice diuiſo inter omnes, &c.

Chriſoſtomus. In diebus feſtis negligen-
ter ac temerè ad menſam accedunt. Tenje o-
cieranie ſtołow wspomina.

Augustinus. Chriſtus quotidie paſcit,
menſa ipſius eſt illa in medio cõſtituta. Quid
cauſa eſt o audientes vt menſam videatis, &
ad epulas non accedatis? Idem: Officium eſt

Bb Diaconi

Lib. 7. cap. 8.
Lib. 10. cap. 4.

De Eccl. Hier.
cap. 3.

Orati. de Philo-
gonio.

Tomo 5. Hom. 65.
ad Antio.

De verbis Domi-
ni ſecundum Io-
han. In Queſt.
Veteris & Noui
Teſta. Queſt. 101.

Diaconi portare altare. Idem: Sacramentum corporis & sanguinis Christi, in dominica mensa preparari, & de mensa dominica sumi.

Origenes lib. 4. contra celsum, obiicit nobis celsus quod nō habeamus imagines aut aras, aut templa. Idem lib. 8. Celsus & aras, & simulachra & delubra nos ait defugere, quominus fundentur, &c.

Lasti: Mensa in conspectu totius Ecclesiae posita, habetur panno lineo tecta. Tenje. Mensa quae est in totius Ecclesiae conspectu, panno lineo mundo insternitur tota.

Toż mowi Bullingerus Decad. 5. Serm. 10.

Wino z woda nie ma być miesane/nie czyni tego Chrystus pan/ nie czynili Apłostolowie/ nie wzywali tego obyczaju ani one dawne Kościoły Greckie/ Wmienne/ co sie z tych świadectw pokazuje: Nicephorus lib. 18. cap. 53. Innocen. 3. lib. 4. cap. 32. de offi. Missae. Guido Carmelita in Cathalog.

suo. Concil. 6. Constant. can. 32. Nie należy tej to ani ad essentiam sacramenti, samiz to Rzymianie zeznawia. Gratianus mowi: distin. 2. de consecrat. Glos. in Can. Sicut. Diuersitates circa istud per sacramentum inter Doctores, nam dicunt quidā quod ex vino sine aqua non potest confici sanguis Christi, hoc dicit quod potest, licet non debeat fieri. Item dicunt aquam esse admiscendam in calice de honestate tantum. Bellarminus lib. 2. cap. 9. de confirmat. Omnes farentur aquam non esse ita de essentia, ut sine ea sit irritum sacramentum. Tenje lib. 4. cap. 10. de sacra Eucharist. Quare falso Chemnicius Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in

Eucharistia

Eucharistia esse de necessitate sacramenti, cum paucissimi id affirmant. **T**amje cap. 11. Maior pars theologorum docet, non esse aquam de necessitate sacramenti. **A**iz niekto rzy wode z winem miesali/ czynili to/ cjesćia dla wczciwości/ iako mowi Gratianus, cjesćia/ iż one kraie gorace w ktorych winā mocne byty tego obyczaju wzywali/ y teraz wzywāia/ cjesćia tej vchodzac potwa/ rzy/ żeby Poganini nie mowili/ iż krześciance przynaboženstwie swym wpiāia sie/ y dla tegoż wino z woda miesali/ a drudzy samey wody wzywali/ prātextu sobrietatis.

9.

Gregorius in Registro. Tam azymum quā fermentatum dum sumimus panem, vnum corpus domini saluatoris efficimur, Nicephorus lib. 1. cap. 28.

Quū verō rursus discubuisse pane fermentato & vino ex vite expresso, &c. Vide Gratianum distin. 2. de consecrat. in Canonem sicut & Calvinum lib. 4. cap. 17. sect. 43. instit. Te sentencie nie dla tego sie przypomināia/ abychmy sprawa wieczery Pańskiey mieli odprawować w twasonym chlebie/ ale aby sie wkazał bład tat Greci iako y Papiesti/ dla ktorego sie niesłusnie y niemadrze potepiaia/ o czymto chceniechay czyta Centuria 11. cap. 8.

In Forma Fol. 141.
Fol. 202.

Durandus lib. 4.
cap. 42.

Epiphan. heres.
30. 46.
Augustinus lib.
heres. cap. 64.
Ciprianus lib. 2.
Epist. 1.

FORMA MALZENSTWA SWIETEGO.

Genef. 1. v. 27. 28. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & foeminam creauit illos: Benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli, & vniuersis animantibus quae mouentur super terram.

*Autorma
trimonij.*

Matth. 19. v. 6. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

1. Cor. 7. v. 2. Propter fornicationem vnusquisque habeat suam vxorem, & vnaquaeque virum suum habeat.

Causa.

Ephes. 5. v. 31. Propter hoc relinquet homo Patrem & matrem suam, & adhaerebit vxori suae, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.

Mysterium.

Heb. 13. v. 4. Honorabile coniugium inter omnes, & thorus immaculatus: fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

Sanctitas.

Ioh. 2. v. 1. Nuptiae factae sunt in Chana Galileae, & erat mater Iesu ibi, vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius.

Augustinus Tracta. 9. in Iohan. Quod Dominus inuitatus venerit ad nuptias, confirmare voluit, quod ipse fecerit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, Prohibentes nubere, & dicentes quod malum essent nuptiae.

Chrysostomus & Theophylactus in Epist ad Tit. Hom. 1. Apostolus obturat os Haereticis, qui calumniantur nuptias,

Bb 3 ostendens,

ostendens, quòd non sit res detestanda, sed tam honorabilis, ut cum eà possint etiam in sanctum thronum, Episcopalem scilicet ascendere.

Leuit. 21. v. 13. Sacerdos virginem ducet uxorem, viduam autem & repudiata & sordidam atque meretricem non accipiet. Addit Ezech. 44. v. 22. Viduam quæ fuerit vidua, à sacerdote accipiet.

1. Tim. 3. v. 2. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, &c.

Tit. 1. v. 6. Si quis sine crimine est vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

Polydorus lib. 5. cap. 4. Est operæ pretium audire quosdam ex nostris Theologis superstitiosè verecundos, detorquere hunc locum ad rem familiarem moderandam, affirmantes per hæc Apostolum significare, Episcopum non debere nisi vnum Episcopatum habere, & Presbyterum itidem vnum sacerdotium possidere. Super quare Hieronymus ad Oceanum ita differit: Quidam coactè interpretantur, vxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis debere accipi, & hoc in Nicæna quoque Synodo à Patribus esse decretum, &c.

Huldarius Episcopus Epist. ad Nicolaũ Papam. Quam ne quis sententiam ad solam verteret Ecclesiam, subiunxit. Qui autem domui suæ præesse nescit, quomodo Dei Ecclesię diligentiam adhibebit?

Ignatius Epist. ad Philadel. Opto enim Deo dignus ad vestigia eorum in regno ipsius inueniri, sicut Abraham, & Isaac, & Iacob, sicut Ioseph, & Esaias, & cæteri Prophete, sicut Petrus & Paulus, & reliqui Apostoli, qui nuptiis fuerunt sociati: qui non libidinis causa, sed posteritatis subrogandę gratiã, coniuges habuerunt. Patres nutriti filios vestros in eruditione & disciplina Domini, & docete eos sacras literas, & artes honestas, ut non ocio gaudeant.

Eusebius lib. 3. cap. 24. Clemens (cuius verba modo citauimus) deinceps post illa quæ supra posuerat, Apostolos, qui matrimonium contraxisse reperiuntur, enumerat: idq; contra

eorum

eorum sententiam, qui nuptias tollere abrogareq; instituerent. Num, inquit, sunt Apostolos improbaturi: Petrus enim & Philippus liberos procreauerunt: Philippus filias viris collocauit in matrimonium: Paulus etiam non veretur in quadam Epistola coniugis suę mentionem facere: quam eo minime secum circumduxit, quòd facilius liberiusq; suo fungeretur ministerio. Ibidem. Aiuunt Petrum, cum uxorem suam ad necem abductam conspiceretur, magna gessisse lætitiã, tum quòd vocaretur à Deo, tum quòd in proprium domicilium reuerteretur. Eam verò admodum & hortatus, & consolatus, sic nomine compellauit: Heus tu, memor esto Domini, tales sunt beatorum nuptiæ, &c.

Augustinus in Quæstionibus vtriusque Testa. Quæst. 127. Et Zacharias sacerdos vir iustus, in senectute sua Dei nutu genuit filium, quo nondum nato meruit prophetare. Qua ergo ratione accusatur coniugium quod minime obesse probatur? Et quis neget bonum dici debere, quod neminem lædit? Et ut hoc loco aliquid de Apostolis dicatur, quod ad robur pertinet causæ, certe S. Iohannes castimonie fuit custos: condiscipulus autem eius, id est, S. Petrus, uxorem habuisse cognoscitur: & primatum ut acciperet inter Apostolos, non ei obstitit generatio filiorum. Quomodo ergo condemnandum putatur, quod non impedit meritum? Hinc Apostolus eum, qui uxorem habet, si in cæteris seruet mandata, sacerdotem fieri posse ac debere ostendit. Quod si illicitum esset, non poterat utique peccatorem dicere debere sacerdotem fieri. Et quid tam apertum? Eiusdem enim Apostoli vox est dicentis: De virginibus autem imperium Domini non habeo. Ambrosius in 1. Cor. cap. 11. testatur Apostolos omnes vxores habuisse, excepto Iohanne. Vide Chrysostomum de verbis Isaie Homil. 4. Et cont. Iudæos & Hæreticos.

Canon. 6. Apost. Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abiciat, si verò reiecerit, excommunicetur, sed si perseverauerit deiciatur.

Concilium Gangrense Can. 4. Quicumque discernit à

Præsbytero

Episcopis, Presbyteris, Diaconis,

Apostoli
vxorati.

vxores nō
obstant,
multi c-
nim ex E-
piscopis,
Presbyte-
ris, Dia-
conis, habu-
erunt vxo-
res legiti-
mas.

Præbytero qui vxorem habet, quod non oporteat eo mini-
strante de oblatione percipere, anathema sit. Vide Socratem
lib. 5. cap. 21. Gratianum Distin. 30.

Historia Tripartita lib. 9. cap. 38. In Oriente cuncti spon-
tanea voluntate, & non aliqua necessitate, etiam Episcopi
abstineant: plurimi enim eorum, etiam Episcopatus tempore,
ex legitima vxore liberos habuerunt.

Athanasius Epist. ad Dracontium. Multi quoque ex Epi-
scopis matrimonia non inierunt, monachi contra, parētes libe-
rorum facti sunt, quemadmodum vicissim Episcopos filio-
rum patres.

Hieronymus lib. 1. aduersus Iovinianum. Quasi non ho-
die quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia: & Apo-
stolus Episcopum describat, vnus vxoris virum, habentem
filios cum omni castitate. Idem Hieronymus in Epist. ad E-
phes. Dist. 37. Legant Episcopi atq; Presbyteri, qui filios suos
secularib⁹ erudiunt literis, & faciunt illos Comcedias legere,
& turpia scripta cātare, de Ecclesiasticis sumptibus eruditos.

Gregorius 3. Epist. ad Episco. Bauar. Nemo scorta aut
concubinam alat, quisquis aut castē viuat, aut vxorem ducat,
quam repudiare fas non esto. Vide Bonifacium, qui omnem
libertatem religiosis permittit, etiam si habent vxores, Extra
de Cle. Con. Lib. 6. cap. 1.

Socrates lib. 1. cap. 8. Sozomenus lib. 1. cap. 22. Nicepho-
rus lib. 8. cap. 19. 42. Visum erat Episcopis legem nouam in
Ecclesiam introducere, vt qui essent sacris initiati, sicut Epi-
scopi, Presbyteri, & Diaconi, cum vxoribus minimē dormi-
rent. At Paphnutius confessor in medio confessus confurgens
illi legi contradixit, nuptiasq; honorabiles, & consuetudinem
virorum cum suis vxoribus, continentiam vocauit, postremo
Concilium hortatus est, vt talem legem minimē promulga-
ret, &c. Cuius sententiam approbavit Concilium, &c.

Cromerus lib. 7. fol. 119. Venit in Poloniam Petrus Dia-
conus Cardinalis, legatus à Pontifice Celestino, rum sacerdo-
tibus imperauit, vt vxores quibus tum passim liberē vteban-

tur, à se

tur, à se abdicarent: quod Poloni quidem non grauate ample-
xi sunt. In Bohemia verò cum idem legatus hoc ipsum ageret,
parum abfuit quin à sacerdotibus occideretur. Idem fol. 129.
Sacerdotes verò omnes ex decreto Synodi Henricus Archi-
episcopus Gnesnē. à se conuocatē, vxores quas retinebant
adhuc pleriq; post edictum legati pontificij, abdicare coegit,
iure iurando ab eis exacto.

Pius 2. Papa, lib. 2. in Act. Concil. Basil. Fortasse non ef-
set peius sacerdotes quàm plures vxorari, quoniam multi fal-
uarentur in sacerdotio coniugato, qui in sterili presbyteratu
damnantur. Idem: Sicut Sabellicus & Platina referunt in vi-
ta Pii 2. etiam in Pontificatu, inter prouerbiales suas senten-
tias, & hanc habuit: Sacerdotibus magna ratione ademptum
est coniugium, sed maiore restituendum.

Augustinus in lib. Psal. & hab. Cau. 26. Quæst. 2. Can. Sors
Copula namq; sacerdotalis, vel consanguineorum, nec legali,
nec Evangelica, nec Apostolica auctoritate prohibetur, eccle-
siastica tamen lege penitus interdicitur.

Bellarminus lib. 1. cap. 18. de Cler. Non est autem iure di-
uino prohibitum, ne sacerdotes vtantur vxoribus: conceden-
te Clichtoueo, &c.

Vide Gratianum Distin. Distin. 29. Can. Deinde. Can.
Qui sine. Distin. 31. Can. Aliter. Causa 12. Quæst. 2. Can. Epi-
scopus. Item 33. Quæst. 2. Can. Placuit. Irreantum lib. 1. cap. 9.

Damasus Papa Distin. 56. Can. Osus. Osus Papa fuit
filius Srephani subdiaconi, Bonifacius Papa fuit filius locun-
di presbyteri de titulo Fasciole. Agapitus Papa filius Gordi-
ani presbyteri. Theodorus Papa, filius Theodori Episcopi,
de ciuitate Hierosolyma. Syluerius Papa, filius Syluerij Epi-
scopi Romę, Deus dedit Papa filius Locundi presbyteri. Fe-
lix etiam tertius, natione Romanus, ex patre Felice presby-
tero fuit. Item. Gelasius natione Afer, ex patre Episcopo Va-
lerio natus est. Item. Agapitus natione Romanus, ex patre
Gordiano presbytero originem duxit. Quamplures etiam
alii inueniuntur, qui de sacerdotibus nati, Apostolicę sedi
pręfuerunt.

In vita
Pij 2.

Cathalo-
gus coniu-
gatorū E-
piscopo-
rū Presby-
terorum
Diacono-
rum.

Vrbanus Papa Distin. 56. Can. Genomanensem. Cum ergo ex sacerdotibus nati in summos pontifices supra legantur esse promori, non sunt intelligendi de fornicatione, sed delegitimis coniugiis nati, quæ sacerdotibus ante prohibitionem ubique licita erant, & in orientali ecclesia vsque hodie eis licere probantur, &c.

Pontius Diaconus Cypriani, in vita Cypriani. Hieron. in Cathal viro. Illu. Non illum penuria, non dolor fregit, non vxoris suadela deflexit. Ibidem: De seculo excedens accersitione iam proxima, commendaret illi coniugem, ac liberos suos, &c.

Nicephorus lib. II. cap. 19. Hist. Habuit autem Basilii fratres, quorum vnus Gregorius fuit Ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamentum, vir secundum fratrem doctrina, moribus, & vitæ sanctitate spectatus, & quamuis is vxorem habuerit, rebus tamen aliis minimè celsit fratri.

Mantuanus lib. Fastor. de Nazianzeno.

Præsule patre satus, nam tunc id iura sinebant.

Pastorale pedum gessit, post funera patris.

Zozomenus lib. 6. cap. 17. Nazianzenus episcopatum Nazianzi, post patrem obtinuit.

Idem lib. Fastor. de Hilario.

Non nocuit tibi progenies, non obstitit vxor

Legitima coniuncta thoro, non horruit illa, &c. Vide Epistolam Hilarii ad filiam Abram.

Habuit vxorem Spiridion Episcopus, testatur Socrates lib. I. cap. 8. Cheremon Episcopus testatur lib. 6. cap. 34. Philogonius Episcopus, testatur Chrysostomus in orat. Philog. Synesius Episcopus, testatur Vitellius in Cathalog. Zurinanus Episcopus, testatur Victor. in Hist. Vandalica lib. 2. Talarus Episcopus, Numidicus, Cenomanensis, Geraldus pascualis Leodiens. Adolphus pater Basilii: & alii multi. Vide Eusebium lib. 5. cap. 24. Bernardum in vita Malachiae, Gregorii Vitellii Cathalogum. Auentinum lib. 3. &c. Lib. Boiorum, Nauclerum in vita Gregorii 7. Hedionis Chronic. Vo-

lateranum.

lateranum. Concil. Turunen. 2. can. 8. &c. Habuit vxorem Tertullianus presbyter, apparet ex libro illius, quem ad vxorem scripsit. Diues presbyter, testatur Hieronimus Epist. ad Demetriad: & alii multi. Vide Socrat. lib. I. cap. 8. Gratianum Distin. 28. Concil. Constant. 6. can. 13. &c.

Concil. Ancyranum Can. 10. Diaconi quicumque curr ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes velle se habere vxores, nec posse se continere, hi postea si ad nuptias venerint, maneat in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dederit.

Gratianus dist. 28. Can. De Syracusane. Pelagius Syracusæ ordinabat episcopum, ille vxorem atque liberos habebat, siue ergo presbyter, siue diaconus, siue subdiaconus fuerit, apparet quod in præfatis ordinibus constituti, licet matrimonio uti possunt.

Eupychius, tempore Episcopatus, vxorem duxit, testatur Historia Tripartita lib. 6. cap. 14.

Caranza in summa Concil. fol. 162. Intellige hunc canonem, iuxta vsum orientalis ecclesiæ, in qua coniugatus promouebatur ad sacerdotium.

Tertullianus lib. de Monogam. catholicis obijcit digamiam sacerdotum. Quod enim & digami præsidet apud vos insultantes utique Apostolo certe non erubescens cum hæc sub illis leguntur, oportet Episcopum vnus vxoris virum esse. His verbis manifestè testatur, in Ecclesia Catholica apud illos, qui non erant Montanistæ, digamos præfides ecclesiarii fuisse, & dictum Pauli non intellexisse de Monogamia.

Hieronimus Epist. ad Oceanum. Cauterius Hispaniæ Episcopus, homo & ætate vetus & sacerdotius, vnam antequam baptizaretur, alteram post lauacrum, priore mortua duxit vxorem, & arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui in cathalogo virtutum Episcopi, vnus vxoris virum præcepit ordinandum? Miror autem te vnum protraxisse in medium, cum omnis mundus his ordinationibus plenus sit, non dico de presbyteris, non de inferiori gradu. Ad Episcopos

Ecce 2 venio,

Coniugatos ordinabant.

Digamia.

venio, quos si sigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminensis synodi multitudo superetur. Et explicans locum Pauli inquit. Hoc quod dicit vnus vxoris virum, potest & aliter diseri. Ex Iudæis erat Apostolus. Prima Christi Ecclesia de reliquiis Israel congregabatur. Sciebat lege cōcessum, exemplo Patriarcharum familiare populo nouerat in multis vxoribus liberos spargere. Ipsi quoque sacerdotibus huius licentiæ patebat arbitrium, præcepit ergo ne eandem licentiam Ecclesiæ sibi vindicent sacerdotes, ne bina pariter & trina coniugia sortiantur, sed ut singulas vno tempore habeant vxores, &c. Chrysostomus, Theodoretus, Theophilactus, Ecclesia primitiua, illud dictum Pauli, Sit vir vnus vxoris, hoc modo intelligit & explicat.

Ambrosius in 1. Tim. 3. Quamuis secundam numero vxorem habere non sit prohibitum, &c. De Bigamis vide Augustinum lib. de bono coniugali cap. 18. & lib. 6. lib. 1. Tit. 12. Can. Altercationis.

Votum.

Cyprianus epistola 11. lib. 1. Legimus literas tuas frater charissime, quas per Paconium fratrem nostrum misisti, postulans & desiderans ut tibi rescriberemus, quid nobis de his virginibus videatur, quæ cum semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sint postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnum Diaconum esse dicis. Et subdit: Quam graues multorum ruinas hinc fieri videmus, & per huiusmodi illicitas, & periculosas coniunctiones corrumpi, plurimas virgines, cum summo animi nostri dolore, conspiciamus. Quod si se ex fide Christo dedicauerunt, pudicæ & castæ sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quàm ut in ignem delicijs suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.

Augustinus lib. de Bono coniuga. & hab. Dist. 27. Quidam nubentes, post votum adserunt adulteros esse, ego autem dico vobis, quod grauiter peccant qui tales diuidunt. Idem Augu-

stinus

stinus De bono viduitatis cap. 10. Causa 27. Quæst. 2. Qui dicunt à proposito castitatis prohibentium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant: fallit eos quippe similitudo veritatis.

Concilium Gangrense Can. 1. Si quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidelem ac religiosam detestatur, aut culpabilem æstimat, velut quæ in regnum Dei introire non possit, anathema sit.

Eusebius libro 4. capite 22. Isthis epistolis Dionysii alia ad Gnosios annumeratur Epistola, in qua Pinytum Ecclesiæ illius Episcopum admonet, ne graue onus castitatis fratribus ex necessitate imponat, sed multitudinis accuratè consideret imbecillitatem.

Concilium Constantinopolit. Cano. 13. & hab. Dist. 31. Nec etiam tempore ordinationis suæ profiteri cogatur, quod abstinere debeant à legali vxoris familiaritate.

Gregorius Causa 27. Quæst. 2. Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere dissolui, verum sciendum est, si hoc lex humana concessit, lex tamen diuina prohibuit. Per se enim veritas dicit: Quos deus cōiunxit, homo non separet, qui etiam ait: Non licet dimittere vxorem, excepta causa fornicationis. Quis ergo huius latori legis contradicat?

Concilium Constant. 6. & hab. Dist. 31. Si quis igitur præsumperit, contra Apostolicos canones aliquos, presbyterorum & diaconorum, priuare à contractu & à communione legalis vxoris suæ, deponatur. Similiter & presbyter, & diaconus, qui religionis causa vxorem suam expellit, excommunicetur, si vero in hoc permanserit, deponatur.

Concilium Tridentinum Canone 5. de Matrim. Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam, à coniuge dissolui posse matrimonij vinculum, Anathema sit.

Ambrosius Dist. 26. Canone: Qui sine. Qui sine crimine vnus vxoris est vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi.

Matrimonium insolubile.

qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coquinati, sed prærogatiua exiuit sacerdotis. Ergo non mergendus neq; comburendus qui uxorem ducit legitimam, sed potius amandus & diligendus. Vide Gratianum Dist. 28. Canone. Si quis. Dist. 27. Can. Diaconus. Dist. 30. Can. Si quis virorum Dist. 31. Can. Ante.

Minister
matrimonij.

Concilium Carthag. 4. Can. 13. Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis vel Paranympis offerantur.

Bellarminus lib. 1. cap. 24. de Sacram. in genere. Et lib. 1. cap. 9. de extrema vnctione. Et lib. 1. cap. 6, 7, 8, 9. de Matrim. Concilium non ignorabat, ad Sacramenta Baptizmi & matrimonij, non requiri necessariò ordinationem.

Nullum enim est Sacramentum, quod non requirat essentialiter ministrum sacerdotum, excepto Baptizmo, ob summam eius necessitatem, & matrimonio, quia in contractum mutuo nubentium consistit. Propriè qui matrimonij sacramentum efficiunt, ipsi coniuges sunt. At inauditum est in Ecclesia Catholica, ut legitime contracta & consummata matrimonia, per ullam dispensationem soluantur, aut multiplicentur, etiam si absque ullo ministerio sacerdotum celebrata sint.

Diuorciū
Vide Mat.
5. 19.
1. Cor. 7.

Con. Floren. de Sacram. Causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus cōsensus, per verba de presenti expressus.

Ambrosius in caput 7. Corint. & hab. causa 32. Quæst. 7. Can. Vxor. Vxor à viro non discedat, nisi causa fornicationis, quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo. Et similiter vir non dimittat uxorem. Ideò non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.

Zacharias Papa apud Lombardum lib. 4. & Gratianum Causa 32. Quæst. 7. Concubisti cum forore vxoris tuæ, si fecisti neutram habeas, & vxor tua si nō fuerit conscia sceleris, & continere non vult, nubat in domino cui vult: Tu verò & adultera sine spe coniugij permaneatis.

Gregori⁹ apud Gratianum Cau. 32. Quæst. 7. Can. Quod.

Ille qui

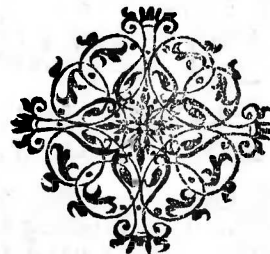
Ille qui à fornicatione mundus est, vir vel mulier, aliis copulari possunt.

Ibidem Can. Quædam cum fratre viri sui dormiuit, decretum est, ut adulteri nunquam coniugio copulentur. Illi verò, cuius vxor stuprata est licita coniugia, non negentur.

Conciliū Turone⁹. 2. Cano. 9. Episcopum, EPISCOPAM, NOTA. non habentem, nulla sequatur turba mulierum.

Hedio in Chron. Paschalis Episcopus Curie Rhetorum, in ipso Episcopatu habuit legitimam uxorem, cuius adeo ipsum, non puduit, ut voluerit nomen ipsius in principio quorundam diplomatum addi & exprimi, & quidem honesto titulo, quod esset ANTISTITA, seu EPISCOPA curienfis.

Concil. Antifiodor. Can. 21. Non licet presbytero cum PRESBYTERA, &c. Vide Auentinum lib. 5.

Z A P O W I E D Z.

Rzeczcie mi mili / Ktorzykolwiek na ten Akt zgromadziliście się / w imię Boże / niechaj wam to będzie wiadoma rzecz / iż dwie osobie wstan święty małżeński wstępują / N. y N. y żądała tego iednym sercem / aby przed oblicznością zgromadzenia waszego / w imię Boga oycy / Syna / y ducha świętego / mogli być złączeni w stan małżeński. Ponieważ nie maś żadney rzeczy takowej / Ktoraby mogła przekazać tę sprawę od Boga przeżyżaną: a dla tego po was tego żądała: Naprzód / abyście byli świadkami porzadnego / wzięcia / y nieporadnego ich złączenia w stan małżeński. Druga / abyście nad nimi wzywali chwalebnego imienia pańskiego / aby im Pan Bog błogosławił w tym stanie małżeńskim / aby im sam złączył miłością małżeńską / y ono mocą swoją przez wstugowanie nasze utwierdził / przeciw wszystkim siłom szatańskim. Co wszystko aby P. Bog sprawił / rzeczymy społecznie Amen. R. Amen. Z tym rzecze Minister: W imię Pańskie wy ktorzy macie wstąpić w stan małżeński / wystąpić. *A gdy wystąpią, wczyni do nich rzecze Minister.*

NAPOMINANIE DO NOWOZENIO W.

To naprzód macie wiedzieć / tak ty Panie młody / iako y ty Panno / że wam sam Pan Bog ślub dawał / nie cżłowiek żaden: bo Ktory żonę przeżyżzał / ten też on sam ślub dawał / y złącza. Co y sam Pan Chrystus twierdzić mowi: Co Bog złączył / cżłowiek niechaj nie rozłącza. Skąd się to pokazuje / że sam Pan Bog ślub dawał / nie Kąznodzieja. Ano y Raguel / oddawając córkę swoją Sarę / za żonę Tobiaszowi / mowił: Bog Abrahamow / Izaków / Jakóbów / niech będzie z wami / y on was sam niech złączy / na pełniwszy was błogosławieństwem świętym.

Druga: A to macie pamiętać / że wy sami sobie dawacie ślub: bo sami sobie przed nami slubujecie / y przysięgacie w stanie małżeńskim żyć / podług wolej Bożej: gdy / to pamiętać / że / zezwolenie społeczne dwu osób / wiaże stan małżeński / przy ktorym zezwoleniu zostawa ślub / a nie przy tym / Ktory tylko zezwolenia osób pyta.

Trzecia: A to macie wważać teraz / że osoba duchowna / to jest sluga boży / w tej sprawie nic innego nie jest / iedno sluga / y po stem Bożym / Ktory tylko waszego zezwolenia pyta / ono ludźiom oznajmuie / wam błogosławi / a imieniem Bożym widomie / ślub wasz utwierdza: dalej nic w tej sprawie od Boga przeżyżżanej nie wykonywa / bo jest tylko sluga Chrystusowym. Czym y święty Paweł mowi: Niech cżłowiek tak o nas rozumie / iako o slugach Chrystusowych / y o śafarzach tajemnic Bożych. A dla tego to mowie / abyście tego ślubu lekce nie poważali / abyście na potym nie mowili: Ktoż mi dawał ślub: A to nie cżłowiek / ale sam Pan Bog dawał ci ślub / na co ty sam zezwolił / y tegoś przysięga przez imię Boże potwierdził dobrowolnie.

NAVKA OBLUBIENCOWI.

Mat. 19.
v. 6.

Prouerb.
19. v. 14.

Ecclef. 25.
v. 1.

Nim przystąpimy do ślubu: To naprzód pamiętać / iż ci sam Pan Bog z ręki swojej dawał za żonę / te / Ktora podle ciebie stoi / sam ci ją naznaczył / y wżądał. Solomon mowi: Bogactwa bywają dawane od rodziców / ale żona matra od Boga. Wiedź / że / to / iż ci sam Pan Bog do tego stanu powoływa / y roztążnić / żebyś w nim żył / w cżłowiek / z tym twym towarzyszem podle ciebie stoja / cym / chęśli mieć błogosławieństwo ie. Mowi Syrach: Trzy są rzeczy w ktorych się Kochamy / Ktore się Panu Bogu y ludźiom podobają / zgoda braterska / miłość między krewnymi / a gdy mają żonę / zgodnie się między sobą zachodzą.

Do wywui.

Concilium
Florētini
Causa
affinitatis
matrimonij,
regulariter
est mutuo
consensus,
per verba
de praesenti
expressus.
Bellarmi-
ni. c. 8. de
Matrimo.
Ipsi contra-
hentes
sui contra-
ctus sunt cau-
sa. Ibidem
Quin se-
psi coniu-
ges ligent.

1 Augusti.
de verbis
dominifer.
46. & hab.
Caus. 32. Q.
6. Si ductu
ri estis vxo
res. serua
te vos vxo
rib. vestris
quales vul
tis eas in
uenire. & a
les & ipse
inueniant
vos. Quis
vivens est.
qui non ca
stam velit.
ducere vx
orē. & si
acceptus
est virgi
nem. quis
non inta
ctam desi
deret. inta
ctam qua
ris. & inta
ctus esto.
pura qua
ris. & purus
esto. Non
enim illa
potest. &
tu non po
tes. Aristo
teles Lib.
Oecono.
Si mulier
cognoue
rit. sibi in
stum & si
deleat viru
& ipsa eti
am iustit
fideliu cri

208.

FORMA

wywiata. Znay y to/że cie Pan Bog dawa za meza y paná/
zá głowa tey pántence. Páwł swiety mowi: Głowa nie/
wiásty iest maj. Co wszytko wvazrywšy/napominam cie z
vrzedu swoięgo. Naprzod: Abyś ty te žone swioie od Bo
gá dána/śánował/iáko siebie samęgo. Páwł s. mowi:
Mejowie śánuyćie žony wáśe/iáko ciáta wáśe. Druga:
Abyś sie przeciwko niey srogim / y okrutnym nie okázo
wał / ale żebyś cžásęm przebaczał niedostátku iey / iáśtá
wie z baczeniem žnosil/ folguiać iáko nacjyniu mdlemu/
ile w tych rzeczách/ktoreby nie były przeciwko Bogu/ a
ni przeciwko powinności małżeństiey. Páwł swiety mo
wi: Mejowie nie sroćcie sie przeciwko žonom wáśym.

Trzecia: Niey ia tej w wćięiwości: bo iest nie sluga/
nie podnośkiem / ale towarzyszem twoim. Piotr swiety
mowi: Mejowie niech máia w wćięiwości žony.

Czwarta: Przysięga cžystości małżeństiey/ abyś iey
trzymał: bo iesli ty chceś widzieć po niey to co iest wćięi
wego / zachowayże sie tej ty przeciwko niey / iáko należy
ná wćięiwęgo. Nie bez przyczyny mowi / Augustyn Do
ktor: Cnotliwey chceś/ bądźże sam cnotliwym. A to miew
zá náuka / abyś žone twoie rzadził w boiaźni bożey / oney
śwey woley nie dopuśczał/ oney pánował/ rośtázował/ nie
oná tobie. Do cžego cie prowadźi Syrach/ mowiać: Nie
daway sie w podculenie / aby nád toba gory nie wśiela.

Piąta: Niey teżo niey stáranie/bron ślavy iey/wćię
ćiwie ia choway/ żyw/opátruy według twęgo przemoje
nia: Bo iest ciáło twoie. iáko mowi sam Pan Bog: Be
da dwoie w iednym cielu.

Sjosta: A to pámietay / abyś nigdy žona twoia nie
gárdził/ y oney nie opuśczał/ ták cžásu śięzeliwego/ iáko
też y nieśięzeliwego/ choćby tej ná nie Pan Bog chorobe
dopuścił. Abowiem ni ocj sie wiecey Pan Bog nie gnie
wa/ iedno gdy máj zá láda przyczyna žona gárdzi/ y one o
puśeja. A mowi przez Maláchiasza Proroká. Nie bede

wiecey

1. Cor. 11.
v. 3.

Ephes. 5.
v. 25. 28.

Colof. 3.
v. 19.

Eccles. 4.
v. 35.

1. Pct. 3.
v. 7.

Eccles. 9.
v. 2.

Genes. 2.
v. 24.

Ephes. 5.
v. 19.

Mal. 2.
v. 14. 15.

Eccles. 7.
v. 21.

MALZENSTWA S.

209.

wiecey patrzat na ofiara twoie / abowiem žone twoie w
nienawiści máś.

Siodma: Náuczay tej te° towarzyszá wszytkiego
dobrego/ onęgo nie śmać/ w pośoiu z nim żyj/ á nie w kłó
pocie: á ieslić tej cžásęm do dobrego rádśi/ słuchay iey. Po
mni co nápiśat ieden medrzec: Ieslić žoná do dobrego rá
dźi/ posłuchać iey pod cžás nie záwádźi. Ano Abrahám/ y
Iábal/ žon w rzeczách wćięiwoch/ dobrych/ pożytecznych
słuchali.

Náostáteł: A to ieszcze Pan Bog kładzie ná cie/
abyś ty żywności nábywał w boiaźni bożey/ według twę
go powołania/ mowiać: W poćie cžolá twęgo bądźśi ná
bywał chleba. A iesli chceś abyć Pan Bog błogosławił
w pracy / y w stáraniiu twoim / wdźielayże w bogim y nie
dostátnym żywności. Tobiaś mowi: Cžyn iákmuzne z má
ietności twoich/ á nie chay nie bądźśe oko twę nie ochotne
gdy iákmuzne cžyniś. Nie odwracay oblicza twęgo od
cžłowieká w bogiego/ á oblicze Boże nie bądźśe odwróco
ne od ciebie. Te náuke dawšy młodemu Pánu, będzie pytał go o
te rzeczy.

PYTANIE OBLVBIENCA.

Pytam cie tedy iuż w imie Páńskie / iesliże ty chceś z
Dobrey woley / z dobrym rozmysłem/ wśiać zá žone te/
ktora podle siebie widziś. R. Chce w imie Páńskie.

Pytam cie ieszcze / iesli ty znaś ná wmyśle twoim/ żeś
sam Pan Bog te/ ktora podle siebie widziś dawa zá žone/
R. Znam z lásti Bożey. Náostáteł pytam cie y o to/
przed Bogiem / y przed tym zgromádeniem / iesliże ty o
biecwieś/ słubnieś/ przysięgaś/ Bogu/ y temu swemu mi
temu towarzyszowi/ wiáre/ cžystość / y wśeláka powin
ność małżeństa/ oddawáć/ y chowáć. R. Słubuię.

D d 2 NAV-

Cato
Vxorilin
guá, si fru
gi est. ser
re memeto
Gen. 21.
v. 12.
1. Reg. 25.
v. 37.

NAVKA OBLVBIE NIC Y.

To słyśała Panno / iako ten / ktory wedla ciebie stoi /
ktoregoć Bog za meją / y Panną / za głowę / y opiekuń-
cążę / y za towarzyśa dawa / obiecuie / y slubuje ztoba żyć
do śmierci / według rozkazania Bojzego / y za pomocą Bo-
żą to wszystko wykona. Tylko sie ty sama o to staray / aby z
ciebie nie była przyczyna do zlego : a nie bądź / gdy te rze-
czy bądź się zachowywała / ktore należa na twoy stan.

Naprzód : to należy tobie / y te powinność na cie
Pan Bog kładzie / abyś mejowi twemu / czystość małżeń-
stwa chorowała zároveň / przykładem Żuzanny Panny s.

Drużga : Abyś meją swego / ktoregoć Pan Bog dał / y
nád rodućce miłowała sercem prawdziwym. **N**owí duch
świety : Opuści człowieka rodućce / a przyłaczy sie do towa-
rzyśa swego.

Trzecia : Maś go czcić / y śanować iako przyiaciela
miego / nád ktorego nie maś po Panu Bogu bliższego / y
iżciwśego. Pomni na Sare Pannia swieta / ktora mia-
ła w wejćiwości meją swego Abrahámą / ktorego zwała
Panem swoim.

Czwarta : Bądź mu poddana / iako głowie / y Panu
swoiemu. bo wiedz je on tobie ma rozkazywać / panować /
nie ty mu : on toba ma rządzić / nie ty nim. To jest wola
Boża / ktory mówi : Wola twa będzie poddana mejowi
twemu / y on tobie panować będzie. A im cie będzie wie-
cey wazył / tym sie maś przed nim wiecey wniżać. A gdyby
cie kto nauczał / y do tego wiodł / abyś miała wystąpić z
posłuszeństwa / y z powinności swojej / nie słuchay w tym
na koniec ani rodućcow / ktore maś w tym opuścić / bądź
ty poddana mejowi. Co gdy wejyniś / znajdiesz káste v
Boga / miłość v meją / v ludźi dobrych sławę dobra.

Piąta : Gdy widziś meją frąsowliwego / y zagniewa-
nego przeciwko sobie / nie sprzećiway sie / ale w milczeniu

y w pokorze

Dan. 13.
v. 12.

Genes. 2.
v. 24.

1. Petr. 1.
v. 6.

Gen. 3. v.
16.

y w pokorze wszystko znos / chceśli wyść ktopotu / boś w
mocy iego. Solomon mówi : Skromna odpowiedź wśmie-
rza gniew / a słowa wściypliwe wzruszą popedliwość.

Sjośta : A to też v siebie wraj / a zároveň na pamięćci
miej / iż cie dawa Pan Bog mejowi twemu żona / towa-
rzyśem / przyiacielem / ráunkiem y ozdoba : ku pomocy /
nie ku zawadzie : ku weselu / nie ku zasmuceniu : ku ozdobie
nie ku zasmuceniu domu iego : ku rządzeniu / nie ku v-
padkowi : dla gospodarstwa / nie dla proznowania. **D**uch
świety mówi : Żona cnotliwa jest korona meją swego / ale
ktora go sromoci / jest vpadkiem y śmiercią iego. A prze-
toż jedna rzecz meją nie zasmucay / gospodarńa bądź / w
proznowaniu sie nie Kochay. **N**owí Syrach : Z proznowa-
nia nic dobrego nie przychodzi.

Nakoniec : A to miej na dobrym baczeniu / abyś me-
ją do wtrąty / na stroenie nie wyciągała / światu sie nie prze-
ciwiał. To twoy jest wbiór / mowi Paweł świety / y Piotr
świety / jebyś sie Kochała w cności / w nabożeństwie pra-
wdziwym / w pobożności / w skromności / dawać z siebie
dobry przykład mejowi / czeladce / y dśiakom / iesli ie p.
Bog da : a doznaś nád soba kásti Bożej. Solomon mówi :
Tiewiaśta ktora sie Boga boi / otrzyma chwale.

PYTANIE OBLVBIE NICE.

A Tak pytam też ciebie Panno / iesli ty dobrowolnie /
bez namowy / y przymuszenia iakiego / bierziesz za meją
tego / ktory podle ciebie stoi / ktory też ciebie za żonę swą
bierze. **R.** Biore.

A temu : Pytam cie / iesli ty to znaś w sercu swoim /
żeć sam Pan Bog dawa za meją / y towarzyśa / za Panną y
przyiaciela / tego / ktorego podle siebie widziś stojącego.
R. Znam.

Nakoniec : Pytam cie imieniem Bozym / iesli ty te

Do 3 mu swemu

1 Tertul.
lib. de Ve.
lā. Virgi.
Apolog. 6.
Chriſtoſt.
Hom. 9. in
Ep. 1. Tim.
ride Pome
riū Serm. 3.
poſt oſt. E.
pipha. Si.
cut aurum
excellit a
lia metalla
omnia, ſic
amor viri
ad uxorem
debet eſſe
excellenſi
per omnes
res tempo
rales, &
etiam ſuper
alios amo
res ſcilicet
conſangu
ineorum vel
parentum.
Itē. Annul
luſt circ
ularis &
rotundus,
quo deſi
gnatur,
quod amor
iſte debet
eſſe inter
minabilis,
ſicut figu
ra circula
ris caret
termino.

212.

FORMA

mu ſwemu mejowi ſlubujeſi / obiecuieſi / wiare / czyſtoſć
małżeńſtwa ſwietego / y przećiwo ko niemu tak ſie zachow
wać / iako Bog roſtazuje. R. Slubujecie y czynić to obie
cuie za pomoco Boża.

Zdym rzece Miniſter. To wſytko / co tu ſobie ſlu
buiecie / niechay badſie Bogu iawnoi / y wam ſamym / cack
je y temu wſytkiemu zgromadzeniu. A tak ku zapieczęto
waniu tego ſlubu / y przyſiagi iawnie wczynioney / daycie
ſobie Pierſzcienie / Abo Wieniec. A wſy / wſy od nich
Pierſzcienie rzece: Ten obyczaj zachował ſie zdawni /
iż ſobie oſoby / przy ſlubie dawały Pierſzcienie / na znak
przyſięgi / y na pamiatke towarzystwa nie roztargnio
nego. A dawając Pierſzcienie młodemu Pannu rzece: We
ſmii N. 1. znak czyſtoſci / y miłoſci małżeńſkiej / do śmierci
nie rozzerwanej / od żony ſwey. A do Panny. We
ſmii N. y ty wpminek małżeńſkiej przyſięgi od meja ſwo
iego. Zdym rzece: Daycież iuż ſobie rece zobo
polnie w imie Boże.

A gdy ſobie dają rece, rzece Miniſter: Wierzący /
pytam was / temu / że to moie wſługowanie ieſt prawdzi
we według ſłowa Bożego: R. Wierzimy. Rzece
Miniſter: Ponieważ tak wierzyć / o czym was y wpe
wniam / abowiem ta nauka / ktorey wczymy / zgodna ieſt
we wſytkim z nauka Proroctwa y Apoſtołſka / ktora ieſt
opisana y ograniczona w Bibliey ſwietey. A przetoż wi
mia Boże mowieć za mna. A naprzod ty:

PRZYSIEGA.

Z N. biore ciebie N. za iedyne / a właſna małżonkę
ſwa / od Boga dana / y tobie ſie tej oddawam / za iedy
nego / a właſnego małżonka twego: y ſlubować przed Bo
giem / y przed tymi wſytkimi ludźmi / czyſtoſć małżeńſka:
obiecuie cie ſhanować / bronić / chować / cześcić / żywić: przy

rzekamci

† Auguſt. de Bap. lib. 1. cap. 1. Quis neſciat S. ſcripturā Canonica, tam veteris quā noui
Teſtamenti, certis ſuis terminis contineri. Hieron. in cap. 5. Gal. Spiritus S. doctrina eſt, quę
canonicis libris eſt prodita, cōtra quam, ſi quid ſtatuant Concilia, neſci duco.

Tob. 7.
v. 15.

2. Tim. 3.
v. 16. 17.
2. Petr. 1.
v. 21.

Rom. 7.
v. 2.

MALZENSTWA S.

213.

rzekamci ſłowem dobrym / iż ciebie opuſzcza / czaſu ſie ſieſli
wego y nieſieſliwego / ani w chorobie / ani w żadney
przygodzie: przyſiegamci to / poſci iedno bede żyw / nigdy
nad cie inſzey żony ani oſoby nie znąc. Co wſytko biore na
duſze ſwa / y na ſumnienie moie. A ieſlibymci tego nie wy
pełnił / niech mie Pan Bog karze ſrogo / na ciełe moim / y
na duſzy wiecznie / ale wſam Pannu Bogu / że on ſam mnie
bedzie pomagał / abym temu doſyć wczynił / co ia teraz to
bie ſlubuję y obiecuie. Czego wſytkiego niech mi bedſie
pomocnikiem / ſwiadkiem / Pan Bog w Troycy iedyne / ty
ſama / y to zgromadzenie.

Zdym do Panny rzece: Mówie tej ty Panno głosem.

Z N. biore ciebie N. za ſwego właſnego / y iedyne
Boga danego / meją / Panną / głowę / y towarzystwa
wiednego / tobie ſie tej oddawam za właſna / a iedyne mał
żonkę twoją: y ſlubować przed Bogiem / y przed tym zgro
madzeniem czyſtoſć małżeńſka: ſlubuję cie ſhanować / w
pocićwiłoſci mieć / tobie poſlušna być we wſytkim / ile w
tych rzeczach / ktore ſa według roſkazania Bożego: przy
ſiegam nad cie inſzego nie znąc / ciebie nie opuſzczając / cza
ſu ſieſliwego y nieſieſliwego aż do śmierci. Co wſytko
poſpolu z toba biore / na duſze ſwoje / y na ſumnienie
ſwoie. A ieſlibymci miał te przyſięgi złamać / niech mie
Pan Bog karze na ciełe y na duſzy: aleć ia mam nadſieci
w Bogu moim / iż temu doſyć wczynie za iego ſwietym w
ſpomozieniem. A tego wczynionego ſlubu niech mi bedſie
to zgromadzenie ſwiadkiem / a Pan Bog w Troycy iedy
ny pomocnikiem. Rzece Miniſter: Na co wſyſcy rzece
my Amen.

A trzymając rece ich Miniſter, rzece:

V T W I E R D Z E N I E.

Stuła tu nie wiązemy / ani wtwierdzamy tego ſlu
bu / ktora

Takowa
przyſięga
baczne y
pobożne
niech nie
obraża:
bo ieſt tu
przeſtro
żenie y pa
miatka po
ſhanowa
nia od ſe
go káżde
Ano y lob
kap. 11. &
r. y da
wid pſał
110. & 2.
tak ſie
przeſtlin
liwaſnie
ieſt iſteby
nádwoło
bożo wy
ſpowa
li.

bu / Która mi należy do tego Aktu świętego / Która jest od ludzi wynaleziona. Ale wiążemy / wtwierdzamy ten stan w imię Boga / oycą / y syną / y ducha świętego / mówiąc one słowa: Co Bóg związał / człowiek niech nie rozwiąże : Na co wszyscy rzeczymy Amen.

B L O G O S Ł A W I E N S T W O .

Błogosław on czas rodziców błogosławił nowym małżonkom / tak y ia będąc sługa Chrystusowym / wam imieniem Bożym błogosławię. Bóg Abrahámow / Izáákow / Jakóbow / Bóg ojców naszych / Który was wezwał / do tego małżeństwa świętego / ten sam niechay was złączy w jedno ciało zwiastą ducha świętego : niechay z wami będzie za wase / niechay nad wami rozmnoży błogosławieństwo swoje niebieskie : niechay was tym wszystkim obdarzy co by było z chwały jego / y z pociecha wasza / y rodziców waszych : Co wszystko aby nad wami Bóg wykonał / rzeczymy wszyscy / Amen day to Boże.

E V A N G E L I V M .

Wzności / a trwałości małżeństwa świętego / z opisaniami Mattheusza świętego posłuchajmy / a te słowa opisał w Kąpitule 19.

Rzyskli do Pana Jezusa Faryzeuszowie / Ksac go / y mówiąc niemu : Godzili się człowiekowi opuścić żonę dla jakżdey przyczyny : A on odpowiedziałwszy rzekł im : Nie czytaliście iż stworzył od początku męczyznie y niewiasty / czynił ie : A rzekł : Przeto opuści człowiek oycą y matkę / y będzie przylączon ku żenie swey / a którzy

dwá

Mat. 19
v. 6.

Gen. 24.
v. 60.
Tob. 7.
v. 15.

dwá byli / stána sie iednym ciałem. A tak iż nie sa dwá / ale iedno ciało. Cotedy Bóg złączył / człowiek niechay nie rozłącza. Rzekli mu : Przeczże tedy Moyses rozstzał dawac list rozwodny / y opuścić ia : A on rzekł im : Moyses przez zátwardziłość serca waszego / dopuścił wam opuścić żony wasze / a od początku nie było tak. A ia powiedam wam : Iż ktobykolwiek opuścił żonę swoję / oprocz dla nieczystości / a inżaby poiał / cudzoloży. A ktobykolwiek też opuścił poiał / cudzoloży.

Z tych słow łatwo zrozumieć możecie / iáko iest mocne / y nierozstárgnione małżeństwo od Boga postanowione / Ktore tylko śmierć / abo za iákim mierzodem / bywa rozłączone. A przetoż wspominał wasz wrzéd swego / nie dawaycie sobie / z obu stron / do rozłączenia przyczyny żadney : ale owszem stáraycie się / aby przysięgá małżeńska między wami cále y zupełnie trwała / ieden drugiego nie zdradziáć / ani osuływáć / ani opuścić. Ktore słowá Chrystusa pana wżáciac Paweł święty mówi : Tym którzy sa w małżeństwie / oznáymuie / nie ia / ale Pan : Iżby żoná od meża swego nie odstępowała : A iesliby odstąpił / niechay za meżem nie chodzi / abo sie z meżem niech potedna : a maj żony swey niech nie opuśća. Co sam Pan Bóg niechay sprawuie w was.

1. Cor. 7.
v. 10. 11.

M O D L I T W A .

Jakub święty / namilśy Krześciane / nápomina nas / aby chmy się ieden za drugiego modlili Panu Bogu : mówiac : Módlcie się ieden za drugiego : A tak wpadłsyná Eoláná / modlmy się spótem Panu Bogu za tymi ludźmi / aby im Pan Bóg błogosławił / tymi słowy :

Iaco. 5.
v. 16.

Ł e Wszechmogacy

Wsiechmogacy a wiecznie miłosierny Boże/oycie Pa-
 na naszego Jezusa Chrystusa / ty Panie niebá y zie-
 mie/ktory nam małżeństwo rozmaicie zálecasz / á cudzo-
 łóstwo/y wśeláti nierząd gániś/y Karzesz/ná cieie y ná du-
 chy:ktoryś błogosławił naszym onym oycom/ktorzy w tym
 stanie żyli : ktoryś obiecał błogosławić tym wśytkim/
 ktorzy w tym stanie żywiś wedlug wolej twoiey. A prze-
 toż ciebie nabożnie prosimy/ćiebie samego wzywamy/ do
 ciebie sercem/y wśty wołamy/złacźże te lúdzi w imie two-
 ie święte : rzadźże te duchem twoim chwalebny w tym
 ich towarzystwie/uczyn serce y ciało ich iedno:rácźże im
 tej błogosławić błogosławienstwem z gory twej świe-
 tey: wycź im łáski twej / aby w tym stanie podlug wolej
 twej świętey żyli/ pobożnie y uczciwie ná świecie sie rza-
 dźili: iáko niekiedy Tobiaś z żona swa/ Suzánna z me-
 soim/ y inśy pobożni lúdie. Sprawźże to w nich miły
 Panie/aby zawiśe/á z do stárości/ ná świecie łáski twoiey
 doznawali/aby mogli ogladáć/syn synow swoich spóćie-
 cha. A iesli ich bádźżeś chciał mieć pod krzyżem / day to
 Boże náš / aby to wśytko ćierpliwie znóśli/á zá wdzie-
 czne przyjmowali : á iesli iest wola twoia / zás ich iáko
 Pan póćieś/á z frásunkow y z chorob wyswobodź. Roz-
 mnoż ich tej miły Panie / aby doználi rzecza sama / iest ty
 iest Bogiem ich: ziednáyże im łáskę y miłość naprzód v i-
 mienia twego świętego/potym w wśytkich lúdzi. Uczyn-
 źże to wśytko Boże święty/Boże chwalebny/w imie twee-
 go miłego syná Jezusa Chrystusa / ktorego imieniem cie-
 bie wzywamy/ tobie sie samemu modlimy/ ktory nas sie
 tobie ták modlić náuczył. Oycze náš ktoryś iest w niebie-
 ściech. Świeć sie imie twoie. Przydź królestwo twoie.
 Bádź wola twoia/ iáko w niebie ták y ná ziemi. Chlebá
 nášego powszedniego day nam dźisía. A odpusć nam ná-
 sie winy/iáko y my odpusćjamy naszym winowáycóm. A
 nie w wodź nas ná pokúśenie/ale nas zbaw ode złego. A-

bowiem

bowiem twoie iest królestwo / y moc/ y chwálá ná wieki
 wieków. Amen. *z śpiewa.*

P S A L M. CXXVIII.

Beati omnes qui timēt Dominū, qui ambulant, &c.

Nota iáko Vitam quæ faciunt beatiorē.

Wzwoť ten miet bádźżeś błogosławiony/ Tá tey dro-
 dze światá wśelćiey godźiny.
 Który zna wiecznego Pána swóiego/ A boi sie iego z sercá
 práwego.
 Przytym rozkazania bádźżeś strzeżl iego/ Nie májac su-
 mnienia ná tãrgnionego.
 Bádźżeś tej pojywał swoich rák prace/ A ták bádźżeś sly-
 nał v Bogá w łáscie.
 Bádźże w domu żoná obśitowálá/ Jáko winny kórzeni o-
 woc dawálá.
 Synowie cnotliwi do stoku sieba/ Drzewu oliwnemu po-
 dobni beda.
 Táť weźmie żywiacy w małżeńskim stanie / Kromia po-
 chyby w błogosławienie.
 Tákiemu tájdemu / Boże wśechnocny / Wtáżuy łáská
 swa/ we dnie y w nocy.
 Boże ktory miejsce obrátes sobie W Jeruzáleń miesćie/
 y ná Syonie.
 Day temu ogladáć ściesliwé Wnuki: A smutku nie po-
 znáć áże ná wieki.
 Połoy Izráelá dayże tej wódsić/ Aby twoia chwálá mo-
 glá miejsce mieć.
 Day to wśytko Panie ná miłości wśy / Przez swe światé
 imie ná nas wycźjawszy. Amen.

E c 2 N A V.

NAVKA Z PRZESTROGA.

Laski in
Forma
Fol. 573.

NA tydzień ma być zapowiedziane małżeństwo. A ie-
sliby kto bez zapowiedzi na ślub przyszedł / tedy ie-
dnak Minister nie ma mu dawać ślubu / ażby mieli pe-
wne świadectwo od tego pod którego są zwierchności /
albo od osób pewnych.

Jeśli by się trąfiło ślub odprawować w Kościele ra-
no / tedy tak ma być odprawowan: 1. Po kazaniu za-
śpiewaia Pieśń o duchu świętym / te: Święty duchu ra-
cuj się zawiatać nam / zc. 11. Przystąpi Minister do Al-
taru. 111. Po ślubie zaśpiewaia ta Pieśń: Żywot ten
mieć będziesz błogosławiony / zc. 1111. Jeśli by widział
potrzebę Minister / może uczynić kazanie w Kościele o
Małżeństwie.

Jeśli by się trąfiło ślub dawać w domu / tedy go tym
sposobem odprawi. 1. Rzecze Minister: Bogu Ojczy
Synowi / y Duchowi świętemu / Bogu w Trojcy tedy
nemu / niechay będzie wieczna chwala teraz / y na wieki
wieczne / R. Amen. 11. Jesiny się na to miejsce zgro-
madzili / aby chmy byli świadkami dwu osob złączenia w
stan małżeński / do czego nim przystapimy / w przed daymy
chwala Duchowi świętemu Bogu prawdziwemu / pro-
śac go / aby nam w te teraznięsze sprawy błogosławić / y
te nowe małżonki poświęcić raczył. *zaspiewaia:* Swie-
ty duchu racuj się zawiatać nam / zc. 111. Po śpiewaniu
uczyni kazanie o Małżeństwie świętym nad godzine nic
wiecey. 1111. Do Altaru przystąpi. V. Po ślubie za-
śpiewaia ta pieśń: Wszyscy są błogosławieni / zc. VI. Po
obiedzie ludźie Arześcińscy maia się strzedz pijaństw /
tańców: bo te rzeczy nie należa ludzjom Arześcińskim /
potępienie wieczne za soba wiada / iako te pisma święte
świadcza / Exod. 32. v. 6. Job. 21. v. 12. Esa. 5. v. 11. Mar. 6. v. 21.

I. Cor. 6.

1. Cor. 6. v. 9. Ale siemaia bawie rozmowami o Panu Bo-
gu / Piosneczkę śpiewaia te: Bog wiecny a wszechmo-
cny Pan / zc. Bog gdy niebo / ziemię stworzył / zc. Ży-
wot ten mieć będziesz błogosławiony / zc. Wszyscy są bło-
gostawieni / zc. Takci święci Pátryarchowie odpráwo-
wali ten Alt święty. O czym czytamy Gen. 24. v. 54. Tob. 7.
v. 17. 1. Cor. 10. v. 31. VII. Włojnicy miasto owych cere-
moniy świętych / niech się Panu Bogu Minister modli
z nowemi małżonkami / tymi słowy przykładem Tobia
słowym:

MODLITWA.

Tob. 8. v.
4.

Boże Ojczy nasz / Boże ojców naszych / Abrahám /
Izaak / Jakób / Ojczy Pana naszego Jezusa Chri-
stusa / ciebie chwala / niebo / ziemiá / morze / Anieli / ludzcie / y
wszystko stworzenie / bo ty iest chwalebny y błogosławio-
ny na wieki. Tyś stworzył Adama / y dales mu Ewę za
małżonkę ku podpomoczeniu y ratunkowi: tyś panie nas sam
w ten stan małżeński złączył: potornie cie prosimy / wey-
słuchaj nas / day nam znaíomość imienia twego świę-
tego / za czym nam wszystko inšie rzeczy łatwie przyda: sło-
wa twego świętego / y łaski twoiey świętey od nas nie o-
deymy: oblicza oycowskiego nie odwracay: raki się odro-
bli wey nie sturczay: frásunki / kłopoty / w poćiechu obra-
cay: praca nasze błogosław: te troche ktoramamy rozmna-
żay: łaskę w siebie / y w ludźi pobeżnych / nam sprawuy: od
złego odwodź: myśli / słowa / uczynki tobie przeciwne /
nam škodliwe / Kościół zgarbáiace / od nas oddalay.
Day je nam też dobre zdrowie / zgodę / miłość / pokoy w tym
małżeństwie: potomstwo day oglądać takowe / ktoreby
było z chwala twoia / z poćiecha naszą: Spraw je też to
moy miły P. abyśmy z soba społem mogli się starzec w bło-

K e 3 góstawieństwie

gostawienstwie twoim: uczynje to Oycze nasz/ dla milego
syna twego Jezusa Chrystusa/ ktoroego imieniem ciebie
wzywamy/ tobie sie modlimy: Oycze nasz ktorys jest/ zc.
Zaspiewdz: Bogu Oycu/ zc.

Matzenstwa do czasu zadnego nie przywieziemy/
ani czasu malzenstwa zamierzamy/ obyczaje n Papie-
skim/ ktorzy malzenstwa nie chca odprawowac/ ani slu-
bow dawac czasow pewnych/ azby dobrze zaplacono: a
malo to z wstawy Concilium Partikularnego Illerdenstie-
go/ ktore taki Dekret uczynilo Can. 14. Non oportet à Lxx.
vsque in octavam Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festi-
uitatem sancti Iohannis Baptiste, & ab aduentu domini,
vsque post Epiphaniam, nuptias celebrare. Quod si factum
fuerit, separentur. Ktore Kanonu trzymajasię Rzymianie:
Ale tak/ ię przecie dadza slub y wte czasy zakazane/ gdy im
to dobrze zaplacici: za czym dla wsiatku Kanony sive prze-
stepia/ chocie w poczet Dekretow polozyli. A iesli onym
wolno przestapic wstawy ludzkie: A my czemu nie mamy
odrzuć tego Kanonu/ ktory jest uczyniony na Synodzie
Partikularnym Illerdenstkim/ gdzie bylo tylko osem Bi-
stupow. Te czasy w ktore to zakazuia slubu dawac sa w-
stawione nie od Apostolow/ ale od ludzi. Septuagesyme
ktodz postanowil: Ludzie. Ktorzy: Papiez Innocentius,
pise Durandus. Quinquagesime ktodz postanowil: Lu-
dzie. Papiez Thelesphorus, pise Gratianus. Quadragesi-
me ktodz postanowil: Ludzie niektorzy priuata autoritate
ex quadam simplicitate, iako pise Irenæus. Toz rozumiec
mojemy o Adwencie/ ię go ludzie postanowili/ iako pise
Ambrosius. A temu/ rzeczam uczciwym/ swietym/ od Bo-
ga postanowionym/ nie mamy czasu prescribowac. A ię
stan malzenski jest rzecza uczciwa/ swieta/ od Boga po-
stanowiona/ iako mowi swiety Pawel Heb. 13. v. 4. A ias-
koj mamy mu czas prescribowac/ zamierzac: Jakoz go
nie mamy zawse odprawowac: Tlad to: Sakramentow

mamy

4.

Quest. 4.

Ratio. di-
uino. lib.
6. cap. 24

Apud Eu-
seb. lib. 5.
cap. 24.

Distinct.
4. Ca. Sta-
tuimus.

Libro in
Lucam.

mamy zawse wywac. A ię Rzymianie zowia malzenstwo
Sakramentem takim/ iakim jest Arzest y Wieczerza pan-
sta: tedyc malzenstwo niema byc do czasow pewnych przy-
wiazane. Ktorego iesli by sie nie godzilo odprawowac za-
wse: tedy by za tym slo/ ię by sie nie godzilo zawse krztu y
wieczerzy panskietey wywac. A wsaokoz czasu prawdziwe-
go postu Arzescianstiego/ slubow nie dawacia Ministero-
wie Chrystusowi: Albowiem w ten czas ludzie Arzescian-
scy/ na nabozenstwo oddawacia sie/ panu Bogu sie modla/
z grzechow sie winnemi dawacia panu Bogu. Joel mowi:
Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.
Pawel swiety mowi: Nolite fraudare inuicem, nisi forte
ex consensu ad tempus ut vacetis ieiunio & orationi.
Jesli w kazaniu nauka bedzie o powinnosciach mal-
zenskich/ tedy moje Minister zaraz przystapic do pyta-
nia/ mowiac: Slyseliscie nauke o zacnosci/ o przycy-
nach/ o powinnosciach malzenstwa swietego. A tak py-
tam was: A naprzod ciebie pytam/ Jesli sie chcesz/ zc. Py-
tam te ciebie/ Jesli sie ty dobrowolnie/ zc.

Joel. 2. v.

16.

1. Cor. 7.

v. 5.

5.

6.

Exo. 20.

v. 12.

Eph. 6.

v. 1.

Gen. 24.

v. 67.

Gen. 28.

v. 1.

Bez dozwolenia rodzicow/ abo opiekunow/ iesli nie-
masz rodzicow/ Minister nie ma dawac slubu: gdyz bez
woli rodzicow Panna za maza/ Modzieniec zenic sie nie
ma. Broni tego prawo Boze. Pan Bog mowi. Honora pa-
trem tuum, & matrem tuam, ut sis longeuus super terram. A
Pawel swiety doklada: Filij obedite parentibus uestris in
Domino. Jesli maia byc rodzicy czejeni/ y iesli im nalezy
poslusienstwo: tedyc dziatki w stan malzenski/ z wola ro-
dzicow maia wstepowac. Ucja nas tego przyklady swie-
te/ abyśmy nie bez woley rodzicow nie czynili. Abraham
Zaakowi/ Manue Samsonowi/ jon sukali. Chamar oys-
cu swemu Dawidowi to prawo przyznawala/ mowiac:
Si me perieris à Patre minime tibi negabit. Zaaak te za jo-
ne wzial/ ktoramu dal oćiec. Jakob nie brat sobie jonys
corek Palestinstich/ ię mu Oćiec zakazal. Ucja nas tego

Gen. 24.

v. 4.

Iud. 14.

v. 2, 3, 4.

2. Reg. 13.

v. 13.

prawa

In ff. De
statu ho-
minum.

L. Paulus
in C. De
Nuptijs
L. Si.

Epist. 1.
ad Episc.
African.

prawa Cesarstwie/ Cesarz Iustinianus mowi: Si filius vxorē duxerit inuitis parentibus, filius qui nascitur ex illis nuptijs, non erit legitimus. Toż y indziej tenże Iustinianus mowi.

Wcześnie nas tego dawne Concilia, iako Concilium Tholerań 3. Wcześnie nas tego y Dekreta/ktore tych małżeństw/ktore sie dŹięcia bez wolej rodziców/nie mają za małżeństwo/ale za nierząd y wŹeteczeństwo. Z ktorych ieden Dekret Przypomnie. Euaristus Papięz mowi: Quale debet esse legitimum coniugium fidelium: vt à Patribus, & Apostolis eorumq; successoribus traditum inuenimus. Non fit coniugium, nisi ab his, qui super ipsam Źœminam dominationem videntur habere. Vxor petatur, & à parentibus propinquierib. sponsetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cum precibus & orationibus à sacerdote benedicatur, & paronymiis (vt consuetudo docet) custodiat, & consocietur, & bi-duo & triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bona soboles generetur, & domino in actibus suis placeant. Aliter verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel concubernia, vel stupra, vel fornicationes, potius quàm legitima coniugia esse non dubitare, &c. Toż mowi Leo Papięz Cau. 30. Quęst. 5. Cano. Qualis. Toż mowi Nicolaus Papięz Cau. 30. Quęst. 5. Cano. Nostrates. Toż mowi Gregorius Cau. 36. Quęst. 2. Can. Apud. Toż mowi Symmachus Cau. 36. Quęst. 2. Raptores. Hieronimus Cau. 32. Quęst. 2. Tria. Concil. Calced. Cau. 36. Quęst. 2. Eos. Concil. Parisien. Cau. 36. Quęst. 2. Nullus. O tym kto chce niech cżyta/ Canon. Non omnis. Cau. 32. Quę. 2. Canon. Honoratur. Cau. 32. Quęst. 2. Et Canon. De raptoribus, Cau. 36. Quęst. 1. NaoŹtatek: Pogańi bez wolej rodziców w małżeństwo wŹstepować niechcieli. Jeden powiedŹiał: Non ducam eā, si vel Venere formosior, vel Pallade sapientior est, quia hæc cura ad Patrem meum pertinet, vt coniugem mihi iungat.

PiŹe tej Euripides, gdy Orestes mowił Hermionie aby zań Źlę/powiedŹiała mu: Non est meum de eare iudicare, sed ad Patris arbitrium hoc pertinet. Wcześnie nas tego

Cano. 1c.
Causa 32.
Quęst. 2.
Can. Hoc
sanctum.

práwo

práwo przyrodzone y pospolite/ o ktorym tak cżytemy: Si filij familiarum sunt, consensum habeant parentum, quorū in potestate sunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio suadet, in tantum, vt consensus parentum pręcedere debeat. Ale co przypominam te Źwiadectwa: gdy Pan Bog te moc/zwierzchnoŹć/ powinnoŹć/ właŹnoŹć/ ná rodŹice wlożył/aby oni cõrkõm mejow/synom jon Źukali/á dŹiat. Ei aby bez wolej rodziców w małżeństwo nie wchodŹili. O cżym sam Pan Bog takte práwo wczynił/ Exod. 34. y 16. Deut. 7. y 3. Ier. 29. y 6. 1. Cor. 7. y 38. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo. Mõga rodŹicy tym Źlęfować iako dco. O cżym te piŹnã cży-
tay. Exod. 22. v. 16. 17. Num. 30. y 4. 5. 6. A wŹlãkõj gwał-
tu nie mają cżynić rodŹicy dŹiatkõm: ale tej y ich wolej/ wmyŹl: Móia sie pytać/ wedlug onych Źlow ktore mowił BaŹuel: Vocemus puellam, & quæramus illius voluntatem; cumq; vocata venisset, sciscirati sunt, vis ire cum homine isto. Quæ ait: Vadam? A tak tu wpada bład PapięŹi / ktoryz zniwazył wŹy práwo Boże/ práwo przyrodzone / práwo pospolite/nakõniec y Dekreta Papięzow Źwoich/ wcześnie piŹa / non requiri ad essentiam matrimonij consensum parentum. O cżym kto chce niech cżyta Bellarminá/ Lib. 1. cap. 19. 20. de Matr.

Krewnym/powinowátym/ bliŹim/Źlubu nie ma dawać Minister: Bo cżego Bog zaŹazał/Leuit. 18. 20. W tym v nas prawdŹiwych KrzeŹciãnow / Dispensatã za-
dã/ nie dŹiæ. Ktorem krewnym/ powinowátym/ Źlubu nie godŹi sie dawać / niech sobie kãżdy cżyta Źlowo Boże/ Leuit. 18. 20. Práwo CesarŹkie in Codice Theodosia. Dokto-
ry/ AuguŹtina/ lib. 15. cap. 16. de Ciuit. Dei. AmbroŹego Epi. 66. Decreta Cau. 35. Quęst. 2. 3. Et Decret. Grego. lib. 4. Ti-
tul. 13. Hieronymus lib. 2. con. Iouin. Polydorus lib. 1. cap. 4. de Inuent. Medos, Indos, &c. Coniugia cum matribus, foro-
ribus, filiabus, nepribus, &c. Vide Petrum Martyrem in lo-

Ff cis Comm.

Iustina-
nus in In-
stitut.
Tit. 10.
Luc. 1. 2.
C. de Nu-
ptijs.

Ethnicus
apud Po-
etam Gra-
cum.

cis Comm. cap. 10. Lutherum in libro de Captiuitate Baby-
lonica cap. de Matrim. Wicklephum in 4. lib. Trialog. cap. 20.
Bucerum in Comment. cap. 19. Matth. Melanchtonem in Lo-
cis Commu. Titulo de Coniug. Chemnitium in Examine
Conc. Trident. Titulo de Matrim. Brencium in Confessione
Witenber. cap. de Coniug. Caluinum lib. 4. cap. 19. Sect. ult.
Bezam lib. de Repudijs & Diuortijs. Petrum Martyrem in
Locis Commu. cap. 10. claf. 2. Ci meżowie wjeżeni o tym sye
roko piśa / przywodząc prawo Boże / prawo Cesarstie /
zdanie Doktorow dawnych / gdsie tam pieniążna / nieżbo-
żna / brzydka Dispensatia Papiesta vpada. Abowiem oni
według dumy swey / po Poganiſtu / dopuſzczają poiać / brá-
tu rodzonemu stryiecznemu / ſioſtre rodzona stryieczna:
wolno tam wſiać żá żone brácu / żmártego bráta żone: wol-
no tam poiać córkę rodzona: wolno tam poiać rodzona
ſioſtrę / a to wſytko żá Dispensatia Papiesta. Angielſkież
mu Krolowi Henrykowi viij. dopuſcił Papięz poiać jo-
ne brátnia. Ferdinandus Krol Neapolitański miał żá ſo-
ba córkę. Martinus v. Papa Dekret wczynił / iż żá rozgrze-
ſzeniem Papiestim moje ſioſtre rodzona bráć rodzony po-
iać. O tey Dispensaciey kto chce niech czyta Caieranum
ſecunda ſecunda. Thomę Quaſt. 154. Artic. 9. Et, Magiſtrum
Sententiarum 4. Senten. Diſt. 34. Bellarminum lib. 1. de Ma-
trim. cap. 25. 26. 27. Pogani niektorzy takowych ſproſnych
małżeńſtw nie dopuſzczali. Plato 5. de Legib. Vide Petrum
Martyrem.

W nocy y po piśaniu Miniſter ſlubu nie ma dawać:
abowiem ten Alt. 6. cũ ſumma deuotione ac deliberatione
ma być odprawowan.

Ci ktorzy w ſtan małżeńſti wſtepuia / niech beda w-
piſowani w Regeſtr. Ten obyczaj zachowuie ſie w Ko-
ſcielech zamorſkich / o ktorym piſe Laſti: Inſtituuntur pro-
tinus ternę coniugendi eius matrimonii denunciations pu-

blicz &

10.

blicz, & nomina contrahentium Cathalogo eorum qui in no-
ſtra coniunguntur Eccleſia adſcribuntur.

Miniſter nowym małżonkom ma błogoſławić / przy-
kładem Pátryarchow ſwíetych / ktorzy nowym małżon-
kom błogoſławili / iáko czytamy Gen. 24. y 60. Tob. 7. y 15.
Tob. 10. y 10. Przykładem ſtárego Koſciola / w ktorzym no-
wym małżonkom Miniſtrowie błogoſławili / iáko czyta-
my in Concil. Carthag. 4. Can. 13. W Ambrożego Epist. 70.
ad Vigilium. A tak tu nie máia mieyſcá one ſłowá Bellarminowe:
Sacerdotis benedictionem non eſſe de eſſentia
matrimonij: Clandestina matrimonia eſſe vera ſacramenta,
etiam ſi nullus adſit Miniſter Eccleſiaſticus. Nie pomniał
co napisał Kap. 6. Et quanquam requiritur ex decreto Eccle-
ſiæ miniſter Eccleſiaſticus, qui conſenſum coniugium exqui-
rat, & eundem approbet, & declaret, & benedictione ſacer-
dotali confirmet. Zgodny Bellármín / moje o nim rzec:
Conueniet nulli, qui ſecum diſſidet ipſe. Nie tylko takó-
wym Miniſter ma błogoſławić ktorzy pierwſzy raz / ale
y owym ktorzy drugi razy trzeci y czwarty / ić / w ſtan
małżeńſti wſtepuia. Abowiem Páwel ſwíety dopuſzcza
takowych małżeńſtw / Kzym. 7. v. 2. 3. 1. Kor. 7. v. 39.
1. Tym. 5. v. 14. Mamy takowego małżeńſtwá przykład
w Abrahámie / ktorému gdy w marta Sará / poiał ſobie E-
tara / Gen. 25. y 1. W ſtárym Koſciele / gdsie Digamos na
wzrad Miniſtrówſti przyimowano / tak w Izraelſtim / o
czym piſe Auguſtinus lib. de Bono coniugi. cap. 18. iáko w
Krzeſciánſtim: o czym piſe Tertullianus lib. 1. ad vxorem.
Et lib. de Monogam. Hieronymus Epist. ad Oceanum. Au-
guſtinus mowi: Quia aegritudini ſemper conſulendum eſt,
propterea ſi contingerit primo priuari coniugio, ſi uoluerit ſe-
cundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum ha-
bebit, ſi eas caſtę ſeruauerit. Tenże: Quod, ſi dormierit
vir eius, non dicit primus vel ſecundus, vel quartus, nec nobis
diffiniendum eſt, quod diffinit Apoſtolus: vnde nec vllas de-

F f 2 beo damnare

Onuphri-
us in vita
3. Pauli.

Laſki in
Forma fo-

573.

Bel. lib. 1.
cap. 7. y
cap. 9. de
Matrim.

De Fide
ad Petri.

beo damnare nuptias, nec eis verecundiam inferre numero-
sitatis. A Hieronim mowi: Non damno bigamos, imo
nec trigamos, & si dici potest octogamos. A tak tu nie maia
mieysca Montanista, Nouaciani, y niektorzy Doktorowie
iako Tertullian y Chryzostom/ktorzy wtore malzenstwa
ganili/nieczystoscia nazywali. Tie maia tu mieysca Des-
kret a Siriciusowe/ Innocentiusowe/ ktorzy na wrzad
duchowny nie kazali swiecić Bigamos. Tie maia tu
mieysca Koncilia/ktore nie kaza biogoslawic tym ktorzy
drugi raz w stan malzenski wstepnia/y takowym pokute
wstawia/iako Concilium Laodicense Can. 1. Concilium
Neocæsariense Can. 7. Presbyterum conuiuium secundarum
nuptiarum interesse non debere, maxime cum præcipiatur
secundis nuptiis penitentiam tribuere. Quis ergo erit Pre-
sbyter, qui propter conuiuium illis consentiat nuptiis.

Co sie tnie Ceremoniy / ktore sie dsteia przy slubie/
a nie sa przeciwne srowu Bojemu / balwochwaltwem/
zabobonem nie smierdza/nie ganimy / ktore acz nie nale-
za ad essentiam matrimonii, ale iednak zachownia sie mie-
dzy krzesciani/iako rakudanie/oczym mamy Tob. 7. v. 15.
przysiega o ktorey mamy/ Rom. 7. v. 2. Podarki/o ktorych
czytamy Gen. 24. v. 53. Pierzscien o ktorym mamy Luc. 15.
v. 22. Wieniec/ktory wspomina Chryzostomus Hom. 9.
in Epist. Timor. 1. Osiarowania Wsley za malzonki nie
znamy/przestawamy na iedynego sierzce krzyzowej/oproc
ktorey insley niemasz/iako swiadecy Pawel swiety/Heb.
7. v. 24. 9. v. 28. 10. v. 10. & 18. y na modlitwach o ktorych
czytamy Tob. 7. v. 20. Tob. 8. v. 10. 1. Pet. 2. v. 5. Heb. 13. v. 15.

Wiazanie stula odrzucamy/przestawamy na sro-
wie Bozym / ktore malzonki nowe
wiazje y wtwierdza.

Causa 11.
Quest. 1.
Cā. Quod
si lib. ad
Pamachi-
um.

II.

Eccl. li. 1.
cap. 33. de
Matth.

Math. 19.
v. 6.

F O R-

FORMA ORDINOWANIA DIAKONOW.

1. Timoth. 3. v. 10.
DIACONI probentur primum: & sic ministrent nul-
lum crimen habentes.

1. Timoth. 3. v. 8. Diaconos similiter pudicos, non bilin-
gues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes: ha-
bentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem pro-
bentur primum; & sic ministrent nullum crimen habentes.
Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles
in omnibus. Diaconi sint vnus vxoris viri, qui filiis suis be-
ne præsent, & suis domibus. Qui enim bene ministrauerint,
gradum bonum sibi acquirant, & multam fiduciam in fide que
est in Christo Iesu.

Philip. 1. v. 1. Paulus & Timotheus serui Iesu Christi,
omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Epi-
scopis, & Diaconis.

Act. 6. v. 5. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide
& spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorē,
& Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antio-
chenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & o-
rantes imposuerunt eis manus.

Act. 8. v. 5. 12. Philippus autem descendens in ciuitatem
Samarie prædicabat illis Christum. Cum verò credidissent
Philippo euangelizanti de regno Dei, & nomine Iesu Chri-
sti baptizabantur viri ac mulieres.

Vita Dia-
conorum.

Officium
Diacono-
rum.

Augustinus in Quæst. ex utroque Test. Fol. 780. Diaconi ergo est ordo accipere à sacerdote, & sic dare plebi.

Iustinus Apolog. 2. Inde consecrata distribuuntur singulis, & absentibus per Diaconos mittuntur.

Cyprianus Serm. de lapsis. Vbi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris, &c.

Concilium Carthag. Can. 37. Diaconus, ita se Presbyteri ut Episcopi ministrum esse cognoscat. Canone 39. Diaconus quolibet loco iubente Presbytero sedeat. Canone 40. Ut Diaconus in conuentu Presbyterorum interrogatus loquatur.

Concilium Laodicenum Dist. 93. Can. 20. Non oportet Diaconum coram Presbytero sedere, sed iussione Presbyteri sedeat. Vide Gratianum Dist. 93.

Ignatius ad Heronem. Sine Episcopis nihil agas, sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. Illi enim baptizant, sacerdotium agunt, manus imponunt, ordinant: tu verò eis ministras sicut sanctus Stephanus, Iacobo, & cæteris Presbyteris in Hierosolymis.

Augustinus Tract. 28. in Iohan. Xystus Episcopus erat, Stephanus Diaconus, eius.

Epiphanius Hæresi 79. lib. 3. Nam neque Diaconis in Ecclesia concreditum est, ut aliquod mysterium perficiant, sed solum ut administrent & exequantur commissa.

Hieronymus lib. cont. Luciferianos & Epist. 1. ad Heliodorum. & Epist. 85. ad Euagrium. Diaconus non potest Eucharistiam administrare, neque Clericos ordinare: non enim habent hanc potestatem, quam Presbyteri habent. Vide Concilium Nicænum. 1. Can. 14. Arelatense 2. Can. 15. Concil. Tolet. Can. 38. Conc. Constan. 6. Can. 7.

Hieronymus Epist. 48. ad Sabinianum. Tu exanguis & pallidus, ut suspicione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.

Concilium Vafense Can. 4. Hoc etiam pro ædificatione omnium Ecclesiarum & pro vtilitate totius populi nobis placuit, ut

Humilitas Diaconorum.

cuit, ut non solum in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochijs verbum faciendi daremus Presbyteris potestatem, ita ut si Presbyter, aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homilia à Diaconis recitentur. Si enim digni sunt Diaconi, quæ Christus in Euangelio locutus est, legere, quare indigni iudicentur sanctorum Patrum expositiones publicè recitare?

Tertulianus lib. de Bapt. Dandi quidem habet Baptismum ius summus sacerdos qui est Episcopus, dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.

Cyprianus Epist. 17. lib. 3. Si Presbyter repertus non fuerit, & vrgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, &c.

Augustinus Serm. 2. de Sanct. Vincenti. Et Gregorius lib. 4. Epist. cap. 88. Docent ad Diaconos etiam pertinere officium prædicationis.

Concil. Hispalen. 2. Can. 6. Comperimus quendam Presbyterum à Pontifice suo iniuste olim deiectum, & innocentem exilio condemnatum. Ideò decreuimus (iuxta præscriptum Patrum decretum) synodali sententia, ut nullus nostrum sine concilij examine, deiecere quemlibet Presbyterum vel Diaconum audeat. Episcopus enim sacerdotibus & ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Tales enim neque ab vno damnari, nec iudicante vno poterunt honoris sui priuilegijs exui, sed præsentari synodali iudicio, quod canon de illis præceperit, definiri.

Concilium Ancyranum cap. 10. Diaconi quicumque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione proestati sunt, dicentes vel se habere uxores, nec posse se continere, hi postea si ad nuptias venerint, maneat in ministerio, propterea quòd his Episcopus licentiam dederit.

Concilium Constantinopolitanum 6. Can. 13. Si quis igitur præsumperit contra Apostolicos Canones, aliquos Presbyterorum, & Diaconorum priuare à contractu, & à com-

munione

Vxores Diaconorum.

munione legalis vxoris suæ, deponatur. Similiter & Presbyter & Diaconus, qui religionis causa vxorem suam expellit, excommunicetur, si verò in hoc permanserit, deponatur. Hac in re vide Gratianum Dist. 28. & 32. & 31. & 27. Irenæum lib. 1. cap. 9. Cyprianum Epist. 11. lib. 1. Qui Diacono permittit ducere vxorem.

Synodus Græco. Tit. de Superintend. Can. 1. 8. & Włodisław. Can. 9. Sancitum itaque est, ut in familia cuiuslibet senioris, unus aut duo, &c. iuvenes alantur, subsidio seu collecta (ut vocant) Dominorum Patronorum sui districtus. Præsertim verò si quis senior Minister sit fortunæ tenuioris.

ORDI-

ORDINOWANIE DIAKONOW.

1. **SENIOR**, kłská Ministrów ná dzień pewny ná miejsce sposobne/ vocuie/ dla ordinowania Diacona.
2. Onego dnia/ kiedy ma być ordinowan Diacon/ post

post.

3. Do Zboru przyszedſzy/ Senior / abo który Minister/ będzie odprawował nabożeństwo tym sposobem.

1. Rzecz: Bogu oycu/ y Synowi/ zc. 2. Zaspiewaia trzy Pieśni/ Znany Oycie náš niebieſti/ zc. Kto tu chce Bogu służyć/ zc. Wierze w iednego Boga/ zc. 3. Wstąpiwszy ná Káthedre/ rzecze: Láská Pána nášego Jezusa Chrystusa/ zc. Potym będzie czytał text z Dziejów Apostolskich Kap. 6. y. aż do wiersza osmego. Po Exordium rozdzieli text ná cztery náuki. 1. O znacności urzędu Diaconów który jest wstawa Apostolska. 2. O urzędzie powinności Diaconów/ w czym należy. 3. Jacy máia być Diaconowie. 4. Z jakimi Ceremoniami Diaconowie máia być ordinowani. Po kazaniu/ odprawi pospolite zwyczajne modlitwy.

Splewa
nie.

Kazanie.

4. Po Kazaniu y po modlitwach/ przy zgromadzeniu wszystkich/ Senior kaze wystąpić młodzieńcowi/ abo małżowi/ ná szkod zboru/ aby od wszystkich mógł być widzian/ y zapyta słuchaczy/ iesliże oni ná iego ordinacie pozwalaia/ y iesli o nim świadectwo zdrowey náuki y żywota pobożnego dáia. Co gdy ucynia słuchacze/ rzecze Senior do niego: Ponieważ bráćmieli/ Kościół Boży o tobie dobre świadectwo wydawa/ y ná twoie ordinátia pozwala/ proſiac abyć ſie tego urzędu powierzono/ zá co ia z bráćia Ministrámi Pána Boga chwale. Tím tedy potug wstawy Apostolskiej ná cie beda kładſione rece stár.

zawole
nie/ świad
ectwo
słucha
cjow.

Gg sych Kościółá

pytanie. **Pytam cie:**

1. Cznieśliżewnetrzne natchnienie/ w sercu twoim/ przez Ducha swietego/ze cie Pan Bog/naten wrzadz/3 la-
ki swey/powolywa? R. Cznie/ y Pana Boga o to pro-
szę/aby mie w tym wrzedsie do ktorego mie powołal/ Du-
chem swietym stwierdzał.

2. Pytam cie: Jesli wierzyś/iż nauka Prorocka y A-
postolska/ktora jest zamkniona y ograniczona w Bibli-
ey/iest prawdziwa/ swieta/ zbawienna/doskonala/sama
przez sie/ tak/ że cjego iedno potrzeba do wiary/do zbaw-
ienia/wszystko a wszystko w sobie zamyka? R. Wierze/
y tey nauki a nie insey za pomocą Bożą chce vczyć aż do
śmierci.

3. Pytam cie: Jesli sie chceliwie/dobrowolnie/pod-
dawaś pod rzad/ pod Discipline Kościoła Bozego/y w
dziecinnie chcesz przyimować/ strofowanie/ karanie/ we-
dlug słowa Bozego/gdybys w czym wystapil/cjego Boże
zawaruy? R. Poddawam sie w imie Pánstkie pod disci-
pline Kościoła Bozego.

4. Pytam cie: Jesliże ty na tym wrzedsie według ro-
zkazania Ducha swietego obiecuiesz pobożnie/ swieto-
bliwie/trzeżwie/nie łakomie żyć. R. Obiecuie za wspo-
możeniem Bozym.

5. Pytam cie: Jesliże ty zgody/iedności/według slo-
wa Bozego/y podług Konfessyey Sedomierstey/y Kon-
sensu Generalnych Synodow/ nie bedziesz targal/ rozry-
wał/gwałcił: ale owsem iesli badziesz dogadzać budow-
owaniu/ vczył/ postępował/ według Konfessyey Sedomier-
stey/ y Konsensow Synodowych z słowem Bozym
zgodnych? R. Slubnie to Panu Bogu y Kościołowi
iego/iż tak postępować beda/iako vczy słowo Boże/Kon-
fessya Sedomiersta/y Konsens Synodow generalnych.

Náóstátek. Pytam cie: Jesliże ty wrzedowi temu/ná-
ktory cie Pan Bog powołal/ y powinności tey / ktora

Rom. 8.
v. 26.
Gal. 4. v 6

2. Tim. 3.
v 16, 17.

Math. 18.
v. 17.

1. Tim. 3.
v. 8.

Ephes. 4.
v. 3. 4.

Duch

Aktor. 8. Duch swiety na Diakonach wyciaga / chceś dosyc cży-
v. 17. nie/wedlug vrzedu Diakonstiego sie rzadzic/naden wie-
Hebr. 5. cey sie nie domyslac? R. Za pomocą Boga wszechmo-
v. 4. gacego/ y 3 lastki iego swietey/ chce: w czym mi sam Pan
Bog niechay błogostawi/ y dopomaga. Rzecze Kościół.
Amen. Senior z d t y m rzecze: Ponieważ obiecuiesz/ chceś/
slubnieś/ temu wrzedowi podług powinności/ dosyc cży-
nie/wedlug niego sie rzadzic: Sluchaymyś Arześciánie
mili/ktory iest wrzad/ktora powinność Diakonow: slu-
chayze y ty sam/ktora iest twoia powinność y wrzad/ nad
ktory nie masz sobie nic wiecsey przywlaszczac. 1. Slo-
wo Boże badziesz przepowiedal/to iest Ewangelia/ Listy
Apostolskie/ bedziesz wykładal/ podług formy/ abo Cre-
dó/á Apostolskiego: także Przykazania Bozego/ wyznania
wiary/modlitwy Pánstkiey/naukay nieumieierne. Sjęje-
pan y Filip swiety/bedac Diakonami/ vczyli słowa Bo-
wego ludzi: y w starym Kościele Diakonom dopuszczano
vczyć. 2. Acz Sakramentem Wicjerzy pánstkiey nie
bedziesz śáfował ieszcze/bedac Diakonem: ale iednak ślu-
by dawać bedziesz/ krzcić bedziesz/ chore nawiędzac be-
dziesz. Ano Filip swiety bedac Diakonem/ krzcił w Sa-
máryey: y w starym Kościele/ iako wspomina Cyprian
Doktor. Diakonowie chorych nawiędzali/ y pokucui-
cym grzechom odpuszczenie opowiadali. 3. Gdybedzie
Minister wslugował Wicjerza pánsta/ ty wśiawśy od
niego 3 rak tielich/ludowi Bojemu badziesz rozdawał: iá-
ko czynil Wáwrzyniec swiety/ y inśy Diakonowie. 4.
Jálmujnami badziesz śáfował/ wboгих opátrował/ we-
dlug potrzeby ich/ tak iako czynil Páwel swiety bedac
Diakonem/ y inśy diakonowie: o czym czytamy w Dśielách
Aktor. 12. Apostolskich. 5. Ministry cżci onych sluchay/bez wo-
v. 24. leyich nie nie czyn: cjego cie vczy nie tylko słowo Boże/á-
Aktor. 6. le dawne Concilia y Doktorowie Krześciánscy. 6. Ná-
v. 3. tym wrzedsie pobożnie/ wiernie/trzeżwie/ śtátecinnie żyj.

G g 2 Pamietaj

Wzrost
Diaconi
kt.

Anániasz.

Teritu. Lib.
de Babt.
Hierony-
mus Epist.
48.

Augusti-
nus Scr. 2.
de Vincen.
Ciprianus
Epist. 17.
lib. 3.

Ambrosius
lib. 1. cap.
41. de offi.
Iustinus A.

pol. 2.
Ciprianus
Scr. de la-
pfit.
Distin. 93.
Can. Diacon

pytanie.
Chrisost.
in 22. cap.
Mat. Quic-
quid requi-
ritur ad sa-
lutem totius
iamimple-
tum est in-
scripturis.
Athanasi-
us cōt. Ido.
sufficiunt
sanctae, &
diuinitus
inspirate
scripturae
ad verita-
tis indica-
tionem.
Synodus
Wlodisl.
Can. 1.
Synodus Pe-
triciouien.
Can. 1.
Torunen.
Can. 2.
Consensus
Sedomiri.
& cetera
deinceps in
Synodis no-
stris. Gene-
ralib. con-
stituta ac-
recepta, su-
ma cum ac-
lacritate
ab omnibus
approban-
tur & con-
firmantur.

ni, & Can.
Legimus:
& Cā. Dia
coni sunt.
Ignati. ad
Hieronim.
Conci. Car
thag. Can.
17. 39. 40.
Conc. Tho
letan. Dist.
93. cā. No
nulli.

Sozom. li.
1. cap. 14.
Socrates
li. 1. cap. 5.
Theodor.
1. 1. cap. 14.

Pamiętaj co mówi święty Paweł: Diakonowie niechay
bada wciściwi / stateczni: nie piśmicy / nie łakomi / wierni /
y bez nągánienia / domek swoy w boiaźni Bożej rzadzac /
pilni w powołaniu. Strzeż tego bracie miły / czego cie
Boże zawaruy / abyśz tego wrzedu zacnego / świętego /
nie był rzucony / dla odświepienstwa / dla niedbaństwa / y
dla niepobożnego żywota. A jeśli na tym wrzędzie tak sie
zachowaś / iako duch boży roztąwie / odnieśiesz łaski Bo
żej korone żywota wiecznego. Paweł święty mówi: Dia
konowie niech bada meżowie iedney żony / ktorzyby džia
tki dobrze rzadzili / y własne domy. Abowiem ci / ktorzyby
dobrze służyli / dostepnia sami sobie miejsca dobrego / y
wielkiey wolności przez wiara ktora jest w Jezusie Chri
stusie. Prośe cie przez miłosierdzie Boże / abyś pomniał
na swoy wrząd: napominam cie / abyś nie był takim / iakim
był Ariusz / ktory zostawşy Diakonem / odświepienstwo /
błuźnierstwo / przeciwne słowu Bożemu / za poduszcze
niem śatanistim wynalazł / dla ktorego był exkommunikō
wany / a potym sprosna śmiercia zdechł / iako świadcza hi
storik. A tak pytam cie y powtore bracie miły: Jesliż te
wrzedowi / y tey powinności chceś dosyć uczynić / y obowie
zujesz sie sumnieniem / wiara / zbawieniem / za wspomoge
niem Bożym / onemu dosyć czyniac / w nim tak żyć / iako
Bog roztąwie: R. Chce y obowiezuia w imie Pańskie.
Rzecz Senior: Nā znać świadectwa / y ku wtwierdzeniu
tego wrzedu / na ktory cie Pan Bog powoływa / w imie
Pána Boga nāszego / na cie / podług przykładu Aposto
łskiego / rece wlojmy / tobie błogosławiac / y Pána Boga
nād toba wzywaiac / abyć Pan Bog na tym wrzędzie bło
gosławił / duchem świętym zmacniał / dārow niebieskich
przymnażał. Co nim uczynimy pośleknaşy wşyscy mo
dlmy sie Pānu Bogu za tym Diakonem.

Deht. 34.

v. 9.

Aktor. 6.

v. 6.

Panie

Modli
twā.

Panie Boże wszechmogacy / Oycze miłosterny / ktoryś
przez Apostoły / wrząd diałoniski postanowić raczył /
ktoryś y tego meżā na ten wrząd powołać raczył / z łaski
swey / z upodobania wolej swoiey / prośimy cie za nim po
kornie / iako Pānā y dobrodzieia nāszego / nāpełnij go du
chem świętym / sprawze to miły Pānie / aby temu wrzedo
wi / na ktoryś go powołał / dosyć czynił / onego nie odstapo
wał / ani lekce poważał: bron go od odświepienstwa / od
piianstwa / od łakomstwa / od zgorśzenia: uczyn to Boże
prawdziwy / aby na tym wrzędzie swietobliwie / pobożnie /
trzeźwie / przykłaćnie żył: day mu takowe serce / ono du
chem świętym posilaiac / aby przykładem Sjcjepanā S.
pobożnego Diakona / nā osoby sie nie ogladał / kłademu
prawde mowił / bāłwochwałstwo / zabobony / mieczem
słowa Bożego porażał / a niewiernych / wpożnych / y niepo
słusznych siećcia Ewangeliey do Kościola prawdziwego /
zmorzał bledow y bāłwochwałstw przywodził y przyćia
gał. Co wşyktorāć uczynić dla chwały imienia twego
świętego / dla budowania Kościola twego / dla zasługi
synā twego miłego Jezusa Chrystusa / w imie ktorego to
bie się modlimy: Oycze nāś ktoryś jest w niebiesiech / ić.

Wślawşy Senior & Ministrāmi rece porządnie, a w przod
Senior, nāi wlojmyşy, a on bedzie kłeczał, będz mowić te słowa, abo
ktore im Pan Bog do wś wlojy:

1. Iohan. 5.

v. 7.

Aktor. 13.

v. 2.

Pan Bog / ktory jest Ociec / Syn / y Duch święty / kto
ry cie na ten wrząd powołał / niechayci ducha święte
go da niechayci w tym wrzędzie błogosławi / abyś Kościol
Boży słowem Bożym y żywotem pobożnym budował aż
do śmierci. Diakon rzecz: Amen.

włada
nie rē.

Gg 3 Potym

Epistola
ad Trallia
nos.

Potym Senior wpisał go w Akta Synodowe, awpisawszy rze-
cze do ludzi: Namilſzy Krześcianie / Pan Bog wszechmo-
gacy tego meja wam podawa za Diaconá / ktorego czci-
cie: śłanuyćie / słuchayćie / iako Diaconá Kościoła Krze-
ścińskiego / pamiętayćie co mowi Ignatius uczeń Piotra
świątego y meczennik wiary Krześcińskiej. Bądźcie
poddani Seniorom / Ministrom / Diaconom / onych ślu-
chayćie / y czcićie: Zátym zaśpiewawszy, Pożegnay nas / zé.
A Bogu oycu / z zdlececiem w bogich rozpuszcjon będzie zbor.

powin-
ność su-
chąco w
przećiw
Dyako-
nom.

Dla świadectwa y pewności w pisa go w Akta
Synodowe y dádza mu list.

FOR-

FORMA ORDINOWANIA MINISTROW.

1. Timot. 5. v. 22.

MA N V S cito nemini imposueris, neque communi-
caueris peccatis alienis, te ipsum castum custodi.

Act. 20. v. 28. Attendite vobis & uniuerſo gregi, in quo
vos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei,
quam acquisiuit sanguine suo.

Phil. 1. v. 1. Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omni-
bus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum Episcopis,
& Diaconis, &c.

1. Tim. 3. v. 5. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus
desiderat: Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, &c.

1. Tim. 4. v. 14. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ
data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Pre-
sbyterij.

1. Tim. 5. v. 17. Qui benè præsunt Presbyteri, duplici ho-
nore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & do-
ctrina.

1. Tim. 5. v. 19. Aduersus Presbyterum accusationem noli
recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus.

Tit. 1. v. 5. Huius rei gratia reliquite Cretæ, ut ea quæ de-
sunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, &c.

Irenæus apud Eusebium lib. 5. cap. 24. Presbyteri ante

Soterem,

Idem est
presbyter,
qui episco-
pus.

Soterem, qui Ecclesię, cui tu iam pręses, pręficiēbantur. Anicętum dico, Pium, Hyginum, Thelesphorum, Sixtum.

Augustinus Epist. 19. Quāquam secundū honorum vocabula, quę iam Ecclesię vltus obtinuit. Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen multis in rebus Augustinus Hieronymo minor est. Idem: In Alexandria & per totam Ēgyptum si desit Episcopus, consecrat Presbyter.

Quest. 101.
in Quest.
noui & veteris
Testam

August. in Quęst. veteris & noui Testam. Quęst. 101. Presbyterum intelligit Episcopum, probat Paulus Apostolus, quando Timotheum quem ordinauit Presbyterum, instruit qualem debeat creare Episcopum. Quid est enim Episcopus, nisi primus presbyter.

Ambrosius in cap. 4. Ephes. Timotheum Episcopum, à se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, vt recedente vno, sequens ei succederet; denique apud Ēgyptum Presbyteri consignant, si pręsens non sit Episcopus: sed quia cęperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum.

Chrysostomus in cap. 3. Timot. 1. Homil. 11. Inter Episcopum, atq; Presbyterum interest fermē nihil, quippe & Presbyteris Ecclesię, cura permessa est, & quę de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt.

Hieronymus in 1. Tim. 3. Apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis.

Hieronymus ad Oceanum. Apostolus perspicuē docet eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos.

Hieronymus in cap. 1. Tit. Idem est Presbyter, qui Episcopus: & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephę, communi Presbyterorum consilio Ecclesię gubernabantur; postquam verò vnusquisque eos quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est,

vt vnus

vt vnus de Presbyteris electus, superponeretur cęteris, ad quem omnis Ecclesię cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Et infrā. Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesię consuetudine, ei, qui sibi prępositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint se magis consuetudine, quā dispositionis Dominicę veritate Presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. Eiusdem sententię fuere omnes primarii Doctores, teste Medinā lib. 1. cap. 5. de sacrorum hominum origine, & continentia.

Cypri. 1. Ep. 4. Propter quod plebs obsequens pręceptis dominicis, & Deū metuens, à peccatore pręposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere; quādo ipsa maximē habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de diuina auctoritate descēdere, vt sacerdos plebe pręsente sub omniū oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio, ac testimonio comprobetur: sicut in Numeris Dominus Moysi pręcipit, dicens, Apprehende Aaron fratrem tuum, & Eleazarum filium eius, & impones eos in montem coram omni synagoga, & exue Aaron stolam eius, & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appositus moriatur illic. Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe pręsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prędicentur, & sit ordinatio iusta & legitima quę omnium suffragio, & iudicio fuit examinata. Quod postea secundū diuinā magistrā obseruatur in Actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudę Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio discipulorum, fuit autem turba in vno. Nec hoc in Episcoporum tantū, & sacerdotum, sed in Diaconorum ordinationibus obseruasse Apostolos animaduertimus, de quo & ipso, in Actis eorum scriptum est: Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis. Quod vtique idcirco tam diligenter & caute

Num. 20.
v. 25.

Act. 1.
v. 21.

Act. 6.
v. 3.

Ad electionem ministrorum pertinet consensus, testimonium doctri-
næ & vitę electio-
nis, & seculi
ritum.

Hh conuocata

conuocata plebe tora gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunquam indignos non secundum Dei voluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & iusta ordinatione, Deus ipse manifestat per Oseam Prophetam dicens: Sibi met ipsis constituerunt regem, & non per me.

Origenes super Leuiticum Homil. 6. & hab. Causa 8. Quest. 1. Can. Licet Conuocauit, inquit, dominus synagogam. & dixit ad eos: Hoc est verbum quod præcepit Dominus, Licet ergo Dominus de constituendo pontifice præcepisset, & Dominus elegerit: tamen conuocatur & synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote & præsentia populi, ut sci- ant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua post modum retractio cuiquam, ne quis scrupulus, resideret. Hoc est autem quod & Apostolus præcipit in ordinatione sacerdotis, dicens: Oporteret autem illum, & testimonium bonum habere ab eis qui foris sunt.

Tertullianus Apologet. cap. 39. Præsumunt probari, quique seniores honorem istum non precio, sed testimonio adepti.

Leo Epist. 87. 89. Expectarentur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus, ab his qui norunt Patrum regulas, custodiri.

Theodoretus lib. 1. cap. 9. Dignum est, vos potestatem habere, & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui clero sunt digni, absolute facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesiæ; si quem verò contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, concedente simul, & designante maxime Alexandrinæ ciuitatis Episcopo.

Hieronymus epist. ad Rusticum. Ita age, & viue in mona-

sterio, ut

Osee 8.
v. 4.

1. Tim. 3.
v. 7.

sterio, ut clericus esse merearis. Cum ad perfectam ætatem perueneris, si tamen vita comes fuerit, & te vel populus, vel Pontifex ciuitatis in clerum elegerit, age quæ clerici sunt, & inter ipsos sectare meliores.

Ambrosius lib. 10. epist. 82. Merito vir tantus euasit, quem omnis elegit ecclesia, & merito creditum, quod diuino esset electus iudicio, quem omnes populi postulauissent.

Theodoretus lib. 5. cap. 9. Reuerendissimum, & Deo amabilem Nectarium episcopum ordinauimus coram vniuersali Concilio, cum omni concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosii, vniuersiq; cleri, cuncta decernente, pariter ciuitate.

Paulus Diaconus lib. 12. Rer. Rom. Petebant sacerdotes, ut Imperator Valentinianus eligeret Episcopum mortuo Auxentio Arriano Episcopo Mediolanensi: nam ciuitatis habilitatores seditionem (ut assolet) mouebant, alij hunc, alij illum ordinari cupientes. Ambrosius autem cui tunc fuerat prædialis cura commissa, sedauit tumultum. Illi hoc videntes communem dederunt vocem, petentes ut pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator agnoscens, repente iussit baptizari, & tanquam dignum virum ordinari Pontificem.

Augustinus epist. 110. Epist. 225. Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est, Deo gratias.

Canon. Apostol. 30. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur, & ipse ordinator eius, & à communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus à Petro.

Canon. Apost. 31. Si quis Episcopus secularibus potestatibus vsus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segetur, omnesq; qui illi communicant.

Causa 1. Quæst. 7. Can. Si quis. Omnis enim Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus, conuictus quod pro muneribus ordinationem dederit vel acceperit, à sacerdotio cadat.

Hh. 2. Distinct.

Simonid-
ous quæ.

7. Syno-
dus Gene.

Nicolaus
Papa.

Distinct. 23. Can. In nomine. Nulla, inquit, ratio finit, vt inter Episcopos habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus experti.

Leo Pa-
pa.

Distinct. 63. Can. Si fortè. Nullus detur inuitis & non petentibus, ne plebs inuita episcopum nō optatum contemnat, aut odiat.

Concil. Cartha. 3. Can. 22. Et Concil. Carthag. 4. Can. 22. Vt nullus ordinetur clericus non probatus vel Episcoporum examine, vel populi testimonio.

Anacle-
tus Papa.

Distinct. 67. Can. Reliqui. Reliqui sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita, vt ciues & alij sacerdotes assensum præbeant, & ieiunantes ordinationem celebrent. Similiter & Diaconi ordinentur. Vide Gratianum Dist. 62. 63. Can. Nulla. Can. Docendus. Can. Nosse. Can. Plebs.

Carolus
& Ludo-
uicus im-
perato.

Dist. 63. Can. Sacrorum. Sacrorum Canonum non ignari, vt in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius porietur honore, assensum ordini ecclesiastico præbemus, vt Episcopi per electionem cleri & populi secundum statuta canonum eligantur.

Gregorius Causa 1. Quæst. 1. Can. Quicumque. Quicumque sacros ordines vendunt, aut emunt, sacerdotes esse non possunt: vnde scriptum est, Anathema danti, anathema accipienti, hæc est Simoniacæ hæresis. Qui maledictus est, quomodo benedicere potest? Vide Can. Gratiani. Can. Quicumq; Can. Presbyter. Can. Quisquis. Can. Quos. Can. Reperiuntur. Can. Si quis. Can. Qui. Can. Sanctorū, &c. Causa 1. Quæst. 1.

Impositio
manuum
omnibus
ministis
conuenit.

Ambrosius lib. de dignit. sacerdot. cap. 5. Homo imponit manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem aexteram, Deus benedicit potenti dextera.

Concilium Carthagi. 4. Can. 3. Presbyter cum ordinatur Episcopo eum benedicente, manum super caput eius tenentē, etiam omnes Presbyteri qui præsentēs sunt, man⁹ suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Calvinus. lib. 4. cap. 3. Sect. 16. Instit. Hoc postremo habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis Ministris, sed solos Pastores.

Innocentius 3. in Decret. Grego. lib. 3. de sacra vncti. Titul. 15. Cum venisset ad Apostolicam sedem Bracarensis Episcopus, qui in consecratione sua sanctam non acceperat vnctionem, quoniam apud vos non consueuerunt Pontifices cum consecrantur, inungi.

BIBL. UNIV.
WROCLAW

Glossa Apud vos: Id est apud Græcos.

Augustinus Oratione aduersus Iudæos. Vnctionem carnalem cum ceteris sacramentis in spiritualem mutauit, Deus.

Ciprianus de Vncti. Chrism. Vasis Iudaicis deficientibus defecit gratia, & stetit oleum.

Synodus Cracouiensis Titul. de Ministr. Can. 1. Ministerium nemo sibi vsurpare, neque se quisquam sua præsumptione mittere potest. Sed Superattendens in synodis districtualibus Ministros eligere, ordinare & mittere debet.

Concil. Carthag. 4. Can. 45. Clericus professionem suam & in habitu, & in incessu probet, & ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat.

Bellarminus lib. 1. cap. 7. de clericis. Nos non negamus, quin aliquando populus elegerit Ministros sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt reges, &c.

Concilium Bracarense 1. Can. 24. Ministri secundum suæ ordinationis tempus, alius alii sedenti deferat locum.

Concil. Tolet. 4. Can. 25. Quando Præsbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem à suo sacerdote accipiunt, vt ad ecclesiam sibi deputatas instructi accedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis diuinis sacramentis, Christum offendant, ita vt quando vel ad litanias, vel ad concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrent vel baptisent.

Vnctio ex
terna &
ceremo-
nialis con-
uersa in
spiritua-
le & non
pertinet
ad ordina-
tionē mi-
nistri.

Officium
Senioris.

Vestitus
ministro-
rum.

Sessio.

Litteræ
vide Syno-
dum To-
runien.
Can. 9.

ORDINOWANIE MINISTROW.

Synodus
Cracow.

Wyzna-
nie wiecej
czy Pán
Rocy.
post.

SENIOR podług urzędu swego/ w dystrykcie swo-
im/ zwoła Synod/ na który się powinni stawić wszyscy
Ministrowie/ y Patronowie.

W dzień Niedzielną/ będzie używanie Sakramentu/
ciasta y kawy Pána naszego Jezusa Chrystusa. W ponie-
dziatek zaś na Ministerium Diakona Ministerowie be-
da ordinować/ tym sposobem.

¶ 1. Dnia tego bracia Ministerowie post Zborowi
zapowiedzą/ przykładem Apostolskim: to dla tego/ aby lu-
dzie chutliwsi/ sposobniejsi byli do modlitwy/ y do
słuchania słowa Bożego.

¶ 2. Tędyż / Ministerowie z słuchającymi/ będą
trwać na chwale Bożej/ na słuchaniu słowa Bożego/ na
rozmyśleniu rzeczy niebieskich/ na modlitwach świętych/
Pána Boga prosić podług rozkazania syna Bożego/ y
przykładu Apostolskiego/ aby miły Pan Bog/ na ten ur-
ząd święty dla chwały swej/ dla budowania Kościoła
swego/ y ku sakramentu był przeciwnikiem prawdy/ takowe
żenie/ nauczyciele wysłał/ którzyby Kościół Krześcijań-
ski nauką prawdziwą/ żywotem pobożnym budowali.

¶ 3. Zgromadziwszy się do Zboru rano/ Minister
który ma słowo Boże przepowiedzieć rzeczy: Bogu Wycu/
y Synowi/ zc. Anapomniawszy lud do śpiewania/ do
chwaleń Pána Boga Piosnekami duchownymi/ przy-
wiodszy one słowa/ które mówi Dawid: Laudate Dominum
quia bonus est. psallite nomini eius, quoniam suauis est. Za-
śpiewała trzy Pieśni/ Panie nasz studnicę dobroci/ zc.

© iak są

1.

2.

Aktor. 13.
v. 3.

Luc. 10.
v. 2.

Aktor. 1.
v. 24.

Aktor. 13.
v. 3.

psal. 135.
v. 3.

© iak są miłe twe przybytki Panie/ zc. Święty duchu
różnyś zawiatać nam/ A wiernych/ zc. Po śpiewaniu
wczyni krokcie napominanie/ wziawszy słowa z Proroctwa
Almosa Kap. 6. y. 12. 13. ad confessionem peccatorum.

Wyzna-
nie grze-
chow.

Boże weśchmogacy/ Boże wieczney chwały/ Panie y
stworzycielu nasz/ y rzadzieliu Kościoła twego: przed
toba wyznawamy grzechy nasze wiadome y niewiadome:
mychmy zgrzeszyli przeciwko tobie/ niepobożnie się sprę-
wuiemy/ odpornymi y przestępcami jesteśmy woley two-
jej/ odstepujemy od rozkazania twoiego/ y od sądów two-
ich: nie sprawuiemy się podług rozkazania/ któreś nam
podał/ nie przedstawamy na słowach twoich/ któreś nam
podał przez Proroctwa/ posyłać ie do nas/ każdy z nas i-
dźcie za myślami serca swego/ każdy z nas dopuszcza się zło-
ści przed toba: nie słuchamy sług twoich/ którzy imie-
niem twoim zwierzchność naszą/ Wyce naszą/ y lud wysytek
słowem twoim wpoминаia/ a jeśli słuchamy/ coż potym/
gdy według rozkazania twego nie żyjemy/ y owsem sługi
twoje mamy w nienawiści/ które do nas posyłaś/ Kiedy
nas karza/ y wpoминаia z grzechow. Tiewdziacznichmy
tey łaski/ któreś nam okazał tych czasów ofstępczych/
obławiwszy nam Ewangelia przez wboogie/ wzgardzo-
ne sługi twoje: ale prawdziwe/ którym żył świat/ bluznie-
rze y białochwałce wierzyć niechca/ onemi się obrażają
y gorzą. © Panie twoiactw jest sprawiedliwość/ a nam
twarzą naszą/ z oycami y zwierzchnościami zawstyżenie:
dla tego iżchmy zgrzeszyli przeciwko tobie. dla których
grzechow trzymała się nas nieszczęścia y przeklectwa/
doznawamy głodu/ moru/ miecza/ a co wietśa fałszywych
nauczycielow/ którzy się do twego Kościoła werwawszy/
lud twoy od prawdy do białochwałstwa y do bluznier-
stwa przymodzą. Ale iż jest miłosierdzie/ y odpuszczenie
grzechow w ciebie/ nad wierzącymi y pokutującymi/ prze-

Dan. 9.
Baruch 1.
2.

toż cia

Śpiewa-
nie.

toż cie prosimy / odwróć gniew twoy / wysłuchaj modlitwy nasze / wybaw nas z rąk nieprzyjacielskich / iednay nam łaskę o przeciwników naszych / oświeć oblicze swoje nad Kościołem / odpędzay fałszywe nauczyciele / od Kościoła twego : nakłoń ucha twego / a wysłysz nasze modlitwy : otworz oczy twe / a rozśjały się zbory / w których przed tym kwiłała Ewangelia / w których niekiedy wyzywano imienia twego / a teraz są spustoszone / bałwochwaltwem plugawione. O Panie wytracay do twego Kościoła wierne Pasterze / grzechy nasze odpuść / zmiłowania nie odwołaczay / żywot wieczny daj : Myś do ciebie wolamy / nie w nadszicie godności naszej / ale w nadszicie godności / za usługi / śmierci syna twego milego Jezusa Chrystusa / w imię którego tobie się modlimy : Oycze nasz któryś jest w niebie / szcześć / etc.

Atanasius
ad Epi-
scetum.
Synodus
qua in Ni-
cea facta
est, est tro-
pheu ad-
uersus om-
nes here-
ses.

Po Spowiedzi śpiewamy Symbolum Nicenum. Wierzymy w iednego Boga. Abo / My wierzymy w iednego Boga. Wstąpiwszy na Katedrę Minister rzecze: Łaska Pana naszego Jezusa Chrystusa / etc. Potym będzie czytał tekst z Dzieiow Apostolskich Kap. 13. v. 1. aż do wiersza 6. Uczyniwszy Exordium / uczyć będzie tych nauk. 1. O znacności rzędu Ministrów / która jest / y w czym należy. 2. O rzędzie Ministrów / który jest / y w czym należy. 3. Jacy mejowie na rzad Ministrów / ma być ordinowani. 4. Słuchające tak o się mają zachować przeciwko Ministrum / y co im powinni. Moje też uczyć y tych nauk. 1. Czego potrzeba ad legitimam missionem, ordinationem, y w czym należy legitima acrata ordinatio Ministrorum. 2. Dla czego prawdziwi Ministrowie do Biskupow / Suffraganow Papiestkich / po Nisza nie chodzą. 3. O czworakim posyłaniu. Moje też uczyć tych nauk. 1. Jeslije Nisza / Ordinaція jest / takim Sakramentem / iakim jest Krześć / y Wierzenia pánsta. 2. Z iakimi Ceremoniami ma być or-

dinowani

Kredo.

Kazanie.

dinowani Ministrowie. Odprawiwszy Kazanie sam Minister / a nie ten który ma być ordinowany / y modlitwy po spolicie: Zaspiewają, Pasterzu niebieski panie Jezu / etc. Po śpiewaniu przystąpi Senior sam do Aktu tym sposobem.

1. Opowie Senior Zborowi / iż ma być na Ministerium ordinowany Diakon / a wskaż nie tylko ipso die ordinationis ma wiedzieć Zbor o tym / ale na tydzień Minister onego miejsca / na którym ma być inaugurata / ma z Kazałnic o tym oznaymić : to dla tego / aby słuchające wyrażali / rozbieżeli między sobą / iesli on ma nie jest suspectus in doctrina & vita. Co iesli by tak było / słuchające mają oznaymić Ministrum / a Ministrowie abo go wyłącza za pierwszym świadectwem / abo ordinata do inszego czasu odloży / y o tym scrutinium z pilnością uczynia. 2. Senior na rzad Kościoła także wystąpi temu / który ma być inaugurowan / aby mógł być widziany. 3. Rzecze Senior. Ten ci to jest mój / namilszy Krześcianie / którego Kościołowi Boże bracia Ministrowie / pospolu zemna / na Ministerium obierają : A przetoż ja y z bracia moi / naśladując przykładu Apostolskiego / y obyczajowi Kościoła starożytnego Krześciańskiego / pytam was imieniem braciey moiey. A naprzód was Ministrów y Seniorów świętych / a potym Patronów / a osobliwie Patrona tego / auditorow tego / y wszystkich pospolstwa / Jesli wy zezwolicie iednostaynie / aby ten nasz Panu Bogu przez usługi nasze / na Ministerium Chrystusowe był oddany / a my włożywszy nań ruce / zwierymy mu się tego rzędu / y iesli świadectwo dawać o nauce y o żywocie jego. Bo my przykładu Apostolskiego naśladuiac / nie czynimy nic bez zezwolenia / bez pochwalenia / y wolej waszey / nie chcemy wam przykładem Papiestim wtracać na rzad duchowny takowy / na którebyście wy nie zezwolili / którychbyście nie znali / o nich nie słychali / nauki ich / y wota nie

Aktor. 1.
v. 21.

Aktor. 13.
v. 2.

Aktor. 1.
v. 24. 6.
v. 1. 14.
v. 22.

Laski in
formasol.
22. 23.

Obiera-
nie / ze
zwolenie
świadc-
two słu-
chających.

Cyprianus
li. epist. 9
4

Ji. świadomi

świadości byli o nauce y o żywocie ich/ żebyście nie mieli w przód dać świadectwa/ za cym v was mogliby być wzgardzcie: bo w Papiestwie pospolity człowiek do obierania Xieży nie należy/ iedno Biskupi: y owsem takiego musza przyjąć/ iakiego im dadza/ choć o nim niesłychali/ choć go nie znali/ choć jest złego a niepobożnego żywota/ nie pominąć iż pospolity człowiek/ nie tylko ma wotować/ prosić/ świadczyć/ zezwalać/ ale ma moc y obierać ministry/ a Ministrowie zaś świadectwa/ obierania/ zezwolenia/ wotą approbowawszy/ rece wkładają na Ministra według rozkazania y przykładu Apostolskiego/ y obyczajui starożytnego Kościoła.

Tu Ministrowie, Seniorowie, Patron, auditorowie, o nauce y o żywocie onego meża dają świadectwo, na ordynacyę zezwola, one approbują, przy niey beda, mowia: porządnie to co jest, bez pochlebstwa y nienawiści. Agdy na inauguracyę zezwola, y świadectwo o nauce y o żywocie Ministra nowotnego wydają, rzecze Senior do niego. Ponieważ bracie miły słyszymy wszyscy, iż y Seniorowie święscy/ Patron twoy y słuchające twoi/ co się y z listu pokazuie ktorys na Synod od nich przyniosli/ także y Zbor ten w imie Chrystusowe zgromadzony/ zezwala na twoie posłanie/ świadectwo/ o nauce zdrowey/ y o żywocie pobożnym/ dawa/ prosi/ żada/ abyś na ten urząd zacny y święty był posłany/ tu już nie zostawa/ iedno abyś iawnie przed oblicznością wszystkiego Kościoła Bożego był Panu Bogu wylacjony na urząd Ministrowi przez wkładanie rąk/ podług przykładu Apostolskiego: do czego nim przystąpimy/ naprzód ia Senior/ poy tym Konsentor/ na ostattek bracia Ministrowie będziemy cie przedtym świętym zgromadzeniem pytać o rzeczy do nabożeństwa do wiary do zbawienia/ rz. należące: to dla tego/ aby Zbor powszechny Apostolski wiedział/ iż na ten urząd nie obieramy nieukow/ nowotnych/ za pieniądze: nie chcemy być Symoniakami/ a też za prawdę niemaś się

czego

Teodore-
tus lib. 1.
cap. 9.

czego dokupować: bo ten urząd za sobą ciągnie nie bogactwa/ nie rozkośy: ale ubóstwo y prześladowanie. Ale obieramy to wiedzącie namilży Arześcianie na ten urząd s. meze acj y bogie/ nieznacjne/ w światą wzgardzone: ale iednak wiernie/ prawdziwe/ pobożne/ godne/ w słowie Bożym uczone/ darami niebieskimi obdarzone: ktorzy z lasi boje/ beda umieć y nauka/ y żywotem Kościoła Bożego budować/ y sprzeciwnikom odpor dawać: czego z pilnością posłuchaycie. Senior do nowotnego Ministra obróciwszy sie rzecze:

Mar. 16.
v. 16.
Math. 28.
v. 19.
1. Ioan. 5.
v. 7.
Math. 26.
v. 26. 27.
28. 29.
1. Cor. 10.
v. 16.
1. Cor. 11.
v. 26. 27.
Rom. 4.
v. 11.
1. Pet. 3.
v. 21.
1. Ioan. 5.
v. 8.
Ioan. 19.
v. 34.
Aktor. 2.
v. 42.
Ioan. 3.
v. 16.
Ioan. 17.
v. 3.
Psal. 63.
v. 29.

Bracie miły: Pytam cie przed tym zgromadzeniem/ z cym cie Pan Bog do Kościoła swego posyla? R. Jtem. Jaśo bedziesz uczył o Bogu? R. Jtem. O Sakramenciech iakśo bedziesz uczył/ co są y wiele ich jest? R. Jtem. W cym należy żywot wieczny? R. Rzecze Senior: Słyszycie namilży Arześcianie/ iakśo ten maj uczyć beośie o słowie Bożym/ o Bogu/ o Sakramenciech/ y o drodze prostej do żywota wiecznego: Ato bedzie uczył nauki prorockiey y Apostolskiey. Za co niechay bedzie pan Bog pochwalon/ y on sam niechay mu dodawa ducha wciele: tności y stateczności/ aby godny owoc przyniosł z urzędu swego Panu Bogu y Kościołowi. Zatem rzecze do braciey: Bracie Konsentorze/ także y wy bracia Ministrowie/ pytajcie w imie Boże brata o te rzeczy/ o ktorych jest spor między nami/ y z sprzeciwną stroną. Y według porządku beda pytać bracia nowotnego Ministra o te rzeczy, ktore są potrzebne do nauczania y do wiadomości. Agdy sie porządnie odprawią Ministrowie Rzecze Senior: Ponieważ bracie miły/ Panu Bogu y Kościołowi tego tak się w podobalo/ abyś był sluga Bożym y sáfarszem tajemnic tego/ pospolu z nami.

Pytam cie przed Panem Bogiem/ y przed tym zgromadzeniem świętym/ iesliś ty czuiesz w sercu twoim/ że cie sam Pan Bog na ten urząd przez natchnienie ducha świętego/ powolywa y pobudza? R. Czuie y Pá-

Ji 2 na Bogá

Examen.

pytanie.

Hicroni.
ad Nepo-
cianum E-
piscopi, sa-
cerdotes,
sciant se ef-
se mini-
stros nro do-
minos.

Tertulian.
de Refur-
carnis. No-
bis curiosi-
tate opus
nro est post
Christum
lesum nec
in quistio
ne post E-
uangelium.
Quomodo
dimus ni-
hil de fide-
ramus vl-
tra crede-
re, hoc e-
nim primi
credimus,
non esse
quod ultra
credere de-
beamus.

August. in
Ioan. Tra-
ct. 149.
Multi ado-
minu Chri-
stum, & di-
xiß: & se

cisse, quæ scripta nro sunt Electi autem sunt quæ scriberentur, quæ salutis credentium suffi-
cere videbantur, & de Concilio Carthaginen. 4. Can. 1.

Synodus Petricus, Can. 2. Torunus, Can. 2. Włodzis, Can. 2.

na Bogá o to prosze/aby to co we mnie zaczął/ aż do śmier-
ci wykonywał dla chwały imienia swego świętego.

Pytam cie: Jesliże ty na ten wrzód wstepujesz nie dla
pożytku cielesnego/ nie dla chwały świętey/ nie dla pro-
znowania/ ani takich bogactw/ bo cie to wszystko minie:
ale dla samey chwały Bożey/ y dla pomnożenia Królestwa
Christusowego? R. Bog widzi/ iż dla samey chwały
Boga moiego/ a nie dla żadnych rzeczy świętych/ które
są niepewne y krótkie.

Pytam cie/ iesliże ty nad naukę Proroctwa y Krystu-
sowa/ y Apostolstwa/ w Biblijy świętey opisana y zawar-
ta/ wiecey nie będziesz się domyslał: ale tylko będziesz w-
czył/ co Pan Christus rozkazał y Apostołowie świeci na
pismie podali: R. Obiecuie to Panu Bogu/ y jego Ko-
ściółowi/ nad słowo Boże pisane wiecey się nie domyslać.

Pytam cie/ iesliże ty wierzyß/ iż czego iedno potrzeba
do wiary y do zbawienia/ tedy to wszystko opisano w Bi-
blijy świętey/ co my zowiemy starym y nowym Testa-
mentem: R. Wierzęz łaski Bożey. Pytam cie/ iesli-
że ty wierzyß/ że Syn Boży Jezus Christus jest Bogiem
Izraelstym/ zbawicielem prawdziwym/ Kapłanem wie-
cznym/ przyczyną iedynym/ Biskupem najwyższym/ glo-
wa Kościoła Krześciańskiego/ fundamentem mocnym/
pasterzem dobrym/ y iesli tak będziesz wczyl: R. Wie-
rzę/ y tak wczyc będzie/ pana Boga prosiac abym iey wia-
ry przynmazał.

Pytam cie/ iesliże ty poddawaß się chętnie y dobro-
wolnie pod discipline Kościoła Bożego/ y wdzięcznie
chcesz przyjmować Karanie włożone od Kościoła Bożego
go/ gdybys w czym wystąpił/ abo wrzadowi twojemu do-
jść nie czynił: R. Poddawam w imie Pańskie.

Pytam cie/ iesliże ty zgody/ iedności/ słowu Bożemu
nie przeciwny/ y Ktorey wżdy Confessio Sedomiersta/ y
Konsens Generalnych Synodow/ nie będziesz targał y

rozrywał.

1. Tim. 3.
v. 3.
1. Pet. 3.
v. 2. 3.
Matt. 28.
v. 20.
Ioan. 15.
v. 14.
1. Ioan. 1.
v. 4.
Ioan. 20.
v. 31.
2. Tim. 3.
v. 15.
Luc. 1. v.
16. 17.
Luc. 2.
v. 11.
Hebr. 7.
v. 24.
1. Tim. 2.
v. 5.
1. Pet. 5.
v. 4.
Ephes. 1.
v. 22.
1. Cor. 3.
v. 11.
Ioan. 10.
v. 14.
Mat. 28.
v. 17.
Rom. 15.
v. 5. 6.
Ephes. 4.
v. 3. 4.

rozrywał. R. Nie bede/ slubisz to Bogu y Kościo-
łowi iego.

1. Tim. 4.
v. 14.
2. Tim. 2.
v. 5.
Luc. 9.
v. 62.
Math. 25.
v. 28.
Ioan. 16.
v. 1. 2.
2. Tim. 3.
v. 12.
Tit. 2.
v. 7.
1. Tim. 4.
v. 12. 13.
Luc. 19.
v. 13.
Ephes. 4.
v. 12.
Matt. 28.
v. 19. 20.
Luc. 22.
v. 19.
Asto. 20.
v. 7.
Luc. 24.
v. 46.
Astor. 13.
v. 38.
Asto. 20.
v. 28.
1. Pet. 5.
ver. 2. 2.

Pytam cie/ iesliże ty slubujesz Bogu y Kościołowi
iego/ w tym wrzędzie státecnie/ nieodmiennie trwać/ o-
nego nie odstepować/ ani w nim wstawać do śmierci: iáko
niektorzy wczynili/ wiawßy się tego pluga ná zad się wro-
cili: talentá niebieście w ziemié zaopali ze złym swoim.
R. Slubuję ná sumnienie y ná duszę swoię/ iż tego wrze-
du do Ktorego mie Pan Bog powołał nie odmienie: o co
bede y Pána Boga prosił/ aby mie w nim wwierdzał du-
chem świętym.

Pytam cie/ iesliże ty chcesz nieść dobrowolnie/ chę-
tnie/ wdzięcznie/ státecnie/ cierpliwie/ Krzyż/ Który ná cie
Pan Bog włożył dla Ewangeliey swoiey świętey: R.
Chcę za wspomozieniem Boga moiego.

Pytam cie iesliże ty ná tym wrzędzie chcesz żyć pobo-
żnie/ bez nágány/ sgorßenia się strzegac/ wstáwieć nie czy-
tając. R. Chce y obiecuie w imie Boże.

Náostátek: Pytam cie/ iesliże ty temu wrzędowi ná-
Który cie Pan Bog powoływał/ y powinności tey/ Która
ná cie duch święty kładzie/ dosyć będziesz czynił: R. W-
fam panu Bogu iż bede. *Rzecz Senior:* Ponieważ
chcesz dosyć czynić twemu wrzędowi/ słuchajże Który jest
wrzód twoy. 1. Słowo Boże bez przysady y odmiany
bądź opowiedał. 2. Sakramentami/ iáko Arztem
y Wiercerza Państa bądź się grzeszwał. 3. Wierzącym/
pokutniacym odpuszczenie grzechow y żywot wieczny/
podług rozkazania Christusowego/ bądź opowiedał.
4. Zboru Christusowego bądź się bronił od fałszywych
Prorokow/ to jest od bálwochwalcow y bluźniercow/
miejem słowá Bożego. 5. Owce Christusowe ba-
dziesz pást/ bądź się ich strzeżł od wilkow drapieżnych/
one wywodził ná pástwistá słowá Bożego. 6. Do-
bre bądź się śánował/ cził/ áz iey nieposlušne bądź się Ka-

11 3 rat/strofo

Wrzód
Minist-
rowi.

rał/strofował/napominał/y ekskomunikował. 7. Na tym wrzędzie statecznie/przykładnie/pobożnie będziesz żył. 8. Białowchwalcom y bluźniercom nie będziesz folgował/ich białowchwalst y bluźnierstw nie będziesz tał/ochylał/ale one będziesz słowem Bożym konfutował. 9. Nad trzoda Bożą nie pánuy/zysku skarbego nie szukay / Kościół Bożego nie zgaršay/ natiemnikiem nie bądź/owoc godny przynos. Arotko mówiac/ to wszystko czyn co należy na wiernego y pobożnego Ministra. Zda tym rzecze Senior do słuchających: Słyszcie Krześciane mili/ iako ten maż/za wspomozieniem Bożym/ na wrzędzie Ministrówskim chce/ obiecuie / y slubuje żyć / y lud Boży wyczyć: czego iż nie może żaden Minister siłami swoimi wykonać/bez daru y wspomozienta Bożego/wpadłszy na kolana/ Pána Boga prosimy za wszystkimi Ministrami / aby im Pan Bog dodawał mądrości/ wniecieności/ stateczności/ cierpliwości/ na tym wrzędzie do którego ich powołał/ mówiac temi słowy:

Modlitwa.

Wszeczmogacy Boże/ktoryś przez twego miłego syna Pána Jezusa Chrysta/nam polecił ciebie prosić o robotniki a żenice dożniwa twoiego/ a nam z łaski swej obiecuieś wysłuchanie/ y przyrzekaś. Prosimy cie przez tegoż twego miłego syna / abyś raczył temu twemu miłemu Krześcianceństwu dać prawdziwe slugi y Rządzenie twoich świętych słow: day ich wielką a niezliczoną liczbę: poleś nam mądre a w piśmie nauczone Ministry: oświeć je duchem twoim świętym te które nam posyłaś: napełnij je prawdziwym wyrozumieniem słowa twoego / aby nam prawdziwa droga wskazywali do żywota wiecznego/ pismo święte nie fałszywie wykładali. A temu aby nas przestrzegali od fałszywej wiary / zmyśloney rozumu ludzkiego/ y od wszego iadu dusze nasze zarażającego: abyśmy w czystej wierze bez przysąd rozumow ludzkich zachowani byli:

2 Cor. 10.
v. 4.
2. Tim. 4.
v. 2.
1. Tim. 5.
v. 1. 20.
Aktor. 5.
v. 5.
Matth. 5.
v. 13. 15.
17.
Ierem. 1.
v. 18.
Isa. 8. v. 1.
Apoc. 2.
v. 20.
1. Pet. 5.
v. 2.
Ioan. 10.
v. 12.
Math. 18.
v. 7.
Ioan. 15.
v. 16.

byli: abowiem iakożbyśmy mieli wwierzyć/ieślibyśmy o słowie Bożym nie nie słyszeli. Jakoż też mamy słyszeć abo wierzyć bez Rządzenie? Jakoż też maia kazać ieśli nie będą posłani? A przeto Panie a namileyśy oycze/ posli do gromady twojej bostkiej/ nauczone Krześcianceństwie Ministrzy/ ściyże Rządzenie/ wiernie pasterze/ dobrocliwe nauczyciele a ludzkich dusz stroje/ ktorzyby za pomocą twoego świętego ducha lud Krześcianceński ktorogo syn twój miły / swoia własna krowa sobie dostał/ wiernie pasci/ a twoje święte Ewangelia / twoje kofstowne a zacne słowo ku czci twoiemu Bostiemu imieniowi z wielkim pożytkiem opowiadali y rozmnażali / złe sumnienia cieś byli/ przeciwko pokusam satańskim y temu zgaršaiacemu światu: A te ktorzy stali a mocnieyśy sa w wierze potwierdzali y posilali zbawienią nauką / a karali słowem Bożym sprzeciwniki/ aby wiernie mogli sie bronić satańskowi przeciwnikowi swemu/ a onego zwyciężyć/ krolestwo ieś spustoszyć: a iżeby dobremi przykładami przed twoją gromadą dochodzili/ aby wszystkich ogorzenie odzucili/ aby przykładem złym swoim innych od wiary prawdziwej nie odwrędzi. O miłosierny Boże racz ty sam sprawić w ludziach krolestwa twoego pojedliwości y pragnienie twoego słowa/ abyśmy z prawdziwych Rządzenie nie byli złupieni. Nie racz nam płacić dla naszey niewdzięczności złemi Rządzenie: wchoway nas miły Panie od złych robotników/ od niewiernych natiemników / y od tych wszystkich ktorzy od ciebie nie są posłani. Przez Jezusa Chrystusa Pánanászego/ w imie ktorogo tobie sie modlimy: Oycze nasz ktorýś ieś/ż. A wysławśy Senior na kłaczacego nowotnego Ministra głowe rece włożyśy mówić będzie te słowa głośno, aby mogli być od wszystkich słyszani.

Deut. 34.
v. 9.
1. Tim. 4.
v. 14.

Bog y Ociec nasz niebieski / ktorý cie na wrząd Ministrówski powołał / niechay cie duchem świętym napełni/ ażebyś prawice swej bronił od nieprzyjaciół Kościoła swego:

go: mądro

Wielka
nie róg.
Ambrosi-
us cap. 5.
dedignit.

Sacerdotij. Homo imposit manu, Deus largitur gratiam: sacerdos imposit supplet dexteram, Deus benedicit potenti dextera.

gomadrości / vmiecieńności / zrozumienia słowa swego niechayci dodawa: nauka zdrowa / żywotem pobożnym niechaycie obdarzyć: w tym wrzędzieś. niechayci bóg oświ: miąstem obronnym / stupem żelaznym / murem miedziąnym / bastea mocno niechaycie postawi na przeciwko tym / ktorzy sie prawdziwie sprzeciwiaia: iako niekiedy postawil Jeremiaś / Eliasz / Daniela / Apostoly na przeciwko Krolom / Książetom / Biskupom / białochwałstwem / zabobonem y nieposłuszeństwem wwiędzionym y zaślepionym. Niechay to Pan Bóg w tobie sprawi / abyś mogł przynieść godny owoc y pożytek Bogu y Kościółowi z wrzędu twego. Na co wysłysz rzeczyż Amen.

Za tym zaśpiewaia, Panie nasz Który w niebie przebywasz / c. A gdy śpiewać beda / Konseńior / a potym inшы Ministrowie porządnie klasz beda rece na Ministra Kłeczącego / mówiac te słowa napisane / abo co Komu Pan Bóg w usta włoży. A gdy sie odprawią rzeczyż Senior: Wpadłszy na Polana modlmy sie synowi Bożemu Jezusowi Chrystusowi za tym ministrem mówiac:

Modlitwa.

Panie Jezu Chryste / synu Boga żywego / tyś na niebo wstąpiwszy / na wrząd Ministrów / na budowanie Kościoła twoiego / posłaś Apostoly / Proroki / Ewangelisty / Pasterze y wezwyciele / y teraz w tym nie wstawasz. Alot tych czasow wytracił Ministry / acz w bogie / ale prawdziwie / aby ludzi wezwyciele Ewangeliey zbawienney / Ktora byli wymysłami ludzkimi zamierzili fałszywi nauczyciele / wie / dla pożytkow swoich. Wytraciłś y obrałś y te osoby na wrząd Ktoreś ty sam postanowił: Ktorego meja tobie oddawamy / za nim cie prosimy Panie y Biskupie nasz: dayże mu ducha świętego: Wdzielże mu talentow niebieskich: day mu miecz duchowny słowa twoiego w rece / Ktoremby trzody twej bronił od wilkow drapieżnych / flugi Aneichrystowe poraził / białochwałstwa y błedy

rozsiękał

rozsiękał: day mu wsta y mądrość / aby sprzeciwnikom słowa twego wsta mówiac rzeczyż szkodliwe zbawieniu zamysł. Nie odrzucajże go tej od łaski twej / z wrzędu nie zrzucay / w przesładowaniu utwierdzay / żywotem pobożnym y inшыmi sprawami do tego wrzędu należacemi obdarz: dla chwały imienia twego świętego / Amen.

Senior rzeczyż do Ministrów ordinowanego: Bracie miły N. ponieważ cie Pan Bóg na wrząd Ministrów si wysłał / y obrat / wstałszy Pana Boga na pomoc / staray sie abyś chętnie słowo Boże przepowiedał / sakramentami śafował / trzode Boża paster / pobożnie żył / Któryż cierpliwie znosił / przykładnym był / owoc godny przynosił / od białochwałstwa y bluźnierstwa ludzi odwoził: wrzędu twego y daru Który jest tobie dany z włożeniem rąk starszych łecce nie poważaj. Słuchay co mówi duch święty przez Pawła świętego do każdego Ministra: o czym czytamy w liście pierwszym do Timoteusza w Kaptule trzeci: Wiernać jest ta mowa / iesli kto wrzędu Biskupskiego żada / ża cney sprawy żada. Ma tedy być Biskup bez naganienia / miaziedney żony / czyny / trzęwy / skromny / rad goście przyjmujący / godny ku uczeniu. Nie pijanica / nie targając sie reka ni na Kogo / nie szukaący zysku nie pojęciwego: ale mierny / nie zwadliwy / nie łakomy: Któryby dom swoy dobrze sprawował / Któryby dsiatk miał w Kárnosci z wśelaka wezwyciecia. Albowiem iesliby Kto niemu miał własnego swego domu sprawować / iakoz pieczę mieć będzie o Kościele Bożym: Nie nowotnyaby bedac nadety nie wpadł w obwinowanie czartowskie. Albowiem potrzeba jest aby miał dobre świadectwo od obcych / aby nie wpadł w pońabienie y w sido diabelskie. A w Kaptule czwartej do Kłada: Żaden niech młodoci twojej nie wzgardza: ale bądź wzorem wiernych / w mowie / w obcowaniu / w miłości / w duchu / w wierze / w czystości: aż przyide pilny czytania / napominania / y na

Kę uci. Nie

trąpomt
nanie do
ministra
nowotne
go.

v.1.

uści. Nie waj lekce daru który jest w tobie / który tobie dan jest ku prorokowaniu z włożeniem rąk starych. Teraz zrzec się na pieczę / w tych zostan / aby postępki twój był znający między wysłuchimi. A kiedy się tak zachowaś / na tym wrzędzie / odnieś się koronę żywota wiecznego z łaski Bożej / y usłyszysz on głos wdzięczny: Ty sługo wierny / wśródz do radości mojej. Paweł też s. mówi: Pilnuj się / niego siebie / nauki / trwaj w tych rzeczach: bo jeśli to uczynisz / y samego siebie zachowaś / y te którzyby cię słuchali. Piotr święty doклада: Proście starych którzy są między wami / którym też y ja jestem starym / y świadkiem wiśkow Chrystusowych / y uczestnikiem chwale / która ma być objawiona. Póście trzoda która przy was jest / mając na pieczę / nie z przymuszenia ale dobrowolnie / nie fromotnie zysku szukając / ale wprzeżymym sercem. Ani iako pánuiac nad dziesięciem Bożym / ale iako będąc przykładnym trzodzie. A gdy się okazuje ono Kłaje pasterzowi / odnieście koronę chwały / która nie zwiędnie. A jeśli będzieś gnuśny / niedbały / zły / bojaźliwy / y niepożyteczny: to cię potka co y onego który wiały talent od páná / załopał go w ziemi / którego Pan kazał wrzucić do ciemnice / gdzie jest płacz y zgrzytanie zębów. Proście y napominam / miej się na pieczę w wrzędzie twoim / strzeż się abyś z niego nie wypadł: bo y się abyś z wrzędu nie był złożony / iako Judaś / bądź dla odsciepienstwa / bądź dla niezbojnego żywota / a na twoje miejsce żeby Pan Bog / iako na Judaśowe / nie wsadził innej osoby / w dług onych słów: Przejelenstwo tego niechay weźmie drugi. A obroćmy się do ludu grzeje: Napominam was namilży Krześciance / abyście tego Ministra / którego Pan Bog sobie obrał / 1. Słuchali / więcej słowa Bożego / iako Posła / Legata / Ministra Chrystusowego / y sáfarszá tajemnic Bożych. Syn Boży mówi: Kto was słucha / mnie słucha: Kto was odrzuca / mnie odrzuca. Pá

Wapom
nanie do
słuchac
złow.

miataycie

Matth. 25
v. 23.
1. Tim. 4.
v. 16. 17.
1. Pet. 5.
v. 1.

Math. 25.
v. 30.

Psal. 108.
v. 8.
Aktor. 1.
v. 20.

Luc. 19.
v. 16.

niecaycie i się Pan Bog gniewa / gdy sług jego nie słuchamy / y kaze tych / którzy sług jego nie słuchali: czego mamy przykład w Achabie Krolu / który i się nie słuchał Eliáša y Micheáša / Bog go w niwecz obrocił / na wojnie go zabito / majątność jego rozszarpała. 11. Bądźcie mu poddani w rzeczach duchownych. Paweł święty mówi: Bądźcie posłusni przełożonym waszym / y bądźcie im poddani: abowiem oni czują o duszach waszych / iako ci którzy liczbę oddać mają. Abowiem jeśli tego nie uczynicie / samymi Panem wzgardzicie. Który mówi do Proroka Samuela: Nie ciebie odrzucili / ale mnie: a z tym kłaniam się Bogu / nie wyście. Jako y Maria siostra Zaronowa: która Bogu przedem zarażała. Onego Krola Dzyaśa / dla tego i się przeciwko sługom Bożym szemrali / im poddani być niechcieli / napominaniem ich gardzili. 111. Czcicie go wszyscy / tak przełożeni święcy / iako y pospolity człowiek. Paweł święty mówi: Stary / który się dobrze w wrzędzie swym sprawuje / mają być godnymi dwójkami / a zwołając ci którzy pracują w słowie y w nauce. A jeśli byście sług Bożych nie czcili / w Patronowie / widząc ich podle wrodzenie y nieznaczące / według swiata / samego Chrystusa w osobie ich nie czeć. libyście który przez nich mówi / dla których Pan Bog y o które gniewa się kiedy im kto despekt wyrządza / onych li. Sobie on despekt y zeliwość przywłaszcza / mówiąc: Kto się was dotyka / dotyka i się szrenice o kłaje mego. Tenże ięście Pan mówi: Zemście się trzywdy sług moich. Czego mamy przykład w Krolu Jeroboamie / któremu ręką uśchła / gdy się na Proroka Jaddoná zamierzył. Tłóstać powinniście go żywnością przystoyną opatrować / a ile Patron y słuchające tego / za pracę. A jest to nie iatmużna / ale powinna zapłata. Syn Boży mówi: Godzien jest robotnik zapłaty swej. Paweł święty mówi: Tak Pan

Ze 2 postanowił

Luc. 10.

v. 7.

1. Cor. 9.

v. 14.

Num. 18.

v. 31.

Apor. 15.

v. 23.

poſtano wil tym / ktorzy Ewangelia opowiedzia / aby z
Ewangeliey iſli. A w zakonie napisano. Dochodow was-
ſzych wzywac bedſiecie: abowiem to ieſt zaplata wasza za
ſluzbe ktora czynicie w przybytku zgromadzenia. Zaspie-
wawſzy. Błogoſław nam naſz Panie z miłoſierdzia twoje-
go / i c. y Bogu Oycu / Rozpuſzcjon bedſie lud z zalecenim
wbogich.

Dla ſwiadectwa / y pewnoſci / wpisa go w
Którą Synodowe / y dąbzo mu liſt.

O R D I

FORMA ORDINOWANIA SENIOROW.

Matth. 28. v. 19. 20.

EV N T E S ergo docete omnes gentes, baptizantes eos
in nomine Patris, & Filii, & spiritus sancti, docentes eos
servare omnia quæcunque mandavi vobis.

Mar. 16. v. 15. 16. Euntes in mundum vniuersum prædica-
te Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus
fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur.

Luc. 22. v. 25. Dixit autem eis Iesus, Reges gentium do-
minantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefi-
ci vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fi-
at sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator.

Ioan. 20. v. 22. Hoc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis.
Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata re-
mittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.

2. Cor. 5. v. 19. 20. Omnia autem ex Deo, qui nos reconci-
liauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconcili-
ationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum re-
concilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in
nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione
fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus
pro Christo reconciliamini Deo.

1. Pet. 5. v. 1. Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro, con-

K k 3

senior

Equali-
tas mini-
strorū in
officio mi-
nisterij re-
seruatione
casuū
criminū
grauio-
rum tol-
it.

senior & testis Christi passionum, qui & eius, quæ in futuro reuellanda est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum: neque turpis lucris gratia, sed voluntariè: neque ut dominantes in cleris, sed formæ facti gregi ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis inmarcescibilem gloriæ coronam.

Act. 15. v. 4. Cum venissent Hierosolymam Paulus & Barnabas, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & Senioribus. v. 22. Tunc placuit Apostolis & Senioribus cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam, cum Paulo & Barnaba. Iudam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus, scribentes per eorum manus. Apostoli & Seniores, fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem, &c.

Cyprianus de Vnitate Ecclesiæ. Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.

Cyprianus in Concil. Carthag. Act. Neque enim quicum nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tamque iudicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum iudicare, sed expectemus vniuersi iudicium Domini nostri IESU Christi, qui vnus & solus habet potestatem, & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actum nostro iudicandi.

Cyprianus lib. 1. Epist. 3. Nam cum statutum sit omnibus nobis & æquum sit pariter ac iustum, ut vnus cuiusque causa illic audiat ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam regat vnusquisque & gubernet, rationem sui actus domino redditurus. Oportet utique eos quibus præsumus nec circum cursare, nec episcoporum concordiam cohærentem sua subdola & fallaci temeritate

collidere,

collidere, sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere, & testes sui criminis possint: nisi paucis desperatis & perditis minor videtur esse autoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicauerunt.

Augustinus Serm. 13. de verb. Domini. Petrus in Apostolorum ordine primus.

Augustinus Epist. 107. Augustinus Episcopus seruus Christi, & per ipsum seruus seruorum ipsius, Vitali fratri in ipso salutem.

Auentinus Annal. 7. Qui seruus seruorum est, dominus dominorum perinde ac si Deus est esse cupit. Papa.

Iohannes Fab. Præf. Instit. Papa in verbis dicit se seruum seruorum, de facto tamen se adorari permittit.

Basilii in ascericis cap. 22. Christus post se Petrum pastorem suæ Ecclesiæ constituit, & consequenter omnibus pastoribus & doctoribus eandem tribuit potestatem: cuius signum est, quod omnes ex æquo ligant & absoluunt, quemadmodum ille.

Gregorius lib. 4. Epist. 30. Ego fidenter dico, quisquis se vniuersalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat in elatione sua. Antichristum præcurrit: quia superbiendo se cæteris præponit.

Idem Epist. 80. Si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur.

Idem Epist. 59. 38. Si vnus vniuersalis est, restat ut vos Episcopi non sitis.

Idem Epist. 36. Nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis nomen assumpsit, nullus decessorum meorum hoc tam prophano vocabulo uti consensit: nos hunc honorem nolumus oblatum suscipere.

Idem Epist. 30. Sanctitas vestra mihi sic loquitur. Sicut iussistis. Quod verbum iussionis peto à meo auditu remouere. Quia scio quis sim, & qui sitis. Loco mihi fratres estis, moribus Patres.

Concilium Carthag. 3. Can. 26. Ut primæ sedis Episcopus non

NOTA.

Contra
papatum.

pus non appelletur Princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.

Humili-
tas episco-
porum.

Concilium Carthaginense 4. Can. 34. Vt Episcopus in quolibet loco sedens, stare Presbyterum non pariat.

Item. Can. 35. Vt Episcopus in Ecclesia in consensu Presbyterorum sublimior sedeat. Intra domum verò collegæ se Presbyterorum esse cognoscat.

Idem Concil. Can. 15. Vt Episcopus vilem supellestem, & mensam ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat.

Idem. Can. 19. Vt Episcopus prouocatus pro rebus transitoriis non litiget.

Idem. Can. 22. Vt Episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita vt ciuium assensum, & conuentiam & testimonium quærat.

Idem Can. 23. Vt Episcopus nullius causam audiat absq; præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur.

Idem. Can. 29. & Can. 66. Episcopus si clerico vel laico crimen imposuerit, deducatur ad probationem in Synodum Canon. 1. Apost. & Conc. Nicæn. Can. 4. Episcopus à duobus aut tribus Episcopis, ordinetur.

Concilium Carthag. 4. Can. 25. Dissidentes Episcopos si non timor Dei, Synodus reconciliet.

Idem Can. 26. Studendum est Episcopis vt dissidentes fratres, siue clericos, siue laicos, ad pacem magis, quàm ad iudicium cohortentur.

Idem Can. 31. Vt Episcopus rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis vtatur.

Cypr. 1. 1. Epist. 4. Propter quod diligenter de traditione diuina & apostolica obseruatione obseruandum est & tenendū, quod apud nos quoq; & ferè per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebē cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique

conueniant,

conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsentē, quæ singulorum vitam plenissimè nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit. Quod & apud nos factum videmus in Sabini Collegæ nostri ordinatione, vt de vniuersæ fraternitatis suffragio & de Episcoporum, qui in præsentia conuenerant, quique ad vos de eo litteras fecerant iudicio, Episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur.

Synodus Cracouiensis Tit. de Superattendente Can. 1. In singulis districtibus, ex Ministris illius Districtus eligendus est vnus, in Superattendentem siue Seniore spiritua-lem: Huiusmodi verò qui aptus esset ei muneri, idq; à Ministris & Senioribus illius districtus in Synodo fieri debet. Et quatenus possibile esset, vocandus eò erit vicini Districtus Superattendens, vt inaugurationi ipsius præsit.

Eadem Synodus Can. 10. Munus eius à Synodo ad Synodum durare debet: Et iuxta sententiam synodi, aut is retinendus & approbandus, aut alius eligendus & constituendus erit.

Episcopi
coniugati.

Theophylactus ad Tit. cap. 1. Adeò pretiosa res est matrimonium, vt possit cum eo ad sanctum thronum Episcopalemq; sedem ascendere. Similia lege ad Timoth. cap. 3.

Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum. Quasi non hodie quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia, & Apostolus Episcopum describat, vnus vxoris virum, habentem filios cum omni castitate.

Hieronymus ad Oceanum. Quidam coactè interpretantur, vxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis debere accipi, sed multò futilius nuptias detestantur, atque perhorrescunt, nec volunt credere Paulum loquutum esse vxori quum scripserit, Sanè rogo & te germana compar adiuua eas, &c.

Philip 4.
v. 3.

Huldarius Episcopus Augustensis Epist. ad Nicolaum Papam. Audi Apostolum dicentem ad Timotheum: Oportet inquam Episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum. Quam ne quis sententiam ad solam verteret ecclesiam, subiunxit: Qui autem domui suæ præesse nescit, quomodo Dei ecclesiæ diligentiam adhibebit.

Vide Con-
ciliū Car-
thag. 4.
Can. 1.
Distinct.
23. Cano.
Qui Epi-
scopus.

Clemens
li. 7. Stro-
mat.
Ignatius
ad Philad.

Polydorus lib. 5. cap. 4. Est operæ pretium audire quodam ex nostris Theologis superstitiosè verecundos, detorquere hunc locum ad rem familiarem moderandam, affirmantes per hæc Apostolum significare, Episcopum non debere nisi vnum habere Episcopatum, & Presbyterum itidem vnum sacerdotium possidere.

Hieronymus in Epist. Ephes. & hab. Dist. 37. Legant Episcopi & presbyteri qui filios suos secularibus erudiunt literis, & faciunt illos comœdias legere, & mimorum turpia scripta cantare, de ecclesiasticis sumptibus forsitan eruditos.

Concilium Agatense, & hab. Causa 12. Quæst. 2. Can. Episcopus. Episcopus qui filios habet, de bonis quæ reliquit, ab hæredibus eius indemnitate ecclesiæ consulatur.

Concilium 2. Turonense Can. 9. Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum. Vide Hist. Tripart. lib. 6. cap. 14. Gratianum Dist. 28. Can. De Syraculane, ibi inuenies in primitiua Ecclesia Episcopos habentes uxores & liberos fuisse ordinatos.

Officium Senioris. Laski in Forma fol. 1. Est autem hoc duntaxat nomine aliis superior, quod plus laboris ac curæ sustineat aliis omnibus, non tantum in gubernanda ecclesia tota, sed in defendenda illa etiam, aduersus conatus omnes omnium aduersariorum, & vnanimi omnium consensu, in doctrinæ controuersis retinendo. Cæterum in verbi & Sacramentorum ministerio in quibus disciplinæ item Ecclesiasticæ vsu, nihilo quàm reliqui Seniores, maiorem obtinet authoritatem. Sed ei perinde atque alii omnes subiectus est: Et quemadmodum ipse (pro ministerii sui ratione) aliorum curam gerit, ita se vicissim etiam aliorum curæ, in verbi diuini obedientia, & disciplinæ obseruatione, submittit.

Idem Vt quemadmodum ab omnibus simul Ecclesiarum Ministris, eligitur: ita ab omnibus simul etiam (si quidem id commeruerit) & reprehendatur & destituatur.

Hieronymus in cap. 1. Timor. In toto orbe decretum est, ut vnus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret.

ORDINOWANIE SENIOROW.

1. **M**inistrowie za spólnym zezwoleniem / w swoim Dystrykcie zwołają Synod dla obierania Seniora / na dzień Tiedzielny.

2. Weźma z inszych Dystryktow iednego abo dwu Seniorow / dla ordinowania Seniora: a iesli być nie mogą / tedy sami Ministrowie na wrząd Seniorstki z posrzedku siebie wybrawszy mają wrzonego y pobożnego / beda ordinować.

3. Tym sposobem bywa ordinowany / obierany Senior.

¶ 1. Zaspiewają trzy Pieśni / Stworzycielu wszechmogacy / zc. Ach Panie Boże ktory rzadziś Kościół swój / zc. Kadujemy się wszyscy Krześciance / Czynieć społem / zc.

¶ 2. Wyznanie grzechow bywa tym sposobem / iako przy ordinowaniu Ministra. Potym Kredy / Wierze w iednego Boga / zc.

Kazanie ¶ 3. Czyta słowa Piotra świętego / 1. Piotr. 5. 1. aż do wiersza 8. tego. Tamże pieśnauk podawają się. 1. O znacności wrzedu Seniorow / ktory jest wstawa Chrystusowa y Apostolska.

¶ 4. Wrzędzie Seniorowym / ktory jest. III. Jacy męzowie na ten wrząd mają być obierani. IV. Ministrowie y słuchacze iako się mają zachować przeciwko Seniorowi. V. Jakimi ceremoniami ma być Senior ordinowany.

¶ 4. Po kazaniu odprawivszy modlitwy pospolite zaspiewają: Duchu święty zavitaj nam / A z niebios rącz spuscic / zc. 5. Senior abo Minister / ktory imieniem bráćcy kaze wystąpić na szkod Kościoła o nemu Ministrowi / ktoremu z posrzedku siebie za zezwoleniem spólnym mają się zwierzyć Senioratum: ktory gdy

Kardynał
nali pa
pież or
dynuq/
Koronu
iq / swię
cy / Vidi
librum Ce
remonia
rum 1. cap.
3. 4. 5. 6.
etc.

Wzrost
Seniorsi.
Syno. Cra
cou. Tit.
de supe-
ratt.

wystąpi Rzecze do Ministrów, do Seniorów świętskich, y do
wszystkiego zgromadzenia: Ten ci to jest maj/ktorego Mi-
nistrowie z poyszrodku siebie obierają na wrząd Seni-
orów. A tak pytam was iesli wy na to pozwalacie/y o ie-
go nauce zdrowey y pobożnym żywocie świadectwo do-
bre dawacie. Tu mowić będą porządnie, co komu Pan Bog w
wysławioży. Zd tym rzecze do niego: Bracie miły/wola Bo-
ja jest/zezwole nie nasze/y wszystkiey braciey świętskiej/á-
bys ten wrząd Seniorów na sie przyiał /ktory ten jest/po-
dług Synodu Krakowskiego. I. Trzymać będzieś pe-
wne Ministerium/ná tym miejscu ná ktorymes /ábo, ná
ktore cie dadzą. A masz przy sobie wychowywać katechi-
ste spólnym nakładem Patronów tego Dystryktu/ktoryby
sie ná Ministerium pilnie ćwiczył/y w niebytności twej/
gdy ná Wistacia pojedziesz / Kazania odprawować.
2. W dystrykcie sobie zleconym / wszędzie gdzieśby po-
trzeba w miasteczkách y we wsiách Ministerzy postano-
wiać mają. 3. Powinien będzieś postanowione ná
pewnych miejscách Ministerzy y słuchające ich / przynam-
niey raz w rok wistować / z jednym ábo ze dwiema Se-
niormi świętskimi. 4. Z wielką pilnością strzedz mają
stada Pańskiego sobie zleconego/zeby go wilcy drapieżni
náuła fałszywa y heretycka nie zarażali / nie rozpraszali/
y nie turbowali. 5. Ná Synody inszych dystryktów
będac wezwány / iechać mają nakładem zboru dystryktu
swoiego. 6. Powinieneś Synody w swoim dystrykcie
czasów náznaczyć za potrzebami pewnymi składać / y
one rzadzić. 7. Jesli by sie wscięły między bracia stá-
gi iakie/ mają ie przyjmować / y wezwawszy obu stron z
Seniormi świętskimi ie rozsadzać y pogadzać: A to bez
naruszenia praw. 8. Katechisty á młodzieńce godne/
ktoryby ku ćwiczeniu do Ministerium sposobni być mo-
gli/áwdawać sie chcieli/mają examinaować y przyjmować.
9. Listy od innych Kościołów y iakichkolwiek person/
ktoreby

Philip. 1.
v. 1.

Tit. 1. v. 5.

Aktor. 15.
v. 36.

Akto. 20.
v. 28.

Aktor. 15.
v. 4.

Aktor. 15.
v. 6.

Aktor. 15.
v. 24.

1. Cor. 6.
v. 5.

Aktor. 15.
v. 23.

Luc. 22.
v. 32.

Matt. 20.
v. 26.

1. Petr. 5.
v. 2. 3. 4.

Ierem. 1.
v. 18.

Akto. 20.
v. 28.

Luc. 12.
v. 42.

Aktor. 13.
v. 2.

ktoreby do Kościołów twego Dystryktu posłane byty/
przyimować mają: á ná nie za rada Konseniorá / Senio-
rów świętskich/y Ministrów/y drugich bráciey/á zwa-
sają w trudniejszyh rzeczách/odpisywać mają. 10. Brá-
cia móla wtwierdzay. Bráciey słuz/ przeciwko niey nie
z nienawiści nie czyni / ná dńia nie pánuj / Jurdyki nie
rościogay/boć sa rowni wrzędzie/we cję y w mocy/tyl-
koś ty jest stárszy w pracy / y pierwszy w porządku / Mi-
nistry miey ná pieczy/ w wrzędzie Ministrów státrzy-
maway ich/ á niedbale karz wespół z bracia / przykła-
dnym bądź Ministróm y słuchaczóm/zyftu stáradego nie
słukay / disciplinie sie Kościelney poddaj / ná tym wrze-
dzie tak żyj/iakoby Pan Bog miał chwale y Kościół bo-
ży pociecha / bądź strożem religiey y rzadu Kościoła Bo-
żego/bądź wiernym y rostopnym śáfárzem w domu Bo-
żym ná czeladka iego. II. Ministerzy ze wszystkimi brá-
cia y Diakony ordynować będą. Co gdy wejmiesz/odnie-
siesz koronę żywota wiecznego. Słuchay co mowi syn bo-
ży v Lukáša świętego w Kápitułe dwánaśtey: Któryś
jest wierny á rostopny śáfárz / ktorego Pan postanowi
ná czeladka swoia/áby im w czas rozdał obroć. Szcze-
śliwyć jest ten sluga/ktorego gdy przyidzie Pan/znaydzie
tak czuńcego/záprawdeć wam powiedam/jeć ná wšy-
ta swoia maietnościá postanowi go. Lecz iesli by rzekł
on sluga: Tę rychłóć przychodź Pan moy / y poczytby
bść slugi y służebnice / y iescć / pić / á opić sie: Przyidzieć
Pan slugi onego w dzień ktory sie nie nádsiewa / á w go-
dzinę ktorey niewie / y wylaczy go / á w poczet niewie-
rych poloży. On zaś sluga/ktory wiedział wola Pána
swojorá nie spráwował sie tak/ani czynił wedle tego wo-
ley/wielce będzie karán. Ale ktory z niewiadomości zá-
słuzyl karanie / mniej będzie karán: Komuć tedy wiecey
dano / wiecey sie mu tej vpominać beda / á v tego wiecey
schwóla / wiecey tej beda chcieć od niego. A tak pytam

Augusti-
nus causa
8. Que. 1
Episcopa-
tus est no-
men labo-
ris, non
honoris.

pytanie.

cie/iesliże ty czuieś w sercu twoim/je cie Pan Bog przez ducha świętego pobudza/abyś ten urząd przyjął? R. Czuie.

Pytam cie/iesliże ty pragnieś tego urzędu/nie dla panowania/proznowania/pożytku: ale dla samego pomnożenia chwały bożej? R. Dla pomnożenia chwały Bożej/nie dla żadney insey rzeczy.

Pytam cie/iesliże ty obiecuieś y slubueś/ temu urzędowi dosyć czynić / na który cie Pan Bog powoływa / y na który dobrowolnie wstepuieś? R. Slubue y obiecuie za pomoca Boża.

A bracia też tobie obiecua miłość/wcześnieść/postuśienstwo/y bez ciebie nic nie czynić/ tobie w urzędzie twoim dopomagać / y od nieprzyjaciół bronić. *Rzecz do Zboru:* Upadły na kolana modlmy się za tym nowym Seniorzem Panu Bogu/aby mu w tym urzędzie błogosławił/mowiac:

Modli
twą.

Panie Jezu Chryste Synu Boga żywego / Któryś rząd w Kościele twoim postanowił/do którego posyłaś slugi twoie / y nauczyciele słowa twego / Diakony Ministry/y Seniorsy/dla uczenia Ewangelii/y dla śafowania Sakramentami/y rzadu dobrego. Prosimy cie pokornie za tym meym bratem naszym/ Ktorego w imie twoie na ten urząd obieramy/racjze go dary ducha świętego obdarzyć iako mądrością/wmiesznością/aby Kościół twój rządził wiernie według słowa twoiego: spraw to w nim/ aby na tym urzędzie przykładnie y światobliwie żył / y urzędowi temu/na Któryś go powołał/zeby dosyć czynił. Uczyniż to sam dla siebie / y dla budowania Kościoła twego. Oycze nasz Któryś jest/z. *A wstawy Seniorowie y bracia, na kłecząc go kłśćć będą rece porządnie:*

Wstaw
nie rąk.

Bogy Ociec nasz niebieści / Któryś cie ku rządzeniu z nami/

nami / swego tego Kościoła (według słowa swego Bożego nauki) wezwać y odłaczyć raczył / tenże cie też przez Ducha swego świętego niech oświeci/także niezwykłej reki swej mocą Bożą tak wzmocni y utwierdzi/abyś statecznie y wiernie tego urzędu tobie powierzonego wywalał/y przestrzegał / ku chwale imienia iego świętego / y ku budowaniu Kościoła Chrześcijańskiego / Amen.

Agdy rece będą nań kłśćć, Zaspiewają: Duchu święty zawićaj nam/ Serca nasze nawiedź sam/ Twoja łaska ie racj napelnij/z. *Po wkładaniu rąk rzecz Senior do Zboru:*

Pan Bog wszechmogacy temu Dystryktowi N. tego meja/ Kiedza N. Ministrą N. za Seniora oddawa/ Ktorego słuchajcie/w wcześnieści mieyście/ Ktoremu bracia Ministrowie posłuszeństwo oddawajcie do tad/ po Kto go pan Bog na tym urzędzie y Kościół iego będzie miał.

1. Tim. 5.

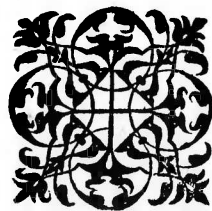
v. 17.

Hebr. 13.

v. 17.

Rozpuszczon będzie Zbor z zaleceniem w bogich Zaspiewawszy.
Boże oycze przy słowie twym/z. Bogu oycu y synowi/z.

Spiewa
nie.

FORMA NAWIEDZANIA CHORYCH.

4. Reg. 20. v. 1. 2. 3.

IN diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & venit ad eum Isaias filius Amos, Propheræ, dixitq; ei: Hęc dicit Dominus Deus. Præcipe domui tuæ, morieris enim tu & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaq; fletu magno Ezechias.

In infirmitate Deus solus inuocandus.

4. Reg. 1. v. 16. Hęc dicit dominus. Quia misisti Ochoziam nuncios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi nõ esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris.

2. Paral. 16. v. 12. 13. Ægrotauit etiam Afa anno tricesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæ fuit Dominũ, sed magis in medicorum arte confusus est. Dormiuitq; cum patribus suis, & mortuus est.

Ecclesiastici 38. v. 9. &c. Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Auerte à delicto & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da suauitatem & memoriam similaginis, & impingua obla-

M m tionem,

tionem, & da locum medico: etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria.

Eccl. 18. v. 21. Tempore infirmitatis ostende conuersationem tuam.

Act. 28. v. 8. & c. Contigit autem patrem Publij febribus & dysenteria vexatum iacere. Ad quem Paulus intrauit: & cum orasset & imposuisset ei manus, saluauit eum. Quo facto, & omnes qui in insula habebant infirmitates accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

Mar. 16. v. 18. Super ægros manus imponent, & benè habebunt.

Iacob. 5. v. 14. 15. Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

Concilium Carthagin. 4. Can. 67. Is qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit oppressus in infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat poenitentiam. Et si continuo creditur moriturus reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.

Irenæus lib. 1. cap. 18. Alii sunt hæretici, qui mortuos redimunt, ad finem defunctionis mittentes eorum capitibus oleum & aquam.

Virgil. Corpusq; lauant frigentis & vngunt.

Ennius. Tarquini corpus bona scemina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum. Lib. 9. de Asino aureo.

Chemnitius de Extr. vnct. in Exam. Concil. Trid. Quam diu in ecclesia extitit donum sanationis, mansit etiam vsus vnctionis simplici oleo.

Morientes vngere oleo exorcisato mandauerunt Papæ. Innocentius 1. epist. 1. cap. 8. Vide Sigibertum in Chronicis: Felix 4. vt testatur Polydorus Lib. 5. cap. 3. & Bergomenis.

Cum autem

Cum autem mandatum Paparum parum curassent Christiani, exiguaq; eius ratio haberetur. Carolus magnus lib. 1. cap. 156. de Legibus Franc. mandauit, vt Presbyter in ampulla oleum ferat ad inungendum infirmos.

Oleum Iacobi Doctores, Origenes, Hieronymus, Augustinus, Theophilactus, Beda, Oecumenius, Chrysostomus, explicant, & interpretantur, de præseruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus: & dono sanationis.

NOTA.

August. de Visitat. infirmi. Lib. 2. cap. 2. Tuciùs & iucundius loquor ad meum Iesum, quàm ad aliquem sanctorum, spirituum Dei, plus debet mihi Christus, quàm alicui cælestium spirituum. Quod tu es, fieri dignatus est Deus, non factus est, quod est Angelus. Ad curiam Dei sui, Dei tui præcessit, Deus tuus, homo tuus, tunica tua, tunica polymita, quam sibi decemcissimè coaptauit indutus illa, assiduus interpellat pro nobis. Quem igitur habes intercessorem, habes mediatorem, constitue tibi propitium adiutorem: & si deus pro te, quis contra te.

Fol. 134.

Erasmus, quem Leo 10. Papa vocat filium, in Naufragio quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo implorauerit alicuius diui præsidium? Respondet ille; Ne id quidem. quamobrem autem, inquit, quia spaciosum est cælum; si cui diuorum commendauero salutem meam, puta Petro, quia fortasse prius audiet, quòd adest officio, priusquam ille conueniat Deum, priusquam exponat causam, ego iam periero. Quid igitur faciebas? Rectè adibam ipsum Patrem, dicens: Pater noster qui es in cælis, nemo diuorum illo citius audit, aut libentius donat quod petitur.

Chemnitius de sanctorum inuocatione in Examine Concil. Trident. Audiui ex Sarcerio, cum Georgius Dux Saxonix in agone mortis constitutus esset, & Monachi certatim ipsum exhortarentur, alius vt Mariam, alius vt Angelos, alius vt diuersos sanctos auxiliares inuocaret, tandem nobilem quendam Ducis familiarem accessisse, & Ducem ita compellasse. Celsitudo vestra in Polyticis negotiis semper vsa fuit hoc prouerbio: Rectè sine ambagibus progredi, esse viam ma-

M m 2 xime

Impositio
manuum
super æ-
gros.

Vnctio.

Origenes
Homil. 2.
in Leuit.
Hier. in
cap. Mar.
6.
August.
Scr. 215.
Chrys. li.
3. de Sa-
cerdotib.
Beda in
cap. Mar.
6. & Iac.
5. cap.

xime compendiariam. Quare igitur in hac via periculosissima Celsitudo vestra tam varias ambages sectatur, & non potius inuocatione sua, rectâ per Christum ad Deum ipsum, qui certo iuuare, & vult & potest, accedit?

Agenda Cracouiensis Fol. 19. Sacerdos infirmum interogat, dicens: Credis omnia quæ de iure credere debet quilibet Christianus, videlicet duodecim articulos fidei, &c. Credis non aliter te posse saluari, & nec vitam æternam ingredi, nisi per meritum passionis Domini nostri Iesu Christi. Pone ergo totam spem & fiduciam tuam in eadem acerbissima passionis & morte Christi: huic morti te totum committe; nihil dubitans aut desperans de misericordia Dei: passus & mortuus est enim Dominus Iesus Christus pro te, & pro omnibus nobis, vt nos omnes saluos faceret: & ipse saluabit animam tuam, Amen. Deinde sibi non constans dicit: Committo te omnipotenti Deo, & beatissimæ virgini Mariæ, atque protectioni sanctorum Angelorum, & omnium sanctorum. Diligenter & deuotè inuoca beatissimam virginem Mariam, pro sua mediatrice. Similia habet Iohannes Polancus Societatis Iesu in Methodo Fol. 48. 73. Sacerdos hortetur infirmum, vt & B. Mariam inuocet in auxiliatricem, dicendo: Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe, & alia huiusmodi. Inuocet etiam sanctum Michaellem Archangelum & Angelum custodem, & sanctum suum Patronum, & alios in quibus habere deuotionem est solitus, & demum sanctos omnes, vt intercedant pro ipso, & adiuuent suis suffragiis & meritis.

Seneca Epist. 62. Ante senectutem curauim vt benè viuere, in senectute vt benè moriar: benè autem mori, est libenter mori.

Matth. 25. v. 13. Vigilate quia nescitis diem neque horam. Ecclesiastici 18. v. 8. Ecclesiastici 9. v. 12. Nescit homo finem suum.

Seneca epist. 26. Incertum est quo te loco mors expe-

ctat, itaque

ctat, itaque tu illam omni loco expecta paratus meditare mortem, &c.

Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei. Mala mors putanda non est, quam bona vita præcessit. Neque enim facit malam mortem, quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est eis, qui necessario morituri sunt, quid accidar vt moriantur, sed moriendo quò ire cogantur.

Beda super Matthæum. Certum est quòd moriemur: sed incertum est quando, aut quomodo, aut vbi, moriemur. Vbi-que enim mors latitans te expectat, tu quoque si sapiens fueris, vbique eam paratus expectabis.

Rom. 12. v. 15. Flete cum flentibus.

Eccles. 7. v. 3. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuii: in illa enim, finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat, quid futurum sit.

Matth. 25. v. Fui infirmus, & visitastis me.

Augustinus de disciplina Christiana. Latet vltimus dies, vt obseruentur omnes dies. Serò parantur remedia, cum mortis imminet periculum.

Gregorius Homil. 1. Vltimam horam voluit nobis Dominus esse incognitam, vt semper sit suspecta: vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur.

Locus.

Status.

Visitatio
infirmorum.

Cur dies
mortis
nos lateat

Idololat-
ria.

NOTA.

Tempus.
Modus.

NAWIEDZANIE CHORYCH.

NJedy kto choruje / oznaymia Ministrowi.
Minister po kazaniu Zborowi o chorobie
bratá / ábo siostry oznaymi / y nápomni aby sie zá
ludzi chore Pánu Bogu modlili / podług násti
Jakuba swietego / ktory mowi: Modlcie sie ieden za dru-
giego / á osobliwie zá tego / ktory prosi o pospolitá modli-
twę bedac chorobazłożony. Lasti w Formie mowi: Mo-
netur subinde in publicis concionibus, vt si quis in
morbum fortè aliquem incidat, id vt vel æger ipse per suos,
vel vicini ipsius, si qui sint è nostra ecclesia, continuò indicent
Ministris aut senioribus ecclesiæ. Tenze: Habeantur etiam
preces publicæ in templo per ecclesiam pro ægrotis illis fra-
tribus nominatim: si villo modo de vita periclitari videantur.

Fol. 620.

Fol. 632.

MODLITWA.

GWszczemogacy á miłosierny Boże / tys powiedśiał:
Poznajcież mie iuz / iżem ja sam test Bog / á nád mę
innego nie máś: ja testem ktory zábitam / y tu żywotowi
przywracam / ktory ránie y zdrowie / á záden z ráti mey
nikogo nie wydrze. Co my wiedzac y ná to pomniac / że w
rękách twoich jest śmierć y żywot / prosimy cie pokornie
zá wszytkimi niemocnemi ludźmi / ktorzy chorobami cie-
lesnemi są vtrapieni / ábo niemocą śmiertelną złożeni / á-
bys im raczył dáć / żeby to poznali / iż cokolwiek sie z nimi
ásiecie / óście sie z woley twoiey tu ich lepszemu. Dayje im
dby z cierpliwoscia to przyjmowali y znášali / co ty ná
nie wkładác raczysz. Ráczej ich miły Pánie duchem swie-
tym w ich niemocách ciešyć / posilác y onym dopomóc tu
powstaniu

1.
2.Iacob. 5.
v. 16.Deut. 32.
v. 39.

powstaniu z niemocy / zmiłuy sie nad nimi dla dobroci
twoiey: odpusc im grzechy / ktorými te choroby ná sie przys-
wiedli. Przedluz im żywotá / ná duszy y ná ciele racz ich w
zdrowie: bo ieslije ty bedśiesz raczył / moiesz to wszytko w-
czynić / ábowiemes ty nalepszy lekarz: y gdy iuz wśelá po-
moc y ráda vstawa ludzka / tedy ty miłosciwie dopoma-
gaś. Weyrzyysz niebá ná cieśkość y ná boleść wszytkich
niemocnych ludzi / á zrazdś takowe szkodki / o ktore tobie
nie trudno / przez ktore mogliby przysć tu zdrowiu. Do-
daway lekarzom rády / vmieietności / tu porátowaniu
chorych: spraw to aby przysli tu pierwszemu zdrowiu /
á oni zá to ciebie beda chwalić. Skróć boleści ciáta ich /
ktore teraz cierpia. Obroc ich smetek w wesele: A iesli jest
wola twoia wziac ich z tego swiatá / prosimy cie dayje
im stonac w wierze prawdziwey y w nádsiei asłatey:
badź przy nich godziny ostátniey: pomoj im przewyciajyc
wszytkie pokusy satánskie. Nie day im zwatpic w miło-
sierdziu twoim: przyimi dusze ich w ræce twoie / y do po-
cztu wiernych przylacz. Tego chorego bratá nášego / ábo
te chora siostrę nášę / ná duszy y ná ciele vzdrow / grzechy
odpusć / miłosierdzie swoje okáz / to co jest z wola / y z
chwała twoia / á z pożytkiem / y z dobrym iego wszytko w-
czyn / dla miłego syná twego Jezusa Christusa / w imie
ktorego tobie sie modlimy / Oycze náś / zc.

3.

Matth. 25
v. 36.Galat. 5.
v. 1.

Minister nápomni ludzi / aby chorego náwiedzali / y
słowem Bozym ciešyli / Pánu Bogu sie z nim modlili /
przy nim byli / onego nie opuścizaiac / rátuiać / zc. Gdyż to
jest vczynek miłosierny / y takowym rzecze Pan / Fui infir-
mus & visitastis me, venite benedicti etc. Ano y Páweł s. mo-
wi. Fratres & si preocupatus, &c.
Forma Lastiego tegoj vczy. Admoneatur q Ecclesia de illis
visendis: vt eis aliquot fratres subinde adesse possint. Et apud
ægrotos ipsos (vbi fratres aliquod adsunt) habeantur etiam
preces,

Fol. 632.

preces, ipfomet ægroto aufcultante ac fimul etiam precante. Quod fi æger inopia vlla premitur: tum Diaconis iniungitur, vt eius inopiæ fuccurrant. Monenturq; vt curam illius peculiarem habeant: efficiantq; ne vnquam fit folus: fed habeat, qui illi adfint.

Minifter fam chorego nãwiedzi wsiawſzy kãtkã brãciey z ſobã tym ſpoſobem. ¶ 1. W domu przy chorym wczyna kãzanie / ieſli cãſ dopuſci / wsiawſzy tert z Proroãkã Jzaiãſã / kãp. 35. v. 1. aã do kãncã / abo z Jobã / kãp. 1. v. 1. aã do kãncã: Abo z Pãwla ſwietego / Heb. 12. ¶ 5. aã do wierſã 12. Abo z Jãkubã ſwietego / kãp. 5. ¶ 13. aã do wierſã 19. Tãmjẽ wczẽyẽ badſie o krzyãu / 1. Co ieſt krzyã. 2. Dla czego P. Bog nã ſwe chwãlce dopuſzcã krzyã. 3. Czym ſiẽma cãieſzyc cãlowiet krzeſciãñſti w krzyãu / 4. Co mã cãynie cãlowiet krzeſciãñſti gdy go Pan Bog krzyjem nãwiedza. 5. O oleiu / ieſli ſie godſi dla zbãwienã y odpuſzczenia grzechow / Chorych pomãzowãc oleykiem.

¶ 2. Pokãzãniu Minifter choremu rzecze: Jãtãko ſlugã Boã y pãſterz twoy / przykãdem Proroãkim / Chriſtufowym y Apoftoſkim / ktorzy chorych nãwiedzãli / y onym nãukã dawãli cãieſzã ich / do cãiebiẽ przyſeãd / abym cãie nãwiedzi / ſłowẽ Boãym wãieſzyl / wola Boãã oznaymi / y w tym naboãeñſtwie wãwierdzi / w ktorymẽſzyl zã dobrego zdrowiã. A przetoã to wiedz / je tã chorobã / ktorã trãpi cãiã twoie / nã cãie przyſtã z dopuſzczenia Boãego / wedlug onego co mowi Job: Tãt ſie oſtãlo / iãtã ſie Pãnu Bogu podobãlo. A temu to wiedz / je cãie tã chorobã pan Bog zloãzyl dla grzechow twoich / ktorym tã chorobẽ przycãytã. Moãeſz mowi: Jeſli poſluſny nie bẽdſieſ głoſowi Pãnã Bogã twego: tedy dſiwnemi plãgãmi cãiebie y potomſtwo twoie nãwiedzi / Pãnã / a kãraniem ſrogim y dluãim / y niemocãmi cãieſtkimi y dluão trwãcãcymi. Mãſt tego przykãd w onym cãlowietku / ktorogo Pan Bog trzyãſieci y oſm lat chorobã cãieſzã trãpil

dla grze

4.

Iſa. 38. v. 1.

Marc. 1.

v. 30.

Aãt. 28.

v. 8.

Iob. 1. v. 21.

Deut. 28.

v. 15. 58.

59.

Pf. 91. v. 8.

Ioañ. 5.

v. 5. 14.

dla grzechow / ktorogo gdy Pan wzdrowil / rzekl mu. Nie grzeſzãe wiecey aby cãie potym co gorſzego nie potãkãlo. Stãd ſie potãzuie / iã choroby ktore cãierpia ludſie ſã kãraniem zã grzechy. Tãd to / to teã pomni / je cãie Pan Bog tã chorobã zloãzyl / aby cãie do pokuty przywiãd / aby cãie grzechy obmierzil / y jebyſ ſie do niego nãwrocił. Dawid mowi: Pãnie nãpeñni twarzã ich pohãnbieniem / aby ſuã ali imienia twego. By byt pan Bog onego Setnikã chorobã ſlugi / Arolitã chorobã ſynã / y oney niewiãſty chorobã przyrodzonã wſtãwicã nã nãwiedzi / zãpomniãliby by / li Pãnã: nie znãliby go byli / z grzechowby byli nie powſtãli: o pokucie by byli nie myſlili: ale gdy ich Pan Bog iãl chluſtã / oãtãnãli ſie / y do Pãnã ſie nãwrociłi. Do tego / to pãmietãy je cãie Pan Bog tã chorobã doſwiãdcã ieſli go miãuieſ / y przy nim ſtãtecãnie a nieodmiennie trwãc chceſ. Syrach mowi: Piec doſwiãdcã nã cãyniã gãrcãr ſkiego / a ludſi ſprãwiedliwych doſwiãdczenie wtrãpiẽniã. Tãkci ſie Pan Bog doſwiãdcãl Tobiaſã / mẽãã wãernego y poboãnego / gdy go nãwiedził ſlepocã / do ktorogo Anioł mowił: Tobiaſu / iẽſ ty byt przed Bogiem wãiety / potrzebã bylo aby cãie wtrãpienie doſwiãdcãzylõ: Anoã y Job mowił: Doſwiãdcãl ſie mnie Pãnã iãtã zlotã. Pãmietãy je nã to doſwiãdczenie / w nim ſobie nie cãni / przeãiwkõ pãnu nie ſemrã / chetliwie wſytkõ znõs / a Pãnã cãie pocieſzy. Jãkubã. mowi: Błogõſlãwiony cãtõwiet / ktorõ cãierpi pokuty: Bo gdy badſie doſwiãdcãzony / wẽmnie kãronẽ y wotã / kãtõã obieããl Pãnã tym ktorõy go miãuã. Tã wola Boãã wſytkõ puſzcãy / z Pãnem ſie nie wdãwãy w dſiwnẽ ſãdy iego. Pãmietãy co mowiſ w Pãcãierzũ / Bãdã wola twoiã / iãtã w niebie tãk y nã ſiemni. Moãz Jobem: Jeſli chmy brãli dobre rzecy od Pãnã / a zlych przecã przyimowãc nie mãm / Bog byt dãã zdrowie / Bog zãſie wãiat: tãk ſie oſtãlo iãtã ſie Pãnu Bogu podobãlo / niechãyẽ badſie błogõſlãwione imiã Pãñſkie.

¶ 3. Jeſeãe y

Jeszcze y to miew na baczeniu w tey chorobie nie wćiekay
 sie do wieścików/doczarów/do gustów/Bog tegożak a
 zał v Proroká Izaiáša/mowiac. Gdy do wasmowić be-
 da. Pytacie sie od czarówników/ y od wieścików/któ-
 rzy śpiewa y mątkoca. Odpowiedaycie / Izali nie dokła-
 da sie lud Boga swego: Ażaj od żywych do umarłych bie-
 gaia: O toć był starany Krol Saul/ iże sie cjasu nieszcze-
 ścia do czarównic wćiekal. Nie wćiekay sie wprzod ani
 do Doktorów: Karz sie Krolew Aza/ktoryz choroby nie
 wstał/ iż wprzod szukał lekarzów/ a nie Boga/ y w nich w-
 fał. Nie wzyway ani żadnego stworzenia/Bog tegożak
 kazuje/mowiac: Nie będzieś miał inszych bogów oprócz
 mnie. Nie obiecuy sie na żadne drogi do bałwanów/ i-
 ko czynili dawni Poganie / y dśisia czynia zawiedziemi
 krześciance. Wspomni sobie na Krola Ochozafá/ktory
 kiedy w chorobie chciał sie radzić o zdrowie Boga Ałk-
 ronńskiego przez slugę/rzekł do slug Eliáš Prorok/ktory
 sli na rade do bałwana: Wroćcie sie do Krola ktory was
 posłał y opowiedzcie mu. Tak ci dał powiedzieć Pan: I-
 zaliś niemaś Boga w Izraelu/ je ty śleś radzić sie Beel-
 zebubá Boga Ałkronńskiego: A przetoż z łojana ktoreś
 sie położył nie wstańeś/ ale perwie vmrzęś: y umarł. A
 tak ty cślowieć krześciance w chorobie dośamego Bo-
 ga wćiekay sie/śamego wzyway/ a on cie wzdrowi/ do pier-
 wśego zdrowia przywiedzie. Sam Pan Bog mowi: Wzy-
 way mnie cjasu wtrapienia / a wyrwe cie / a ty mnie tak w-
 cześ. Syrach mowi: Nie opuścay synu w chorobie two-
 ie y modlitwy ku Panu: Abowiem ci on wzdrowi ciebie:
 Miał tego przykład w Krolu Ezechiaszu/ do wieścików/
 do bałwanów/ do stworzenia nie wćiekal sie / tylko do śa-
 mego Boga/ y Pan Bog go wysłuchał/ zdrowia przedłu-
 żył. Temuż Panu wśay/ nań sie spuść/ tym sie Panem cieś/
 boć on iest przy tobie w tey chorobie/ y rozjałwśy sie cie-
 bie/ ratuje cie / iako ten / v ktorego niemaś nic niepodo-
 bnego.

Isa. 8.
v. 19.

1. Sam. 28.
v. 9. 18.

2. Par. 16.
v. 12.

Exo. 20.
v. 3.

4. Reg. 1.
v. 3.

Psal. 50.
v. 15.

Eccl. 38.
v. 9.

Isa. 38.
v. 2.

Deut. 32. bnego. Sam Pan mowi: Ja iestem Bog/ ktory zabiliam
 v. 39. y ku żywotowi przywracam / ktory ranie y wzdrowie.
 Psalm 91. Tenże mowi: Będzie mnie wzywał cślowieć/ a wysłucham
 v. 15. go: bede przy nim w trudności / a wyrwe go/ y w błogo-
 sławie.

Jeszcze y to wważ / iż cie Pan Bog karze/ dla tego te-
 toczyni iż cie miłue/ acz mu to przychodzi z żaloscia iako
 oycu / ale iż ci iest rzecz potrzebna karanie / dla tegoż cie
 karze z miłości: k temu z folga/ i sławie/ nie iako niewier-
 nego/ ale iako wiernego. Sam syn Boży mowi: Ja ktoreś
 gośolwieć miłue/ karze y nauceam. A karze cie tu na cie-
 le/ iż ci ciuż na duszy karać nie będzie. Paweł święty mowi:
 Gdy bywamy karani / od Pana nauceani bywamy / abyś-
 śmy nie byli z światem osadzeni. Karze cie ieszcze/ abyć ten
 świat ohydził / a on żywot wieczny osłodził. Tenci krzyż
 od Boga włożony ludźiom wiernym zágradza droge do
 potępienia/ w nich vmartwia świat / grzech/ pojadli-
 wość/ pycha: Tenci krzyż iest wiernych Sokoła/ w ktorey
 wśelakich cnót wcy wiernie swoje Pan Bog. Jest iako
 bicz / ktorym Pan Bog popadza swoje wierne do pobo-
 żności. Jest iako prása/ ktora Pan Bog wyrwie z swoich
 wiernych dobry owoc. Jest to barwa wyznawcow Chri-
 stusowych. Tego krzyża gdyby nie było / bylbyś iako
 Sodoma y Gomora/ niewiedzielibyś o Bogu. A prze-
 toż tym karaniem nie pogardzay / ale ie cierpliwie znos.
 Paweł święty mowi: Nie wżgardzay karania Pánstie-
 go/ ani wstaway na sercu/ gdy od niego bywaś karan. A-
 bowiem kogo miłue Pan/ tego karze/ a biie każdego syna
 ktorego przyimue. Jesli cierpicie karanie/ osłaruieć sie
 wam Bog iako synom: Abowiem ktoryś iest syn ktorego-
 by Ociec nie karał: A iesli iestescie bez karania/ ktorego
 wśyścy sa uczestnikami / iuż z tego łojá dśiećmi iestescie/ a
 nie synmi. Przytym/ mieliśmy oycę ktory karali ciaka ná-

2. Tim. 3.
v. 12.
Isa. 1. v. 9.

Hebr. 12.
v. 5. 6. 7.

się y baliśmy się: A zaż nie daleko więcej poddani będzie-
my oycowi duchow/a żyć będziemy?

Tład to wszystko/ná śmierć się nágotuy: bo niewiemy
dnia ani godziny/ iáko sam Pan mówi: Czućcie/a bądźcie
gotowi / ábowiem niewiecie dnia ani godziny. Śmierć
się nie boi/boć się iey żaden nie wykupi by był nabogaty/
żaden się iey nie wyprosi by był naswietliwszy / żaden
się przed nią nie skryje by nadąlećwiekt/żádemuvmrzeć.
Páwel święty mówi: Postánowiono ludzóm raz vmrzeć
A iż tak/nie boi się śmierć. Syrách mówi: Nie lekay
się sadu śmierci / wiedz to że śmierć wiernemu nie jest
śmierćia ale snem/ odpoczyntiem / iáko mówi Písmá: á
co wieśia/forta/ prześciem do żywota wiecznego. Syn
Boży mówi: Zaprawde/záprawde wam powiedam: Kto
słowá mego słuha/ á wierzy onemu ktory mi posłał/ma
żywot wieczny/ani przydzie w potępienie / owšem prze-
siedł z śmierci do żywota. Tenże mówi: Kto w mie wierzy
Choćby y umarł/żyw będzie. Jan święty dokłada: Niy
wiemy iż iesteliśmy przeniesieni z śmierci do żywota. Po-
nieważ tak/á iákoż masz o zbawieniu wątpić: A to przy-
dam/dom twoy rozządź/jone/dziatkí/czeladkę/poddáne/
rospraw/błogosław im/opiekuny pobożne y wierne po so-
bie zostaw/ im náukę daj. Takci mówił Prorok Izaiáš
Ezechiaszowichoruiacemu: Rozządź dom twoyvmrześ.
Takci czynili oni ludzie pobożni vmieráiac/Sámuel/Jo-
zue/Tobiasz: slugom popláć/ iestliś kogo rozgniewał/ofu-
kát/rośkódził/podśedł/obraził / słowem ábo vczyntiem/
nágródź/wróć/przejednay/niech ná cie nie plácz/a/ boi się
Boga. Pomi co mówi Pan Chrystus: Bądź przyácie-
lem przeciwnikowi twemu rychło pokis z nim w drodze/
by cie śnadź kiedy przeciwnik nie podał sędziemu / á se-
džia cektarzowi/ á tak byś był wrzucon do ciemnice. Za-
prawdeć powiedam wam: Nie wynidziesz skántad / áż
oddasz ostatni kwartnik. Masz co przeciwko komu od-

puść/

Math. 25.

v. 13.

Hebr. 9.

v. 27.

Ecl. 4.

v. 5.

Ioan. 11.

v. 11.

Apoc. 14.

v. 13.

Ioan. 5.

v. 24.

Ioan. 11.

v. 25.

1. Ioan. 3.

v. 14.

Isai. 38.

v. 1.

1. Reg. 12.

Iosue 24.

Tob. 4. 13.

Math. 5.

v. 26.

puść / chceśli aby też tobie Pan Bóg grzechy odpuszcł.
Nie bierz z sobą żadnego gniewu/ pláczu/ciejaru/wesła/
ktoregobys tu rozwiązać nie miał. Syn Boży mówi: Je-
śliż wy nie odpusćcie / co przeciwko komu macie: tedy
ani oćiec on ktory w niebie jest / odpusćci wam przestę-
stwa wasze. Tłáostátek/znay się być człowiekiem grze-
śnym/zá grzechy żáłuy/vmysl mney polepśyć żywota/iesli
cie Pan Bóg do pierwszego zdrowia przywróci. Tłá me-
te syná Bożego pámiatay / y ná Sákrámentá / ktoremis-
wiáre twoie pieczętował/ w Boga oycá/ w syná/ y w du-
chá świętego wierz / tych trzech iedynym Bogiem znay/
ná miłosierdziu Bożym mocná wiára polegay/w sumnie
niu się nie trwoż/ śiátaná się nie boi/ o odpuszczeniu grze-
chow / y o żywocie wiecznym nie watp/ ale mocno wierz/
iż masz w Chrystusie odpuszczenie grzechow/y żywot wie-
czny. Ten bowiem/ktew swoje wylał/aby grzechy twoie
ocysćcił: to twoie zbawienie / to twoy czysćciec / nie ow-
ktory ludzkie dla wśiatku po śmierci zmyśláia / ktorego
niemáš. Jan święty mówi: Krew syná Bożego Jezusá
Chrystusa / ocysćcia nas od káżdego grzechu: to nie czy-
śćiec. Mów z onym iáwnogrześnikiem: Boże bądź miło-
śćiw miue grześnemu. Mów z Dawidem: Pánie grze-
chow młodości moiey y przestępstwa mego/nie przywódsz
sobie ná pámięć: Ale według miłosierdzia twego wspo-
mniná mie/ dla twej dobroćliwosci. Z Piotrem świętym
mów: Przez łaskę Paná Jezusá Chrystusa wierzymy / iż
będziemy zbawieni / iáko y oycowienášy. Mów z Pá-
włem świętym: Chrystus Jezus przyszedł ná swiát/ aby
grześniki zbawił/ z ktorych iámiest pierwszych/ ale się ná-
demná zmiłował. Co gdy vczyńis / bez wáptienia dosta-
pisz żywota wiecznego/ y odpuszczenia grzechow. Zá tym
rzecze do niego: Przyimuięś to odenmie ná pominánie R.
Przyimuię. A wierzyś temu wszystkiemu cóć tu przy-
pominám z słowá Bożego: R. Wierze. Włóży náń re

Mar. 11.

v. 26.

Ephes. 1.

v. 7.

1. Ioan. 1.

v. 7.

Luc. 13.

v. 13.

Psal. 25.

v. 7.

Aktor. 15.

v. 11.

1. Tim. 1.

v. 15.

Aktor. 28.

v. 8.

Mar. 16.

v. 18.

Nn 3 ce mowięc:

ce mówią: Pan Bog wszechmogący/w tey chorobie/niech
cie cieśy/ y wtwierdza duchem świętym/ y do zdrowia
pierwszego niech cie przywróci/ iesli to jest z chwala iego
wzodbrym twoim/przez Jezusa Chrystusa/ Amen. Rze-
cze do ludzi: Upadłszy na kolana modlmy się Panu Bogu za
tym chorym/mówiac:

M O D L I T W A.

W Jeczny/wsechmogacy/á miłosierny Boże/ktory ro-
zmaitemi kázniami/ biczániami/ chorobami/ nedzno czo-
wieka tu sobienáwracaś/niechac aby miał zginać. A-
tosy tego brata náše° / ábo siostrę náše/náwiedzić racyl
krzyżem cieśkim/ abyś go / ábo ja/ y nas/ z nim od grzechu
odwiodł. A tak prosimy cie nedznicy za tym chorym/ á-
byś go nie karał według sprawiedliwości twoiey dla ie-
go grzechow/ani z nim wchodź w sad/boć żaden człowiek
nie będzie vsprawiedliwion przed toba. Uczyn to dla Je-
zusa Chrystusa/ ktory za nas y za grzechy tego chorego w-
márł/ y onego z toba przeiednáł śmierć swoia. Uczyń mu
też miły Pánie státecznego wmysłu/aby ten twoy krzyż ná-
ciele swoim cierpliwie znośł/stronnie wycierpiał. Kác-
go też wzbroić przeciwko pokuśám sáćánstím/day mu do-
bre sumnienie/ mocna wiara/ nádzieie o zbáwieniu/ aby
się mógł przebić do żywota wiecznego przez pokuśy dia-
belstie. Tobie go też poruczymy/ w nádzieie przyczyni sy-
ná twego Jezusa Chrystusa/ w twoie Bóstwo opieka: Bo
iż chory jest/ ty sam go wzdrow dośkonály lekárzu: mólym
iż/ posiláysze go duchem swoim świętym: ná tożu leży nie
mogac się ruszyć/podniesze go ty sam: grzechami jest zrá-
niony/racjze go wzdrowić krew syná twoiego / á co jest
iemu potrzebnego/ wykonay ná nim wszytko/ według
woley swey/ á zwiásczá coby było z tego zbáwieniem du-

śnym/á

śnym/á chwaly twoiey rozmnożeniem: boć my wszytko ná
wola twa puszczamy/ do ciebie wólatac Oycze náś/ré.
A obroćwśy się do chorego, o te rzeczy będzie go pytał:

P Y T A N I E.

pytanie
pisłnem
świętym
może ob-
sádnąć
minister.

Aktor. 4.
v. 12.

1. Petr. 2.
v. 25.

Hebr. 9.
v. 28.

1. Tim. 2.
v. 5.

Tit. 3.
v. 5.

Mat. 24.
v. 13.

Matth. 5.
v. 25.

Psal. 51.
v. 1. etc.

Aktor. 10.
v. 43.

Luc. 7.
v. 50.

Pytam cie/wierzyś dwanaście członków wiary Krze-
ściáństiey: R. Wierze. Mówje ie że mná: Wierze
w iednego Boga/ré.

Pytam cie/wierzyśliże Pan Chrystus jest twoim ie-
dynym zbáwicielem/ pásterzem/ káptanem/ przyczynca:
R. Wierze.

Pytam cie/ wierzyś je nie możesz być zbáwion żadne-
mi zasługami/wczynkami twemi/ iedno przez śmierć Je-
zusa Chrystusa: R. Wierze.

Pytam cie/ iesli w tey wierze/ w tym nabożeństwie
vmieraś/ w ktorymes żył za dobrego zdrowia: R. W

tey w imie Páńskie.
Pytam cie/ iesliże ty przed pánem Bogiem odpu-
śczaś bliśniemu twemu/iesli cie kiedy obraził: R. Od-
puszczam.

Pytam cie/ iesliże ty znaś się być człowiekiem grze-
śnym/ y za ten grzech iesli przed Pánem Bogiem żaluieś:
A iesli cie Pan Bog przywróci do pierwszego zdrowia/
obiecnieś żywota zlepszyć: R. Znam/ y żaluie zań/ y o-
biecnie żywota zlepszyć.

Pytam cie/ iesliże ty nie warpiś/ będąc grześnym/ w
miłosierdziu Bożym/ ále mocno wierzyś żeś sa wszytkie
grzechy odpuszczone we kwi syná Bożego/ y masz żywot
wieczny: R. Wierze. Rzece Minister: Wiara two-
ia niechay cie zbáwiennym y zdrowym uczyni/ według
wiary twej niechci się sstanie. O co się zemna Panu Bo-
gu modl/Oycu/Synowi/ y duchowi świętemu/ mówiac:

M O D L I.

M O D L I T W A.

Jeśli wi-
dzięzto
wieka
schorzał
go bardo
bosy na
iedney
modlit-
wie.

G Wierzę boże ojcze/oto ja tu leżę choroba złożony/4
niemam żadnego kto by mi pomógł oprócz ciebie. R-
aczej wiesz karanie nad to / ktozym mie teraz nawie-
dzać racysz / moimi wielkimi grzechami zasłużył / iednak
proszę Panie / karz mie łaskawie / iako oćiec dśiecie swe / a
ieśliż jest wola twa a podoba się tobie / oddal te choroba
odemnie / boś ty iest mój nalepszy lekarz / ty panie umieś
pomoc / śmierć y żywot / choroba y zdrowie / iest w ręku
twoich: ty wiesz nalepiey sam co iest mnie pożyteczno / i
koć się podoba tak zemna uczyn / ieśliż mnie racysz mieć
dłużej w tym tu żywocie / abym ku chwale twojej / a po-
cieję y zbudowaniu y ratunkowi bliźnich moich tu żył:
tedy mnie ty wnet iednym słowem zdrowym uczyniś. Je-
śliż mie też ta to choroba z tego świata wśiać racysz pa-
nie / iestem gotow y powolny w twoim błogosławieniu
świe umrzeć.

G Panie Jezu Chryste / iedyny a nalepszy lekarz / do cie-
bie się wćiekam w tey moiej niemocy / do ciebie Panie wo-
łam w tey moiej potrzebie / weźmi mie w łaskę swoję / a od-
puść mi grzechy moje / ktozymich cie gniewaiać te spr-
awiedliwa rozga twoje zasłużył / oddal odemnie te choro-
be według twojej dobrej woley / ktera mi iest ciężka y
bolesna / wśiać ożem ja iescze więcej przewinil / y na wiet-
szę karanie zarobił. Panie nie w chodź w sąd ze mną / od-
dal swoy gniew ode mnie / iuż się polepszyć chce y strzedz
się grzechow bede.

G Duchu swięty Boże prawdziwy / pocieszycielu vtra-
pionych y schorzałych / proszę cie pokornie w tey choro-
bie / raczże mnie cieszyć / posilać y wtwierdzać. Day mi w
tey chorobie śtatecznie y cierpliwie wśytko znosić. Nie

day mi

day mi w miłosierdziu bożym y w odpuszczeniu grzechow
zwatpić / sumnienie trwożliwe o łasce twojej wtwier-
dżay / pokusy odganiaj / od śatana bron / w wierze zma-
cniay / słońcie lekkie day / wsta białochwałcom / y blu-
sniierzom zamięni / ktożyzwykli słońcie chwalcow two-
ich niebożnie wdawać. Ato my w znaomości Bożej / w
wierze prawdziwej / w nauce Prorockiej y Apostolskiej
vmieramy: tylko ty nam sam Boże duchu swięty dapo-
magay. **G** Boże w Trojcy iedyny / Ojcze Synu y Du-
chu swięty / zmiłuyże się nademną / a vztrow mie na duszy
y na ciebie.

*Aiesliagonizát, te modlitwa Doktorá Augustina
niech mowi z nim Minister.*

Boże mój / Boże mój / miłosierdzie moje / wćiećko mo-
ia / ciebie pragne / do ciebie przyeć kwapie się / nie wzgar-
dżay / a nieopuszczay mie w tym wielkim niebezpieczeń-
stwie położonego / przybądź mi łaskawie w tey moiej po-
trzebie. Nie mogę się odkupić meimi uczynkami / ale ty
mnie odkup / a zmiłuy się nademną. Zwatpiłem o zasłu-
gach moich / ale nie watpliwie vşam o zmiłowaniu y mi-
łosierdziu twoim: y więcej vşam w miłosierdziu twoim /
a niżeli watpie o zlych sprawach moich. Tys iest nadszicia
moia Boże mój / tobiem samemu zgrzeszył / dawam się win-
nym / ktozym tobie był drogi / a miły przy odkupowaniu /
niechayż te teraz nie bede podły ku zatraceniu. A teraz
do ciebie przychodzę ktery nikogo nie opuszczaś / żadam
abym był rozwiązany / a z toba był. Wracę twoje poru-
cjam y oddawam ducha mego Panie: weyśrzyż na mie
Boże prawdy / a spraw mi to Boże mój / abym w pokoju
zśnal y odpoczywał. Teraz Panie opuść słuę twego w
pokoju według słowa twego: Abowiem oczy moje ogła-
dały zbawienie wieczne / kteroś zgotował przed oczyma
wszytkich. Panie niebieski nie godźienem łaski twojej / a-
le tylko rzekni słowem / a bedzie zbawiona dusza moia. Pá-

G o mierzaje

Oratio
Augusti-
ni lib. 1.
cap. 6. de
visit. in
firm.

Oratio
simonis
Luc. 2.
Oratio
centurio-
nis Math.
8.

Oratio
Latronis
Luc. 23.

metajze na mie miły Panie w królestwie twoim. Oycze nasz ktoryś iest w niebie / zc.

Po modliwie rzece mu Minister: Pomni na meke Chrystu sowe / a miey wiare w sercu / ze cie pan Bog wysluchal / dla syna swego Jezusa Chrystusa. Wspomni sobie na slowa one / ktore racyl mowic Pan Chrystus: Ocołowiek prosic bedziecie / zc.

Gdy kona, miaz mowic wierni vklekawszy po trzykroć:

Oratio
Stephani
Aclor. 7.

Panie Jezu Chryste w rauce twoie ducha iego poruczamy / zc. Oycze nasz / zc.

A iesliby sie kto nawrocit z bledu in agone mortis, tedy Minister takowego nie ma odrzucac, ale owsem masie z pilnoscia slawac, aby idkiegokolwiek nabozenstwa ludzi, nie tylko za zdrowia, ale y cza su choroby, odwozgit od bluźnierstw, bawochwalstw, zabobonow, a onych wiodl do gndiomości Bożej, gdy y takowym Pan Bog iest mi losciw, y onych w laske przyimuie. Sam Pan Bog mowi: Ktoregokolwiek dnia nawrocis sie czlowiek od glosci swey, zbawion bedzie. Czego mamy przyklad w Lotrze, w Nykodemie, y w onych ktorych Pan powolat o godzinie iedenastej do winnice. Z ktorym tak sie niechay obchodgi, y onego o terzejzy niechay pyta.

1. Znasz ty / jem ia iest sluga Boży prawdziwy / od Boga posłany? R. Znam.

2. Wierzyś iż ta nauka ktorey ucjymy / iest nauka pro rocka y Apostolska / nie heretycka? R. Wierze.

3. Wierzyś iż Kościół nasz iest Kościołem Chrystusowym / Kościołem powszechnym Apostolskim? R. Wierze.

4. Wyznawaś przed Panem Bogiem ten grzech / iż był bawochwalca y bluźnierzem? R. Wyznam.

5. Żalujesz za ten grzech ktoregoś sie dopuścił badac bawochwalca y bluźnierzem? R. Żaluję.

6. Slubujesz Panu Bogu / iesli cie do pierwszego zdro

wia przywróci /

Oratio do
mini Mat
6.

Ioan. 16.
v. 23.

Iacob. 5.
v. 19.

Aclor. 26.
v. 16. 17.

Ezec. 33.
v. 12.

Luc. 23.
v. 43.

Ioan. 3.
v. 4.

Math. 20.
v. 5.

2. Ioan. 1.
v. 10.

1. Tim. 6.
v. 3.

Ioan. 10.
v. 27.

1. Tim. 1.
v. 12.

Psal. 51.
v. 1.

Deut. 23.
v. 23.

wia przywróci / wiecey sie nie wracać do bawochwalstwa y bluźnierstwa?

R. Slubnie. Moze go pytać y o te rzeczy ktore należą do zbawienia, a iest o nie spor z przeciwnikami, y o te ktore są napisane niżej. Ztym rzece do niego: Ponieważ tak wierzyś / Ja iako sluga Boży tobie opowiedam grzechow odpuszczenie y żywot wieczny / przez imie Jezusa Chrystusa / w ktorym wysytka nadzieie twego zbawienia połoj / w nim samym yfay / onego samego znay Bogiem prawdziwym / zbawicielem doskonałym / Kapłanem wiecznym / przyczynca iedynym / Biskupem najwyższym / głowa / fundamentem / pasterzem Kościoła Krześciańskiego / a zbawion bez wapienia bedziesz. Piotr swiety mowi: Temu Chrystusowi wszyscy Prorocy świadectwo przynasają / iż każdy wesmie grzechow odpuszczenie przez imie iego ktorekolwiek weni w wierzy.

Wlożywszy nań rauce, bedzie mu błogosławił, mowiac: Ja ciebie w imie Oycy Syna y Ducha swietego do Kościoła wiernych przyimuie: A Pan Bog wszechmogacy niechay cie vzbrowi na duszy y na ciecie / Amen.

Od chorych odchodząc Minister, kaže przy chorym komu z wiernych czytać Historię o Iobie cap. 1. 2. O Lazaru Ioan. 11. O Ezechiaszu Isaię 38. O mece Chrystusowej Luc. 22. y 23. A iesli chory pragne y żada vzywiania Sakramentu swietego, da mu tym sposobem iako iest opisano Fol. 177.

FORMA ODPRAWOWANIA POGRZEBV.

NON comedi ex decimis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quicquā in re funebri: Obediui voci dominidei mei & feci omnia sicut præcepisti mihi.

Psal. 106. v. 28. Comederunt sacrificia mortuorum, &c. Id est iuxta consuetudinem gentium.

Ecclesiasticis 9. v. 5. 10. Viuentes sciunt se esse morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habent ultra mercedem, quia obliuioni tradita est memoria eorum. Quodcunq; facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas. Igitur nullum est remedium in alio seculo.

Ecclesiasticis 11. v. 3. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Non igitur datur tertius locus, id est, Purgatorium, vnde aliquando exendum sit.

Ecclesiastici 14. v. 17. Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.

Ecclesiastici 18. v. 22. Ne vereris vsque ad mortem iustificari. Quare? Quia post mortem tempus amplius non erit.

Post mortem, non est locus, poenitentiae, satisfactionis, non est purgatorium, suffragia ecclesiae non prosunt mortuis.

Sap. 3. v. 1. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, Non in Purgatorio.

Luc. 16. v. 22. Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham, &c. Non in Purgatorium.

Augus-
nus li. 21.
cap. 27.
de Ciuit.
Dei.
Ambrosi-
us in cap.
16. Luc.
Hierony-
mus qua-
stio. 6. ad
Algasiam
Chrysost.
in cap. 6.
Galat.
Theophy-
lastus in
cap. 25.
Matth.
Hilar. in
cap. 25.
Matth.

Luc. 16. v. 2. Redde rationem vilicationis tuæ, iam enim non poteris vilicare. Id est. Non potes amplius post mortem lucrari, mereri, & assequi vitam æternam, & remissionem peccatorum, ut exponunt doctores.

Luc. 23. v. 43. Hodie mecum eris in Paradiso, dixit Dominus latroni: Non dixit: Prius ibis in Purgatorium.

Matth. 25. v. 10. Dum autem irent virgines emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissimæ verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Igitur post mortem nemo iuari potest, nec suis nec alienis operibus.

Ioan. 5. v. 24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit in eum qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit: sed transiit à morte in vitam. Non in Purgatorium.

Ioan. 9. v. 4. Venit nox quando nemo potest operari. Igitur post mortem non potest pœnitentia agi nec prodesse.

Gal. 6. v. 10. Dum tempus habemus operemur bonum, &c. Quia post mortem non est locus satisfactionis.

1. Thess. 4. v. 13. Nolo vos ignorare fratres de iis qui obdormiunt, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent, &c. Pro defunctis non facit mentionem suffragiorum.

Apoc. 14. v. 13. Beati mortui qui in Domino moriuntur, à modo iam dicit spiritus, requiescunt à laboribus suis. Ergo non puniuntur in Purgatorio.

Iustinus Quæst. 16. 60. Narratio quæ de Lazaro ac diuite inducitur, informatio est Sermonis, qui doceat, fieri non posse, ut homines post discessum animæ à corpore cura aliqua aut studio, ab vlllo iuuentur.

Cyprianus

Cyprianus contra Demetrianum. Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactoris effectus. Hic vita aut amittitur aut tenetur, hic salutis æternæ, cultu Dei, & fructu fidei prouidetur. Nec quisquam aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus veniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti, pœnitentia nulla fera est.

Epiphanius Heresi 9. In futuro seculo post hominis mortem, non ieiunii suppeditatio, non pœnitentiæ vocatio, non eleemosynæ ostentatio, prodest.

Chrysostomus Hom. 2. de Lazaro. Para ad exitum opera tua, & appara te ad viam. Si quid cui rapuisti, redde, & dicitur iuxta Zacharum: No quadruplum, si quid rapui. Si cui factus es inimicus, reconciliare priusquam veniat ad iudicium. Omnia hic dissolue, ut citra molestiam illud videas Tribunal. Donec hic fuerimus, spes habemus præclaras, simul ac verò discefferimus illa, non est postea in nobis situm pœnitere, neque commissæ diluere. Neque enim qui in præfenti vita peccata non abluerunt, postea consolationem aliquam inuenturi sunt.

Chrysostomus in Genes. Homil. 42. Quandiu in præfenti vita fuerimus, possibile est ut pœnitentes inde fructum accipiant, & ablutis prioribus, misericordiam domini assequantur, quod si præterierit tempus præfens, repenteq; abrepti fuerimus, pœnitentia quidem ducemur tunc, nullam autem utilitatem inde capiemus. Quod ut discas audi Prophetam dicentem: In inferno autem quis confitebitur tibi? Et iterum: Frater non redimit, redimet homo? Nullus inquit erit illic postea, qui eripiat eum, qui sua desidia perit, neque si frater fu erit neque si pater. Et quid dico pater & mater? Neque iusti quibus tanta apud Deum fiducia est, poterunt nobis nunc aliquid prodesse, si nunc desides fuerimus. Dicit enim: Si ftererit Noe, & Iob, & Daniel, filios suos & filias non eripient. Similia habet lib. de Reparatis. Lapf. & Homil. 21. in Matth. & in cap. 6. Gal.

Ambrosius

Ambrosius de bono mortis cap. 2. David tanquam peregrinus ad illam sanctorum communem omnium patriam festinabat, petens pro huius commorationis inquinamento, remitti sibi peccata, priusquam discederet de vita. Qui enim hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, qui ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vita æterna remissio peccatorum est. Ideoq; dicit: Remitte mihi vt refrigerer, priusquam eā, & amplius nō ero.

Ambrosius lib. 1. cap. 9. de Abraham. Docemus vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officii deferamus. Hoc non faciunt, qui perpetuam de mortuis sollicitudinem gerunt.

Hieronymus in cap. 6. Galat. Docemur per hanc sententiam nouum dogma, quod latitat: dum in presenti seculo sumus, siue orationibus, siue consiliis in vicem posse nos coadiuuari, cum autem ante Tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed vtrumq; portare onus suum. Ibidem: Tempus sementis, tempus est præsens, & vita quam currimus. In hæc licet nobis quod volumus seminare. Cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Vnde & saluator ait: Operamini dum dies est, veniet nox quando iam nullus poterit operari.

Hieronymus in cap. 9. Eccles. Donec viuunt homines possunt fieri iusti, post mortem verò nulla datur boni operis occasio. Et infrà: Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui verò nihil valent ad id adiicere, quod semel secum tulere de vita. Et infrà. Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere nec vitia.

Augustinus in Psal. 31. Si texit peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire: noluit agnoscere, maluit ignoscere.

Augustinus lib. 5. Hypognost. Primum locum fides Catholicorum diuinæ auctoritatis credit, regnum esse celorum: secundum Gehennam, vbi omnis Apostata, vel à fide Christi

alienus,

alienus, æterna supplicia experietur: tertium penitus ignoramus, imò nec esse in scripturis sacris inueniemus.

Augustinus Ser. 18. de verb. Apost. Eligat modò qui talis est vbi desideret habitare, cum tempus est vt possit mutari. Duæ quippe habitationes sunt, vna in igne æterno, alia in regno æterno. Similia habet lib. 1. cap. 28. de Pec. merit. Et lib. 13. cap. 8. de Ciuit. Dei.

Augustinus Epist. 54. ad Macedonium. Morum porro corrigendorum nullus alius quam in hac vita locus, nam post hanc quisque id habebit, quod in hac sibi conquisierit. Similia habet in Psal. 39. Et Serm. 20. in Euang. Matth.

Augustinus in Psal. 49. Si credimus futurum iudicium fratres, benè viuamus. Tempus misericordiæ nunc est, tempus iudicii tunc erit. Nemo dicit reuoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc, sed frustra pœnitebit. Modo pœniteat cum fructus est pœnitendi. Similia habet Serm. 998. de Tempore.

Augustinus in Quæst. ex vtroque Testam. Fol. 784. Omne quod iure concessum non fuerit, nec in futurum poterit concedi. Hic enim sicut dixit Dominus, aut ligantur aut soluantur peccata, in futuro autem nihil aliud erit nisi remuneratio aut condemnatio. Omnis enim qui hic iure reprobat, non poterit eligi, aut dignus in futurum iudicari.

Hesychius in Lenit. lib. 6. cap. 10. In futuro seculo iam nō licet operari: sed qui nunc operati sunt, illic ad retributionem veniunt.

Alphonsus lib. 8. Tit. de Indulgentiis. De Purgatorio in antiquis Scriptoribus ferè nulla est mentio, potissimum apud Græcos scriptores. Qua de causa vsque in hodiernum diem purgatorium non est à Græcis creditum.

Græci non credunt Purgatorium, testatur Sigismundus Herbestan. in Comment. Rerum Moscouit. Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. anno 259. Polydorus lib. 8. cap. 1. Rossensis cont. Lutherum, Apologia Græcorum, Contra Purgatorium scripsit. Nullus Archiepiscopus Thessalonicensis, & Marcus

Pp Episcopus

Græci nō
credunt
purgato-
rium.

Episcopus Ephesus in Concilio Florentino, contra purgatorium acerrimè disputauit.

Afforus lib. cont. Confess. Wittemberg. Fatemur illis locis scripturæ non aperte probari purgatorium.

Ioannes Ruffensis Episcopus lib. cont. Lutherum, & habetur apud Polydorum lib. 8. cap. 1.

NOTA.

Nemo certè dubitat Orthodoxus, an Purgatorium sit, de quo tamen apud priscos nulla vel quam rarissima fiebat mentio, sed & Græcis adhuc usque diem, non est creditum esse: quandiu enim nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæ fuit indulgentias: nam ex illo pendet omnis indulgentiarum existimatio. Si tollas purgatorium, quorsum indulgentiarum opus erit? Cæperunt igitur indulgentiæ, postquam ad Purgatorii cruciatus aliquandiu trepidatum est.

Antoninus Florent. Par. 3. Titul. 22. cap. 6. Papam tantam habere tum in Purgatorio, tum in inferis potestatem, ut quantum velit animarum numerum, quæ in illis locis cruciantur, per suas indulgentias liberare, & confestim in cælis, & beatorum sedibus collocare possit.

NOTA.

Antoninus Par. 3. Titul. 23. & 24. Dominus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Dominicus verò charitatis perfectione non vacuus, noctem impendebat Deo meditationi & orationi vacans. Trinam disciplinam quasi quotidie de manu propria, non cordula, sed catena ferrea usque ad sanguinis effusionem capiebat: pro suis culpis unam, quæ minimæ erant: pro in purgatorio existentibus, aliam: tertiam pro iis qui versantur in mundo.

Mazæus Canonicus Cameracensis Lib. 20. Chronicor. Commissarii Leonis decimi persuaferunt turbis, ut quicunque daret decem solidos, liberaret animam pro qua daret, à pœnis purgatorii. Nam pro regula certa tenebant, dominum Deum facere, quicquid ipsi uellent, secundum illud: Quicquid solueris super terrâ, erit solutum & in cælis. Quod si uel lora minus fuisset, quàm decem solidi, nihil prodesse concionati sunt. Displicebat hic quæstus sanctis Ecclesiæ filiis, & capir

quæstio

quæstio ventilari de potestate vicarii, & unde hæc nouissimis doctrina noua Prælati, quam prisci Pontifices ignorassent.

Erasmus Annot. in cap. 1. Epist. Timot. 1. testatur suo tempore in Theologorum Scholis disputari hæc consueuisse. An Papa possit abrogare quod scriptis Apostolicis decretum est, An possit aliquid statuere, quod pugnet cum doctrina Evangelica. An possit nouum articulum condere in fidei Symbolo. Vtrum habeat maiorem potestatem quàm Petrus, an parem. An possit præcipere Angelis. An possit uniuersum Purgatorium quod uocant tollere. Vtrum simplex homo sit, an quasi Deus. An participet utramque naturam cum Christo. An clementior sit quam fuerit Christus, cum is non legatur quemquam à Purgatoriis pœnis reuocasse. An solus omnium non possit errare.

Franciscus Maironis de Indulgentiis. Inuentus est quidam Ioannes Angelus, qui publicè docuit hanc propositionem: Animas in Purgatorio existentes esse de iurisdictione Papæ, & Papam, si uellet, posse totum purgatorium euacuare. Parisienses uero Angeli istius propositionem damnarunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt.

Bulla Papæ Clementis 6. Et nihilominus prorsus mandamus Angelis Paradisi, quatenus animam à Purgatorio penitus absolutam in Paradisi gloriam introducant, &c.

Concilium Elibertinum Can. 34. Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi. Inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui hæc non obseruauerint, arceantur ab Ecclesiæ communione.

Concilium Carthaginense 2. Can. 6. Item placuit ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim à Domino: Accipite & edite. Cadauera autem nec accipere possunt, nec edere. Cauendum est etiam ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dari licitum est.

Concilium Anthiodorense 2. Can. 12. Non licet mortuo

Pp 2 is nec

O quaestiones summis Theologis dignas.

NOTA.

Contrarium cererum.

Contra superstitionem papistarum.

NOTA.

is nec Eucharistiam nec osculum tradi, nec velo neque palliis corpora eorum inuolui.

Idem Can. 15. Non licet mortuum super mortuum mitti. Concilium Bracarense 1. Can. 36. & Triburgen. Can. 17. Nullus laicus in Ecclesia sepeliatur, nisi in communi cœmeterio: corpora tamen antiquitus in Ecclesia sepulta nequaquam proiciantur: sed pauimento de superfacto, nullo tumulorum vestigio apparente, ecclesiæ reuerentia conseruetur.

Augustinus lib. de cura pro mortuo. cap. 18. Corpori autē humando quicquid impenditur non est præsidium salutis, sed humanitatis officium secundum affectum, quo nemo vnquam carnem suam odio habet, in fidei testimonium.

Augustinus lib. 1. cap. 12. de Ciuit. Dei & de cura pro mortuis cap. 2. Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompæ exequiarum magis sunt viuorum solaria, quàm subsidia mortuorum. Si aliquis prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis aut nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum, sed multò clariores in conspectu domini vlceroso illi pauperi ministerium præbuit Angelorum, qui eum non extulerunt in marmorcum tumulum, sed in Abrahamæ Gremium sustulerunt. Rident hæc illi contra quos defendendam suscepimus ciuitatem dei. Verum tamen sepulturæ curam etiam eorum Philosophi contempserunt.

Chrysostomus Epist. ad Hebr. & hab. Causa 13. Quæst. 2. Vbiunque sepeliatur, domini est terra. Vide Chrysost. Homil. 84. in caput Ioan. 10.

Augustinus Causa 13. Quæst. 2. Quibus peccata dimissa non sunt, à sacris locis post mortem adiuuari non possunt.

Gelasius Causa 24. Quæst. 2. Can. Legatur. Mortuos suscitasse Christum legimus: & in errore mortuos absoluisse nō legimus. Et quia hoc tantum faciendi solus habuit potestatem, beato Petro Apostolo principaliter mandauit: Quodcūque solueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcūque ligaueris super terram, &c. Super terram inquit, nam

in ligatione

in ligatione defunctum, nunquam dixit absolendum.

Ibidem Can. Quod autem. Quod autem post mortem nullus excommunicari valeat, vel absolui, ex verbis Euangelii monstratur, quibus dicitur. Quodcūque ligaueris super terram, &c. Super terram inquit, non sub terra, &c.

Concilium Triburiense Causa 13. Quæst. 2. Omnia quæ de de terra orta sunt in terram conuertentur. Quid terra terram vendis? &c.

Concilium Varense Causa 13. Quæst. 2. Præcipiendum est secundum Canonum auctoritatem, vt de sepulchris & hominibus sepeliendis nihil muneris exigant. Vide ibidem Can. Quæst. 2. Et Can. Postquam.

*Kochanowski w Pieśniach/Pieśń 24.
Tłech przy proznym pogrzebie żadne narzekanie/
Żadne lament nie będzie/ani wstarczanie/
Świec / y dzwono w żaniechay / y mar drogo ślanych/
A głos żałobliwym żostarżow śpiewanych.*

Gregorius Causa 13. Quæst. 2. Vltima voluntas defuncti modis omnibus seruari debet. Vide exempla Gen. 49. 50. Tob. 4. v. 13.

Concilium Tholetanum 3. Can. 21. Qui diuina vocatione ab hac vita recedunt, cum Psalmis tantum, modo & psallentium vocibus, debent ad sepulchrum deferri. Nam funebre carmen quod vulgo defunctis cantari solet, vel in pectoribus se, aut proximos, aut familias cadere, omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in spe resurrectionis Christianorum, corporibus famulatus diuinorum impenditur canticorum. Prohibet enim nos Apostolus sanctus lugere defunctos, &c.

ODPRAWOWANIE POGRZEBU.

1. **N** Im ciała z domu wyprowadza / Kazanie bywa
put godziny / bez śpiewania y modlitw / wsiawszy
text. 2. Reg. 2. v. 4. 5. 6. Albo Acl. 8. v. 2. Miasto exor-
dium powie przyczynę i Minister onego zgromadzenia.
Po krótkiej przemowie wcyć bedsie tych nauk. 1. Co-
chmy powinni ludzjom zmarłym. 2. Dla czego ciała lu-
dźi Krześcijańskich wcyćciw maia być chowane.
2. **O**dprowadzimy w domu Kazanie / ludźie z wielka wcy-
ćciwością ciało poprowadza do grobu / śpiewając te pie-
śni: Rzekłem ia cielek wtrapiiony / z głębokości grze-
chow moich / z. Racz wżać miły Panie / z. Agdy do
grobu przyjdą / z. śpiewają: Tużmy wierni Krześcijaństwo / z.
3. **K**azanie godzinne v pogrzebu bywa: Jesli Ministra
chowai / czyta Minister one słowa Iza. 57. v. 1. 2. Albo /
2. Tim. 4. v. 5. 6. 7. 8. Jesli chowai Senatora wiernego /
czyta Minister 4. Reg. 22. v. 18. 19. 20. Albo / Gen. 49. v. 32.
Albo / Psal. 82. z. Albo Ioan. 5. v. 24. aż do v. 30. Jesli chowai
Rotmistrza cnotliwego / czyta Minister Iosu. 24. v. 28.
29. 30. Albo / 2. Reg. 3. v. 27. aż do końca. Jesli chowai mie-
szczanin / czyta Minister Iob. cap. 14. v. 1. aż do końca. Albo
Ioan. II. v. 1. aż do wiersza 45. Albo Iob. 19. v. 25. 26. 27. Albo /
I. Theß. 4. v. 13. aż do końca. Jesli chowai wdowę / czyta
Minister Acl. 9. v. 36. aż do końca. Jesli chowai meżat-
kę / czyta minister Genes. 23. v. 1. aż do końca. Albo / Genes. 35.
v. 19. 20. Jesli chowai młodzieńca / czyta Minister Luc.
7. v. 12. aż do wiersza 18. Jesli chowai Pannę / czyta Mi-
nister Mat. 9. v. 18. aż do wiersza 27. Jesli chowai dźwie-
ć / czyta Minister Iob. 10. v. 18. 19. 20. Albo / 4. Reg. 4. v. 17.
aż do wiersza 38. Krótko mówiac / według osoby text sie z

Pisma

Eccles. cap. 12. v. 7. Sapi. 2. v. 24. Ioan. 5. v. 24. Math. 10. v. 28. Luc. 7. v. 14. Eccle. 41. v. 1. 2. Theß. 4. v. 13. I. Ioan. 11. v. 7. Aclor. 8. v. 2. Math. 27. v. 60.

Pisma świętego czyta. Tamże nauki bywaia podaz-
wane. ¶ 1. Co jest śmierć. ¶ 2. Kto jest przyczyn-
na śmierci. ¶ 3. O pociechach w śmierci. ¶ 4. O
nieśmiertelności dusze. ¶ 5. O chytrości śmierci: a
ktore jest lekarstwo na chytrą śmierć. ¶ 6. O kru-
czeństwie śmierci / y ktore jest lekarstwo na okrucień-
stwo śmierci. ¶ 7. Godzili sie / y iesli to jest rzecz po-
trzebna za umarłe sie modlić. ¶ 8. O Czystcu ktory jest
wymysłem ścianańskim / przeciwnym słowu Bożemu / wie-
rze / Prwi Chrystusowej / Doktorom dawnym / Labyrinth-
tem niewywikłanym / z. ¶ 9. Z iakimi ceremoniami
maia być chowani ludźie Krześcijańscy. ¶ 10. Na kto-
rym miejscu maia być chowane ciała ludźi Krześcijań-
skich. Albo co Pan Bog w serce włoży Ministrowi / we-
dlug osob / czasu / miejsca.

4. **P**o Kazaniu bywa zalecenie krótkimi słowy brata
zmarłego / abo siostry zmarłej: A zalecenie bywa / nie od
familiy / nie od domu / nie Ministrowa to rzecz. Christus
Pan Jana Krzyciela zalecał od wiary / od pobożnego
żywota / od stateczności. Ambroży zalecał Walentynia-
na / Theodozjusza / od wiary / od stateczności / od pobożno-
ści. Także y oni zmarłego maia zalecać od wiary / od sta-
teczności / od pobożności. To dla tego / vt dona Dei in illo
pradicentur / & Ecclesia ad eius imitationem inuitetur. For-
mā Lastiego mowi Fol. 644. Etsi quid a demortuo fratre il-
lo dum viueret praeclare actum est, in fidei suae confessione,
promouenda ue religione, aut iuuanda alioqui Christi Eccle-
sia: aut si quid pro Christi nomine passus est: id totum comme-
moratur: vt dona Dei in illo pradicentur, & Ecclesia ad eius
imitationem inuitetur. Potissimum autem si quod peculiare
specimen resipiscenzæ, aut fidei suae dedit, ante mortem su-
am: vt per eam occasionem Ecclesia etiam ad resipiscenziam,
& mundi huius momentanei contemptum excitetur Diony-
sius opisuiac sposob pogrzebu wiernych / mowi także: Tu

Ministorum

Math. 11. v. 7.
Oratione
de obitu
Theodor.
Valenti.

De Eccle.
Hierarc.
cap. 12.

Ministorum primus, catechumenos dimittit, sanctosq; qui iam dormierunt, prædicat, cum quibus pari laudatione dignum iudicat eum, qui paulò ante excessit e vita, hortaturq; omnes vt beatum in Christo finem petant.

Po zaleceniu zmarlego/spiewaia: O Jezu tys cżłowiek y Bog/ż. Albo/Wsżyscy ludźcie to obaczcie/ż.

5.

6.

Rzeczje Minister do ludu: Upadłszy na kolana/daymy Pánu Bogu chwałę/dziekuiać mu/ iż tego brata naszego/ albo siostrę naszą / z tego świata w łasce swej/ w znátomosći swojej / w wierze prawdziwey/do siebie powołał: w mekách żadnych nie zatrzymał / grzechy zaś żywota odpuszczył/ żywot wieczny peronie już dał/dla zasługi syna swego Jezusa Chrystusa. O czym my namniey nie watpiac/ ale mocno temu wierzac / prosimy Pána Boga aby nas na tym świecie duchem świętym rzadził / wola swoje oznáymował/ żywotem pobożnym obdąrzył/grzechy odpuszczył / przy stonaniu był / w wierze prawdziwey/ y w znátomosći Bostkiej z tego świata do siebie powołał. Co on uczyni gdy go będziemy prosić w imie Syna iego Jezusa Chrystusa.

M O D L I T W A.

Wszedhmogacy y nieśmiertelny Boże/Oycze nasz/Oycze Pána naszego Jezusa Chrystusa/ znamy to że w rekách twoich iest śmierć / iest y żywot cżłowieka / każdy go/ tak w bogiego/ iako bogatego/ tak w cżłonego/ iako prostacką/ a żaden sie przed toba nie skryie: bo wszędzie mocna twoia reka zasięga. A iż y ten brat nasz/ albo ta siostra naszą/ z nami sie rozłaczyla/ to sie wszytko stało za wola twoim wszedhmocna / za twoim świętym powołaniem: Ża co my ciebie chwylimy/ y tobie dziekuiaemy/żes tego brata naszego/ albo te siostrę naszą/ z tego mizernego świata powołał do siebie / onegoś przenioś do ży-

wota

wota wiecznego/ Ktoryś ty zgotował chwałcom swoim. Nie watpimy/ y owšem mocno wierzymy/ żeś mu już dał żywot wieczny/ y już z toba odpoczywa w Królestwie niebieśkim/ iako ten Ktory ciebie znał/ w twego milego syna mocno wierzył / onego samego znał za zbawiciela y przy czynie iedyne. O czym nas słowa wtwierdzaia Syna twego milego/ Ktory powiedział: Zaprawdę powiedam wam / Kto słowa mego słucha/ a wierzy onemu Ktory mie posłał/ ma żywot wieczny/ ani przyjdzie w potapienie/ o: wszem przeszedł z śmierci do żywota. Tenże powiedział: Kto wierzy w mie/ choćby umarł/ zbawion będzie. To wdzięczna obietnica/ my sie cieszymy/ a o iego zbawieniu/ Ktore już ma / my sie wpewniamy/ na Ktore Amen mowimy. A iż cie obrażał grzechami swoimi: dla syna swojeo odpuszciles mu ie/ abowiem syn twoy miły zaiego grzechy w mąrt / y one Ktrowia swoia oczyścił. Jan święty mowi: Krew pána Jezusa oczyściła nas od wszytkich grzechow. Wierzymy też miły Pánie/ że ciało iego cżásu z mąrtwych wstania wzbudził do żywota wiecznego/ do oney chwały nieśmiertelney/ do oyczyny wieczney. Ża czym cie też prosimy Oycze dobrośliwy / Oycze święty/ pochochmy tu na świecie / dayje nam znátomosć swoje święta/ dobre sumnienie/ stateczna wiara. Rządź nas duchem swoim świętym/ zatrzymaway nas przy słowie swoim świętym / day nam zwyciężyć naszą dusinę y cielesne nieprzyiacioly/ boć my nic nie możemy począc bez ciebie. A cżásu onego / gdy przyjdzie godzina śmierci naszej / przy stonaniu naszym bądź/ od pokus bron / w wierze stateczney zachoway/ duszę naszą w ręce swoje przyimi/ y do żywota wiecznego doprowadz. Uczyniż to dla Jezusa Chrystusa/ w imie Ktorego tobie sie modlimy. Oycze nasz Ktoryś iest/ż. Agdy ciało do grobu kładą, tedy spiewają: O daremne światłstie w cieśnienie/ż.

Ioan. 5.

v. 24.

Ioan. 11.

v. 25.

I. Ioan. 1.

v. 7.

Ioan. 16.

v. 23.

Qq

MODLI.

MODLITWA PRZY POGRZEBIE MAŁEGO DZIECIATKA.

Boże wszechmogący / ojcze nasz / y dsiatek naszych / do ciebieć my wolamy w każdym naszym wtrapieniu / a ty nas wysłuchuywasz zawsze. Tobie też dsiatekujemy / że Kościół swój budujesz sobie z nas / y naszego potomstwa tu na ziemi y w królestwie niebieskim: Abowiem iako nam / tak y dsiatkom naszym / ktore z nami łączysz przez śmierć / dawasz żywot wieczny. O czym syn twój nas wspomina / mówiąc: Takowych jest królestwo niebieskie. Tenże mówi / Nie jest wola Ojca mojego / ktory jest na niebie / aby zginało jedno z małych. Cjeż my wszytkie wierzymy / że dsiatek ludzi krześcijańskich mają żywot wieczny / tak że co wzmierają będąc okrzczone / iako y te ktore schodzą bez krztu z światą / za predką a nagłą śmiercią z dopuszczenia twego / bo ie ty sam krzciś Duchem świętym / y oneś ieszcze w żywocie do żywota wiecznego przeyszają. A ijesz to dsiatek do siebie powołał / y onemuś dał już żywot wieczny / za co niech bądźcie imieniowi twemu światemu chwala. A my też ciebie prosimy / rączyj nas z tego świata wstać w niewinności dsiatek małych: spraw to w nas abyśmy sie stali małymi dsiatkami z strony grzechow / tu na świecie / a po śmierci daj nam żywot wieczny z nimi / Ojcze nasz / etc. *Agdy ciało w grobkładę, tedy spiewać: Pogrzebmyś to ciało w ziemię.*

PRZIY-

PRZIYMOWANIE NOWOTNYCH DZIATEK KRZESCIANSKICH, DO KOŚCIOŁA BOZEGO, Y DO WZYWANIA WIECZERZYPANSKIEY.

2. Cor. 1. v. 21.

QVI confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Ephef. 1. v. 13. In Christo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius.

1. Ioan. 2. v. 27. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis, & non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium, & sicut docuit vos manete in eo. Hic Apostoli loquuntur, non de externa aliqua pinguedinis deliberatione, sed de spiritali interiori & inuisibili vnctione spiritus: vt explicat Augustinus Tractat. 3. 4. in Ioan.

Act. 11. v. 26. Ita vt cognominarentur primum Antiochia discipuli, Christiani. Cyprianus Serm. de Vncti. Chrismatis. Dicuntur à Christo, christiani.

Q 9 2 August.

Christiani spiritu sancto sunt confirmati & vncti, non vnctione chrismatis.

August. Serm. 13. de verbis Domini: Non à Christia-
no Christus, sed à Christo christianus, vocatur. Ergo
non à chrismate.

Act. 8. v. 17. Tunc imponebant Apostoli manus
super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

Act. 19. v. 6. Et cum imposuisset illis manus Pau-
lus, venit spiritus sanctus super eos.

Concilium Elibertinum Can. 38. Si superuixerit,
ad Episcopum eum perducatur, ut per manus impositi-
onem perfici possit.

Concilium Arelatense 1. Can. 8. Arrianos si per-
uiderint in patre, & Filio, & Spiritu sancto eos bapti-
zatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant spi-
ritum sanctum.

Leo Papa. Epist. 77. 88. 39. Si quis ab hæreticis
redit, ne iterum baptizetur, sed quod illic ei defuit,
per Episcopalem manuum impositionem virtus spi-
ritus ei conferatur. Ibidem: Qui apud hæreticos bap-
tizatus est, non rebaptizetur: sed spiritus sancti in-
uocatione, per manuum impositionem confirmetur.
In his locis mentio est impositionis manuum, non au-
tem chrismatis, Ergo temporib. Apostolorum ignotū
fuit Chrisma.

Cyprianus Serm. de Ablutio. Pedum. Ipse sum-
mus sacerdos sui est Sacramenti institutor & auctor,
in cæteris homines, &c. Numerat Chrisma inter ea,
quæ non Christus ipse, sed homines instituerunt.

Basilus lib. de spiritu sancto cap. 27. Nullum ex-
tat de vnctione chrismatis λόγον χειρομύχου.

Alexander Alensis Part. 4. Quæst. 24. membris.
Sacramentum Confirmationis nec institutum, nec
dispensatum fuit vel à Christo, vel ab Apostolis, quia
in scriptura non legitur. Et quia nec Christus, nec A-
postoli vñ sunt illa materia & illa forma, post mortem
Apostolorum Sacramentum illud ab Ecclesia in Con-
cilio Meldensi institutum est.

Bonauentura

Bonauentura lib. 4. Dist. 7. Quæst. 1. Artic. 1. Ma-
teria confirmationis necessariò debet esse prius con-
secrata, quia Christus illam non instituit, atque pro-
pterea nullam ei vim dedit, sicut aquis baptizmi.

Bellarminus lib. 2. cap. 9. de sacram. Confir. Nos
non dicimus esse scriptam in diuinis litteris instituti-
onem chrismatis, sed dicimus haberi extraditione
non scripta.

Acta Conciliorum. Pius 2. Platina, Damasus, in
vita Siluestri. Siluestri constitutiones hæ sunt habite,
ut chrisma ab Episcopo tantum consecraretur, ut E-
piscopi baptizatum signarent, propter hæreticam sua-
sionem, ut baptizatum presbiter liniat. Non igitur in
vñ esse potuit Apostolis, ut somniat Fabianus Epi-
stola 2.

Dionysius lib. de Eccl. Hierarch. cap. 4. Nam di-
uinus quidem Pontifex Sacrosanctam vnctionem or-
datur, sacerdotes autem sub eo sacrum perfundendi
munus exequuntur, eum qui initiatum ad sacra certa-
mina in figura euocantes, quibus sub Christo Athlo-
reta collocatur.

Tertullianus lib. de Baptizmo. Exinde egressi de
lauacro perungimur benedicta vnctione, de pristina
disciplina, qua vñgi oleo de cornu in sacerdotio so-
lebant.

Cyprianus de Vnctione chrismatis. Vnctio chri-
smatis ex veteri Testamento sumpta est. Addit ibid.
Vñq; ad defectum & reprobationem carnalium cere-
moniarū in populo illo huiusmodi perseueravit tradi-
tio, sed vas Israeliticis deficientibus, defecit gratia, &
stetit oleum.

Irenæus lib. 1. cap. 8. Hæretici inungunt initiatum
succo balsami, hoc enim vnguentum figuram fragran-
tiæ super vniuersa esse dicunt. Quidam verò ipso-
rum ad aquam ducere superfluum arbitrantur. Verum o-
leum & aquam simul permixta, vna cum additione si-

Qq 3 milium

Ambrosius lib. 4.
de Virginib. Quod
Christus non docuit
iure damnatus.

Augustinus lib. 3.
cap. 5. Con. Literas
Petilia. Si quis siue
de Christo, siue de
eius Ecclesia, siue de
quacunque aliare-
que pertinet ad fi-
dem vitamq; no-
stram, vobis annun-
tiauert, præter-
quam quod in scri-
pturis legalibus &
Euangelicis accepi-
stis, anathema sit.

Vnde sumpta vncti-
o Chrismatis. Par-
tim à Iudeis; par-
tim ab athleticis vn-
ctionibus Ethnico-
rum; partim ab Hæ-
reticis.

Deut. 12. v. 30. Ca-
ue ne imiteris gen-
tes, & requiras Ce-
rimonias eorum.
Rom. 10. v. 4. Fi-
nis legis Christus.

Vnctio Chrismatis
ignota primitiua
Ecclesie.

Matth. 19. v. 8.

Ab initio nõ fuit sic
Prouer. 22. v. 28.
Ne transgrediaris
terminos antiquos,
quos posuerunt pa-
tres tui.

Autores Chrismi-
tis: Non Christus,
neque Apostoli.

Hierony. in cap. 1.
Aggei. Quæ absque
autoritate & testi-
moniis scripturarū
quasi traditione A-
postolica ponte cõ-
fingunt, percutit
gladius.

308. FORMA PRZIMOWANIA

militū, velut diximus verborū, in caput eorum qui ini-
tiantur, fundunt, & hoc redemptionem esse volunt.
Vngunt autem ipsi balsamo, &c.

Virgil. Corpusq; lauant frigentis & vngunt.

Augustinus oratione aduersus Iudæos. Carnalē
Vnctionem in spiritualem Dominus mutauit.

Augustinus lib. de Bapt. 5. cap. 23. Manus autem
impositio si non adhiberetur ab hæresi venienti, tan-
quam extra omnem culpam esse iudicaretur.

Gregorius apud Gratianum de consecr. Dist. 4.
Can. Ab antiqua. Ab antiqua patrum INSTITVTI-
ONE didicimus, vt qui apud hæresim in Trinitatis no-
mine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam rede-
unt. AUT Vnctione chrismatis. AUT impositione
manus. AUT sola professione fidei, ad sinum matris
Ecclesiæ reuocentur. Vnde Arrianos, quos per im-
positionem manus Occidens, per Vnctionem verò chr-
ismatis sancti, ad ingressum Catholicæ Ecclesiæ Ori-
ens, reformat. Monoscēlitas verò & alios ex sola con-
fessione recipit, &c.

Innocentius in Decretal. Gregor. lib. 1. Tit. 15. de
Vnctio. Non Iudajzat Ecclesia, cum Vnctionis cele-
brat Sacramentum, sicut antiqui mentiuntur. Loqui-
tur de Græcis, qui istam Vnctionem non receperunt,
imo illam improbarunt. Id autem patet ex his verbis
Innocentii: Cum venisset ad Apostolicam sedem Bra-
carensis Episcopus, qui in consecratione sua, sanctam
non acceperat vnctionem, quoniam apud vos non
consueuerunt Pontifices cum consecrantur inungi.

Glossa. Apud vos, id est, apud Græcos.

Act. 2. v. 38. Et 10. v. 44. Credentibus datus est
Spiritus sanctus. Certē sine chrismate. Igitur chr-
isma non confert gratiam spiritus sancti. Non est me-
dium seu organum per quod spiritus sanctus detur cre-
dentibus. Neque hominem armat, defendit, tuetur,
aduersus diabolū.

Neque roborat, confirmat bapti-
zatum

NOTA.

Vnctio non ab omni-
bus, nec vbiq; re-
cepta.

Vnctio Chrismatis
gratiam spiritus san-
cti nō confert, &c.
Armatura Dei ad-
uersus diabolū mun-
dum &c. verbum
Dei oratio Fides, ie-
iunium.

Ephes. 6. v. 11.

1. Petr. 5. v. 8.

Marc. 9. v. 29.

zatum ad pugnam. Sine hac pinguedine potest esse
perfectus Christianus, & particeps regni celestis. Si-
ne hac Vnctione incorporamur Christo, & sanctifi-
camur, in Baptismo. Quod perspicuum est ex his lo-
cis sacra scripturæ, & Patribus antiquis. Mar. 16.
v. 16. Ioan. 3. v. 5. Galat. 3. v. 27. Rom. 6. v. 3. Ephes. 5.
v. 26. Tit. 3. v. 5. 1. Pet. 3. v. 21. 1. Ioan. 5. v. 4. Hilari-
us contra Arrianos. Sacramento Baptizmi verē fili-
Dei vnusquisque perficitur. Basilii de Bapt. In Ba-
ptismo homo heres constituitur celestium bonorum. Nis-
senus de Bapt. Baptizmus docet, ne vitiorum reliqui-
as sequenti post fidem vitæ immisceamus. Hrisostom-
us in cap. 6. Rom. Non ad hoc tantum valet Bapti-
zmus, quod priora delicta deler, sed quod & ad futu-
ra cauenda munit. Augustinus lib. 1. cap. 35. de Mori-
bus Manichæ. In illo sacrosancto lauacro inchoatur
renouatio hominis, vt proficiendo perficiatur. Hie-
ronymus in dialogo aduersus Lucifer. Spiritus san-
ctus datur in Baptismo. Concilium verò Laodicæ-
num, Aurelianense, Tridentinum, Gerson, Melchia-
des Papa, &c. Vnctioni ea omnia tribuunt, quæ pro-
pria sunt Baptizmati; & sic prophanant Baptizmū,
nudum, miserum, egenūq; relinquunt, vsum ipsius
obscurant, abolent, &c.

Quæritur, an ij qui beneficiis in Christo fruun-
tur, quorum obsignatio fit per Baptizmum, Vnctio-
ne opus habeant, quam ex ceremoniis legalibus reli-
quam mansisse fatentur Patres. Minimè. Patet ex lo-
cis suprā citatis. O sacrilegos: qui pinguedinem fœ-
tore duntaxat anhelitus sui inquinatam, & verborum
murmure incantatam, audent Christi sacramento op-
ponere, & conferre cum aqua verbo Dei sanctificata.
At parum hoc ipsum esset suæ improbitati, nisi etiam
præferrent. Dicit enim Magister sententiarum Lib.
4. Dist. 7. Bellarminus lib. 2. cap. 29. de Effect. Sacra-
Gratianus de consecr. Distinct. 5. Can. De his. Confir-

matio

Concilium Laodi-
cen. Can. 48. Opor-
tet baptizatos, post
baptismum, sacra-
tissimum Chrisma
percipere, & cele-
stis regni partici-
pes fieri.

Concil. Aurel. dist.
5. Nunquam erit
Christianus nisi in
confirmatione epi-
scopali fuerit Chri-
smatus.

Melchides distin.
5. In baptismo rege-
neramur ad vitam,
post baptismum cō-
firmamur ad pugna-
in baptismo ablui-
mur, post baptismū
roboramur, &c.

matio excellit omnibus, & ipsi etiam Baptizmo, quoad effectum gratiæ ad bene operandum, &c. Bellarminus lib. 2. cap. 12. Sine confirmatione per solum baptizma saluari potest homo.

Hosius de autoritate scripturæ lib. 3. Fatemur verum esse, ad substantiam Baptizmi non esse necessarium ungi chrismate. Ibidem: Neque verò nos in chrismate vel in signo crucis, nostræ salutis spem collocamus: verum in solo Christo crucifixo, quem signis istis vitabilibus denotamus; quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, ut salutem aliquis æternam consequatur. Eadem refert Wueick Dominica Trinit. Concione 2. & Dominica 14. post Trinit.

*Impositio manuum
non est sacramentum.
Quanto magis Un-
ctio?*

Augustinus lib. 3. de Bapt. cap. 16. Manus autem impositio, non sicut Baptizmus repeti non potest. Quid est enim aliud, nisi oratio super hominem. Gratianus in Can. Manus Causa 1. Quæst. 1. Manus impositio potest repeti, igitur non est sacramentum.

Bellarminus lib. 2. cap. 3. de sacram. Confirmat. Adferemus autem ex Patribus testimonia, quæ non quidem disertis verbis affirmant confirmationem esse sacramentum, &c.

Skarga cap. 2. par. 3. lib. Polon. de Pastore, Græcis confirmatio baptizmi non est sacramentum.

Gabriel Biel. Institutio chrismatis non est peculiare sacramentum, quia non habet institutionem diuinam.

NOTA.

Bellarminus lib. 2. de Sacr. Confirm. cap. 2. & 9. Cum nos impositionem manus reiecerimus, & in eius locum Vnctionem chrismatis subiecerimus, &c. Ibidem: Thomas, Hugo, dicunt idem esse Vnctionem chrismatis, & manus impositionem, qui enim inungit, manus imponit, & idcirco utrumque significari.

Plinius lib. 12. cap. 25. Scribit verum balsamum, solum

solum in duobus hortis Iudææ nasci solitum, qui hortum dudum vastati sunt: Perijt igitur materia confirmationis, cesset & confirmatio vñctionis. Nam omnes Theologi Dist. 7. lib. 4. sentent. & Iureconsulti in caput Pastoralis, docent balsamum requiri necessitate sacramenti, ita ut sacramentum irritum sit, si absque balsamo detur.

Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris. &c.

Bellarminus lib. 2. cap. 10. de sacram. confirmat. Apud antiquiores auctores non habentur hæc omnia verba, & hoc ordine.

Calvinus lib. 4. cap. 19. sect. 7. Quis Papistas in oleo docuit salutem querere? quis vim roborandi illi attribuere? Hoc verò non à me, sed à Domino audacter pronuntio. Qui oleum vocant, oleum salutis, salutem, quæ in Christo est abiurant, Christum abnegant, Patrem in regno Dei non habent, oleum ventri, & venter oleo, utrumque Dominus destruet.

Act. 9. v. 17. Ananias introiit in domum, & IM-PONENS ei manus dixit, Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implearis spiritu sancto. Ananias imposuit manus Paulo: Non erat autem Episcopus. Ergo licet confirmare in fide, Diaconis & Presbyteris, non tantum solis Episcopis.

Richardus Armachanus lib. 11. cap. 4. Armenicarum Quæstionum. Confirmandi commune munus est Episcopis & Presbyteris.

Gregorius lib. 3. Epist. 26. & hab. Distinct. 95. Can. Peruenit. Vbi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, cōcedimus. Aliter verò docet Epist. ad Ianuar. & hab. Dist. 5. de Con. Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non præsumant:

R r sed Presbyteri

*Materia confirma-
tionis, oleum Balsa-
mo admixtum iux-
ta Concilium Flo-
rentinum.*

Forma Vñctionis.

Concilium Floren.

*152. 43. v. 11. Abs-
que me non est sal-
uator.*

*Act. 4. v. 12. non
est in alio aliquo sa-
lum &c.*

*Minister Confir-
mationis.*

*Conueniet nulli qui
secum disidet ipse.*

sed presbyteri baptizatos vngant in pectore, vt Episcopi post modum confirment in fronte.

Innocentius apud Gratianum Dist. 4. de consecr. Presbyteris, seu extra Episcopum, seu Episcopo presente, cum baptizauit, chrismate baptizatos vngere liceat, non tamen frontem, quod solis Episcopis debetur, &c.

Concilium Martini Papæ apud Gratianum Dist. 95. Presbyter præsentem Episcopo non signet infantes, nisi ab Episcopo fuerit illi præceptum. Hoc idem affirmant Thomas 3. Part. Quæst. 72. Artic. 11. Richardus, Paludanus, Marsilius in 4. Dist. 7. Et quidam Canonistæ in Canonem. 1. Dist. 9. Contrarium verò docent, Bonaventura, Durandus, Adrianus, in 4. Dist. 7. Gratianus Dist. 5. de consecr. Concilium Tridentinum. Sessi. 7. Can. 3. Et multi Canonistæ in Canonem. 1. Dist. 95. Verba sunt Gratiani. Alii dicunt, quod non potest Papa delegare Presbytero vt chrismet in fronte: Alii dicunt quod potest. Vbi est vestra concordia, conspiratio, vni-ras, qua gloriamini?

NAVKA.

Nowotnemizowiemy te dsiatk/ktore acz sa z ro-
dzicow Krześciāńskich/ale iż ad sacram communi-
onē dopiero pierwsy raz przystepnia. A te prziy-
mujemy ktoryz maitac lat. 12. 13. 14. vmieia Orationem
dominicam, symbolum Apostolorum, decem præcepta; tāk je
ktore vmieia wiara wyznac/ y poezet swego nabożenstwa
dac. Czego iesli nie vmieia/ non reijciuntur quidem a cætu
nostro, sed tempus illis præscribitur, intra quod hæc melius
ediscant, acrum demum denuo explorantur, & recipiuntur.
A to przyimowanie odprawiaet Minister po kazaniu po-
rannym/abo wieczornym we Zborze/pridie cænæ domini,
tym sposobem.

¶ 1. Baze mu mowic Boze przykazanie / Kredo y
Pacierz.

¶ 2. Pyta go o te rzeczy/badś publicē, badś priuatim.
P Y T A N I E.

Ioh. 1.
v. 12.

Pytam cie mily Synu/dbo mila corko/ Jesliże tyżá po-
wołaniem Bozym/ przez wiare/ chceś sie ostać synem
Bozym/dbo corka Bożo? R. Chce/żá pomoca Boża/y
Pána Boga o to prośe.

Pytam cie/ Jesliże ty to czuieś w sercu swoim y w
swoim sumnieniu/ że w tym Zborze/do ktorego przysta-
wasz/ iest nauka Prorocka/ y Apostolska prawdziwa?
R. Czuie z łaski Bożej.

Math. 28.
v. 19.

Pytam cie/ Jesliże ty wierzyś w Boga Oycá/y w Sy-
ná/y w Duchá swietego? R. Wierze zupełnym sercem.

Pytam cie/ Jesliże ty wyznawasz dwánaście człon-
kow wiary Krześciāńskiej? R. Wyznam. R. *Rece-
piet*

Minister: Mowje te ze mna. R. Wierze w iednego Boga/żc.
Pytam cie/ Jesliże ty przy tej wierze/ktorey tu ucza

Kr 2 3 Pisma

Laski in
Forma
fol. 185.

z Piśmą świętego/ do ktorey za powołaniem bożym przystępuiesz dobrowolnie/ chcesz y slubujesz trwać do końca żywota twoiego/ czasu szczęśliwego y nieszczęśliwego?

R. Slubuję za wspomżeniem Bożym.

Pytam cie/ Jesliże ty chcesz podług wolei miłego pana Boga/ na świecie pobożnie żyć? R. Chce.

Pytam cie/ Jesliże się poddawaś pod rząd y karność Kościoła Bożego? R. Poddawam.

Pytam cie/ iesliże ty z wiernymi pańskimi te wiary chcesz zapieczętować Sakramentem świętym? R. Chce w imię pańskie.

Rzecz Minister: Na znak przyięcia dajże mi rękę. Da rękę Ministrowi, który włożywszy nań rękę, rzecze: Niechayżeć Pan Bog błogosławi we wszystkich sprawach twoich / a w tym nabożeństwie prawdziwym / niechayże cie sam w twierdza duchem świętym / a potom doczesnym żywocie / odpuszcimy wszystkie grzechy twoie / niech cie doprowadzi do żywota wiecznego. R. Amen. *W tym wpisać go w Regestr, mówiąc: Jako ia teraz przyjmuję cie do Kościoła Bożego / y wpisać cie w ten regestr kościelny: Tak y Pan Chrystus ciebie już przyjmuje za syna albo za córkę / y wpisać cie w księgę żywota wiecznego. A iesli chcesz abyś nie był wymazany / albo nie była wymazana / z onego rejestru wiecznego / ty rzeczysz zachowaj.*

NAPOMINANIE.

¶ 1. Pána Boga chwal / wzywaj / onemu samemu słuj / boys się go: tego po tobie Pan Bog chce / mówiac przez Izayasę. Teraz tedy coż chce P. po tobie? Jeno abyś się bał pana Boga twego / a chodził we wszystkich drogach jego / abyś go miłował / y słuszył mu sercem wprzeżymym / y ze wszystkich dusz twoich iako panu Bogu / swemu / (trzegac rozkazania pańskiego y wstaw jego.

¶ 2. Na

Iacob. 1.
v. 12.

2. Tim. 1.
v. 19.

Math. 18.
v. 17.

Apoc. 20.
v. 12.

Deut. 10.
v. 12, 13.

Luc. 11.
v. 28.

Math. 26.
v. 41.

2. Pet. 2.
v. 21.

Tit. 2. v.
12, 13.

Proue. 1.
v. 10.

Ecclesia. 13. v. 1.

Exo. 20.

¶ 2. Na słuchanie słowa Bożego rad chodź. Pamiętaj co mówi Pan Chrystus: Błogosławieni ci którzy słuchają słowa Bożego / y strzegą go.

¶ 3. Często się Panu Bogu modli / byś nie wpadł w pokusę. Te rady dawać Pan Chrystus / mówiac: Czujcie a modlcie się / abyście nie wpadli w pokusę: Duch ci jest przedki / ale ciało mdle.

¶ 4. Przy tym nabożeństwie stątecznie stoy / nie daj się odwoodzić od niego nikomu / pamiętaćż nie masz grzechu ciebiego nad ten / gdy kto raz poznałszy wola Boża / odstąpi tey k woli komu: takowy grzeszy przeciwko duchowi świętemu. O takowych mówi duch święty: Lepiej im było nie vnać drogi sprawiedliwości / niżli poznałszy cofnąć się na zad od świętey nauki im podanej.

¶ 5. Świetobliwie / pobożnie na świecie żyj: bo tego po tobie Pan Bog chce. O czym mówi święty Paweł: Oświeć się ona lasta Boża zbawienna wszystkim ludzdom / ktora nas naucza / abyśmy zaprzawszy się nie pobożności y świętych pożytkowości / stroniemy / y sprawiedliwie / y pobożnie żyli w terażniejszy wieku. Ocietawiając oney nadsieie błogosławionej / y zacnego przysięcia chwały wielkiego Boga y zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa.

¶ 6. Towarzystwa się z tego strzeż: Pomni co mówi Solomon: Synu mój nie przestawaj się / iesli byś cie grzesniczy wieść chciał. A Syrach mówi: Kto się dotyka smoty / zmaje się: A kto ma z pyśnym towarzystwem / sstanie się podobny niemu.

¶ 7. Rodzice miew w wieczności / badź im posłusny / samci to Bog rozkazuje mówiac / Czcij oycę twego y matkę twoją / chcesz abyś długo żył na ziemi / ktora Pan Bog twój da tobie.

W tym rzecze Minister: Według tego napominania

Kr 3 obiecuję

obietwiej siana świecie rzadzić? R. Za pomocą Bożo obietwie.

Rzecz Minister: Bez ratunku a wspomnienia Bożego tego uczynić sam z siebie nie możesz. Pan Christus mówi: Bez mnie nie uczynić nie możecie. A tak połącznawszy/ modlmy się Panu Bogu wszyscy za tym przystępem do Kościoła Bożego/ y do wzywania Wieczerzy jego.

M O D L I T W A.

Wszemogący a miłosierny Boże ojcze/ wznawamy twoje wielką łaskę y miłość przeciw narodowi ludzkiemu: Abowiem niechceś aby namniejszy dźięciatko zginęło/ktoreś ty na obraz swoy święty stworzył/ y w Synu twoim miłym Jezusie Chrystusie/ przez słowo zbawienne do żywota wiecznego odrodził. Dźiękujemy ci miły ojcze za to/ żeś to stworzenie swoje/ przez natchnienie swoje święte/ obdarzył znaiomością imienia y wolei twojej s. Pokornie cię prosimy ojcze miłościwy/ abyś tego twego syna/ dbo te twoje córki miał w opiece twojej świętej. Spraw to miły Panie w nim/ dbo w niej/ aby się co dźień pomnażał/ dbo pomnażała/ w znaiomości twojej zbawiennej/ aby się od niej odwoǳić nie dawał/ dbo nie dawała/ fałszywym nauczycielom: ale statecznie aż do końca w niej trwał/ dbo trwała. Zachoway się go/ dbo ją/ tej od świata/ y od wszelkiego złego. A potym z nami day mu/ dbo jej żywot wieczny/ Ojcze nasz/ zc.

PRZIYMO.

PRZIYMOWA- NIE POKVTVIA- CYCH DO KOŚCIOŁA BOŻEGO PO WYLACZENIU.

Ezechiel. 18. v. 30.

IDCIRCO vnumquaque iuxta vias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes prauaricationes vestras in quibus prauaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum; & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

Matth. 3. v. 2. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.

Act. 3. v. 19. Pœnite mini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

Psal. 32. v. 5. Delictum meum cognitum tibi feci, & iniquitatem meam non abscondi.

1. Ioan. 1. v. 9. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis peccata nostra.

Ezechiel. 33. v. 11. V iuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini à viis vestris pessimis.

Ioel. 2. v. 12. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & in planctu & scindite corda vestra.

Isaia

pœnitentia institutio diuina.

Partes pœnitentie.

Agnitio peccati. Cōfessio.

Conuersio.

Dolor cordis.

Humilitas. Isaia 66. v. 2. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos.

Odium peccati. Amos 5. v. 15. Odire malum & diligite bonum.

Studium bonæ vitæ. Psal. 51. v. 4. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Emendatio vitæ. Isaia 1. v. 16. &c. Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere, querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite & arguite me, dicit Dominus, si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

Fides. Mar. 1. v. 15. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio.

Act. 20. v. 21. Testificans Iudeis atque Gentibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.

Ionæ 3. v. 5. Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, &c.

In operibus non confidendum. Dan. 9. v. 18. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

Testimonium pœnitentiæ. Dan. 4. v. 24. Quamobrem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis Deus.

Pœnitentiæ sine Dei auxilio inchoari non potest. Rom. 2. v. 4. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Habitus pœnitentiæ. Luc. 7. v. 50. Fides tua te saluam fecit: Vade in pace. Psal. 51. v. 5. Quoniam iniquitatem meam cognosco: & peccatum meum contra me est semper.

In omni loco pœnitendum. Ioel. 2. v. 13. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.

Ecclesiastici 11. v. 22. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

Ecclesiastici

Fides iustificat.
Pœnitendum semper.

Ecclesiastici 5. v. 8. Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

1. Tim. 5. v. 20. Peccantes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.

Iosu. 7. v. 19. Et ait Iosue ad Achan: Fili mi da gloriam Domino Deo Israë, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.

Ioan. 5. v. 14. 8. v. 11. Ecce sanus factus es: iam noli peccare ne deterius tibi aliquid contingat.

Luc. 24. v. 47. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.

Lactantius lib. 6. cap. 13. Agere autem pœnitentiam, nihil aliud est, quàm profiteri, & affirmare, se vltius non peccaturum.

Tertullianus lib. de Pœnitent. & Augustinus de Eccles. Dogm. cap. 54. Pœnitentia est vera, pœnitenda non admittere, & admissa deslere.

Ambrosius apud Gratian. Dist. 3. de Pœnit. Pœnitentia est, & mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Similia habet Gregorius Homil. 34.

Cyprianus Serm. de Lapf. Denique quanto & fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti, quia tamen de hoc vel cogitarunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei, dolenter & simpliciter confitentur, Exomologesum conscientia faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medellam paruis licet & modicis vulneribus exquirunt.

Augustinus de fide ad Petrum Diaconum cap. 31. Firmissime tene, & nulla tenus dubita, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuertit.

Augustinus in Soliloquio. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat.

8. Gregorius

Tempus pœnitentiæ.

Disciplina.

Confessio publica.

Satisfactio.

Absolutio.

Gregorius apud Gratian. Dist. 3. de Pœnit. Pœnitentiam quippe agere est, & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest, si peccata luxuriæ quis defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat.

Idem Gregorius ibidem. Qui admissa plangit, nec tamen deferit, pœnæ grauiori se subiicit, quia ipsam quam flendo impetrare potuit, veniam contemnit.

Idem ibidem. Sunt qui dicunt pauci temporariam pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, ut iterum liceat ad peccatum redire: recte hos pastoris primi sententia percutit, qui ait: Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Magna est enim contra peccatum virtus pœnitentiæ, sed si quis in eadem pœnitentia perseueret. Pœnitentiam veram agere, est commissa plangere, & iterum plangenda declinare.

Ireneæus lib. 1. cap. 9. Mulieres seductæ à Marco, sæpe ad Ecclesiam Dei conuersæ confessæ sunt, &c.

Tertullianus lib. de Pœnit. Is actus confessionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur. Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, &c.

Cyprianus lib. 3. Epist. 14. Nondum pœnitentia acta, nondum Exomologesi facta, nondum manu eis ab Episcopo & cleuro imposita, Eucharistia illis datur, &c.

Eusebius lib. 6. cap. 27. Philippus vnâ cum filio Philippo succedit Gordiano: Fama est, istum (Christianus namq; erat) cum precationum in die postremæ vigiliæ Paschatis vnâ cum multitudo in Ecclesia particeps fieri veller, non prius ab Episcopo, qui tum Ecclesiæ præerat, permissum esse intrare, quam se confessus fuisset, & inter eos qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumq; pœnitentiam agentibus præstitutum occupabant, se sua sponte collocauisset: Episcopumq; dixisse, eum non alia conditione, nisi istud faceret, propter multa delicta, quæ ab illo ferebantur admissa, a-

liquando

liquando ab ipso in Ecclesiam receptum fore. Imperatorem verò alacri animo & lubenti, Episcopo morem gessisse, & ingenuam modestiam ac religiosam piamq; affectionem, Dei timore incitatam, re ipsa declarasse memorant.

Augustinus de Symbolo ad Catechum lib. 1. cap. 6. Illi enim quos videtis agere pœnitentiam, scelera commiserunt, aut adulteria, aut aliqua facta immania inde agunt pœnitentiam. Nam si leuia peccata ipsorum essent, hæc quotidiana oratio delendo sufficeret, &c.

Ecclesiastica historia lib. 9. cap. 35. Quoniam omnino non peccare diuinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & Pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit, qui verò confiteri refugium, maius peccatorum onus acquirunt, propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in Theatro, sub testimonio Ecclesiastici, populi delicta pandantur, &c.

Augustinus apud Gratianum. Dist. 3. de Pœnit. Satisfactio pœnitentiæ est, peccatorum causas excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

Augustinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 65. Recte constituuntur ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora Pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata.

Ambrosius in Luc. cap. 22. lib. 10. Petrus doluit & fleuit quia errauit ut homo, non inuenio quid dixerit, scio quod fleuit, lachrymas eius lego, satisfactionem non lego.

Scorus in lib. 4. Sentent. Dist. 15. Non potest satisfieri pro peccato, nisi in virtute passionis Christi.

Glosa Decret. Dist. de Pœnit. 1. in Can. 1. His breuiter. Dic quod nec cordis contritione, nec oris confessione peccata remittuntur, sed tantum gratia Dei: sed ipsa cordis contritio signum est, peccata esse dimissa: sicut exterior Satisfactio signum est cordis contritionis: gratia enim præcedit contritionem, &c.

Glosa Dist. 1. de Pœnit. in Can. Sunt enim. Peccator satisfaciatur ecclesiæ quam læsit.

Dist. 1. de
Pœnit.
Can. Sunt
habetur
sententia
Ambrosii

Distin. 1.
de Pœnit.
Cano. In
Actione
habetur
sententia
Augusti-
ni.

Alexander Quæst. 59. memb. 3. & Bonaventura Distin. 17. Artic. 1. Quæst. 3. & Marsilius in 4. Quæst. 14. Dicunt sacramentum pœnitentię non fuisse à Christo institutum sed ab Apostolis.

Bellarminus lib. 1. de Pœnit. cap. 8. Pœnitentiam Niniuitarum, & aliorum qui ante Christi aduentum vixerunt, sacramentum nouę legis, de quo nunc agimus, nequaquam esse potuisse. Sed neque Pœnitentiam eiusmodi, etiam post Christi aduentum & passionem, sacramentum facimus. Idem cap. 11. Non probamus ex Testamento veteri Pœnitentię sacramentum, &c. Si Pœnitentia veteris Testamenti vera, non fuit sacramentum: certè & Pœnitentia noui Testamenti non est sacramentum tale, quale Baptismus & cœna Domini; nisi certa ratio dissimilitudinis reddi possit. Quam pœnitentiam nemo antiquiorum Patrum vocauit sacramentum, tale, quale est Baptismus & cœna Domini.

Bellarminus lib. 1. cap. 8. de Pœnit. Pœnitentia signa externa adiuncta habeat.

Idem cap. 17. Contritio quidem est actus pœnitentię internus, confessio & satisfactio actus externi.

Idem cap. 20. An fletus & planctus non sunt apertissima signa doloris; &c. Igitur elemosyna, ieiunium, fletus, planctus, &c. non sunt partes verę pœnitentię, sed accidentia & externi ritus, testimonia pœnitentię.

Augustinus de Pœnitentia. Sicut pœnitentię comes est dolor, ita lachrymę testes sunt doloris.

Hieronymus in Epist. ad Marcellam. de erroribus Montani ait. Illi ad omne penè delictum ecclesię obserant fores; nos quotidie legimus, Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.

Cyprianus lib. 2. epist. 4. Eusebius lib. 6. cap. 35. Ambrosius lib. 1. cap. 2. de Pœnitent. De Hæresi Nouati, aiunt.

Nouatus nemini Pœnitentiam dandam putauit. Addit Dionysius apud Eusebium. lib. 7. cap. 7. Nouatus scelestissimam de Deo Patre doctrinam inuexit, qui benignissimum

Domini

Domini nostrum Iesum Christum, tanquam inclementem & crudelem, falso calumniatus fuit.

Discipuli Nouati potestatem reconciliandi peccatores, & omnem ritum reconciliationis, sustulerunt.

Socrates lib. 1. cap. 7. Sozomenus lib. 1. cap. 21. Historia Tripartita Lib. 2. cap. 13.

Cum Imperator quæreretur Acesium Episcopum Nouatianorum, Quid causę est, cur se à communione segregas? Ille res regnante Decio gestas, & quę persecutione ingruente acciderant, pro se citauit, exquisitamq; seueri cuiusdam canonis obseruationem, in medium adduxit: nimirum, Eos qui post Baptizum in illud peccati genus, quod sacrosanctę scripturę peccatum ad mortem appellant, delapsi fuissent, non debere diuinorum mysteriorum fieri particeps: sed ad pœnitentiam cohortandos, & remissionis spem non à sacerdotibus, sed à Deo, qui & potest, qui & auctoritatem habet peccata remittendi, expectandum. Quę cum dixisset Acesius, Imperator sic illum denuo affatus est: Erigito tibi scalam Acesi, & ad cælum solus ascendito. Similem errorem docuit Syriacus Papa Epist. 1. cap. 5.

Hieronymus in Matth. 16. cap. Et tibi dabo clauēs regni cælorum, &c. Istum locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio: ut vel damnent innocentes, vel soluere noxios arbitrentur; cum apud Deū non sententia sacerdotum, sed reorum vita queratur.

Hilarius in Psal. 118. Vera peccati confessio est sine intermissione temporis pœnitere. Idem in Psal. 64. Plures enim sunt in diuersissimo erroris profundo locati, qui doctrinę suę peruersitatem, quadam inanis laboris probitate commendunt. Cernimus namque nudis Philosophos corporibus algere: ipso etiam coniugiorum vsu magistri abstinere: hæretici sicco panis cibo viuunt. Sed qui tandem ociosi huius propositi profectus est? Totum hoc inane atque ridiculum est, & cum ipsis superstitionis causis miserabile. Deo ergo vouenda sunt, contēptus corporis, castitatis custodia, ieiunii tolerantiā,

Sozomenus lib. 7. cap. 16. In Ecclesia verò Constantino-
politana Presbyter poenitentibus deputatus, hoc munere
functus est, donec mulier quaedam nobilis, ob peccata quæ
confessa erat, ab hoc Presbytero ieiunare ac Deo supplicare
iussa, & ob eam ipsam causam in templo morata, se ab homine
Diacono constupratam prodidisset. Hoc enim cognito, vul-
gus, vt ob contumeliam Ecclesiæ illatam, indignabatur, acer-
bissimisq; calumniis premebantur sacerdotes. Nectarius i-
taque perplexus, quodnam remedium huic infortunio adhi-
beret, stupratorem istum diaconatu priuauit, & consulentib.
quibusdam, vt vniciuique liberum permitteret, prout sibi ipse
consciens esset & confideret, ad mysteriorum communionem
accedere, poenitentiarium illum Presbyterum exauthorauit.

Chrysostomus Sermone de Confessi. & Poeniten. Nunc
autem neq; necessarium præsentibus testibus confiteri, cogi-
tatione fiat delictorum exquisitio, absque teste sit hoc iudici-
um, solus te Deus confitentem videat, Deus qui non expro-
brat peccata tua, sed soluit peccata propter confessionem.

Augustinus lib. 10. cap. 3. Confessi. Quid mihi ergo est
cum hominibus, vt audiant confessiones meas, quasi sanaturi
sint omnes languores meos? Curiosum est genus ad cognos-
cendum vitam alienam, desidiosum ad erigendam suā. Quid
à me quærunt audire, qui sim, qui nolunt à te audiri qui sint?
Et vnde sciunt cum à me ipso de me ipso audiunt, an verum di-
cam? quandoquidem nemo scit homo, quid in homine agatur,
nisi spiritus hominis qui in ipso est.

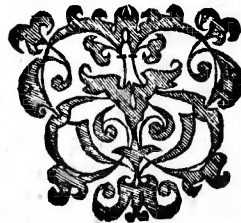
Theodorus Distinct. 1. de Poeni. Can. Quidā. Quidam
Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, vt Græci.

Gratianus Distinct. 5. de Poenitent. in Canonem In poe-
nitentia. Melius dicitur confessionem auricularem institu-
tam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius
quàm ex noui & veteris Testamenti autoritate. Et traditio
Ecclesiæ obligatoria est, vt præceptum artic. 11. Dist. In his
rebus. Ergo est necessaria confessio in moralibus apud nos;
apud Græcos non, quod non emanauit ad illos traditio, sicut

nec confi-

nec conficiunt in azimis, sed in fermentatis. Illud ergo Iaco-
bi: Confitemini alterutrum peccata vestra, fuit consilij pri-
mo: alioquin ligaret & Græcos non obstante eorum con-
suetudine.

Ambrosius super Corinth. 2. cap. 12. Peccata autem dimit-
tere, & spiritum sanctum dare solius Dei est. Si ergo effectum
salutis Deus dedit, nulla gloria hac in re hominis est. Idem a-
it: Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex: sacerdos
quidem officium suum exhibet, sed nullum potestatis ius
exercet. Idem ait: Ille solus peccata dimittit, qui
solus pro peccatis nostris mortuus est.

ka wpcrnego/zlego moze wkrócić/przeraścić/naprawić/odnowić. O czym te pisma s. świadcza/ Jer. 23. v. 29. Heb. 4. v. 12. Czego mamy przykład w Żydziech/ Akt. 2. Za takowymi sie Pánu Bogu modlimy/ aby im dał pan Bog w pámietanie/náwrocenie/ strucha/ i c. Według onego co nápisano. Mat. 5. v. 18. 2. Tim. 2. v. 25.

Forma
Laskiego
fol. 253.

5. A iestli exkommunikowani za grzech żaluia / z niego sie káia / onego przestawaia / Kościółowi dosyć czynić / co / y karanie przyniósł / od Kościół: przyniemiemy ich / pokuty im nie bronimy / iako czynili Nowariani. Vczy nas tego słowo boże Mat. 18. v. 5. Luk. 17. v. 3. Akt. 5. v. 31. 2. Kor. 7. v. 10. Vczy przykłady/ Mat. 18. v. 23. Luk. 7. v. 37. 2. 15. v. 1. y 11. 23. v. 40. Jan. 21. v. 15. Akt. 8. v. 22. 2. Kor. 2. v. 6. Vczy y temianowane historie. A przyniemiemy ich tym sposobem. ¶ 1. Kazanie wejny Minister de excommunicatione, 1. Co iest kłatew/co w sobie ma/ y iako iest wajna. 2. Ktorzymáia być exkommunikowani/ y dla czego/ á długo w oney kłatwie máia być. 3. Ktorzym sposobem kłatew w Kościele Bozym ma być odpráworána. 4. Dla czego ma być w Kościele Bozym kłatew. Albo o pokucie wejny bedšie: Vide Formam Laski Fol. 342. y 304. ¶ II. Po Kazaniu e suggestu, zborowi oznaymi onego cżłowieka/ y tego wejnyet. ¶ III. Ka- je mu wystąpić ná rzód Kościółá. Forma Laskiego mowi Fol. 311. Siftitur frater ille denunciatus in conspectu totius ecclesiae. ¶ IIII. Gdy wystapi/ rzeeje Minister do Zboru: Ten wpády cżłowiek/ Ktory Pána Boga obráził/ Kościół tego zgorzysł/ gotow przed Pánem Bogiem/ y przed tym zgromadzeniem grzech swoy wyznáć ku chwale Bozej/ ku swemu záwstyżeniu/ á wassemu pohamowaniu od grzechow/ y zbudowaniu inszych. A tak ty brácie miły дай Bogu chwałę/ á wyznay grzech swoy. y wejny ex- mologesim wysłepkow swoich iáwnie według słów Bożego. Eccles. 4. v. 31. Prou. 28. v. 13. R przykładow onych. Iosu. 7. v. 19. Mat.

3. v. 6. Akt. 2. v. 37. 19. v. 18. Eusebius lib. 6. cap. 27. Theodore-
rus lib. 5. cap. 17. Sozomenus lib. 7. cap. 16. ¶ V. Po wys-
znaniu grzechu zfuła go Minister słowem Bozym iá-
wnie/ aby tego potym nie czynił/ á drudzy aby sie bali. Pá-
wel s. mowi. 1. Tim. 5. v. 20. Mamy takowego zfułania
przykład w Koryntczyku/ 2. Kor. 2. v. 6. A w Theodozys-
sie apud Theodoretū lib. 5. cap. 17. A iży tym wiecey grzech
swoy przed Pánem Bogiem optákiwał/ záń żalował/ á
ná potym on sobie obrzyżiwoży/ nie dopuszczał sie go/ ná-
czas od stolu Bożego zabámuie go / przykładem starego
Kościółá. O czym czytamy v Cypryana Doktorá lib. 3. E-
pist. 8. y lib. 3. Epist. 14. y Serm. de Lapsis. V Augustyna lib.
de Penit. cap. 2. V Sozomená lib. 7. cap. 16. In Histor. Tripart.
lib. 9. cap. 35. V Theodoretá lib. 5. cap. 17. V Ambrojego/
lib. 1. cap. 16. de Penit. Ktory tak mowi/ Volo veniam reus
speret. petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi to-
tius fletibus, vt ignoscatur obsecrat, & cum secundo ac tertio
fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicasse,
fletus augeat miserabiliter. A gdy widzi minister iego stru-
che/ żal/ ptácz serdecziny/ przypuści go do stolu Bożego dla
wciedy sumnienia/ y dla obrony náprzeć w pokusam. Pá-
wel s. mowi 2. Kor. 2. v. 6. Si quis autem contristauit, non me
contristauit: sed ex parte, vt non onerem vos. Sufficit illi qui
eiusmodi est, obiurgatio hac quæ fit à pluribus: ita vt e-
contrario magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori
tristitia absorbeat qui eiusmodi est. Propter quod obsecro
vos vt confirmetis in illum charitatem. Acż w stárym Ko-
ściele ná niektórych mieyscach áż przy śmierci Sákrá-
nent takowym dawano/ grzechow odpuszczenie opowie-
sano/ iako czytamy v Eusebiusa Lib. 6. cap. 36. V Cyprí-
ana Lib. 3. Epist. 17. & Lib. 4. Epist. 4. V Syrycysa Epist.
1. cap. 5. A to pewnie/ aby Krześciani w wierze Krześci-
añstiew/ w żywocie pobożnym/ w powinności/ áż trzymali-
ona ostra disciplina/ iako piše Cyprianus lib. 4. Epist. 2. A

Vide Ca-
nones Con-
cilij Anci-
rami &
Niceni.

Socrates lib. 4. cap. 23. Ale my lednak ogłodać się na rostką
żanie Boże y Apostolskie/ aby grzeszny pokutulacy w po-
kusy y w desperacya nie wpadł/ po karaniu słusnym y o-
biętnicy wczynionej Kościołowi / przypuszczamy go do
Sakramentu. ¶ VI. Napomni Kościół/ aby sie ta-
kowych rzeczy strzegł/ za któreby się mieli wstydać i a-
wnie/ y dla których mieli być exkomunikowani. A te-
mu w pomni ich/ aby mu odpuścili wszystko z serca/ y one-
go za brata przyjaciela / w czynkiem się tego nie obrażali ani
gorzyl/ na oczymu go nie wyrzucali/ miłość braterską ie-
mu wkładowali czego Paweł a. nauczał Koryntow 2. Kor.
2. mówiac v. 6. aż do wiersza 12. Na koniec/ napomni ich
aby się zań Pannu Bogu modlili/ według nakł Jakuba 5.
ktory mówi: Confitemini alterutrum peccata vestra, & ora-
te in vicem ut saluemini, multum enim valet deprecatio iusti.

M O D L I T W A.

Szechmogacy a miłosierny Ojcze nasz niebieści / tyś Iac. 5. v. 16
powiedział przez Proroki sługi twoje / że śmierci
nie pojadą grzesznego człowieka / ale raczej tego chcesz
aby się nawrócił/ y żył. Tyś też na ten zły świat posłał sy-
na swego Jezusa Chrystusa/ aby grzeszniki zbawił do po-
kuty przywiodł. A tak w nadzieję miłosierdzia twego/
y miłi gorzkiej syna twego / do ciebie teraz wołamy/
przed maieństwem twoim grzechy wyznawamy / z któ-
rych się tobie winnymi dawamy / o których odpuszczenie
prosimy/ mocno wierzymy/ że te nam odpuścisz iako oćiec
łaskawy dla miłego syna twego. Prosimy cie też y za tym
bratem naszym / ktory ciebie obraził w czynkiem swoim
złym/ y Kościół zgorzyl. Ale iż się do ciebie nawraca/ z te-
go sie w czynku łaje/ zań żaluie/ on wyznawa/ odpuszcze go
mu ojcze miłosierny/ napomniś tego w czynku iego / omi-
go krew syna twego miłego Jezusa Chrystusa / day mu

ducha

ducha swietego / ktoryby go od takowych grzechow od-
wodził/ a o lasce twojej wtwardzał/ y do żywota wleczne-
go z wernymi doprowadził. Ojcze nasz ktoryś i. e. 24.
śpiewa: O błogosławiony każdy ten i. e. Rzecz do niego
Minister po śpiewaniu: Ty też sam bracie miły wpadłszy na ko-
łaną przed Panem B O G iem wszechmogacym wyznay
grzech swoy / onego pros aby się nad toba raczył zmiło-
wać / y ten grzech abyć raczył odpuścić, mówiac ze mna:

Zmiłuy się nademna Boże według miłosierdzia two-
go/ a według wielkiej litości twojej / zgladź nieprawo-
ści moje. Omiłuj mnie co nawiecey od złości mojej/ a
od grzechu mojego oczyść mnie / (abowiem ja znam nie-
prawość moją/ a grzech mój jest zawsze przedemna / to-
biecień ja samemu zgrzeszył/ y dopuściłem się złości przed
toba) abyś się w sprawiedliwił w powieściach twoich/ a
oczyścił w sądach twoich. Oto ciem jest zaczet w złości/
a w grzechu poczęła mnie matka moja. Oto się kochał w
prawdzie wewnątrznej/ a w skrytości oznaymiał mi ma-
drość. Oczyść mnie Izopem y będę ochadozon/ omyłeś mnie
a nad śnieg będę wybielony. Oznaymi mi radość y wesele/
a pociesz się kości me którąś pokruszył. Odwroć oblicze
twoje od grzechow moich / a zgladź wszystko nieprawości
moje. Serce czyste stwórz we mnie o Boże / a ducha pra-
wego odnow we wnętrzościach moich. Nie odrzucaj
mnie od oblicza twoiego / a ducha twego swietego nie o-
dejmuy odemnie. Przywróć mi radość zbawienia two-
iego/ a duchem wolnym podeprzyj mnie. Naucz się przestę-
pów drog twoich/ aby się grzesznicy k tobie nawrócili. O-
czuj mnie wolnym z tego morderstwa o Boże / Boże zbawie-
nia moiego / a tedy iżył mój będzie wysławiał sprá-
wiedliwość twoją. Panie otwórz wargi me/ a wsta moje
opowiadać beda chwałę twoją: Abowiem nie jadą ofiar
ktorebych ja tobie dał / ani się kochał w palonych ofiar

Lc 3 rach. Ofiary

rad. Osiary Boże są duch strużony / a serca umiżonego y pokornego nie wżgąrdziś o Boże. Obchodź się sie łaskawie ze mną oycie niebieski / dla milego syna twego Jezusa Chrystusa / który w Jeruzalem na krzyżu stał się ofiarą pblągalną za grzechy wszytkiego świata / ktoremu z toba y z duchem swiatym / niechay będzie wieczna chwala / Amen.

P Y T A N I E.

Gdy Boży mówi przywiodłszy podobieństwo z onego człowieka / który znalazłszy owce stracone weselił się / y z oney niewiaſty / która znalazłszy groſz stracony radowała się / zwolałszy sąsiadów swych. Takować radość będzie przed Anioły Bożymi / nad iednym grzesznikiem pokutującym. Także y my widząc twoje nawrocenie / pokutę / y z czego my się weselać z Aniołami Bożymi / Pána Boga chwalić / który cie sam z łaski swej do pokuty przywiodł / A przetoż cie w tym zgromadzeniu pytam:

1. Jesliże ty znaś się być grzesznym człowiekiem?

R. Dnam.

2. Pytam cie / iesliże ty ten grzech swoy przed Panem Bogiem wyznawał? R. Wyznawam.

3. Pytam cie / iesliże ty serdecznie żaluieś za ten grzech / ktorym się Boga obraził / y łaski Jego zgorzyl? R. Żaluie.

4. Pytam cie / iesliże ty obiecuieś żywota zlepſzyć / w nowości żywota chodzić / na logow / y wyciągów złych / po przestać / y do nich się wiecey nie wracać? R. Obiecuie za wspomojeniem Bożym.

Na ostatku pytam cie / iesliże ty nie wato piś w miłosierdziu Bożym będąc grzesznym człowiekiem / ale mocno wierzyś że Pan Bóg ten grzech odpuścił darmo z łaski swej / y on odkrył za sługę / mego / śmierć syna swego miłego Jezusa Chrystusa? R. Wierze. *Rzecz Minister.*

Ponieważ

Ponieważ się znaś człowiekiem grzesznym / ponieważ ten grzech przed Panem Bogiem wyznawał / zań żaluieś / poprawę żywota obiecuieś / w miłosierdziu Bożym nie wato piś / w Jezusa Chrystusa wierzyś / i tak o sługę Boży tobie opowiem odpuszczenie grzechów dla Chrystusa / który umarł dla grzechów wszytkiego świata / y ciebie do łaski łaski bożego przymyja: w ktorym odpuszczeniu grzechów / namniey nie wato / wiedz iż nam Ministrum Syn Boży te posługe zostawił / mówiac: Weźmićcie duchaś. ktorych odpuścicie grzechy / beda odpuszczone / a ktorych zatrzymacie / beda zatrzymane. O Łukasza swietego wykładając się Syn Boży mówi: Potrzeba było Chrystusowi cierpieć / y wstać od umarłych dnia trzeciego / aby w imię Jego było opowiedano wzniesienie y odpuszczenie grzechów. Skąd się pożąwie / iż odpuszczać grzechy / nie inſzego nie jest / iedno wierzącym y pokutującym opowiedać odpuszczenie grzechów. Takci odpuszczał grzechy Piotr swiety / y dom nawracającym się / gdy im mówił: Czynieć pokutę / nawroćcie się / aby były zgladzone grzechy wasze. Takci odpuszczał grzechy Paweł swiety y onym Antiochenćykom mówiac do nich: Niechże wam tedy będzie iawnno bracia / iż przez Chrystusa oznajmione wam jest odpuszczenie grzechów / y to wszytko od cjełości przez zakon / y tożebow nie mogli być rozwiązani. Przez tegoż każdy który wierzy bywa rozwiązany. Także y ja tobie opowiem odpuszczenie grzechów w imię Oycy / y Syna / y Ducha swietego. Idźże w pokoiu / a wiecey nie grzeſz / wiara twoja ciebie zbawiennym uczyniła. *Anioły wszy*

Joan. 20.
v. 23.

Luc. 24.
v. 27.

Aktor. 3.
v. 19.

Aktor. 13.
v. 38.

Joan. 5.
v. 14.

Luc. 7.
v. 5.

Isai. 43.
v. 25.

Rzecz

Rzecz do niego Minister: Upadły na kolana modli się
ze mną Panu Bogu/mówiąc temi słowy:

Oratio
Cranmeri
Archiepi
scopi Can
tuariēsis.

Gławnyśy á niezmierny Oycze niebieski / o Synu o-
cawski odkupicielu światá / o Duchu święty / trzy osoby /
iedyny Boże prawdziwy / zmiłuy się proszę cie pokornie /
nádenna zginionym á zlosliwym grzesznikiem. Ná prze-
ciwko niebu y ziemi / wiecey á niżeli może być wymowio-
no / zgrzeszyłem. Doładje się tedy obroca: Zu niebu oczu
podnieść wstydmie / ná ziemi niemáš nigdy żadnego rá-
cunku. A mamje tedy zwatpić: Boże tego nie day. Tyś
ieś z przyrodzenia łaskawym Bogiem / którego miłosier-
dzie żadnego nie odrzuca / który od ciebie lekarstwa ná
grzechy / y pociechy w swej nędzy y wciśłach / jada. A tak do
ciebie się ciele wdawam / tobie się podaje / przed którym
wielkość grzechow moich pokornie wyznawam. Ty po-
dlug nigdy niewyczerpanej y niewymownej dobroćtwo-
iej / zmiłuyje się nádenna. Wielkać to ieś tajemnica / Sło-
wo które się ciałem stało / za mało grzechow / ábo za lek-
kie występk / wydane światu nie było. Tyś niebieski o-
cze / syná twego miłego Jezusa Chrystusa ná śmierć podał
nie za male / ale za wszystkie / á snadź też nawietże wsyt-
kiego światá grzechy / kiedykolwiek się do ciebie grzeszni-
cy całym wmyślem náwróca / áto y ia teraz Pánie Bo-
że moy ze wszystkich woleymy tobie się poddavam. Ty
tedy Pánie / według nieśkonczonej swej przeciwko ne-
dzynym ludziom dobroći y miłości / zlutuyje się nádenna.
Względem y w nádsiele mych zasług / od ciebie niczego
nie żadam / ale dla chwały imienia twego / aby było wiel-
bione / y dla Syná twego miłego Jezusa Chrystusa tobie
iedynie wmiłowánego / aby to wszystko onemu było przy-
znano y przypisano / cokolwiek od ciebie płynie y pocho-
dzi / Amen.

N A P O -

N A P O M I N A N I E.

Napominam cie bráćiemily / abyś wiecey takowego
wczynku nie dopuszczał się / za który jałuy / on po wsyt-
cie cjaśy opłakuy / mówiąc z Dawidem / Grzech moy ieś
zawdy przedemina. ywota swego zlego poleps. Pomni
co mówi Pan Bog przez Proroka Izaiasa: Przestaniecie
się czynić / weście się dobrze czynić. Pána Boga wsta-
wicie pros / aby ten grzech odpuszczyć / á nie nie-
wotw w miłosierdziu Bozym o odpuszczeniu grzechow
twoich. Nie bádź takó Kain / Saul / Judas / Spira / y in-
szy / kędrzy zwatpiwszy w miłosierdziu Bozym o odpu-
szczeniu grzechow y o zbawieniu rospacjali. Ale pokutu-
jąc pomni ná miłosierdzie Boże / ná zasług / mek / śmierć /
krew / Syná Bożego Jezusa Chrystusa / ná Sakramenta
święte / które są świadectwá / znaki / pieczęci łaski Bożej.
Pomni y ná przykłady grzesznych pokutniacych / ná Da-
wida / Mánaśessa / ná Piotra / Mágdalene / y ná onego ná
krzyżu wisącego Lotrá / którym Pan Bog był miłościw
ola chwały imienia swego. Jáłmużne z pracy twej we-
dlug przemożenia czyni / Posły krześcíanstie cjaśto mie-
way. Nie dla tego to czyni / abyś miał temi rzecjami za
grzechy twoie Bogu dosyć wczynić / ábo abyś miał temi
rzecjami sobie zasłużyć odpuszczenie grzechow / y ywot
wieczny: bo sam Pan Jezus Christus dosyć wczynił Bo-
gu przez śmierć swoię za grzechy ludzkie / krew swoię
odkupił nas / y zasłużył nam odpuszczenie grzechow / y zba-
wienie wieczne / krom którego niemášci inzego dosyć w-
czynienia za grzechy náśe. Syn Boży mówi: Co da czo-
wiek czynby odkupił dusze swoie: Co się pokázuie y z one-
go bluznika / któremu Pan odpuszcil wszystkie dlug / widząc
by był y z który obłupił / że onego dlugu nie mogli zapła-
cić. Ale te rzeczy dla tego czyni / to ieś jáłmużne y post / aby

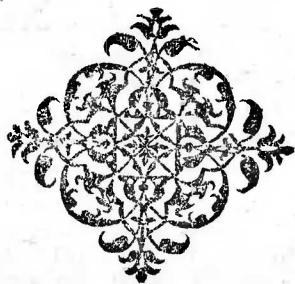
Vv

te rzeczy

Psalm. 51.
v. 3.
Isai. 1.
v. 16.

1. Cor. 1.
v. 30.
1. 104. 4.
v. 10.
1. Petr. 1.
v. 19.
Ato. 4.
v. 12.
Math 16.
v. 26.

Math. 18. te rzeczy były znakiem zwierchornym pokuty / y swia-
 v. 25. dectwem żalu serdecznej za grzech: y abyś w poście mogli
 być chutliwsi / gorętsi / sposobnieyszy do modlitwy do o-
 3. Reg. 21. płakiwania grzechów twoich. Czego masz przykład w
 v. 27. Achabie Królu / który pokutując / postem wstawał po-
 3. Reg. 21. kore / wnieście / przed Panem Bogiem / dla grzechu / Eto-
 v. 27. rym był obrażił maieśćat tego swięty. A my też iuz ciebie
 3. Reg. 21. za brata przymniemy / y rece dawamy. y dādza mu rece.
 Fol. 331. Lastiego forma mowi: Postremo Ministri ac Seniores or-
 dine omnes fratrem penitentem illum (dextris datis) ample-
 xantur in totius Ecclesie conspectu : & suam cum illo to-
 tiusq; Ecclesie reconciliationem, datis illi osculis suis
 attestantur. *Zaspiewają rozchodząc się: Do-
 gu O Xcu y Synowi / zc.*

PRZYI-

PRZIYMOWA-
 NIE ZAWIEDZIO-
 NYCH KRZESCIAN
 DO KOŚCIOŁA BOŻEGO.

Deut. 13. versu 1.

Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somniū vidit
 se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & eue-
 nerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus & sequamur De-
 os alienos, quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba
 prophetae illius aut somniatoris; quia tentat vos Dominus
 Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto
 corde, & in tota anima vestra, Dominum Deum vestrum se-
 quimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audi-
 te vocem eius, ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis.

Isaia 8. v. 20. Ad legem magis, & ad testimonium, quod si
 non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Ierem. 23. v. 16. Nolite audire verba prophetarum, qui
 prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui lo-
 quuntur, non de ore domini.

Matth. 15. v. 8. Populus hic labiis me honorat, cor autem
 eorum longe est a me, sine causa me colunt, docentes doctrinas
 & mandata hominum, finite illos cæci sunt, & duces cæcorū,
 cæcus autem si cæco ducatur præstet, ambo in foueam cadūr.

Actor. 2. v. 40. Saluamini a generatione ista praua.

Rom. 16. v. 17. Rogo vos fratres ut obseruetis eos qui dis-

V v 2 sensiones

Pius 2. Pa-
 pa in Epi-
 stola ad
 Morbisa-
 num Tur-
 ca. princ.
 ait. Ex-
 tra Chri-
 stū & E-
 uangeli-
 ū non est
 salus.

sensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis faciunt, & declinate ab illis.

Galat. 1. v. 8. Sed licet nos aut angelus de cælo Euangelizet vobis præterquam quod Euangelizauimus vobis, Anathema sit.

2. Ioan. 1. v. 10. Si quis venit ad vos, & Christi doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec a vobis dixeritis ei.

Apoc. 18. v. 4. Exite de Babylon populus meus, ut ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.

Augustinus Epist. 166. In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam, has scripturas communiter habemus, quare non in eis & Christum & Ecclesiam communiter retinemus.

Corruptus status religionis in patu.
Legatio Adriani 6. Papæ ad conuentum Norembergensem missa anno 1522. Scimus in hac sancta sede, aliquot iam annis multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in peruersum mutata. Nec mirum si ægritudo à capite in membra, à summis Pontificibus in alios inferiores prælatos descenderit. Omnes nos (id est prælati & Ecclesiastici) declinauimus, unusquisque in vias suas, nec fuit iam diu qui faceret bonum, non fuit vsque ad vnum. Quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatque unusquisque nostrum, vnde ceciderit, & se potius quilibet iudicet, quam à deo in virga furoris sui iudicari velit. Qua in re, quod ad nos attinet, polliceberis, nos omnem operam adhibituros, ut primum curia hæc, vnde forte omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanauit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus, quanto vniuersum mundum huiusmodi reformationem avidius desiderare videmus. Quamquam nemo mirari debet, si non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inueteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex, pederentim in eius cura procedendum est,

dum est, & prius grauioribus magisque periculosis occurrentibus, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus. Omnes subitæ mutationes (inquit Aristoteles in Republica) periculosa sunt. Qui nimis emungit, elicit, sanguinem.

Naclerus volumine 2. Generati 39. Fol. 844. Ioannes asserit se audiuisse Adrianum dixisse, quod Romano Pontifice nemo sit miserabilior, & quod confessus sit se in illa sede tantas misérias inuenisse, ut facta collatione præsentium, tota præteritæ vitæ amaritudo, iucunditas & felicitas ei fuerit: intellexisseque quod ambire summum pontificatum, & non sine fraterno sanguine ad illum ascendere, est Romulo succedere in parricidiis, non Petro in ouibus pascendis.

Bernhardus Abbas in Psal. Quis habitabit. Ser. 6. Ipsa quoque ecclesiastica dignitatis officia in turpem quæstum, & tenebrarum negotium transiunt: nec in his salus animarum, sed luxur quæritur diuitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, Psalmos decantant. Pro Episcopatibus, archidiaconatibus, abbatibus, aliisque dignitatibus impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum reditus in superfluitatis & vanitatis vsus dissipentur. Superest ut reueletur homo peccati, filius perditionis, dæmonium non modo diurnum, sed & meridianum: quod non solum transfuratur in angelum lucis, sed extollitur super omne quod dicitur deus, aut quod colitur. Idem super Cantica cantic. Serm. 33. Serpiter hodie putida tabes per omne corpus ecclesiæ, & quolatiùs, eo desperatiùs, eoque periculosiùs, quo ineriori. Ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo. Honorari incedunt de bonis domini, qui domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus: inde aurum in frenis, in sellis & calcaribus, & plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendida mensæ & cibis & scyphis: inde commestrationes & ebrietates: inde cythara & lyra & tibia: inde reduntia, torcularia, & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud: inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Similia habet in serm. 1. ad clerum in

Concilio Remensi. Idem epist. 165. ad Fulconem. Plaga ut videtur charissimi. Ecclesie nostrae magna est, & multa eget cura. Idem Epist. 237. Quis mihi det antequam moriar videre Ecclesiam Dei, sicut in diebus antiquis, quando Apostoli lababant retia in capturam, non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum. Hoc vehementer expectat & omnino expetit à te mater tua, hoc filii matris tuae puerilli cum maioribus desiderant, hoc suspirant, ut omnis plantatio quam non plantauit pater caelestis, tuis manibus eradicetur. Idem lib. 4. de Considerati. Inter haec tu pastor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate, oves quid capiunt? Si auderem dicere, daemonum magis, quam ouium pascua haec. Scilicet sic factitabat Petrus? Sic Paulus ludebat? honori totum datur, sanctitati nihil aut parum. Petrus hic est, qui nescitur processisse aliquando, vel gemmis ornatus, vel sericis: non reclusus auro, non vectus equo albo, nec strigatus milite, nec circum strepentibus septus Ministris. In his suscessisti non Petro, sed Constantino. Idem Apolog. ad Guilhelum Abbatem. Sic opes opibus hauriuntur, sic pecunia pecuniam trahit, quia nescio quo pacto ubi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro reclusis reliquijs saginantur oculi, & loculi aperiuntur. Ostenditur pulcherrima forma sancti vel sanctae alicuius, & eo creditur sanctior, quo coloratior. Currunt homines ad osculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quam venerantur sacra. Ponuntur dehinc in ecclesia gemmatae non coronae, sed rotae, circumseptae lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quasdam erectas, multo aeris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruscantes superpositis lucernis, quam suis gemmis. Quid putas in his omnibus quaeritur? poenitentium compunctio, an inuentium admiratio? O vanitas vanitatum, sed non vanior, quam insanior. Fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum seruitur oculis diuitum In-

ueniunt

ueniunt curiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri, quo sustententur. Idem. Serm. 1. ad Clerum in Concil. Remen. Ecclesia Dei vobis commissa est, & dicimini pastores, cum sitis raptores, & paucos habemus, heu pastores, multos autem excommunicatores, & utinam sufficeret vobis lana & lac, sitiris enim sanguinem. Ibidem. Male viuunt, & subiectos male viuere volunt. Ibidem. Non sunt profecto matres, qui cum sint decrucifixi patrimonio, nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur, super contritione Ioseph. Ibidem. Propterea relinquamus istos, quia non sunt pastores, sed traditores, & immitemur illos, qui viuentes in carne plantauerunt Ecclesiam sanguine suo: successores omnes cupiunt esse, imitatores pauci. Ibidem. Intestina & insanabilis est plaga Ecclesiae. Ibidem. Dicite ergo Archidiaconi, dicite Presbyteri, dicant etiam Pontifices, in fræmis, in sellis, quid facit aurum, in vestimentis tantus ornatus, in cibis tam superfluus apparatus. Ibidem. Laicus tamen cum labore, sed clerici sine labore volunt possidere totum mundum. Ibidem. De patrimonio crucis Christi, non facitis codices in ecclesiis, sed pascitis pellices in talamis vestris, impinguatis canes, adornatis equos, phalerantes pectora, & capita deaurando. Idem in Psal. verba. In labore hominum non sunt positi: sed heu sunt iam Presbyteri, qui nec benefaciunt, nec benedicunt, imo benefacientibus aut benedicentibus contradicunt, & ultra hoc eos persequuntur, subfannant, & deridēt. Ideo multo deteriores sunt illis Phariseis & hypocritis, quos Christus illo tempore peiores omnibus iudicauit. Felix igitur qui effugit, & dirumpit vincula consuetudinis clericorum, & sacerdotum modernis temporis, & proicit à se iugum eorum, quin qui in celis habitat, iridebit eos, & dominus subfannabit eos. Et quid necesse est clericorum, omnia vitia quasi minus nota publicare? Cum de his experientia luce clarior mundum repleuerit vniuersum, ideo propter multitudinem luxuriae cetera vitia, auaritia, atque symonia, immo haeresis & perfidia, quasi in peccatum non reputatur, &c.

Baptista

Baptista Mantuanus Monachus lib. 4. Fast.

Est aliud, Romana graui maculata veneno
Curia, quæ spargit terras contagia in omnes.
Postremum est oppressa fides, exposita rapinis
Vndique, & in prædam populis proiecta cruentis.
A te hæc subsidium magis clamoribus orant.
Sancte pater, succurre Leo, Respublica Christi
Labitur, ægrotatq; fides iam proxima morti.

Idem Lib. 12. Fast. Et licet his olim nugis iuueniliter aures
Præbuerim: tamen vt melius cum tempore factum est
Iudicium, his hæc mihi perniciofa videri
Cæpit, & ex grauium cuneis abigenda virorum.

Idem Eccl. 5. Si quid Roma dabit, nugas dabit Accipit aurū,
Verba dat heu Romæ nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur, &c.

Idem Lib. 1. Sylvarum. In Roman. bellis tumultuantem.
Roma, quid insanis toties? Quid sanguine gaudes?
Quid geris imbelli spicula tanta manu?
Quo vesana ruis? Studioq; armaris inani.

Iam senio lassas debilitante manus?
Ibidem. Nec potes antiquos belli nescire tumultus,
Nec solitam rabiem longa senectâ domat.
Si foris arma tacent, tu bella domestica tentas.
Nec feritas requiem ferre superba potest.

Ibidem. Tu similis colubro: quoties grauis ira venenum
Suscitat, & mota lumina bile rubent.

Ibidem. Sic furis, vt spumis ex ore cadentibus atrox
Fulmineo quoties dente minatur aper.

Ibidem. Sic fremis, vt frendens, cum ferrea vincula mandit
Cerberus, & stygias murmure turbat aquas.

Tu fratres in bella vocas, in pignora patres.

Et scelus omne audes, & paris omne nefas.

Ibidem. Fas & iura negas, homines & numina fallis:
Nec Iouis imperium, nec Phlegetonâ times.

Sluniag.

Singula te xentem conuicia, deferet ætas,
Tantum ac tale ruæ est improbitatis onus.

Romanis pater est Mauors, lupa Martia nutrix:
Hæc hominum mores ingeniumq; docent.

Viueret qui sancte cupitis, dilcedite: Romæ
Omnia cum liceant, non licet esse bonum.

Idem Lib. 2. Fast. Ipudor in villas, si non pariuntur easdem
Et villæ vomicas: Vrbs est iam tota lupanar.

Idem ex 6. Lib. Alphonfi. Pastores odere pecus, nec pascere curant.
Sed tondere greges, pecoriq; illudere tonso.

Idem Lib. 3. Calamitatum. Venalia nobis
Templa, sacerdotes, altaria, sacra, coronæ,
Ignes, thura, preces, cælum est venale Deusq;.

Ibidem. Hi quoque qui nomen de religione superbum
Vsurpant, quanquam sanctis à patribus ortos
Se iacent, ouium molli sub vellere fraudes
Mente Lyaonias seruant, & crimine sordent.
Quod speciem virtutis habens scelus omne colorat.

Idem. Inuisi superis fœdaq; libidine olentes,
Heu frustra in cestis iterant sacra orgia dextris:
Polluti circum quoties altaria vultus
Conueniunt, celebrantq; choros, & carmine mixto
Sancta Deum vanis penetrabilia vocibus implent.
Irritant, irasq; mouent, non numina fleunt
Hac prece nil opus est: nihil adiutoribus istis
Auxilii sperate, nouis date templa ministris.
Sacrilegum genus ex aditis templisq; Deorum
Pellite, nec longos scelera hæc vertantur in vsus.

Caranza Monachus in summa Concil. in vita 3. Sergii.
Abusus & peruersæ opiniones irrepserunt in Ecclesiam. Idem
in Vita Stephani 6. Iam enim tunc cæperat Pontificum, & vir-
tus, & integritas deficere.

Conradus Abbas Vspergen. in suo Chronico. Gaude ma-
ter nostra Roma quoniam aperiuntur Catharectæ thesauro-
rum in terra, vt ad te confluant riui, & aggeres nummorum

X x in magna

Hoc idem
& salusti-
tur dicens
Romæ o-
mnia ve-
nalia.

Nota.

Henricus
Sebertus
Canonici
Antue-
rpici.
Hi quatuor
Tomii
operum
Baptista
Mantuanus
nihil
continet,
sacra Ca-
tolica ec-
clesie Ro-
manæ reli-
gioni con-
trarium,
& digni
sunt qui
imprimā-
tur vendā-
tur & le-
gantur,
quod atte-
stor.

in magna copia Latere super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensationem tantorum malorum datur tibi pretium. Iocundare super adiutrice tuadiscordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulenter tibi multa pecuniarumpræmia. Habes quod semper sitisti, decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines non ipsorum deuotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio precio comparata.

Platina in vita Marcellini. Sed quid futurum nostra æta te arbitramur? qua vitia nostra eò creuere, ut vix apud Deum misericordiæ locum nobis reliquerint. Quanta sit auaritia sacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur, quanta libido vndique conquisita, quanta ambitio & pompa, quanta superbia & desidia, quanta ignoratio tum sui ipsius, tum doctrinæ Christianæ, quàm parua religio, & simulata potius quàm vera quam corrupti mores, vel in prophanis etiam hominibus (quos seculares vocant) detestandi, non attinet dicere, cum ipsi ita apertè & palàm peccent, ac si inde laudem quærerent. Veniet, (mihi credite, utinam falsus sim vates) veniet Turcus hostis Christiani nominis, Diocletiano & Maximiano violentior. Italiæ claustra iam pulsant. Nos desides & somnulosi interitum commune expectamus, voluptari priuatæ potius, quàm communi vtilitati consulentes. Idem in vita Bonifacii 7. Bonifacius tantorum malorum auctor, gliscente maiorem in modum seditione, sine timore, sine penitentia patrati sceleris, turpiter vitam finiuit. Vide quæso quantum degenerauerint hi Pontifices à maioribus suis, qui hanc Rempublicam Christianam tam amplam, tamq̃ magnificam suo sanguine nobis reliquere. Pontifex Romanus sacrorum pater & rex, sacra ipsa furto abstulit: & qui vindicare sacrilegia debuerat, tanti sacrilegii factus est auctor.

Franciscus Petrarcha Epigrammate 3. Sonettos ipse vo-

cat, quæ

cat, quæ ex Italicis totidem verbis latinis expressa, leguntur in libro Marii, cuius est titulus Eusebius captiuus.

Fons ærumnarum, domus iræ plena furoris.
Errorum ludus. sectarum mobile templum.
Roma quidem fueras, nunc es Babylonia fallax:
Ex qua tot luctus, gemitusq; feruntur in orbem.
O fraudum mater, carcer terribimus iræ,
Carnificina boni, sed iniqui sedula nutrix.
Viuorum infernus, miraculum insigne futurum,
Si nunquam contra te Christi sæuiat ira.
Casta in pauperie tua sunt fundamina iacta.
Sed modo fundantes oppugnas cornibus altis.

Idem Petrarcha Epist. ad Amicum, quæ tale habet initium, Diu distulisti.

Libet ex te quærere, quid viro optimo cum pessimis locis? Quid tibi cum Babylone? Quis oro non fugiat Babylonem, & vitiorum simul omnium, & laboris ac totius miseriæ mœstam domum? Vix loquor, non audita. Nulla ibi pietas, nulla Dei reuerentia, de veritate sileo. Nam quis vnquam vero locus, vbi omnia mendaciis plena sunt? Adiuro te Pater per temetipsum, nec illuc eas, vnde nemo vnquam exemplo melior factus, pessimè autem, innumerabiles rediëre.

Theodorus Nihemiustract. 6. cap. 37. Camera Apostolica assimilatur mari, in quod intrant omnia flumina, & non exundat. Sic enim in istam portantur ex diuersis mundi partibus auri pondo millia: attramen non impletur: in qua est generatio, quæ pro dentibus gladios commutat: ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus, in qua sunt multæ sanguisugæ dicentes, Affer, affer.

Michael Hey in Explicatione Prophe. Meth.

Curia Romana non petit ouem sine lana:

Nam dantes exaudit, non dantibus ostia claudit.

Ioannes Monachus vide sex. libr. Decret. lib. 1. Tit. 6. Can. Fundamenta.

Roma manus rodit, quas rodere non valet. edit.

Dantes exaudit, non datribus ostia claudit,
Curia curarum genitrix, nutrixq; malorum,
Ignotos notis, inhonestos æquat honestis.
Curia vult marcas, burſas exhaurit & arcas.
Si burſæ parcas, fuge Papas & Patriarchas:
Si dederis marcas, & eis impleueris arcas,
Culpa ſolueris, quæ quæ ligatus eris.

Intus quis? Tu quis? Ego ſum: Quid queris? Vt intrē.
Fers aliquid? Nō. Eſto foris. Fero. Quid? Satis, intra

Idem. Roma fundata à prædonibus adhuc de primordiis retinet dicta Roma, quaſi rodens manus.

Nicolaus Clemangis Arhidiaconus Baiocenſis lib. de corrupto ſtatu Eccleſiæ.

Ait itaq; de Monachiſ ſaluator (Ipſorum ſontem patefaciens nequitia) Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis. Et ruſum: Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. An non lupi rapaces ſunt, velamina ouium geſtantes? Qui omnia quæ huius mundi ſunt, verbo ſuo ſe deſeruiffe aſſeuerant, factō tamen ipſo temporalia incredibili ardore concupiſcentiæ, inſidiis, fraudibus, atque mendaciis vndiq; exquirunt? An non lupi rapaces ſunt ouicularum vellere amicti, qui vitæ auſteritatem, caſtitaſtem, humilitatem, ſanctam ſimplicitatem exteriori ſpecie ſimulant, intruſ verò exquisitiſſimis delitiis, & variarum copia voluptatum vltra omnem mundanorum luxuriam exuberant? An non lupi rapaces ſunt, ſub ouili imagine latitantes, qui more ſacerdotum Bellis in ſuis penetrabilibus oblata deuorant; merò ſe ac latit epulis cum non ſuis vxoribus: licet ſæpe cum ſuis paruulis, auidè fatiantes, cunctaq; libidinibus, quarum torrentur ardore polluentes? An non lupi rapaces ſunt foris ouem mentientes, qui ea quæ faciendū ſunt dicunt & non faciunt: & cum aliis prædicauerint, ſua ipſa prædicatione reprobi efficiuntur? An non lupi rapaces ſunt ouium ſimilitudinē falſo prætendentes, qui cum Angeli lucis primo aſpectu appareant, non ſathanæ ta-

men

men (vt Pauli verba ſunt) non Chriſto domino, ſed ſuo ventri ſeruiunt, & per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium? Sed audi adhuc quid de illis ad propoſitum ſaluator dicat: Væ vobis ō Scribæ, & Phariſei hypoſocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis & paropſydis, intus autem pleni eſtis rapina & immunditia, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa, intruſ verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Quid de eis verius dici poteſt? Quid aptius? Quid lucidius quàm quod cæleſti ore dictum audis? Sed & Paulus gentium doctōr prænoſcens in ſpiritu talium circa extrema tempora ſubuerſorum ingreſſum, & eccleſiam per eos multa tandem vulnera ſenſuram, ad Timotheum ſuum ſcribens illoſ ſummo ſtudio declinandos hortatur. Nam poſtquam dixerat: Hoc autem ſcito, quod in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculofa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, & multa quæ his addit, ab his ſeducatori- bus non abhorentia, tandem quod eis eſt proprium ſubtexuit, Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem abnegantes: & hos deuota. Ex his enim ſunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis perueniētes, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. De Monialibus multa dicere verecundia prohibet, ne non de cœtu virginum Deo dicatarum, ſed magis de lupanaribus, de dolis & procacia meretricum, de ſtupris & inceſtuoſis operibus ſermonem prolixè trahamus. Nam quid obſecro aliud fuit hoc tempore puellarum monaſteria, niſi quædam non dico Dei ſanctuaria, ſed Veneris execranda proſtituta: ſed laſciuorum, & impudicorum iuuenum ad libidines explendas receptacula: vt idem hodie ſit puellam velare, quod & publicè ad ſcortandum exponere.

Marcel. Palingenius lib. 5. fol. 118.

Sed tua præcipuè non intret limina quiſquam,
Frater, vel Monachus, vel quauis lege ſacerdos:

X x

3

Hoc fuge.

Hoc fuge, pestis enim nulla hac immanior, hi sunt
 Fax hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
 Agnorum sub pelle lupi. mercede colentes,
 Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
 Decipiunt stolidos, ac religionis in umbra
 Mille actus vetitos, & mille piacula condunt:
 Raptores, mæchi, puerorum corruptores,
 Luxuriæ atq; gulæ famuli: cælestia vendunt.
 Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
 Vt vulgus fallant, optataq; præmia carpant:
 Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
 Quæ dii, si sapiunt rident, renuuntq; videre.
 Non pretio: sed amore, Deum vir iustus adorat,
 Denique autem lucrum, superos & sacra negabunt.

Idem lib. 10. fol. 279. Presbyteros, fratres, monachos, non ac-
 Septa poli, sedesq; suas, & continet illic? (cipit intra.
 Non pudet, hos homines, qui in templis tam bene cantant
 Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
 Qui tot thura adolent, tot scortorum misferentur,
 Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
 Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
 Templâ Deum statuis, picturis, atq; sepulchris:
 Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis:
 Millia quod non fert sitiens Apulia muscas?
 Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
 Imo iubet cunctis aliis peiora subire
 Supplicia: unde erebo miseri clauduntur in imo,
 Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.

Iste Palingenius fuit catholicus Romanus, dicit enim in e-
 pistola ad Ducem Ferariæ. Cum mea sit intentio à catholica
 fide nunquam declinare.

Trithemius Abbas in Chronico. Angelus dixit ad Mo-
 nacham Elizabetham hisce verbis, Clama fortiter & dic Heu,
 ad omnes gentes, quia totus mundus, in tenebras est conuer-

sus exire

sus, exire ille vos vocauit, qui de terra vos formauit, pœni-
 tentiam agite, quia prope est regnum.

Petrus de Aliaco Cardinalis in lib. quem obtulit Patri-
 bus in Concilio Constantien. de Reformatione ecclesiæ.
 Gerson Cardinalis Adhortatione ad Concilium Constantiæ.
 Eberhardus Salisburgensis Episcopus in Concilio Regino-
 burgen. apud Auentinum lib. 7. Arnolphus Aurelianen. ad Sy-
 nodum Remensem, apud Auentinum lib. 5. Episcopus colo-
 niensis ad Nicolaum 1. apud Auentinum lib. 4. Probus Episco-
 pus Tullenis apud Auentinum. Ioannes Sarisburgen. lib. 6.
 Polior. Abbas Ioachimus, Marfilius Parauus, Michael Cese-
 nas, Fluentinus Præful, Nicolaus Gallus, Thomas Rhedoni-
 us Carmelita, apud Antonium Part. 3. Tit. 22. cap. 10. qui est
 exultus iussu Papæ Eugenii 4. teste Mantuano de vita Beata
 cap. vii.

Post tormenta pius (sibi dant quæ carcer & ignis)
 Martyr ad æthereas conuolat ille domos.

Hieronymus Sauanorola Monachus qui est crudelissimè
 combustus ab Alexandro 6. Laurentius Valla Robertus Lin-
 colniensis, qui occisus est iussu Innocentii 4. testis est cestrin-
 ensis lib. 7. Leodiensis Episcopus Epistola ad Paschaliū Pa-
 pam in tomo Conciliorum fol. 809. Opusculum Tripartitum
 lib. 3. cap. 8. Huldarius Episcopus Augusten. ad Nicolaum
 Papam. Ludouicus viues oratione de conditione vitæ Chri-
 stianæ. Ioannes Mandeuila lib. 1. cap. 7. Germania grauiami-
 na 100. in comitiis Noribergæ Legato Pontificio oblata, Po-
 thon Presbyter lib. de statu Domus Dei, Honorius Augusto-
 dunensis Dialogo de prædestinatione. Petrus Blezenis E-
 pist. ad Officialem, Rogerus Bacon in libello de idiomatico lin-
 guarum. Picus Mirandulanus oratione ad Leonem. 10. Fulco
 Episcopus Londinensis, & alli multi viri docti ac sancti scri-
 pserunt, docuerunt, clamauerunt contra idololatriam, fidem,
 mores, abusus, corruptelas, superstitiones, tyrannidem Ro-
 manæ Ecclesiæ.

Litteræ

Litteræ missæ ad Prælatos Romanæ Ecclesiæ ex inferno à Beelzebub principe Dæmoniorum per quendam Clericum.

Stella clericorum folio 2. in fine impress. Viennæ per Victorem. Anno 1515.

Recordor me legisse quod accidit in Burgundia, cum sacerdos quidam venit ad Synodum per medium nemorum obuiam habuit Diabolum in figura hominis transfiguratum, quem cum saluasset, tradidit ei epistolam quandam clausam tradendam Episcopo & vniuersis Rectoribus, in illa Synodo congregatis, quam cum aperuisset Episcopus in præsentia omnium capit legere. Tenor autem litterarum erat iste: Rectores tenebrarum, Rectoribus Ecclesiarum salutem. Mandamus vobis fratres dilectissimi, amiciq; intimi nostri, quod multum diligimus vos, quia quodcunq; vobis committitur, cum magnis glomerationibus destinatur.

Sermones Parati Serm. 125. Dominica 9. post Trinit. Duo Clerici erant se mutuo diligentes: quorum cum vnus morti appropinquaret: adiuratus est ab alio vt rediret, & statum suum sibi reuelaret. Mortuus ergo rediit & seipsum damnatum asseruit. Et quæ fuit ille de statu prælatorum & numero damnatorum, & ille porrexit sibi litteram ad legendum, & erat in ea scriptum his verbis. Omnes principes inferni, & rectores tenebrarum vniuersarum Ecclesiarum prælati tartaream salutem, &c. Quia optime quæ nostra sunt facitis, & nobis tot animas per negligetiam transmittitis, quia vix lata & spaciofa via eas capit, sciatis vos digniorem habituros retributionem, in tempore opportuno.

Lauacrum conscientie cap. 4. fol. 9. Beelzebub princeps Dæmoniorum & dux tenebrarum, cum satellitibus suis, omnesq; tartareæ potestates, Archiepiscopis, Abbatibus, Præpositis, Decanis, Presbyteris, cæterisq; Ecclesiarum Rectoribus, suis charissimis amicis, nunc & in æternum tartareas

salutes, &

salutes, & inuolatz societatis fœdera quæ dissolui non possunt in æternum. Magna nobis fiducia est in amicitia vestra amici charissimi, multumq; de vobis congratulamur, quia sentitis optimè nobiscum, & quæ nostra sunt diligenter quaeritis, vbique tuendo atque fouendo quicquid ad nostrum ius pertinere cognoscitis. Sciatis ergo vos vniuersitati nostræ multum esse acceptos, & multa gratiarum actione studia vestra prosequimur, eo quod infinitæ multitudines animarum, per ministerium vestrum & exempla à via veritatis abductæ, quotidie nobis captiua ducuntur: vnde regni nostri potentia magnificè roboratur. Perseueratè igitur tanquam fideles & intimi nostri, in amicitia nostra & in opere quod capistis. Quod profecto parati sumus pro omnibus his vobis rependere retributionem condignam, & mercedem congruam ex inferioribus inferni. Valete, & salus nostra sit vobiscum in æternum. In eodem libro cap. 10. Fol. 24. Princeps inferni, & Rectores tenebrarum, vniuersis Ecclesiæ Prælati Canonici & Presbyteris cuiuscunque status: tam religiosis quàm secularibus tartaream salutem. Quoniam optimè quæ nostra sunt nobiscum sentitis, & tot animas transmittitis ad infernum, quod via lata & spaciofa vix eas capiat. Sciatis vos dignam habere retributionem apud nos in tempore opportuno.

Sciatis igitur Pontificii quid sint, & qualis sit eorū Ecclesia, quam quod dereliquerimus, sunt iustæ causæ in quam optimè quadrat illud Augustini dictum in Hæreticorū Ecclesiam olim prolatum. Quid te componis, quid tantum te exornas, quid simbras tuas expandis, cur te contraveram sponsam equare contendis? Nō te respicit sponsus, quia non es sponsa. Sed pulchrā te dicis esse, & de auro atq; ornamentis plurimis gloriaris, respondet tibi speciosus forma præ filiis hominū: species fornicariæ facta est tibi, irreuerens facta es in omnibus. Quod si dixeris, quare? Respondet, quia sub specie sponsæ componis te, & mētiris sponsum tuū esse me. Species fornicariæ facta est tibi, irreuerens facta es in omnibus, non sicut Patrem appellas me. Ego enim & pater vnum sumus. Non sicut Patrem appellasti

Y y

me, &

August.
ad cate-
chumenos
contra iu-
deos & A-
rianos
cap. 22.

me, & principem virginittis tuæ. Si ego essem princeps virginittis tuæ, seruares integritatem tuam, sicut integram seruauit matrem meam. Quia ergo nec principem virginittis tuæ, nec patrem agnoscis nec æqualem, nec ego te agnosco virginem. Noli te amplius iactare esse quod non es, agnosce turpitudinem tuam. Arrius abstulit integritatem tuam. Non es igitur sponsa, quia non es integra. Frustra enim illum sponsum uocas, qui non est tuus: turpē enim uiduā non accipit Christus Redi, redi, repudiata redi, confusare di, serpentibus fraudib. violata redi, non diuinitate cælesti cōposita, sed humanis assertionibus reconuenta redi: fallere temetipsam potes, ipsum non potes. Nouit enim ille quam querat, agnoscit quam uocat: semper enim uiuit mater. Nouerca, quid te supponis, &c.

N A V K A.

N Jedy przystawa do Kościoła prawdziwego Apostolskiego/człowiek nabożeństwa Rzymskiego/te dy go tak przyjmujemy. 1. Weźmy go Katechizmu/ to jest / nauki Krześciańskiej / co ma rozumieć o Bogu/ o Ewangelii/ o sakramentach/ weźmy go/ iako ma rozumieć Paćierz/ Kredo / Przykazanie Boże. Bo te rzeczy należą na człowieka Krześciańskiego / aby te umiał z potrzeby zbawiennej / y słusnie ono powiedziać Doktor *Augustinus*, Ktorego słowa wspomina Pomerius Dominica 20. Post Pentecost Serm. 2. Nescio qua fronte, audeat se Christianum dicere, qui pauca uerba in Symbolo & oratione Dominica, & Decalogo non uult addiscere. 2. Pridie cenę Domini, abo ipso die cena domini, rano miewamy Kazanie / oney osobie należące / wstawy one słowa/ *Aktor. 2. v. 40. 41. 42.* 3. Po Kazaniu Minister oznaymi oney osobie zgromadzeniu/ aby Pana Boga chwalił/ y oney mu dziękowali/ ktory rozmaite osoby/ rozmaitych czasow do Kościoła swego duchem świętym y przez opowiadanie Ewangelii/ powoływa / y aby zań Panu Bogu sie modlili / żeby mu dał stateczne wytrwanie do końca przy prawdziem raz przyietey y poznaney. 4. Ona osoba/ niedowiarsstwo/ bałwochwalstwo/ zabobon/ iawnie w zgromadzeniu niech wyzna/ iesli tego widzi być Minister potrzebe dla zbudowania inszych. Nowatiani choć wyznawali Boga w Troicy iedynego / gdy do Kościoła prawdziwego na Chrystusie vgruntowanego słowem Bozym/ przystawali/ te błędy ktorych do słowa Bożego przyczynili iawnie wyznawali/ iako *Maximus, Urbanus, Sydonius, Celestinus*, o cym pisze *Euzebius lib 6. cap. 35.* 5. Przy zgromadzeniu/ oney osoby/ Minister o te rzeczy/ ktore należą

do wiary Chrześcijańskiej/ bądźcie pytały/ y pytanie moje pi-
sinem świętym objaśnić. 6. Moje też Minister/ ile
gdzie jest mały zbor/ nowotnych przyjmować po kazaniu
wielkim/ nim zacząć iść święty/ nie w ten czas/ iako nie-
którzy obyczaj mają/ gdy ma być rozdawon sakrament &.

P Y T A N I E.

S Tym tu zgromadzeniu dla świadectwa na potom:

Akto. 16.
v. 30. Pytam cie/ sumieniem cie obowiązuje/ jeśli sie ty
od bałwanów nawracasz do samego Boga/ nie dla dobre-
go mienia/ nikomu & woli/ nie z przymuszenia iakiego ani
znanow/ ale z dobrej woli/ sercem ściszym/ dla zbawie-
nia wiecznego? R. Tak jest/ sumieniem świadczę.

Ioan. 10.
v. 27. Pytam cie/ Jeśli sie ty w sercu twoim czujesz/ że w na-
szym Kościele widać nauki Proroctkiej y Apostolskiej zba-
wienney/ a iż indziej widać nauki obłudliwej/ fałszywej/
kacerstkiej/ potępienie przynosić? R. Żnam y tak wierzę.

Math. 24.
v. 13. Pytam cie/ Jeśli sie ty przy tej nauce/ do ktorej przy-
stawaś/ obiecuiesz/ słubujesz do śmierci trwać/ a od niej
nie odstępować nigdy? R. Słubuję y obiecuje w imię
Pánstwie.

Ioan. 5.
v. 24. Pytam cie/ Jeśli sie ty całym sercem/ bądźcieś przesta-
wał/ na zbawicielu doskonałym/ na kaptanie wiecznym/
na przyczynicy iedynym/ na głowie Kościelnej/ na funda-
mentie mocnym/ na Biskupie najwyższym Jezusie Chri-
stusie/ y na tego nauce ktora jest opisana y ograniczona w
Biblii świętej? R. Będzie pomocą Bożą.

Math. 15.
v. 9. Pytam cie/ Jeśli sie ty odstepujesz y wyrzekasz sie bał-
wochwalstw/ zabobonów y nauk ktorych ludzie dla po-
żytków swoich nawymyślali/ iako są Nise/ Pielgrzymo-
wania/ bractwa/ odpusty/ krzyżma/ wody/ siółka/ wzywa-
nia stworzenia/ Cyszące/ &c. R. Odstepuję y wyrzekam sie.

Pytam cie/ Jeśli sie ty Panu Bogu słubujesz y Ko-

ściołowi tego

ściołowi tego/ do tamtego nabożeństwa słowu Bożemu
sprzeciwne/ wieciey sie nie wracać? R. Słubuję.

Pytam cie/ Jeśli sie ty załutę przed Panem Bogiem
tego serdecznie/ jeśli kiedy był bałwochwalca/ y sprzeci-
wnikiem słowa Bożego/ y ten grzech jeśli wyznawaś
przed Panem Bogiem? R. Załuję y wyznawam go.

Pytam cie/ Jeśli sie poddawaś pod rząd Kościoła
Bożego/ pod zwierzchność slug Chrystusowych y obiec-
ujesz sie nie gniewać/ ale wdzięcznie przyjmować/ gdyby cie
z czego wspominali? R. Poddawam y chce być posluš-
ny slug Bożych.

Pytam cie/ Jeśli sie ty chcesz z wiernymi Pánstwi
nieść krzyż z Krystusem Panem/ jeśli go dopuścić dla do-
świadczenia na Kościół swój? R. Chce w imię pánstwie.

Pytam cie/ Jeśli sie ty w tym nabożeństwie obiecuiesz
świeć i błogie y pobożnie żyć? R. Obiecuje za wspom-
nieniem Bożym.

Pytam cie/ Jeśli sie ty to nabożeństwo do ktorego
przystawaś/ ku wzwierdzeniu tego/ a zapiecietowaniu
wiecznego żywota/ ktoryć Pan Krystus iuż dał z wierny-
mi chce sakramentem oświadczyć? R. Chce/ w imię
wszy Pána Boga na pomoc.

Rzecz Minister : Ponieważ do nauki Krystusowej
przystawaś/ i iako sluga Boży/ umieniem Krystusowym
ciebie do Kościoła tego y do wzywania sakramentu wie-
cierzy tego przyjmuję/ grzechów odpuszczenie/ y żywot
wieczny opowiem/ w tym nabożeństwie błogosławię/
abyś w nim żył/ statecznie/ pobożnie/ ku chwale Bożej/ y
ku swemu zbawieniu wiecznemu/ ktore cie nie minie z
wiernymi pánstwi. Pamiętaj co mówi Pan Chrystus:
Kto wierzy w Syna Bożego/ ma żywot wieczny. Należy
znać przyięcia daję mi rękę: y da, że tym w piśmie go-
wione jest. Jako ja teraz ciebie w piśmie w ten Re-
gest Kościelny/ tak też imię twoje Pan Bog wpisał w

Ry 3 pięci

2. Pet. 2.
v. 21.

2. Paral.
ultimo.

Math. 13.
v. 17.

2. Tim. 3.
v. 12.

Tit. 2.
v. 11.

Luc. 22.
v. 19.

Ioan. 3. 5.
6. 11.

Apoc. 20
v. 12.

Regi żywota wiecznego / a chcieli abyś nie był wymazany
z ksiąg niebieskich / te rzeczy zachoway.

N A P O M I N A N I E.

Tob. 2.
v. 17.

1. Wiary / nauki / raz poznanej y przyietey / wiecey
nie odmiennay / do bawochwalstwa / y bluźnierstwa / wie
cey sie nie wracay. Tobiasz mafi Boży mowi : Synowie
świetych iestesciny y żywota wiecznego onego oczekawa
my / Który Pan Bóg da tym którzy wiary nie odmiennia
ją / ani od niego nie odstepują.

1. Thef. 1.
v. 9.

2. Samego Boga chwali / wzyway. Paweł s. mowi :
Nawróciliście sie do Boga opuściwszy bawiany / abyście
słuzyli Bogu żywemu / y prawdziwemu.

1. Petr. 2.
v. 25.

3. Za naukami ludzkimi / przewrotnymi / wiecey sie
nie błakay. Słuchay nauki Pasterza niebieskiego Jezusa
Christusa. Piotr s. mowi : Byliście iako owce błakające
sie / ale teraz iestescie nawroceni do Pasterza / y do Dłst
pa dusi waszych Jezusa Christusa.

Math. 26
v. 41.

4. Panu Bogu sie czesto modl. Syn Boży mowi :
Czujcie a modlcie sie / abyście nie weszli w pokusa / duchci
iest predki / ale ciasto mde.

1. Cor. 11.
v. 26.

5. Sakramentu swietego wzywac co moze być na
czesciey nie omieszkuy. Paweł swiety mowi : Jlećroć
bedziecie iesc ten chleb / y ten kubek bedziecie pic / smierć
pansta opowiedac bedziecie az przyjdzie.

Iodn. 13.
34.

6. Bracia Arześciasta śanuy / wboższego według
przemożenia ratuy. Syn Boży mowi : Kostasanie nowe
davam wam / abyście iedni drugie milowali / y iakom ta
wasz milował / abyście sie y wy spolu milowali / stacici po
znania wszyscy / je wy iestescie wcińowie moi / iesliż miłość
mieć bedziecie iedni przeciw drugim.

2. Tim. 12
v. 19.

Naośtatek. W tym nabożeństwie prawdziwym /
świeterbliwie / pobożnie / aż do śmierci żyj. Paweł swiety

Aclor. 2.
v. 41.
Iacob. 5.
v. 16.

mowi :

mowi : Niech odstapi od niepobożności wśelki który
wzywa imienia Christusowego. Pamiataycie to / y tak
czyn. Takci czynili oni ludzie / którzy nauka Krystusowe
przyieli / o których mowi Lukasz s. którzy wdśiecznie przy
ieli slowo Boże / trwali w nauce Apostolstwiey / y w miło
ści / w łamniu chleba / y w modlitwach. Do ludu gęzje : O
padzsy na Kolana modlmy sie panu Bogu za tym cżłowie
kiem tymi słowy :

M O D L I T W A.

BOże wszechmogacy / ciebie niebo y ziemia chwali bez
prześtanku / y my tej niedzne stworzenie twoie / tobie
chwale oddawamy / wszechmocność twoie wysławiamy /
miłosierdzie wyznawamy / abowiem jczyjsz nam wiecz
nego zbawienia / do ktoregos nas powolał z łaski swej w
namileyşym Synaczkę twoim Christusie Panu naszym.
Proşimy cie za twoim Kościołem / Który zbieraś z ludu
twego / raczje go sam pomnażac / rzadzić / granice iego roz
szerzac / a nieprzyiaciele iego racz powściagnac / y nawro
cić ku prawdzie. Zetrzy mocna reka swoia wieczny Boże
wszystkie gwałtowne siły nieprzyiaciela Kościoła twe
go / a racz ich myśli rozsproşyc / madością boştwa twego
świetergo / aby poznali iż my w nikim innym nie wşamy /
jedno w tobie naś Pante Który sam walczyś za nami.
Dziekuujemy y za to staranie / Ktore mafi o Kościele swo
im / do ktorego powoływaś ludzi / tak w starości / iako y
w młodości / atos y teraz tego starania nie zaniechał / a
les do gromadki swej te osobe powolał. Za Którym pro
şimy cie dla chwały imienia twego / wtwierdzayje go w
tym nabożeństwie / day mu ducha swietergo / aby z niego
nie wypadł / coby było z iego złym. Rzadz go slowem two
im / a po tym mizernym swiecie / day mu wieczny żywot ze
wszystkimi wiernymi / Amen.

Do nowotnego

Donowotnego rzecze: Mówię też ty, Pamięcie pamięta-
 cą przestępstwa młodości moiej / nie wchodź zemna w
 sąd / bado miłości w grzechom moim / odpuść moie białwo-
 chwałstwo y niedowiarstwo / Etoregom sie dopuścił z
 niewiadomości / uczyni to dla milego syna twego / w imię
 Eterce tobie się modle: Oycze nasz Eterys jest w niebie / zc.

Y włoży ręce nań gdy będzie kłeczal, mówiąc: Niechay się
 nad toba zmiłunie sam Pan Bog / niechci on sam odpuści
 grzechy twoie dla imienia swego / a po tym nadziny ży-
 woćie / niechay cie doprowadzi do żywota wiecznego / A m.

Ormidny, Greki, Rus, Moskwe, tymże sposobem przysięgamy,
 tylko ich o to pytamy: Wierzyś je Duch święty / Eterys jest Bo-
 giem prawdziwym / zároveň pochodzi od Oycy y od Sy-
 na od wieku: R. Wierze. Nie krzycimy ich, bo są okrzyg-
 ni w imię Oycy y Syna y ducha s. tylko na nich Minister ręce kładzie,
 przysięgając ich według onego co mówi Łukasz s. Aktor. 19. Et cum
 imposuisset illis manus Paulus, &c. Toż mówią y Doktorowie
 Augustinus lib. 2. de Baptismo cap. 7. Cum autem venerunt
 hæretici & Anathematizato præterito errore, in Ecclesie pa-
 cem per manus impositionem recepti sunt. Idem lib. 5. de Ba-
 ptismo. Manus ab hæresi redeunti propterea imponitur, ne
 extra omnem culpam fuisse videatur. Leo Epist. 39 & 77 Qui
 apud hæreticos baptizatus est, non rebaptizetur, sed spiritus
 sancti inuocatione per manuum impositionem cõfirmetur,
 quia baptizmi tantum formam siue sanctificationem
 accepit. *Zaspiewają: Boże Oycze przy słowie
 twym / zc. Bogu Oycu / zc.*

PRZY-

PRZYMOWA- NIE ARIANOW Y NOWOKRZCZENCOW DO KOŚCIOŁA BOŻEGO.

1. Ioan. 5. ver. 20.

SIMVS in vero filio eius hic est verus Deus, & vita æterna.
 Colof. 1. v. 16. In filio Dei condita sunt vniuersa in cõlis &
 in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes,
 siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso
 creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

Philip. 2. v. 5. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Chri-
 sto Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus
 est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam
 serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu
 inuentus vt homo.

Michę 5. v. 2. Et tu Betlehem Ephrata, paruulus es in mil-
 libus Iuda: Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel;
 & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

Romanorum 9. v. 5. Ex patribus est Christus secundum
 carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Ioan. 1. v. 18. Dum nemo vidit vnquam, vnigenitus Filius
 qui est in sinu Patris ipse enarrauit.

1. Ioan. 4. v. 10. Deus misit filium suum propitiationem pro
 peccatis nostris.

Akt. 7. v. 59. Domine Iesu suscipe spiritum meum.

Ioan. 14. v. 1. Creditis in Deum & in me credere.

Filius Dei
 est verus.

Creator
 cõli & ter-
 re.

Æqualis
 Patri.

Æternus.

Due na-
 ture in
 Christo.

Vnigeni-
 tus.

Satisfac-
 tio pro
 peccatis.

Fides.

Inuoca-
 dus.

Zz Akt. 5. v. 3.

Spiritus sanctus est Act 5 v. 3. Anania cur tentauit sathanas cor tuum, menti-
rite spiritui sancto, non es mentitus hominibus, sed Deo.
Deus. Iob 33. v. 4. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipo-
Creator. tentis uiuificauit me.

Æqualis Mat. 28. v. 19. Baptizantes omnes gentes in nomine Pa-
Patris & Filii, & Spiritus sancti.

filio. Heb. 9. v. 14. Quanto magis sanguis Christi, qui per Spi-
Eternus. ritum æternum semetipsum obtulit immaculatum Deo.

Substan- tia. Luc. 3. v. 21. Iesu baptizato & orante apertum est cælum,
 & descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba
 in ipsum.

Proces- sio. Ioan. 20. v. 22. Hoc cum dixisset insufflauit & dicit eis, ac-
 cipite spiritum sanctum.

Inuoca- tio. 2. Thessa. 3. v. 5. Dominus dirigat corda uestra in charitate
 Dei, & patientia Christi.

Fides. Symbolum Apostolorum. Credo in spiritum sanctum.
 Athanasius in symbolo. Quicumque vult saluus esse, ante
 omnia opus est, vt teneat fidem Catholicam, quam nisi quisq;
 integram inuiolatamq; serauerit, absq; dubio in æternum
 peribit. Fides autem Catholica hæc est, vt vnum Deum in
 Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, neque confun-
 dentes personas, neque substantiam separantes.

Decretum Imperatorum de fide Catholica ex Tri-
 partitæ Historiæ lib. 9. cap. 7.

IMPPP. Gratianus, Valentinianus, & Theodo-
 sius Auggg. populo vrbs Constantinopolitanæ.

Decre- tum con- tra Aria- nos. Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit tempera-
 mentum, in ea volumus religione versari, quam diuum Pe-
 trum Apostolum tradidisse Romanis, religio vsque nunc ab
 ipso insinuata declarat: quamque Pontificem Damasum sequi
 clarer, & Petrū Alexandriæ Episcopū, virū Apostolicæ hoc est
 sanctitatis vt secundū apostolicam disciplinā Euangelicamq;
 doctrinam, patris & Filii & spiritus sancti vnam Deitatem,
 sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem
 sequentes, Christianorum Catholicorum nomen iubemus am-

plecti.

plecti: reliquos verò dementes vefanosq; iudicantes, hæreti-
 ci dogmatis infamiam sustinere, diuina primū vindicta.
 post etiam motus nostri, quem ex cælesti arbitrio sumperi-
 mus, vltione plectendos.

Synodus Gracouienfis Can. 4. Si quidem Arianabapti-
 stæ ex nobis egressi, non manent in Doctrina Christi ac fide
 de vero Deo, Patre & filio cum spiritu sancto, Adeoq; Deum
 non habet: & iam à nobis sæpissimè colloquijs ac scriptis ad-
 moniti pertinaciter in errore manent: Nullum iam amplius
 cum ipsis commercium (quam diu sententiam suam tuentur)
 habeamus, nullas disputationes ipsorum admittamus: sed eos
 liberosq; illorum blasphemos, secundū præceptum spiri-
 tus sancti viremus. Ne aliàs fundamentum religionis Chri-
 stianæ, Fidem firmissimam de Deo (in cuius nomine sumus
 baptizari) subter nos commouere ac in dubium vocare vide-
 amur. Et ne operibus eorum malis, doctrinis venenatis atque
 blasphemijs gloriam Domini oppugnantibus, cōmunicemus.

Synodus Torunienfis Canone 7. Libros Arianorum ne-
 mo ex fratribus nostris citra consensum Ministri in æde reci-
 pere aut lectioni eorum occupari debet. Ad extremum qui-
 cunque in Ecclesijs nostris Euangelicis noluerit vti voce ista
 SANCTA TRINITAS, eum tanquam suspectum, quod non
 sit rectè fundatus in fide de Deo patre, Filio, & spiritu S. è cœ-
 tu nostro excludimus.

Caluinus lib. Institutionum 1. cap. 13. Sect. 5. Sed expertus
 pridem sum, & quidem sæpius, quicumque de verbis pertina-
 tius litigant fouere occultum virus, vt magis expediat eos vl-
 tro prouocare, quàm in eorum gratiam obscurius loqui.

Sozomenus lib. 4. cap. 22. Nam si efficeretur, vt nomen
 substantiæ tacitum esset, tacitum quoque fore nomen confub-
 stantialis.

Fulgentius de Fide ad Petrum cap. 1. Trinitas ad perso-
 nas refertur, vnitas ad naturam.

Athanasius Epist. ad Antiochenfes. Omnes igitur, qui
 volunt nobiscum pacifice agere, in primis autem illos, qui in

veteri ecclesia communione fuerūt, deinde qui ab Arianis redierunt, elicite ad vos, eosq; vt patres assumite, & vt magistri, & tutores recipite, & nihil ab eis exigatis, quā vt execrentur Arianorum hæresim, confiteanturq; fidem sanctorum patrum in Nicæa, execrenturq; eos, qui dicunt Spiritum sanctum creaturam.

Concilium Nicænum Can. 19. Concilium Arelarense 2. Can. 16. Si quis confugerit ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cathaphrygis, statutum est rebaptizari eos debere. Si qui vero clerici erant apud eos, siquidem inculpati fuerint, & irreprehensibiles, rursus etiam ordinentur ab Episcopo Ecclesiæ Catholicę, &c.

N A V K A.

Odsiom nabożeństwą Ariáńskiego / iáści Bożey / przystępu do Boga / inkorporowania w Kościół Boży nie bronimy / y owšem z ich náwrocenia weselimy się / páná Boga chwálimy zá to / iż im dáł náwročenje / obaczenie / onych zá brácia przymniemy / miłość Krześciánska im ofiárujemy / do społeczności swietey y do vjzwánia Sakrámentow przymniemy / podług rozkazánia ducha swietego / przykładow Apostolskich / y obyčajú starého Kościoła. Abowiem duch 8. Mat. 18. káże przymować do Kościoła grzeszne pokutujące. Apostołowie grzesznym / niezbójnym y odszczepieńcom / iáści Bożey nie bronili / onych gdy się obaczyli w błędzie / w złości / przymowali. O czym czytamy Act. 8. v. 22. 2. Cor. 2. v. 6. 2. Tim. 2. v. 25. 2. Tim. 1. v. 16. Kościół stary toż czynił / iáko czytamy in Concilio Niceno Can. 19. In Concilio Arelarénsi. Can. 8. & 2. Can. 16. Apud Athanasium Epist. ad Antiocheneses: apud Socratem lib. 1. cap. 7. Apud Augustin. lib. 1. cap. 1. de Bapt. apud Cyprianum Lib. 3. Epist. 18. A przymniemy ich tym sposobem. ¶ 1. Vczyńmy ich w przód wiary / wyznánia o Bogu w Trocy iedyńym: ¶ 2. Onego dnia kiedy ich przymniemy bywa kazánie / wżarowy one słowa zá text Ierem. 4. v. 1. Albo Apoc. 2. v. 5. Albo Luc. 15. v. 11. aż do końca. ¶ 3. Minister onego cżłowieka vmyst / y postępek iego / oznaymi zgromádeniu. ¶ 4. Káże mu w zgromádeniu ná szkod Kościoła wystąpić / y bład swoy wyznać iáwnie. ¶ 5. Vczyńni Exomologesin / to iest / grzech swoy wyzna / bład odwoła / y onego się wyrzecie z płácjem. W starym Kościele nie przymowano Heretyków / aż pierwey publicz bład swoy wyználi. Czego mamy przykład w Tatalisze / ktory / iáko czytamy v Lezebiusza Lib. 5. cap. 27. bład swoy / w ktorym był / vczac / iż

Luc. 15.
v. 10.

Mat. 23.
v. 19.

Syn Boży nie jest Bogiem Izraelstim / tylko człowie-
kiem/przed wszystkimi iawnie z płacem wyznał. Także v-
czyniły y one niewiasty/o których piše Irenaus lib. 1. cap. 9
których był pozwoził Marek Heresiarcha. Tak każą po-
stępować z takimi Apostołowie/ 1. Tim. 5. v. 20. y Dokto-
rowie/ Cyprian/ Alehanazyus/ y inszy na miejscach nazna-
czonych. ¶ 6. Po oney iawney pokucie przy wstę-
pach o te rzeczy bądźcie go pytał Minister.

P Y T A N I E.

1. Pytam cie imieniem wszystkiego Kościoła / Jesliże ty
wierzysz Boga Oycą / y Syną / y Duchą świętego być
jednym Bogiem stworzycielem nieba y ziemi. R. Wierze.
2. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Syn Boży jest Bo-
giem Izraelstim prawdziwym/ równym w majestacie bo-
stim Oycy/ y iedney istności z Oycem. R. Wierze.
3. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Syn Boży jest od
wieków z Bogiem Oycem / przez którego nigdy nie był
Bog Ociec. R. Wierze.
4. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Syn Boży jest do syć
uczynieniem / w blaganiem gniewu Oycowskiego / za stu-
ga/ mek/ a śmiercią iwoia/ za grzechy nasze. R. Wierze.
5. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Duch s. jest rzeczą o-
sobą przez się będącą y trwającą. R. Wierze.
6. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Duch s. od Oycy y
od Syna za równo od wieczności pochodzi. R. Wierze.
7. Pytam cie / Jesliże ty wierzysz / że Duch s. jest Bogiem
prawdziwym/ które mamy chwalić y wyzywać. R. Wierze.
8. Pytam cie / Jesliże to słowko zacne/ y święte TROY-
CA. przyjmiesz/ y onego chcesz wyzywać ku wyznaniu Bo-
ga iednego we trzech personach / Oycy Syny y Duchą
świętego. R. Przyjmuie.
9. Pytam cie / Jesliże ty słubujesz w tym nabożeństwie
do którego

Math. 28.

v. 19.

1. Ioan. 5.

v. 7.

1. Ioan. 5.

v. 20.

Philip. 1.

v. 6.

Mich. 5.

v. 2.

Ioan. 17.

v. 5.

1. Ioan. 4.

v. 10.

Rom. 5.

v. 10.

Luc. 3.

v. 21.

Ioan. 20.

v. 22.

Act. 1.

v. 3.

2. Thef. 1.

v. 5.

do którego przytawasz do śmierci trwać. R. Słubuje.
Pytam cie / Jesliże ty ganiś/ odwoływasz/ blad Ari-
an/ Maccedon/ Nestorian/ Samosaten/ Photyn-
/ Monotelit/ Teodorow/ Eutichesow/ Serwe-
tow / a iesli obieciujesz do niego sie wiecey nie wracać.
R. Ganie/ odwoływam/ y wiecey sie do niego nie wroce za
pomoca Boża.

Pytam cie / Jesliże ty to w sercu twoim znaś/ że tu jest
nauka Proroka y Apostolska prawdziwa/ a indziej he-
reticka/ y zbawieniu szkodliwa. R. Znam.

Pytam cie / Jesliże ty w imie pánstie te wiare do któ-
rey przyślawasz / chcesz zapieczętować krzem świętym
y onymi grzechy omyć. R. Chce w imie pánstie. R. Je-
cze Minister. Wyznaje w przod z nami wiare/ która jest
w Boga w Trojcy iednego/ które wyznanie złożyli swie-
ci Apostołowie/ a ludzie Arzećciańscy/ na Concilium Ni-
ceńskim y Konstantinopolskim serzey słowem Bożym ob-
iąsnili ie temi słowy.

Wierze w iednego Boga Oycą w szechmogącego/ stwo-
rzciciela nieba y ziemi / widomych wszystkich rzeczy y nie-
widomych. A w iednego Pana naszego Jezusa Chrystusa/
Syna bożego iednorodzonego/ y Oycy wrodzonego przed
wszystkimi wieki/ Boga z Boga/ światłość z światłości/
Boga prawdziwego z Boga prawdziwego/ wrodzone-
go nie uczynionego/ iedney istności z Oycem/ przez które-
go wszystko jest uczyniono. Który dla nas ludzi y dla nas-
zego zbawienia zstąpił z nieba y wcielił się z ducha świę-
tego/ z Marię dziewicę/ y stał się człowiekiem. W Krzy-
żu umarł za nas pod Pontskim Piłatem umeczony y po-
grzebiony jest. A wstał z martwych trzeciego dnia / po-
dług Pisma/ y wstąpił na niebiosy/ siedzi na prawicy o-
cowey. A ząsie przyjdzie w chwale/ sadzić żywe y zmarłe
ktorego królestwu nie będzie końca. A w ducha święte-
go Pana

o bla-
dzie tych
herety-
kow pi-
śmisto-
racy/ Eu-
sebius, Zo-
zomenus,
Ruffinus,
Eugarius,
Tomi Con-
ciliorum,
Calui. &c.

Concilium
Nicanum
Anno 324.
celebratū
ab Episco-
pis 318. ap-
probatū.
Concilium
Constanti-
nopolita-
num cele-
bratū an-
no 384. ab
Episcopis
190. appro-
batum. Vi-
de Tomos
Concilio-
rum Ec-
clesiasticā
Historiā.

To wy-
znanie
czytamy
w Piśmie
w Sobor-
ze/ we zbo-
rzo/ tro-
jczy świę-
tey.

go Pana obywatelcego / z Oycą pochodzącego / y z Oycem y z synem wespół chwalebne go y wielbionego / Który mowił przez Proroki. Nieden Kościół święty Pomocny y Apostolski. Wyznamy ieden Krzesł na odpuszczenie grzechów: a ojcęstawam zmartwychwstania umarłych / y żywota przyszłego wieku / Amen.

Iustin: Apologia. Amen. hac vox habita lingua significat idem quod fiat.
Rzecz Minister. Pytam cie / jeśli ty / na to wyznanie święte Amen mowiś: R. Mowie. Rzecz Minister. Na to święte wyznanie podpisz się. Y podpisz się. Abo spisz jeśli jest literat / konfessia / y poda ją Ministrowi weszborze / a Minister wpisze ją w Akt Synodowe / wedlug danego zwołania / o Którym mowi Concilium Nicenū Can. 18. Si qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam ex Nouatianis, placuit sancto Concilio ut ordinentur, & sic maneat in Clero. Ante omnia autem, hanc habeant ab eis confessionem, quam per scripturam exigi oportet. A jeśli nie jest literat / da ją Ministrowi / na znak przyięcia tego świętego wyznania.

Po wyznaniu wiary / jeśli nie był w wierze Apostolskiej okrzęcon / okrzęci go Minister / mowiac: Ja ciebie kręczę w imię Oycy / zc. A jeśli był okrzęcony nim w błąd wpadł / tylko racz nań włożyć / a on klęćć będzie / mowiac: Ja sługa Boży / w imię Oycy / y Syna / y Ducha świętego ciebie do Kościoła Bożego przyjmuję / do Sakramentów przypuszczam / z tych błędów rozwiązuje / odpuszczenie grzechów / y żywota wiecznego opowiedam. Amen.

N A P O M I N A N I E.

Napominam cie y proszę przez wewnętrzną miłość / do Boga Bożego / abyś w tym nabożeństwie / do Ktorego cie Pan Bog powołał / statecznie / nieodmiennie / y pobożnie żył / tym się nie sprzeciwiaj / ani się im day wiecey w-

wodzić,

wodzić / Ktorey Boga w Trocy iedynego bluźnia / cey wiary Ktora dawni Krześciane w Krotkiej summie zamknęli / trzymaj się / to się broni nieprzyjaciółom Bożym / o Ktorey mowi Doktor Athanasius: Wiara / Ktora jest wyłożona / podana / wedlug Pisma świętego / od Oycow / na Synodzie / dostateczna jest / ku zeprowaniu wszelkiej niepobożności / a ku potwierdzeniu pobożney / w Chrystu / się wiary / Synod Ktorey się stał w Nicecy / jest przez ciwo / wysyłem odpisaniem / stupem / obrona / y zwoy cięstwem. A Doktor Ambroży mowi: Ja wyznania Nicenstie / nasładowie / od Ktorego nie ani śmierć / ani męczeństwo / nie odłacz. A temu przestrzegam cie / abyś iuz tego błędu poprzestął / wiecey się do niego nie wracał / z niego się pa / nu Bogu winnym day / zań żałuy / y opłakuy go żawse / sakramentów Bożych nie gwałć / w zgodzie / w pokoju / y w miłości / z bracia ży / za nieprzyjaciół Boże / y za te Ktorey cie w błąd zawiedli byli / Panu Bogu się modli / aby im iak / to y tobie / grzechy odpuszcil / y wola swoje oznaymił. Dc / cy cie tego Doktor Augustyn / Ktorey mowi: Gdy Kacery / przychodzi do Kościoła Apostolskiego / aby się stał Krześcianinem / błędu własne / niechay poprawi / y poprzesztanie / Sakramentu Chrystusowego / niech nie gwałci / w pokoju / y w zgodzie / niechay żyje. Co gdy wciyni / y iuz nie będzie Kacery / heretykiem / odpisaniem / ale prawdziwym Krześcianinem / doznaś nad sobą błogosławieństwa Bożego / a potem onego żywota wiecznego / Ktorey zaś / był Jezus Chrystus / dostapiś wiara / Ktora wiara Sakramentami pieczętuy / wciynkami od Boga / roztazaniami / wyświadcay. Rzecz do zgromadzenia, Upadły na łona / modlmy się Panu Bogu tymi słowy:

M O D L I T W A.

Ołoierny y dobrotliwy Boże ojcze nasz / niebieski / dśie / Euemy / y ciebie wielbimy / jes nam tych dśalow ośta /

A a a

enich obawit

Athanasius Epistola ad Episcopos Corinthios. Ambrosius ad Valentinianum.

Deut. 28. v. 1. Ioan. 5. v. 24.

Augustinus de unitate Ecclesiae. cap. 19.

Tripars. Hist. lib. 9. cap. 7.

Ioan. 20. v. 22. 2. Corin. 5. v. 18.

tnich obiawił nam iłwego syna twego Jezusa Chrystusa/
ktory jest iedynym zbawicielem y przyczynca naszym/ktory
nas z błędow/3 białowchwałstw/3 zabobonow/3 ciemo-
tności wywiódł/ y przyprowadził do społeczności świę-
tey/ y odpuszcł grzechy nasze. Prosimy cie wszechmogacy
miły Panie/ nawróćcie do Kościoła twego świętego Tur-
ki/ Tatary/ Żydy/ y obłąkane krześciani. Spraw to miły
Panie/ abyśmy cie iednym sercem według wolei twoiey
chwalili. Zetrzy mocą prawicy twoiey te wsiytkie/ kto-
rzy sie słowu twemu sprzeciwiają/ y syna twego bluźnią/
niebie tu gniewu pobudzać. Zachowaycie nas miły Pa-
nie statecznymi przy tym nabożeństwie prawdziwym do
ktoregoś nas wezwał. Day nam ducha świętego/ aby nas
w nim pomnażał do śmierci. Chwalimy cie y za to Boże
nasz miłosterny/ że od początku świata od błędow rozma-
itych/ do winnice twej świętey wzywaś obłąkane two-
je owieczki y zapominasz ich grzechow/ gdy sie nazad wia-
cata do korabiu twego z ktorego były wypadły. Tyś miły
P. powołał do Kościoła twego Pawła przesładownika:
Tyś sam y tego brata naszego zgubionego/ przez natchnie-
nie ducha s. mocą bóstwa twoja do Kościoła twego/ od błę-
dow przywiódł/ za którym prosimy cie napelnić go Du-
chem s. Zapomni tego bluźnierstwa y niedowiarstwa/ dla
miłosterdzia swego. W tym nabożeństwie do ktorego sie
przylaczyl/ utwierdźay go słowem swoim. A po tym mi-
żernym świecie/ o wszechmocny P. day mu żywot wieczny.
Ręce donowudwroconego: Nowe tej ty/ Panie zbładsilem
iało owca/ ktorą zginięła/ szukał ty/ sługi twego/ bo ciem-
ia nie zapomniat mandator twoich/ nawróć mnie/ a bede
nawrocon/ v zdrowie/ a bede v zdrowiu/ omiy mnie/ a be-
de omyty/ pamiętaj na mnie w królestwie twoim/ bądź mi-
łości w nimie grzesznemu/ dla miłego syna twego/ w imię
ktore/ tobie sie modle. Oycze nasz ktoryś zc. Zaspie-
wania: Boże Oycze przy słowie twym zc.

PRZIIY-

PRZIIY MOWA- NIE ZYDOW, TVR- KOW, TATAR, DO KO- SCIOŁA BOZEGO.

Genes. 3. v. 15.

INIMICITAS ponam inter te & mulierem, & semen tu-
um, & semen illius, ipsum conterret caput tuum, & tu insidi-
aberis calcaneo eius.

Gen. 22. v. 18. Benedicentur in semine tuo omnes gentes
terrae.

Gen. 49. v. 10. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de
femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expe-
ctatio gentium.

Deut. 18. v. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum
suorum similem tui: & ponam verba mea in ore eius, loque-
turque ad eos omnia quae praecepero illi: Qui autem verba eius
quae loquetur in nomine meo audire noluerit, egovltor existat.

Isai. 7. v. 14. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vo-
cabitur nomen eius EMMANUEL.

Iere. 23. v. 5. Ecce dies veniunt dicit Dominus, & suscitabo
David germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faci-
et iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iu-
da, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen quo voca-
bunt eum Iehouah iustitia nostra.

Mich. 5. v. 2. Et tu Betlehem Ephrata paruulus es in milli-
bus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel: &
egressus eius ab initio, a diebus aeternitatis.

Aaa 2 Zachar. 9.

Propheti
a de Chri-
sto.

Tempus.

Prophe-
ta.

Deus.

Familia.

Locus.

Saluator.

Zachar. 9. v. 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalē: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.

Satisfactio.

Isai. 53. v. 5. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus.

Conuersio gentium.

Psal. 72. v. 11. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruiunt ei.

Psal. 2. v. 12. Osculamini Filium, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit ira eius: Beati omnes qui confidunt in eo.

Isai. 11. v. 10. In die illa radix Iesse qui stat in signum populi, ipsum gentes deprecabuntur.

Isai. 60. v. 3. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus eius.

Ose. 2. v. 24. Fr dicam non populo meo: Populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu.

Luc. 24. v. 44. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis, de me.

Gal. 3. v. 27. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque femina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.

Colos. 3. v. 11. Vbi non est Gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium: Barbarus & Scythia, seruus & liber: sed omnia & in omnibus Christus.

Mat. 28. v. 19. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandavi vobis.

Marc. 16. v. 15. Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

Act. 20. v. 21. Testificans Iudæis atque Gentibus in Deum poenitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.

Ioan. 3.

Ioan. 3. v. 16. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vniogenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine vniigeniti filii Dei.

Confessio Machometica de Christo Azoara 5. Christus Iesus filius Mariæ est facies omnium Gentium.

Azoara 11: Iesus Mariæ filius. Dei nuncius, suusque spiritus, & verbum Mariæ caritatis missum existit, in Deum itaque illique suo legato, credentes, ne dicatis Deos tres esse, cum non sit nisi Deus vnus qui filio caret, ei que omnipotenti vniuersa cõnferat: illi terræ que subiecta sunt. Christus quidem ipse minimè negare poterit, sicut & nec Angeli Deo propinqui, quid Dei subiectæ, adeo, imperio.

Azoara 12. Sciendum quidem eos incredulos esse, qui Iesum Mariæ filium, Deum esse dicunt. Ibidem. Omnes quidem dicentes Christum Iesum Mariæ filium Deum existere, mendaces & increduli reperti sunt: Cum Christus ipse dixisset: Filii Israel, in Deum Dominum meum atque vestrum credite. Cui quisquis socium atque participem posuerit, ingressum paradisi illicitum sibi reperiturus, & in ignem ibit perpetuum, expers adiutoris atque vindicis. Sunt iterum increduli affirmantes deos tres esse, quia non est nisi Deus vnus. Ibidem. Christus quidem Mariæ filius non est, nisi Dei nuncius, quem & plures nuncii præcesserunt, materque sua vera, & ille, uterque comestibilibus vescabantur. Ibidem. Christum Mariæ filium, cui commisimus Euangelium, quod est lumen & confirmatio Testamenti, ac recta via timentibus Deum, ad vestra legis complementum misimus. Omnis igitur Euangelii seruus, ipsius præcepta iudicando sequatur sin autem malus erit.

Azoara 11. Deus Iesum Mariæ filium affatus, cui tribuit animam mundam atque benedictam.

Azoara 11. Iudei Christum Mariæ filium se peremisse perhibent, sed nequaquam eum, imò sui similem, suspendentes in-

Aaa

3

terfecerunt.

Confessio
Ariano-
rū confor-
mis est,
confessi-
oni Ma-
chometi-
vt ouum
ouuo non
sit simili-
us.

terfecerunt, profitentes etiam se suæ cædis autores, cordibus suis non minimam ambiguitatem inde gerunt. Sed eum nullatenus interfecerunt, quia Deus incomprehensibilis & sapiens, eum ad se transmigrare fecit.

Thalmud Nizachon cap. 209. Nouerunt quòd maleficus magus fuit, & omnia miracula eius fuerunt veneficium, propter ea sententia mortis iure in eum lata est, sicut præcepit nobis Deus noster. Vide Bibliothecam Sixti Senensis.

Concilium Tholertanum 4. Can. 55. De Iudæis præcepit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Ibidem Can. 64. Iudæis nullo modo liceat Christianos seruos habere.

Laodice. Concilium Can. 46. Baptizandos oportet fidei Symbolum discere, &c.

Iustinus Apolog. 1. Ablutum & Institutum, ad Fratres, quos vocant adducimus, ubi cætus sunt, ut tam pro nobis, quàm pro recens illustrato præcemur, quò inueniamur perveram doctrinam, & bona opera digni obseruatores mandatorum custodesq; & ut æternam salutem assequamur. Post præcationem nos salutamus osculo mutuo. Deinde offertur præcipuo fratri panis, & calix aqua dilutus. Quibus acceptis laudem & gratiarum actionem Patri omnipotenti offert per nomen filii sanctiq; spiritus. Arque ita Eucharistiam aliquandiu celebrat: post preces & Eucharistiam, totus cætus accinit, A M E N. Hæc vox Hæbraica lingua significat idem quod Fiat. Absoluta gratiarum actione, Præsulis & totius plebis, Diaconi, quos vocamus, dant singulis præsentibus partem panis, & calicis diluti, super quos facta est gratiarum actio, atq; etiam deferre sinūt absentib. Hoc autem alimentum apud nos vocatur Eucharistia: ad quod nemo admittitur, nisi qui credit veram esse nostram doctrinam, ablutus regenerationis lauacro in remissionem peccatorum, & sic viuens ut Christus docuit.

Augustinus lib. 8. cap. 2. Confess. Dixit Victorinus Rhetor vrbs Romæ, ad Simplicianum: Eamus in ecclesiam, Christianus volo fieri. At ille non capiens se lætitia perrexit cum

eo, Vbi

eo. Vbi autem imbutus est primis instructionum Sacramentis, non multo post etiam nomen dedit, ut per baptizum regeneraretur, mirante Roma, gaudente ecclesia, superbi videbant & irascebantur, dentibus suis stridebant, & tabescebant, seruo autem tuo Dominus Deus erat spes eius, & non respiciebat in vanitates & infanias mendaces. Denique ut ventum est ad horam profrendæ fidei, quæ verbis certis conceptis retentisq; memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet, ab eis qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblarum esse dicebat Victorino à presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundiâ trepidaturi videbantur, offerri mos erat: illum autem maluisse salutem suam, in conspectu sanctæ multitudinis profiteri: non enim erat salus quam docebat in Rhetorica, & tamen eam publicè professus fuerat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum pronuncians verbum tuum, qui non verabatur in verbis suis turbas insanorum? Itaque ubi ascendit ut redderet, omnes sibimet inuicem quisque ut eum nouerant, instrepuerunt nomen eius, strepitu gratulationis, &c.

N A V.

N A V K A.

Rabanus lib. 1. de Instit. Clericor. Augustinus Serm. 116. de tempore. Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 21. Concilium Carthaginense 4. Can. 85. Augustinus ad Catholicos nos lib. 1. cap. 1. Tertullianus lib. de Spectaculis cap. 1. Wężyński w przestrożo Krzestie. Augustinus lib. 8. cap. 2. cōfess. de v. florino.

Ody/Turki/Tatary niewierne do nabożeństwa Krześcijańskiego tym sposobem przyjmujemy. ¶ 1. Do tego ich więdziemy/aby słowa Bożego słuchali/ktorych zowiemy *AVDIENTES* seu *AVDITORES*, gdy słowa Bożego słuchają / y chcą być Krześcijany. ¶ 2. Więdziemy ich do Krztu świętego aby się okrzestili/ktorych zowiemy *COMPETENTES* seu *ELECTI*, gdy pragną aby byli okrzestzeni. ¶ 3. Uczymy ich Katechizmu/ to jest/ co mają rozumieć o Bogu / ktory to jest Bog. Uczymy ich Bożego przykazania/ Kredo/ Pacierza/ o Sakramenciech/ y zowiemy takowych *CATECHUMENOS*, dla tego ich sie uczą wiary Krześcijańskiej. ¶ 4. Uczymy ich aby przed Krztym zachowali się pobożnie/stronnie/w poście: aby tak mogli być sposobni w przykazanie/wziawszy tekst z miejsc wyższej mianowanych. ¶ 5. Onego dnia bywa kazanie/wziawszy tekst z miejsc wyższej mianowanych. ¶ 6. Po kazaniu kazana zrod Kościoła Minister wystąpić oney osobie/ y oznaymi zgromadzeniu iakie nabożeństwo było onego cżlowieka/ y czego chce. ¶ 7. Minister kaze mu bład jego odwołać/ y onego się wyrzec/co on ma uczynić. ¶ 8. Wyzna wiare Krześcijańska iako on Krzestczył y Wiktorynus Rhetor Rzymński. ¶ 9. O terczerzy będsie go pytał.

P Y T A N I E.

1. Pytam cie/Wierzyś w Bogą oycą/ y w Syną/ y w Duchą świętego? R. Wierze.
2. Pytam cie/Wierzyś iż Ociec/Syn/ y Duch święty jest onym iedynym Bogiem/ o którym pisał Moyses y prorocy? R. Wierze.

3. Wierze.

3. Wierzyś iż Jezus Christus jest synem Bożym/ ięsaśem obiecany/zbawicielem iedynym? R. Wierze.
4. Wierzyś iż tu jest nauka Proroctwa y Mesyasa? R. Wierze.
5. Słubujesz y obiecujesz przy wierze Krześcijańskiej do ktorey cie Pan Bog powołał/ do śmierci trwać? R. Słubuję za pomoca Bożo.

6. Odstępuiesz/ wyrzekasz się/ błędow/ zabobonow/ miedowiarstw/ bluźnierstw N. y przysiegasz onych poprzestąć/ zapominieć/ do nich się nie wracać/ choćby też na cie Pan Bog dopuścił nieśczęście/ ciebie się doświadczać? R. Odstępuję/ wyrzekam/ przestane/ zapomnie y do nich się wiecej nie wroce: w czym mi sam Pan Bog niechay dopomaga. *Rzeka wśysz, Amen.*

Takoniec/ Pytam cie chcesz być okrzestzon w imię Oycy/ y Syna/ y Ducha świętego/ ku omyciu grzechow twoich/ y iesli chcesz wjywać wieczny Pánstey/ na pamiatka śmierci Chrystusowej/ y na zapieczerowanie tey wiary Krześcijańskiej? R. Chce w imię Pánstie. *Rzecz mu: Jakić imię? N. Rzecz Minister. Ja ciebie krzestę N. w imię oycy/ z. Włoz nań ręce, a on będzie kłeczł, mówiąc: Ja sługa Boży/ w imię Boga Oycy/ y Syna/ y Ducha świętego ciebie do Kościoła Bożego przyjmuję/ grzechow odpuszczenie y żywot wieczny opowiedam/ z błędow rozwiezuje: Jdsze w pokoju/ wiecej nie grzesz/ wiara twoja ciebie zbawiennym uczyniła/ wpiś go w rejestr, mówiąc: Jakić imię ciebie teraz wpiś w ten Rejestr Kościelny/ tak też ciebie/ będs tego pewien Pan Bog wpiś w rzezi żywota wiecznego/ z ktorych iesli chcesz abys nie był wymazany/ tak uczyn.*

N A P O M N I E N I E.

1. Wierz w Bogą Oycą/ Syną/ y Ducha świętego/

Bbb

acz

psal. 21.
v. 7.
Isa. 7. v.
14.
Isa. 35. v.
4.
Ierem. 31.
v. 31.
Deut. 18.
v. 18. 19.
psal. 45.
v. 11. 12.
Isa. 44.
v. 3.
Akor. 8.
9. 19.
Concilium
Cartagi.
4. Cā. 85.
Baptizandi
nomen
sum dēt
et diu sub
ieiunio ac
manus im
positione
crebra e-
xamina-
tione ba-
ptismum
percipi-
ant,

Genes. 1.
v. 26. 11.
v. 7.
Isa. 9. v. 6.
Ierem. 31.
v. 6.

1. Ioh. 5.
v. 7.

Augusti-
num con-
cione ad
catechu-
menos cō-
tra iudeos
paganos
& Arianos.

ac3 są trzy osoby rozestane / ale iedno bostwo nieroz-
dzielne / y ieden iest mąiestat / iednąchwałą / iedną istność.
Jan 8. mowi: Trzey są na niebie / Ociec / Syn / y Duch świę-
ty / a ci trzey iedno są.

2. W tym nabożeństwie Arześciánstkim cjuynym
badś mtey sie na pieczy / bo diabel będzie okolo ciebie kra-
zył / iakoby cie od tey wiary odwiobl. Piotr 8. mowi: Cju-
cie / abowiem przeciwnik wasz diabel / iako lew rycząc fu-
ka kagoby pożarł / ktore^o sie sprzeciwiaćcie / mocni przez
wiare.

3. Złoż siębie vpor / vczynti ciemności / a przyoblecz
na się Pana Jezusa. Paweł 8. mowi: Odrzućmy vczynti
ciemności / a przyobleczcie Pana Jezusa Christusa. A co-
ż iest przyoblec Jezusa Christusa? Wierzyć weni / na nim
przestawać / y onego słuchać. Odrzucić zaśie vczynti cie-
mności nie inzego nie iest / iedno prześcacić nalogow / zabo-
bonow / obyczajow dawnych / a pobożnie żyć. Piotr świę-
ty mowi: Dosyć nam ijesny prześcatego czasu / y wota cjuyni-
li wola Poganow / chodząc w nieczystotach / w pojadli-
wościach / w biesiadach / w piciuństwach / y w obrzydłych
bałwochwałstwach.

4. Jesliby Pan Bog na cie w tey wierze dopuścił /
choroba / kłopot / vbostwo / przesładowanie / cierpliwie to
znos / tym się nie obrazaj / od wiary dla tego nie odstępuy.
Abowiem Pan Bog się ciebie będzie doświadczał / iesli
go milnieś / przy nim stątecznie stois. A gdy się ciebie do-
świadczy / z tego cie wszytkiego wybawi y pocieszy. Pá-
mietay co ono mowiła Judyty Páni święta. Pamieta-
cie iako się Pan Bog doświadczał Abrahama Oycą ná-
szego / y przez wiele vtrapienia doświadczył się go / także
Izaak / a / Jakoba / Moysze / y wszyscy ktorzy się Panu po-
dobali przez wiele vtrapienia stali się wiernymi. Opada-
ły na kolana modlmy się Panu Bogu.

MODLI-

M O D L I T W A.

O niewymowna dobroć / o dobrośliwy / a wiecznie mi-
łosterny Boże / ktory nie brakuješ osobami / ale w ka-
żdym narodzie / kto się iedno ciebie boi iest v ciebie wzia-
ty. Ty Pánie nieba y ziemi / Kościół swoy zbierasz z ro-
zmaitych narodow / ktorego iest głowa y pasterzem ie-
dyny n / syn twoy miły Jezus Christus. Tyś miły Pánie / z
rozmaitych narodow czasu rozmaitego / przez Proroki
do winnice twoiey powoływał robotniki. Tyś też y przez
Apostoly święte do Kościoła swego / krowia páná Jezusa
wa oczyszczonego / powoływał Pogany y Żyby / z ktorych
vczyniles ieden Kościół / y ieden lud swoy. Ale y teraz nie
prześcawaj pracować / ale owšem rozmaitych czasow
rozmaitych ludzi przez Ewanielis święte / do Kościoła
twego wzywaj: Ża comiech cię chwali niebośiemia z ná-
mi. A przetoż pokornie cię prosimy / Boże Oycze nasz nie-
bieści / raczże Kościół swoy vstawić nie rozmnażać / budo-
wać / ściepić / przez vbogie / a wżgardzone slugi twoie: bo
oni bez ciebie nie mogą nic vczynti / oni tylko przepowie-
daniem Ewanieliety twoiey ściepta / a słowem Bożym po-
trapić / a ty moca bostwa twego świętego sam wzrosi-
dawaś. O nieopuszczajże / Pasterzu nasz / Kościół twy-
go / ná wieki mieszay w nim / a słowem twoim rzadź go /
bron go od pokus. A mianowicie tego cztowieka nowo-
narodzonego do Kościoła twego / nowo vrodzonego
przez Ewanielis do żywota wiecznego / sprawnuy / rzadź
posilay duchem twoim świętym. Vzbroy go przeciwko
pokusom śatanstkim / aby się im nie dał zwycięż z tej zbá-
wienney prawdy / do ktorey za powołaniem twoim je-
wnetrzny teraz nowo przyszedł. A potym miżnymy świe-
cie day mu prosimy cię / y wot wieczny / Amen.

Możje też ty, iesli żyd. Pánie przed twoim wielmo-

Bbb 2 jnym / Maie-

Wnym Młatestatem wyznawam ku chwale twojej / a ku
memu zawstyżeniu / ijemci ja podług nauki Proroctey
y zakonu Młoysebowego / syna twego / Młesyasa prawdzi-
wego / niechciał przyiać / niechciałem mu wierzyć / ani ie-
mu długo posłuszeń być. Co mi wszystko rąć odpuszczyć / z
miłosierdzia twego / bom to czynił z niewiadomości / z
glupstwa / będąc miłośnikiem wstawa / kłosem był wiać
od oyców moich. Ale iż się tobie podobalo Bogu mojemu
umie obiać syna twego / ciebie za to chwala / tobie za-
dziekuje / a proszę cie / w tey wierze Krześciaństwey Du-
chem swietym posilać / wtwierdzać / aż do śmierci moiej
racz mi / dla miłego syna twego Jezusa Chrystusa / kłosem
regom ja pocalował / poznał / wen wierzyl / y Ewangelio
tego przyiać. Oycze nasz kłos jest / zt.

Iesli Turczyn, Tatarzyn. Boże wszechmogacy / będąc ja
nie ludem twoim / Poganiinem obrzydłym / nieprzyiać-
lem twoim / nie godzienem abys miał wnieść pod przykry-
cie serca mego / ale tylko rzecz słowo / a będąc zbawiona
duszą moją / wskaż y scienięcie iedza odrobiny kłosem pada-
ją z stolu Pánów ich. Ja iako niegodnik / nie proszę o
chleb synów twych / tylko o odrobiny kłosi twojej. Przyimie
mie w opiekę twoją / odpusć bluźnierstwo moje. Nie od-
dalay mnie od kłostwa niebieskiego / wskaż y Poganiom
wierzącym y pokutującym syn twoy miły / ono zaś błużył /
w imię kłosego tobie się modle. Oycze nasz kłos
jest / zt. *Zd. spiewa dia.* Boże oycze przy słowie / zt.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W NIEDZIELE.

1. Corinth. 14. v. ultimo.

O M N I A decenter, & secundum ordinem fiant in vobis.
Caranza in Summ. concil. fol. 185. Nulla res magis
discipline mores ab ecclesia depulsi, quam inordinata di-
uersitas officij.

Concilium Tholertanum 4. Can. 2. Et Concil. Gerunden.
Can. 1. Placuit, ut vnus ordo orandi atque pfallendi à nobis
per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur, vnus
modus in missarum (loquitur concilium de administratione
cænæ dominicæ, solennitatibus, vnus in vespertinis officijs,
nec diuersa sit vltra in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in
vna fide continemur & regno.

Ignatius Epistola ad Ephesos. Et qui sunt sigillatim om-
nes, vnus chorus fiant, ut consonantes facti in vnitare, con-
iunctionem domini in similitudinem morum recipientes, in
vnitatem vnum effecti consensu, Deo patri, & dilectissimo e-
ius filio Iesu Christo, Domino nostro, &c.

Ierem. 31. v. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & feri-
am domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, non secundum
pactum, quod pepigi cum patribus vestris.

Isai. 66. v. 23. Et erit Sabbatum ex Sabbato.

Amos 5. v. 21. Odi & proieci festiuitates vestras.

Mat. 28. v. 1. Mar. 16. v. 1. Luc. 24. v. 1. Ioan. 20. v. 1. Et valde
mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum &c.

Bbb 3 Act. 20.

In loco
sabbatiba
bemus di-
em Domi-
nicam.
Diedomi-
nico Do-
minus re-
urrexit.

Comunio
nem die do
minico a
postoli ce
lebrant.

Celebri-
tas diei do
minico.

Act. 20. v. 7. Vna autem sabbati, cum conuenissemus, ad frangendum panem.

1. Cor. 16. v. 1. De collectis autem, quæ sunt in sanctos, sicur ordinari ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite, per vnam sabbati vnusquisque vestrum, apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit.

Apocal. 1. v. 10. Fui in spiritu, in Dominica die &c.

Ignatius discipulus Petri Epist. ad Magnesianos. Non ergo sabbatizemus Iudaicè, sed pro sabbatizatione, diem festum celebret omnis Christianus dominicam resurrectionem regalem, eminentissimam omnium dierum, de qua propheta expectans dicebat in finem pro octauo, in quo die, & vita nostra exorta est, & mortis in Christo, facta est victoria &c.

Iustinus martyr Apolog. 2. Die solis urbanorum ac rusticorum cætes sunt, ubi Apostolorum Prophetarumq; litteræ quoad fieri potest, præleguntur. Deinde cessante Lectore, Præpositus verba facit adhortatoria ad imitationem tam honestarum rerum inuitans. Post hæc confurgimus omnes & preces offerimus. Quibus finitis, profertur, ut diximus Panis vinum & aqua. Tum præpositus, quantum potest, preces offert, & gratiarum actiones. Plebs vero Amen accinit. Inde consecrata distribuuntur singulis, & absentibus per Diaconos mittuntur.

Dionysius apud Eusebium, lib. 4. cap. 23. Hodie sacrum diem Dominicum celebrauimus.

Augustinus epist. 119. cap. 13. Dies Dominicus Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo cæpit habere festiuitatem suam. Idem etiam testatur de ciuitate Dei lib. 22. cap. 30. Idem de verbis Apostoli Serm. 15. Domini resurrectionis promissit nobis æternum diem, & consecrauit nobis Dominicum diem. Qui vocatur Dominicus, quia eo die dominus resurrexit. Idem Serm. 251. Dominicum diem Apostoli, & Apostolici viri ideo religiosa solennitate habendam sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Sozomenus lib. 1. cap. 8. Constantinus legem tulit, ut tum

die dominico

Elemosine die Dominico colligebatur.

Antiquitas Domini diei.

die dominico (quem Hebrei appellant primum diem hebdomadæ vel Sabbati. Græci autem solis nomine nuncupant) tum die Veneris omnes à Iudiciis dandis, & aliis obeundis negotiis vacarent, precibusq; & obtestationibus Deum colerent. Diem autem Dominicum veneratus est, ut potè in quo Christus resurrexit à mortuis: diem verò Veneris, ut potè in quo crucifixus fuit. Vide Eusebium lib. 4. de Vita Constantini cap. 8. & 19.

Tertulianus de Corona militis cap. 3. Die Dominico ieiunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare.

Ignatius Epist. ad Philadelph. Quicumque Dominicam & sabbatum ieiunauerit, præter vnum sabbatum Paschæ, ipse est Christi interfectior.

Concilium Gangren. Can. 18. Si quis propter continentiam quæ putatur, aut contumaciam, in die Dominico ieiunat. Anathema sit.

Concilium carthaginen. 4. Can. 64. Qui Dominico die ieiunat, non credatur Catholicus. Vide Distinct. 30. & Causam 76. Quæst. 7.

Melciades Papa Epist. ad Episcopos Hispa. & hab. distinct. 30. de Consecr. Ieiunium Dominicæ diei, & quintæ feriæ, nemmo celebrare debet, ut inrer ieiunium Christianorum, & gentiliū veraciter credentium, & infidelium, atque hæreticorum vera & non falsa discretio habeatur.

Martinus Papa distinct. 30. Si quis presbyter propter publicam poenitentiam, à sacerdote acceptam, absque aliqua necessitate die Dominico pro quadam religione ieiunauerit, sicut Manichæi, Anathema sit.

Canones Apostolorum. Can. 65. & hab. in Synod. 6. Can. 55. Si quis Dominicum diem, aut sabbatum, vno solo dempto, ieiunare deprehendatur, clericus deponitor, sin laicus & communione eicitur.

Vide Augustinum Epist. 86. 119. qui die dominico ieiunare prohibet.

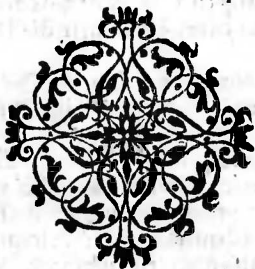
Ambrosius

Dominicis diebus non se ieiunandū.

Causa. Oblationem Resurre. in odiū hæreticorum qui ieiunabāt die Dominico.

Ambrosius in Epist. 83. Dominica, inquit, ieiunare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus. Hoc est enim in resurrectionem Christi non credere, si legem quis ieiunij die resurrectionis indicat.

August. Epist. 86. ad Casulanum. Ieiunium quippe certis diebus & maxime festis non agitur. Ibidem: Quando & diebus Dominicis omnibus, & quinquaginta post Pascha, & per diuersa loca diebus solennibus martyrum & festis quibusq; frandetur.

NAV-

N A V K A.

Niedziele każda / pocjowşy od Niedziele
pierwszey po Trojcy świętey / aż do Ad-
wentu / nabożeństwo odprawuemy tym
spůsobem.

¶ 1. Trzy razy przez dzień nabożeństwo odprawa-
iemy: Rano: przed południem: przed wieczorem.

¶ 2. Rano: Rzekęſy Miniſter / Bogu Oycu / y Syno-
wi / y duchowi świętemu / Bogu w Trojcy tedy niemu / nie-
chay będzie wieczna chwala / reraż / zawsze / y na wiek.
wieczną co wszyſcy rzeczymy / Amen. 1. Zaspiewaia /
dwie Pieśni / Wieczny Boże z wyſokości / zc. Tak Pan
Bog świat wmiłował zc. 2. Po śpiewaniu Katechiſta
abo Miniſter / ieſli niemaſz Katechiſty / Katechizm po-
rządkiem będzie wyłkładał / nadłużył puł godziny. 3. Po
Kazaniu ſpiewać beda / Ciebie Boga chwaliimy / Ciebie
Panem wyznawamy. 4. Modlimy ſie / Wſzechmogacy
a wieczny Boże Oycze naſz niebieſki / zc. Abo / Boga cie
chwaliimy Panem / zc. 5. Rozchodząc ſie ſpiewamy /
Krolowi nad wſemi Krolmi / zc.

¶ 3. Przed południem zgromadziwſzy ſie / Rzekie
Miniſter / Bogu Oycu / y Synowi / zc. 1. Potym wſia-
wſzy ſentencya z Piſma świętego / wpoſmi lud do ſpiewa-
nia / y zaspiewaia trzy Pieśni. 1. Stworzycielu wſechmo-
gacy boże oycze zadatacy / zc. Abo / Wieczny Boże z wyſoko-
ści / zc. 2. Ktoraby ſie mogła ſtoſować nalepiez z Ewán-
gelio. 3. Pamiętamy Arzeccanie zc. 2. C dſpiewawſzy
o ſtoli nie wchodząc na Kaźalnica / wſiawſzy ſentencya z
piſma świętego / wſzyjni napominanie co moze natrocey
do wyznania grzechow. A beda mowić : Ja grzeſzny
człowiek ſpowiedam ſie zc. 1. Wyznawſzy grzechy / zc.

Ccc

śpiewaia

Śpiewa
nie.

Kazanie

Modli-
twy.Śpiewa
nie.Spos-
wiedzi.

quilibet
prædica-
tor & ora-
tor in prin-
cipio ser-
monis ali-
qua pul-
chra dice-
re, quibus
reddat au-
ditores at-
tentius &
dociles.
Caius iu-
risconsultus
Nefas
videtur in
foro cau-
sas decen-
tis, n. lla
præfatio-
ne facta in-
dicere ex-
ponere.
Zeno ad
Aristonē
vera præ-
dicat, o-
portet e-
nim & syl-
labas illo-
rum, si fie-
ri possit, e-
sse breues,
veritas
multis ver-
bis non e-
get, & re-
ctius memi-
nimus quā
paucis ver-

śpiewano Dredo/ Wierze w iednego Boga/ zc. 4. Na
Zat hedre wstapiwszy Minister/ bedzie mowit one slowa
Zasta Pana naszego Jezusa Christusa/ zc. Torzet sy rze-
cje: An ciji a ku chwale panu Bogu w Troycy iedynemu
y ku naszey nauce zbawienney/ powstałszy posłuchamy
Ewangeliey/ ktora opisat/ zc. A bedzie czytat Ewangelia.
5. Po czytaniu zaśpiewano: Przez twe slowa poslubio-
ne zc. Abo/ Zmiluy sie panie nad nami zc. 6. Exordium
ipsości/ ktoreby iednak ściągalo sie do matervey. 7.
Ewangelia wykładamy nawiecey pultory godziny. A to
ola tego aby ciłowiek prestynałki mogł pamietac. O
tertu nie odstepujemy: Bo iesłubysiny text przecczytałszy/
co infego mowili/ coj po czytaniu/ A usłynie mowi Sue-
rinensis Præfati. Postil. 2. Part. Lutherus dixit. Nec longius
quam decet, à proposito digrediantur. Multi concionatores,
vbi textum Euangelij recitantur, statim ex manibus librum
seponunt, & deinceps textus explicationem. ne quidem atin-
gant, verum quicquid ipsis in buccam venit. sine ordine & iu-
dicio effuriunt & eblerant, atque nunc de alio, nunc de cepis
dicentes, ut est in proverbio, ab vna materia ad aliam, liberri-
mè exspatiantur & digrediuntur. Quid prodest textum Euan-
geliorum, Epistolarum, & alium quemcunque prælegere po-
pulo, & non ordine quodam disponere & explicare?
Dwornoscia slow/ zmyślona mowa dyktur sami niepotrze-
bnyimi/ gestami Jezuitstimi/ questiami nie buduiacemi
nie bawimy sie/ czego za kazuie Pawels. 1. Tim. 6. v. 4. y
sam tego nie vzywaj/ co sie potazuie z tego slow 1. Kor.
2. v. 1. O takowych moze rzec eno co mowi Eupolis apud
Gellium: Ad garrendum optimi, sed ad dicendū ineptissimi.
Ale po prostu/ dogadzaiac budowanu/ Ewangelia wy-
kladamy. Simplex veritatis oratio, napisat Euripides.
Modum concionandi nadobnie opisat Polidorus/ Kto
hce niech czyta rtegi tego de Inuentor. Rer. lib 5. cap. 9.

A i niektory

Laski in
Forma fo-
60.
Gualterius
in cap. 13.
Marci.

A i z niektóry na Kazaniu locum communem biora ex Euan-
gelio, nie mogą być naganieni: abowiem text Ewangelii-
cy świętey może tam być zamknięty wyłożony/ z wolaścią
gdy to czytania dogadzaiać znieśieniu kontrowerszey. Co
sie też tknie owych/ ktorzy na niektórych miejscach po-
rzadkiem/ abo Prorok/ abo Ewangeliste/ abo Apostola
wykladaia/ nie frustulati, nie ganiymi ich/ a zwlaści-
godzie bywa Zbor wstawiczny. My dogadzaiac y akkomo-
duiacie popolicem uczyliście kowi/ Ewangelie na pewne
czasy rozłożone wykładamy/ przykładem starego Kościo-
ła/ o ktorym mowi August. in Pref. Epist. Ioan. Sed quia nunc
interposita est solennitas sanctorum dierum quibus certas ex
Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt
annuæ. ut aliæ esse non possint: ordo ille quem susceperamus,
necessitate paululum intermissus est, non omisus. Czego sa-
wiedectwem y Homiliaz Patrum. 8. Po Kazaniu nauk
summe powiedamy. 9. Po summie śpiewamy/ pojegnay
nas Boże Oycze. Abo/ Kazdś nas Panie przy twym
slowie/ zc. Abo/ Boże Oycze przy slowie twym/ zc. 10. Mo-
dlitwy bywaia za Kościoł/ za Ministry/ za Brole/ za Ko-
rone/ za Senatory/ za Patrony/ za chore/ zdrowe/ sinutne/
vbogie/ wieźnie/ za nieprzyacioly/ ktore modlitwy zamy-
kamy modlitwa popolito/ Wszechmogacy a wiecznie mi-
łosterny Boże Oycze nasz niebieści/ zc. 11. Po modlit-
wach/ abo śpiewamy/ Błogosław nam nasz Panie zc. abo
Minister błogosławi ludowi/ mowiac: Niech nam bło-
gosławi Pan Bog/ a niech strzeje/ zc. 12. Rozpuszczamy
Zbor/ z zaleceniem vbogich/ y potrzeb Zborowych/ śpie-
waiac/ Bogu Oycu/ y Synowi/ zc. 13. A potym rzecze
Minister/ Winsuiac sobie przytomności Boga w Troy-
cy iednego/ mowmy wszyscy/ oczy ku gorze podnioszy/ re-
ce złożywszy: Imie Boga Oycy/ y Syna tego miłego Je-
zusa Christusa/ y Ducha świętego/ Boga prawdziwego/
niech ay bedzie ze wszystkimi nami/ Amen.

Ccc 2 14. Pzed

bis cōpre-
hēsa sunt.
Horatius
de arte Po-
etica.
Quicquid
præcipies
est brevis
ut cito di-
cta per-
cipiant
animi do-
ciles, tene-
antq; fi-
deles.
Petrar-
cha, Breui-
tas est ami-
ca memo-
ria.

1. Tim. 2.
v. 8.
Psal. 133.
v. 2. 141.
v. 2.

Śpiewa
nie.Káte-
chizm.

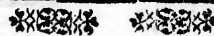
Kazanie

Modli-
twy.

¶ 4. Przed wieczorem zgromadziwszy się / 1. śpie-
wamy dwie Piesni / Cje^o chceś po nas p. z. Albo / p. Bogu
wszechmocnemu dziękujemy z radości / z. 2. Psalm który
abo z Kátechizmu / abo z Psalterza Kochanowskiego.
1. po śpiewaniu / gdsie jest Szkół / mówią dwa Studen-
ci Kátechizm / A gdy przyda do Dekalogu / do Kreda / do
Pacierza / w syrekto zgromadzenie głosem mówi. 3. po
Kátechizmie wstąpi na Káthedra Minister / y będzie mo-
wił : Łaska páná nášego Jezusa Chrystusa / z. 4. Za-
tym będzie czytał Epistole ktorego Apostola / ktoraby
się właśnie stosować mogła z Ewangelia. 5. Potázá-
niu śpiewamy / Jezu Kryste Pánie mily. 6. Potym mo-
dlimy się Pánu Bogu mówiąc : Wszechmogacy a łaskawy
Boże / Oycze náš niebieski / z. 7. Rozchodząc się
śpiewamy : Day nam pánie miłościwy / z.
Bogu Oycu / Synowi / z.

Magnifi-
cat.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W DNI ROBOTNE.

Q V O N I A M ad te orabo, Domine mane exaudies vo-
cem meam.

Psal. 5. v. 4.

Psal. 55. v. 18. Vespere & mane, & meridie narrabo, & an-
nunciabo, & exaudiet vocem meam.

Sap. 16. v. 28. Oportet praeuenire solem ad benedictionem
tuam, & ad orientem lucis te adorare.

2. Ezdr. 9. v. 3. Legerunt in volumine legis Domini Dei
sui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Do-
minum Deum suum.

Matth. 6. v. 33. Quærite primum regnum Dei, & iustitiam
eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Origenes Homil. 2. in Numer. Vnam aut duas horas, ex
integrali die deputer Deo, & ad adorationem veniat in Eccle-
siam, & vel in transitu verbum Dei audiat, &c.

Ambrosius in cap. 2. Tim. 2. Omni Hebdomada commu-
nicandum est, etiam si non quotidie peregrinis incolis, tamen
vel bis in hebdomada.

Augustinus Epist. 118. ad Ianuar. Alii quotidie commu-
nicant corpori & sanguini Dominico, alii certis diebus acci-
piunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi
Sabbato tantum & Dominico: & si quid aliud huiusmodi a-
nimaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas habet ob-
seruationes.

Sozomenus lib. 7. cap. 19. Siquidem alii Sabbato confirmi literac postridie Sabbati conueniunt, vt Constantinopoli, & apud alios ferè omnes.

Epiphanius in Compendia. doctri. veræ. Communiones autem, siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis, quarta & pro Sabbato, & Dominica, &c.

Chrysostomus in 1. Tim. 2. Sicut fideles norunt. quomodo diebus singulis, mane & vesperi orationes fundantur ad Dominum, &c.

N A V K A.

Dni robotne/pocjawsy oddzielsie pierwsey/
po Troycy swietey / aż do Adwentu / nabożeń-
stwo tak odprawuemy.

Spiwami-
ne.

PONIEDZIALEK 1. Spiwamy dwie Piesni:
Miłosierny Boże Oycze / daj nam twey swietey la-
sce ić. Prosimy cię ktory miekasz ić. 2. Po spiwaniu
wstolu / czytamy Kapitla porzadnie / bądź z Prorokow/
bądź z riąg Krolewskich. 3. Przeczytawszy / sumne/
czwierć godziny / onego Rozdziału / powie Minister słu-
chaczom / ktorego nauke / przestroge / pociecha / da im.
4. Modlimy sie Panu Bogu / mówiąc: Panie Boże wsze-
chmogacy Oycze nasz namilosciwsky ić. 5. Rozchodzac
sie spiwamy: Krolowi nad wssemi krolmi ić.

Zakanie

Modli-
twy.

WE WTOREK także odprawuemy nabożeństwo:
okrom tego iże Piesni spiwamy. Ach wszechmogacy
dobrocliwý Panie ić. Niezwycięzny grunt iest Pan Bog
nasz ić. Albo zmiłuy sie nademna Boże ić.

WE SRZODE 1. Spiwamy dwie Piesni. Jezu
Chryście Boże wieczny a niebieści Panie ić. Czasu tey na-
szey pokusy ić. 2. Po spiwaniu z Katedry wykładamy
porzadkiem list / ktorego Apostola. 3. Pokazaniu spies-
zamy / Żetrzy mocna reka swoia / wieczny Boże ić. 4.
Modlitwa taj / co y w pomedziałek bywa / Zakamienienie
takiej.

WE CZWARTEK Także odprawuemy nabożeń-
stwo / iako y w pomedziałek / tylko iże Piesni spiwa-
my. Oycze nasz ktorys iest w niebie / Wsioles nas za syny
sobie ić. Z głębokości grzechow moich ić.

W PIĄTEK 1. Śpiewamy dwie Pieśni. Racz wstać miły Panie. 2. Madrość Ducha wszechmocnego. Listania zarębie w Piątek śpiewamy. 2. Po śpiewaniu tańce iako y we Szrode / List wiśły Apostolski wykładamy pulgodśny. 3. Pokazaniu śpiewamy / Zetrzymocna re-
 to swoia / 2c. 4. Modlitwe o mece Chrystusowej mowi-
 my / O Panie Jezu Chryste miłosierny Boże / tyś z wyś-
 sziego nieba zstąpił. 5. Rozchodząc się śpiewamy / Kro-
 lowi nad wfemi Krolmi. 2c.

W SOBOTE także odprawuemy iako y w Ponie-
 śdzie / oprocz / iże Pieśni śpiewamy / Tuz weso-
 lo słoneczne 2c. Tak nas wola sam syn Boży / Który naje-
 dobrotnioży 2c. **W WIECZOR SOBOTNI** 1. Śpie-
 wamy trzy pieśni: O Któryś siedział na wysokoim niebie 2c.
 Jzali dusza moia słusnie Panu / 2c. Wielbi duszo mola
 Pána Bogá swego / 2c. 2. Modlitwa: O Panie Boże
 wszechmogący / iakoś dzień raczył stworzyć ku pra-
 cam. 3. Po Modlitwach śpiewamy: Chus-
 ste dniu nasey światłości 2c. Day
 nam p. miłościwy. 2c.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W ADWENT.

Malach. 3. v. 1.

Ego mitto Angelum meum, & præparabit vi-
 am ante faciem meam, & statim veniet ad templum su-
 um dominator quem vos queritis, & Angelus Testamenti
 quem vos vultis.

Zach. 9. v. 9. Exulta filia Sion, iubila filia Ierusalē: Ecce
 Rex tuus veniet tibi iustus & saluator; ipse pauper, & ascen-
 dens super asinam, & super pullum filium asinae.

Ambrosius super Lucam. Hoc tempus non sine causa Do-
 mini aduentus vocatur. Ideo enim sancti Patres celebrare ce-
 perunt aduentum, ut se vnusquisque præparer fidelis & emen-
 det, ut dignè Dei sui natiuitatem valeat celebrare. Ille iustus
 venit ad nos peccatores, ut ex peccatoribus faceret iustos. Pi-
 us venit ad impios, ut nos pios, humilis venit ad superbos, ut
 ex superbis faceret humiles.

Bernhardus in Ser. 4. de Aduentu. Dignum est, fratres, ut
 tota deuotione Dñi celebremus aduentum: delectati tanta con-
 solatione, stupefacti tanta dignatione, inflammati tanta dile-
 ctione. Nec solum cogitemus aduentum, quo venit querere,
 & saluum facere quod perierat: sed & illum nihilominus, quo
 veniet, & assumet nos ad seipsum. Ut circa hos duos aduentus
 iugi meditatione versemur, ruminantes in cordibus nostris,
 quantum in priore præstiterit, quantum promiserit in secundo.

Concilium Elbertinum Can. 35. Placuit prohiberi, ne for-

Ddd

minæ in

Aduen-
tus Domi-
ni.Vigilie
nocturne
mulieri-
bus inter-
dicte, 2.

Concilij, Imperato
ribusq;
Christia-
nis.

minæ in cœmiterio peruigilent, eò quòd sape sub obtentu o-
rationis scelera latenter committantur.

Theodosius lib 6. Cod. Aboleantur nocturna sacrificia.

Romulus in Legib. Ne vigiliæ nocturnæ in templo Ro-
mæ habeantur.

Cic in Legib. Nocturna mulierum sacrificia ne sunt.

Pentheus apud Euripid. Cum audiret Pentheus Orgia sa-
cra noctu celebrari, grauitèr exclamat. Id & vitiosum esse, &
mulieribus periculolum.

Vigilie
abolite.

Mantuanus lib. 1. Fast.

Quòd nostri in templis atauì vigilare solebant.

Excubiasq; pati solennia mane sequenti

Festa recepturi: morem noua sustulit ætas.

Nam quia nox sceleri solet esse occasio, & illud

Obseruant qui furta volunt committere tempus.

Ieiunare diem visum est sapientius illam

Quæ præit, & clauso noctem dormire cubili.

Polydorus lib. 6. cap. 4. Ea enim pietas postea paulatim
in impietatem, illi sacri hymni in dissolutas cantiuculas, pre-
ces illæ in procaces affectus verti ceperunt: nam in eo noctur-
no conuentu, pueri puellæq; amores iam licentius meditari,
iuuenes palàm stuprum offerre, senes lenocinium facere, &
matronæ passim corrumpi minus erubescabant. Sic res in al-
liud tempus reiecta, ita auxit contagione, vt domus Dei iam
iam, sicut veritas dicebat Iudæis, facta esset spelunca latro-
num, hoc est, stupratorum. Ibidem. Nimirum nocturna sacra
semper fuere multorum scelerum causa, id quod ad extremum
fuit, quam ob rem Romana seueritas, teste Liuius, Bacchana-
lia damnarit, cum sub nomine religionis supra puerorum fœ-
minarumq; promiscua, & corruptelæ omnis generis fieri cœ-
pissent: & Dyagundas Thebanæ, teste Cic. de Legib. omnia no-
cturna sacra ob illud ipsi apud Græcos lege perpetua sustulit.

Ieiunium

Bellar 1. 2. cap. 20. de bonis operib. Ieiunium, aduentus, non
tam ex præcepto, quàm ex consilio, aut voto, à multis seruatur.

Richardus in 4. distin. 15. art. 3. q. 2. 3. 4. Ieiunium non est de
præcepto, sed de consuetudine, non de præcepto, sed ab eccle-
sia indictum, vt Aduentus, Rogationes, &c.

Ethnici
vigiliis
damna-
runt.

N A V K A.

NIEDZIELE Adwentowa 1. Káno / rzekłszy
Minister / Krolowi wiecznemu / niesmiertelne.
mu / niewidomemu / samemu madremu Bogu /
ciesc miech bedzie y chwala / na wieki wiekow / Amen. 1.
Spiewamy dwie Pieśni / Wesel sie corko Syonka / zc.
Zawitajże Chryste z niebieskiej radości. 2. Po spiewa-
niu Minister abo Katechista weźmie za text one słowa /
Zach. 9. v. 9. A bedzie te wykładat pul godziny. 3. Po ka-
zaniu spiewaia / Boga cie chwalimy Panem / zc. 4. Mo-
dliewe te ktora jest naznaczona na inise Niedziele pora-
nu mowimy. 5. Rozchodzac sie spiewamy / Krolowi nad
wssemi Krolowi zc. Przed POLUDNIEM. Rzekłszy
Minister / Synowi Bożemu / ktory sie wcielil w jywot
Maryey Panny zawsze czystey / dla naszego zbawienia
niechay bedzie wieczna chwala z tego / Amen. 1. Spie-
wamy trzy Pieśni / Panie nasz Oycze miłościwy / zc. Już
znam sadny dzien blisko przychodzi / zc. Jezus Christus
Krol na wyjszy zc. 2. Po spiewaniu / v stole weźmi napo-
minanie krotkie do spowiedzi. A beda mowic / Panie bo-
ze wszechmogacy oycze miłosierny sedzia / zc. 3. Po spowie-
dzi spiewamy / Wierzymy w iebnego Boga / stworzytela
wszytkiego swiata / zc. 4. Na Kathedre wstapiwszy be-
dzie mowil te słowa / Jezusowi Christusowi sedsiemu
sprawiedliwemu / przed ktorego sadem niedlugo ssta-
ntemy / niechay bedzie wieczna chwala / Amen. 5. A rzekłszy
Zu czci a ku chwale Jezusowi Christusowi powstawszy
zc. A bedzie czytal Ewangelia Luk. 21. v. 25. az do wiersta
trzydziestego siódmego. 6. Po czytaniu y po kazaniu nie
spiewamy. 7. Po summie / modlimy sie Pann Bogu za
wszytich ludzi. Potym wpadzsy na Polana / modlimy sie

Spiewa-
nie.

Kazanie

Modli-
twą.

Spiewa-
nie.

Spo-
wiedzi.

Kazanie

Modli-
twą.

Modlitwa. mówią: Chryste panie / my ludzkie grzesznie chwalcy twój.
s. Rozpuszczenie Zboru bywa iako w niebie Niedziela.
Przed WIECZOREM 1. śpiewamy dwie Pieśni / Pa-
nie Boże wszechmogący / Oycze wiecznie Królujący. Już
nam śladny dzień blisko przychodzi / Bo się w ludzkości o-
krutna / 2. Po Śpiewaniu nie mówią Katechizmu. 3.
Zaśnięcie. Na Katedre wstąpiwszy / bądźcie mówili / Jezusowi Chri-
stusowi Sędziemu / 2. 4. Potym czyta słowa Piotra 8.
3 Listu wtorego / v. 1. aż do wiersza 15. Kap. 3. 5. Po Kaza-
niu śpiewamy / Chryste dniu naszej światłości / 2. 6. Mo-
dlitwa wieczorna. 7. Rozchodząc się śpiewamy / Day
nam Panie miłościwy / 2. Przez ten tydzień / na każdy
dzień te dwie Pieśni śpiewamy / Już nam śladny dzień
blisko / 2. Jezus Christus Król najwyższy / 2. A Licantia
w Płatek. Naufi o śladnym dniu mówimy / To modli-
twa modlimy się / Która należy na tej Niedzieli Adwen-
towa pierwsza.

NIEDZIELE II. Rano także odprawuujemy / tyl-
ko iż za tekst czytamy one słowa Iz. 35. v. 3. aż do wiersza
siódmego. Przed POLUDNIEM. Rzekłszy Minister /
Królowi wiecznemu / nieśmiertelnemu / 2. Śpiewamy
trzy Pieśni / Panie nasz Oycze miłościwy / 2. Wesoło śpie-
wamy / Bogu Oycu chwalmy / 2. Pan Bog wszechmo-
gący Królując od wieków / 2. Ostatki tak odprawuujemy i-
ako w Niedzieli pierwsza / oprócz tego iż czytamy Ew-
angelia z Mateusza 8. v. 2. aż do wiersza piętnastego: A modli-
twa one mówimy / Wszechmogący Boże Oycze nasz nie-
bieści / Który jest wierny / 2. Przed WIECZOREM,
także odprawuujemy nabożeństwo / iako y w Niedzieli
pierwsza / tylko iż śpiewamy za wtórą Pieśń / Chwalebny
jest Bog narodu Izraelskiego: A Epistola czytamy z Li-
stu Pawła świętego do Koryntów pierwszego Kap. 4.
v. 1. aż do wiersza 6. PRZEZ TEN TYDZIEŃ. Na

Każdy dzień

Każdy dzień te dwie Pieśni śpiewamy / Oycze nasz wsze-
chmogący / Dławiący w swojej mocy / 2. Poślan jest od Bo-
ga Anioł / Któremu imię Gabryel / 2. Od tej Niedzieli
wtorej pocjawy / Proroctwa o przysięgu Chrystus-
wym w ciele na świat / wykładamy porządnie / Gen. 3.
v. 15. Gen. 22. v. 18. Gen. 49. v. 10. Deut. 8. v. 18. 19. Psal.
144. v. 5. Pro. 30. v. 4. Iz. 11. v. 1. aż do v. 11. 16. v. 1. 45.
v. 8. 64. v. 1. Jerem. 31. v. 31. aż do v. 34. Dani. 2. v. 44.
Dani. 7. v. 13. 14. Mich. 4. v. 1. aż do v. 5. Agge. 2. v. 6. aż
do v. 11. Malach. 3. v. 1. aż do v. 4. Abo po wierszu Pro-
roctwo Zacharyasowe przez Łukasza świętego napisa-
ne Luk. 1. wykładamy. Modlitwa Niedzielną mówimy
na każdy dzień.

NIEDZIELE III. także odprawuujemy nabo-
żeństwo: Rano / przed południem / y przed wieczorem / iako y
w Niedzieli wtóra / tylko iż czytamy / Rano / za tekst Pro-
roctwo z Jeremiasza Kap. 23. v. 3. aż do v. 7. Przed Polu-
dnem czytamy Ewangelia z Jana świętego Kap. 1. v. 19.
aż do v. 29. Przed Wieczorem czytamy słowa z Dzieciom
Apostolskich Kap. 13. v. 24. y 25. Przez ten Tydzień. Dwa
razy do Kościoła zchodzimy się: Po rano śpiewamy dwie
Pieśni / Wesoło śpiewamy / 2. Pan Bog wszechmogący
Królując / 2. W Wieczor śpiewamy / także dwie Pieśni
Bog prawdziwy Jezus Christus / Okazał nam swoją mi-
łość / 2. Przyszedł do nas Chrzym mocny / 2. Po Rano
mówimy / modlitwa niedzielna / w Wieczor / wieczorna.

NIEDZIELE IIII. także odprawuujemy nabo-
żeństwo / y w robotne dni / iako y w Niedzieli trzecia: Tyl-
ko iż rano czytamy Proroctwo z Micheasza Kap. 5. v. 2.
Przed Południem czytamy Ewangelia z Łukasza świę-
tego v. 1. aż do wiersza 18. Przed Wieczorem czytamy E-
pistola Pawła świętego. Rom. 13. v. 11. aż do końca.

W Wigilia

Wigilia Narodzenia Bożego. Rano 1. śpiewamy
dwie Pieśni: Tuz wszyscy Krześciane zaśpiewa-
my ninie/ż. Pan Bog wszechmogący Krolu iac/ż. 2. Po
śpiewaniu czytamy Ewangelia z Mattheusza świętego
Kap. I. v. 18. aż do końca. 3. Modlitwa o wywaniu Sa-
ramentu. Krolowi nad wfemi Krolmi/ż. Przed Wiec-
zem 1. śpiewamy także dwie Pieśni. Tuz wszyscy Krze-
ściane/ż. Pośanieś od Boga Anioł/ż. 2. Pośpiewa-
niu czytamy Proroctwo Izaiaszowe Kap. 7. v. 14. 3. Mo-
dlitwa wieczorna. 4. Po Modlitwie/ w pomni lud do go-
dnego wywania Sakramentu ciała y krwi Pana na-
szego Jezusa Chrystusa/ y do przygotowania ku wy-
waniu. 5. Rozchodząc się śpiewamy
Krolowi nad wfemi/ż.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W DZIEŃ BOZEGO NA- RODZENIA, NOWEGO LA- TA, Y MEDRCOW.

Lucę 2. v. 10.

ET dixit pastoribus Angelus: Nolite timere, Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid.

Galat. 4. v. 4. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

Isa. 49. v. 22. Hæc dicit Dominus Deus, Ecce leuabo ad Gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ, vul tu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.

Isa. 60. v. 3. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem domino annunciantes.

Psal. 72. v. 9. Coram illo procident Aryopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & Insulæ munera offerent.

Reges

Natiui-
tas Chri-
sti.Circumci-
sio Domi-
ni.
Conuer-
sio genti-
um.

Reges Arabum & Saba dona adducunt, & adorabunt eum omnes Reges, omnes Gentes seruiunt ei.

Matth. 2. v. 1. Cum ergo natus esset Iesus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis. Ecce MAGI ab oriente venerunt Hierosolimam.

Antiquitas natalis Christi & celebratio- nis.
Nicephorus lib. 7. cap. 6. Verum enimvero, quum natalis Christi festus adesset dies, & multitudo ætatis omnis, quæ Christi nomine censeretur, in templo natalem cum celebratura conuenisset, Diocletianus tyrannus veluti opportunum tempus & lucrosam occasionem nactus per quam vrsaniam & furorem suum adimpleret, misit eò qui templum clauderent, & ignem circum circa accenderent. Aderat ibi præco, qui voce clariore promulgabat, vt qui viuere veller ex templo exiret, & in proxima Iouis ara thura adoleret: alioqui nisi hoc fecisset, vna cum domo ipsa conflagraturus. Tum verò in Templo ipso quidam pro multitudine ea omni, cum libertate insigni propalam respondit, & pulcherrimam illam edit vocem: Omnes nos Christiani sumus, vnum eumq; solum Deum & regem credimus, esse Christum: & ipsi, Patriq; eius, & spiritui sancto sacrificare, atque nos omnes vnà offerre facile parati sumus. Vix hæc ille dixerat, & ignis est accensus, qui in temporis veluti momento ecclesiam omnem complexus, illos omnes viginti millium numerum explentes, in cinerem redegit. Deinde etiam beatæ Dominæ post supplicia multa fortiter tolerata gladio caput refecatur, & c.

Dei apparitio.
Basiliius Serm. de Huma. Christi Generati. Theophaniam hoc nostrum festum nominamus, in quo mundi salutarem concelebramus diem Domini natalem.

Chrysostomus Orati. in Philogon. Natalis Christi est omnium festorum Metropolis.

Clemens lib. 1. Strom. Sunt qui curiosius natiuitati domini non annum solum, sed etiam diem addunt, & c.

Cassianus Collat. 10. cap. 2. Apud Ægyptum vnà & eadem diem celebratur Natalis & Epiphaniæ dies.

Nazianzenus Orat. in Natalem Domini. Hanc festiuitatem celebramus,

tem celebremus, non Panegyrico, sed diuino, non mundano, sed supermundano modo. Nequaquam fores coronemus, non choros instauramus, non compitauiarum exornemus, non oculos pascamus, non auditum oblectemus, non odoratum efforminemus, nõ gustui lenocinemur, non tactui obsequamur, non vestimentis teneris ac fluidis, ex quibus id quod pulcherrimum, plane est inutile molliter induamur, non gemmarum splendoribus, non auri fulgoribus, non colorum fucis naturalem mentientibus pulchritudinem, & propter imaginem repertis: non commessationibus & ebrietatibus, quibus cubilia & libidinem scimus esse coniunctam. Non thoros altos, veluti deliriaz concinnantes sternamus, non vini fragrantiam, coquorum commenta, vnguentorum sumptus honoremus.

Augustinus de incarn. Domin. cont. Iudæ. Dom. 3. Aduē. Dicat mihi Iudæus incredulus quomodo arida virga fronduit & floruit, & nuces protulit: & ego dicam illi. Quomodo Virgo concepit & peperit. Sed profecto Iudæus nec virgæ poterit explicare conceptum, nec ego virginis partum.

Causa 26. Quæst. 7. Can. Non obseruetis ex Augustino. Non obseruetis dies qui dicuntur Ægyptiaci, aut Calendas Ianuarij, in quibus cantilenæ quædam & commessationes, & ad inuicem dona donantur, quasi in principio anni boni fati augurio. Addit. Qui hæc obseruat magis ad sui damnationem quam ad salutem tendit.

Concilium Anthifiodorense Can. 1. Non licet Calend. Ianuarij vecolo aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare, sed in ipso die sic omnia beneficiari tribuantur, sicut & reliquis diebus.

Gregorius Causa 26. Quæst. 7. Can. Si quis. Si quis Calendas Ianuarij ritu Paganorum colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annum; aut mensas cum lampadibus vel epulis in domibus præparare, & per vicos & plateas cantatores & choros ducere præsumserit: Anathema sit.

Mantuanus lib. de sacris.

Nec reges, vt opinor erant, nec enim tacuissent

Ecc Historiæ

Magi, nõ fuerunt Reges.

Historiæ sacræ autores genus istud honoris, &c.
Idem lib. 1. de Fest. Ille penes Persas Magus est, qui sydera no-
Quifciat herbarum vires, cultumq; Deorum. (rit,

Persepoli facit ista Magos prudentia triplex.
Porphirius. Magus Persarum lingua idem significat,
quod apud nos altissimarum rerum interpres & cultor.

Strabo lib. 16. Magos id fuisse apud Persas, quod apud In-
dos Gymnosophistæ; apud Græcos Philosophi; apud Latinos
sapientes, apud Gallos Druyde, apud Assyrios Chaldæi.

Chrysostomus opere Imperf. in Matth. cap. 2. Legi apud
aliquem, Magos istos ex libris Balaam diuinatoris apparitu-
ræ huius stellæ scientiam accepisse, &c. Ibidem. Erat quæ-
dam gens sita in ipso principio orientis iuxta Oceanum, apud
quos ferebatur quædam scriptura inscripta nomine Seth. de
apparitura hac stella, & muneribus ei huiusmodi offerendis:
qui per generationes studiosorum hominum patribus refe-
rentibus filiis suis habebatur deducta. Itaq; elegerunt seipfos
duodecim quidem ex ipsis studiosiores, & amatores mysteri-
orum cælestium, & posuerunt seipfos ad expectationem stel-
læ eius. Et si quis moriebatur ex eis, filius eius aut aliquis pro-
pinquorum, qui eiusdem voluntatis inueniebatur, in loco
constituebatur defuncti: Dicebantur autem Magi, lingua eo-
rum, quia in silentio & voce tacita Deum glorificabant, &c.

*Aurum
Thus My-
rrha quid
significat*

Augustinus in Sermon. de Epiph. Aurum igitur soluitur,
quasi regi magno, Thus immolatur ut Deo, Mirrha præbe-
tur tanquam pro salute omnium morituro.

Leo Sermon. de Apariti. Magi quod cordibus credunt, mu-
neribus protestantur; Thus Deo, Mirrham homini, Aurum
Regi, offerunt.

Claudianus de Miracul. Domini.

Dant tibi Chaldæi prænuncia munera Reges.

Mirrham homo, Rex aurum, suscipe Thura Deus.

Gregorius Homil. 10. in cap. 2. Matth. Nato Regi aurum
offerimus, si in conspectu illius, claritate supernæ sapientiæ
resplendemus. Thus offerimus, si cogitationes carnis per san-

cta orationum

cta orationum studia in ara cordis incendimus, ut suavi odo-
re per cæleste desiderium redolere valeamus. Mirrham offer-
imus, si carnis desideria per abstinentiam mortificamus.

Concilium Elibertinum Can. 82. Omnis homo ante sa-
cræ communionem à propria vxore abstinere debet, tres
aut quatuor, aut septem dies, nec inter Catholicos connume-
rabitur, qui in istis temporibus Pascha, Pentecoste, Natali
Domini non communicauerit. Vide Theodoret lib. 5. cap. 17.

Epiphanius in Compend. doctr. Per totum annum hoc
seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam,
& pro Sabbato usque ad horam nonam, excepta sola Penteco-
ste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua fle-
ctuntur, neque ieiunium est imperatum. Et infra: At vero do-
minicas omnes delicarum ducit sancta hæc Catholica Eccle-
sia, & communionem manè perficit, & non ieiunat. Inconsen-
taneum enim est in Dñica ieiunare. Et ibidem. Neque in di-
Epiphaniarum, hoc est: Apparitionis & Aduentus, quando
natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiam si contingat,
ut sit quarta, aut Prosabbatum. Hoc idem postea declarauit
Honorius Pontifex cap. Explicari, de obseruatione ieiunij,
in Decret. Grego. lib. 3. Tit. 47.

Leo Epist. ad Turbium. Priscilianistæ die Dominico, &
in Natali domini ieiunant, &c.

*vsuce-
na Domi-
nica in di-
enatiuita-
tis Domi-
ni.*

*In die Na-
talis domi-
ni ieiunā-
dum non
esse.*

N A V K A.

WDZIEŃ Bożego narodzenia nabożeństwo tak odprawiamy. Przed świtaniem dobrze/ do kościoła schodzimy się/ a zjedź się rzecz Minister. 1. Synowi Bożemu Jezusowi Chrystusowi/ktory z nieba zstąpił/ a wcieliwszy się w żywot Marię Panny/narodził się dla naszego wiecznego zbawienia / niechaj będzie za to wieczna chwala / teraz zaświecy na wielki wieczny / na co wszyscy rzecmy/ Amen. 2. Upomni lud do chwaleń Pana Boga piosneckami mówiac / Jako oni pasterze/ T. A. w nocy nad stadem sobie zwierzonym cżuli/ gdy się Pan narodził raczył/ż. Tak też y my tej nocy na to miewsces/ słowu Bożemu sakramentom / modlitwom / oddane/ zgromadzi lichmy się / aby chmy tu sobie przypominali w wazali/ pamiatke obchodzili/ Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa/ z ktorego się weselac / raduiac / y temu za nie dśiękuiać / wszyscy wobec nabożnym sercem zaśpiewamy/ beda śpiewać trzy pieśni. Już powstałszy ze snu swego/ każdy z serca ochotnego/ż. Schodzimy się a weselamy się w Panu/ż. Chwalimy Pana Jezusa Chrystusa/ iak syna Bożego/ż. 3. Po śpiewaniu wstąpiwszy na Katedre/ rzecz/ synowi Bożemu/ż. Tu cżęci/ a tu chwale Panu Bogu naszemu/ż. A będzie cżytał Proroctwo Izaiaszowe/ Kap. 9. v. 5. y 6. po czytaniu śpiewamy/ Jeruzalem miasto wielkiego Krola/ż. Tańce godzime miewamy/ po kazaniu śpiewamy/ Ciebie Boga chwalimy/ Ciebie Panem wyznawamy/ż. 4. Modlitwa należąca na te święta mówimy te/ Panie Jezus Chryste synu Boga żywego/ Boże wiekuiśy/ Boże mocny/ż. 5. Napominamy ludzi/ aby się godnie gotowali do wzywania sakramen-

tu ciała

Śpiewa
nie.

Kazanie

Modlitwa

tu ciała y Krwie Pana naszego Jezusa Chrystusa/ Bożemu
szcujemy Zbor śpiewać/ Krolowi nad wssemi Krol. ż.

Przed południem dobrze/ do kościoła gdy się zgrona
dł lud / rzecz Minister/ 1. synowi Bożemu Jezusowi
Chrystusowi/ż. 2. Zaleci dzień pamiatki narodzenia syna
Bożego Jezusa Chrystusa mówiac. Dzień dśiękiesy
T. A. ma wielkie zalecenie / nie od siebie / bo dzień dśię
siesy taki jest / iakie są / y inśedni: ale cześcia od nauki
ktore się w ten dzień podaia ludowi/ cześcia od nazwiska/ a
bowiem Doktorowie dawni krześciańscy ten dzień dśię
siesy nazwiskami pieknymi zowa/ Basilius zowie go Theo-
phaniam, to jest/ Dei apparitionem, Bożym wkazaniem/ to dla
tego/ iż Bog w cieie wkazał się światu/ według onego/ co
mowi s. Paweł/ Bog stał się widomym w cieie/ a Jan s.
mowi. Słowo było Bog/ y słowo ono ciałem się stało. Epi-
phanius zowie go Aduentum Domini, przyscciem Pańskim/ to
dla tego iż ten ktory był obiecany Oycom/ iuz przyszedł/ we-
dług onego/ co mowi Paweł s. Gdy przyszło wypełnienie
cżasu/ posłał Bog syna swego sprawionego z niewiaśty.
Chryzostom zowie go Metropolis omium Feslorum, głowa/
przodkiem wszystkich świat/ to dla tego / iż od tego świe-
ta/ inśe wszystkie światy krześciańskie/ pocjatek swoy maia
Nazanzenus, y inśy zowa go/ Natalc Saluatoris, narodzeniem
zbawiciela/ dla te^o iż się nam iuz narodził zbawiciel weni/
oproc ktorego / abyśmy inśego nie mieli tak iako y sam
mowi/ Jam jest Pan/ a oproc mnie niemam inśego zb-
wiciela. My Polacy zowiemy go narodzeniem Bożym/
nie tym sposobem/ aby się miał Bog narodzić/ boć się Bog
nie rodzi/ ale tym sposobem/ iż Bog prawdziwy syn Boży/
wziął na się ciało z Marię Panny / y stał się cżlowie-
kiem/ tak iako mowi święty Paweł : Krystus Jezus be-
dac w kstaćcie Bożym/ nie pocżytał sobie za drapiestwo
być rownym Bogu/ ale wyniszczył samego siebie / wśia-
wszy kstać słubniczy/ stawwszy się podobny ludzom / y

Hieron.

in cap. 4.

Galataru

Omnes di

es aqua-

les sunt.

Basilius

de Huma.

generat.

Christi.

Nazian.

Orat. in

Nat. Chri

Epiphan.

in Cöpen.

Doctri.

Chri/ o.

Orat. in

Philog.

1. Tim. 3.

v. 16.

Ioan. 1.

v. 14.

Galat. 4.

v. 4.

Isai. 43.

v. 11.

Philip. 2.

v. 6.

osoba należon iako człowiek. Toteż tymi tytułami Doktorowie Krześcijańscy dzień dzisiejszy tytułują: A to wszystko czynili cieść sie/weselać sie/raduiac sie/z narodzenia zbawionego/Syná Bożego Jezusa Krystusa. Atak y my wimie panistie weselać sie z narodzenia tego/ku cjęci a ku chwale nowonarodzonemu Jezusowi Krystusowi zaśpiwamy / y spiewać będą trzy pieśni, Wszyscy ludzie weselać sie/synęci Boży narodził sie zc. Chwalmyś wszyscy z weselem stworzyciela swego / zc. Stał nam iest dzień wesoly / zc. 3. Po spiewaniu zaraz poydźcie na katedra bo wyznania grzechow nie beda czynić / aż w Akcie Wieczerzy Pańskiej. Na Katedra wstąpiwszy będzie nowil: Synowi Bożemu Jezusowi zc. Ku cjęci a ku chwale Panu Bogu zc. A będzie czytał Ewangelia z Łukasza swietego Kap. 2. v. 1. aż do wiersza pietnastego. 4. Po czytaniu spiewamy / Gdy sie Krystus narodził / Anioły rozweselił zc. 5. Tańca godzina miwamy. 6. Po kazaniu molitwy pospolite nie bywaia / ale summa powiedziawszy Minister / zacnie spiewać : Tuż teraz wszyscy spiewamy / zc. Po spiewaniu zacnie Akt Wieczerzy pańskiej.

Przed wieczorem 1. spiewamy dwie Pieśni / te co y na wielkim Kazaniu. 2. Po spiewaniu Minister na Katedra idzie / y rzekł Synowi Bożemu / zc. będzie czytał Ewangelia z Łukasza swietego Kap. 2. v. 15. aż do v. 21. 3. Po kazaniu spiewamy: Wzdaymyś cześć Krystusowi wszystkim / zc. 4. Modlitwa wieczorna / Bogu Oycu y Synu.

Dzisiaj świętego Szejepana. Rzecz Minister 1. Synowi Bożemu zc. 2. Upomni lud do spiewania / y będą spiewać trzy Pieśni : Wszyscy ludzie weselać sie / zc. Chwalmy Pana Jezu Krysta tak syna Bożego / zc. Stał nam iest dzień wesoly / zc. 3. Po spiewaniu uczyni napominanie do wyznania grzechow / y będą mówić / Ja grzeszny człowiek / zc. 4. Po powiedzi spiewamy Wyzna-

nie i kienstie/

nie i kienstie / Wierzymy w iednego Boga / Oycá wśechmogacego / zc. 5. Na Katedra wstąpiwszy / Rzecz / Synowi Bożemu / zc. Ku cjęci a ku chwale Panu Bogu / zc. A będzie czytał Ewangelia z Janá swietego Kap. 1. v. 1. aż do v. 19. 6. Po czytaniu spiewamy: Gdy sie Krystus narodził / zc. 7. Po kazaniu spiewamy / Tuż teraz wszyscy spiewamy / zc. 8. Modlitwy bywaia pospolite / potym upadły na kolana mówimy / Panie Jezu Kryste Synu Boga żywego Boże wiekniśty / zc. Zaleciwszy w bogich spiewamy Bogu Oycu / zc. Rozchodząc się mówimy: W Imie Boga Oycá zc. W wiecior także odprawniemy iako y w dzień narodzenia Bożego / tylko iż czytamy Historiaz Dzielow Apostolskich / o Szejepanie s. Aktor. 7. v. 51. aż do końca. A po kazaniu spiewamy: Takci Pan Bog świat wielce umilował / zc. Abo / Tuż my dzisiaj zaśpiwamy z weselem / zc. Bogu Oycu / zc.

Dzisiaj świętego Janá / nabożństwo także odprawniemy przed południem iako y w wiecior / tylko iż czytamy Ewangelia z Janá swietego / Kap. 21. v. 20. aż do v. 25. A w wiecior czytamy Epistola Pawła swietego / Hebr. 1. v. 1. aż do końca.

Dzisiaj dzień niewinnych / Rzecz Minister / 1. Synowi Bożemu / zc. 2. Upomni lud do spiewania / y spiewać będą trzy Pieśni. Wszyscy ludzie weselać sie / zc. Kiedy Krol Herod krolował / zc. Chwalmyś wszystkim / zc. Wierzymy w iednego Boga / zc. 3. Na Katedra wstąpiwszy rzecz / Synowi Bożemu / zc. Ku cjęci a ku chwale / zc. A będzie czytał Ewangelia z Mateusza swietego Kap. 2. v. 13. aż do wiersza 19. 4. Po kazaniu spiewamy / Tuż teraz wszyscy spiewamy / zc. Modlitwa / Panie Jezu Kryste Synu Boga żywego / zc. Bogu Oycu y Synowi / zc. W wiecior / 1. Jedną pieśń spiewamy / Kiedy Krol Herod

krolował

rod krolował/ż. 2. Słowo Boże z Ebiawienia Jana 8. czytamy/ Kap. 6. v. 9. 10. 11. 3. Modlitwa wieczorna/ Bogu Oycu/ż.

W Niedziele pierwsza po narodzeniu Bożym/ Ráno/ 1. rzecze Minister Bogu Oycu y Synowi y Duchowi świętemu/ż. 2. Zaspiewaia dwie Pieśni/ Kiedy Krol Herod krolował/ż. Jeruzalem miasto wielkiego Krola/ż. 3. Po śpiewaniu / Katechista wyklada one słowa Jza. 9. v. 2. 4. Po kazaniu śpiewamy/ Ciebie Boga chwali/ż. 5. Modlitwa/ Panie Jezu Chryste synu Boga żywego/ Boże wielkiſty/ż. 6. Krolowi nad wsiami Krolmi / ż. Przed Poludniem. Rzecz Minister/ 1. Bogu oycu y Synowi/ż. 2. Upomni lud do śpiewania / śpiewać beda trzy Pieśni/ Wſyscy ludſie weſelcie ſie/ż. Chwalmy Pana Jezu Chrysta/ iak syna Bojzego/ż. Chwalmy wſyscy z weſelem ſtworzytela ſwego/ż. 3. Po śpiewaniu: Wczyni napominanie do wyznania grzechow/ y beda mowić / Ja grzeſzny cztowiek/ż. 4. Po ſpowiedzi śpiewamy Kredo. 5. Wſtapiwoſy na Katedre/ rzecze/ Synowi Bojemu/ż. 6. Ku czi a ku chwale/ż. 7. A bedaſie czytał Ewangelia z Łukasz a świętego/ Kap. 1. v. 19. aż do Łonca. 6. Po czytaniu śpiewamy/ Gdy ſie Kryſtus narodził/ż. 7. A po kazaniu/ Tuż teraz wſyscy śpiewamy/ż. 8. Modlitwy poſpolite bywaia. Potym poſłeknowſy mowimy/ Panie Jezu Kryſte synu Boga żywego/ż. 9. Lud bywa rozpufcizon z zaleceniem w bogich / y śpiewaniem/ Bogu oycu y synowi/ż. 10. Jmie Boga Oycy y Syny y ducha świętego/ż. 11. Przed Wieczorem. 1. Śpiewamy dwie Pieśni/ Chwalmyſy wſyscy z weſelem/ż. 2. Rzekł Pan do Pana mego ſwym głosem/ iakſtawowy/ż. 3. Katechista nie bywa. 2. Na katedre wſſedſzy bedaſie czytał Epiſtola należąca. 3. Po kazaniu śpiewamy / Wzdaymyſy cześć Kryſtusowi wſyscy / ż. 4. Modlitwa wieczorna/ż. 5. Krolowi nad wsiami Krolmi/ż.

mu, ż.

mu ż. To tak odprawniemy nabożeństwo/ aż ad feſtum purificationis w dni Niedzielne. A w robotne także/ iako y innych czaſow: oprocz tego/ iż Pieśni ktore ſa napiſane o narodzeniu pańſtim/ y o obrzezaniu śpiewamy/ y Litania w Piatek.

W Dzień nowego Lat. Ráno/ rzecze Minister/ 1. Synowi Bojemu/ Który ſie dał obrzezać beda bez grzechu/ aby nas z przekleſtwa zakkonnego wybawił/ y dziećmi żywota wiecznego wczynił/ niechay bedaſie/ż. 2. Śpiewamy dwie Pieśni / Koſpomienie każdy dſis dobroć Pana ſwego/ż. 3. Naſtał nam ieſt dzień weſoly/ż. 4. Po śpiewaniu wyklada Minister one ſłowa Gen. 17. v. 7. aż do v. 15. 4. Po kazaniu śpiewamy/ Ciebie boga chwalimy/ż. 5. Modlitwa: Synu Boga żywego Panie Jezu Chryste/ Boże miłoierny/ż. 6. Krolowi nad wsiami Krolmi/ż. 7. Przed Poludniem: Rzecz Minister/ 1. Synowi Bojemu/ Który ſie dał obrzezać/ż. 2. Upomni lud do śpiewania/ y śpiewać beda trzy Pieśni/ Wſyscy ludſie weſelcie ſie/ż. Chwała tobie Panie Boże za wielkie dobrodziejſtwa twe/ż. 3. Po chwalmyſy wſyscy ſpołem Pana/ż. 4. Upomni lud do wyznawania grzechow. 5. Beda mowić: Ja grzeſzny cztowiek. 4. Po ſpowiedzi/ śpiewamy Kredo. 5. Na katedre wſtapiwoſy rzecze/ Synowi Bojemu/ Który ſie dał etcet. 6. Ku czi a ku chwale/ż. 7. A bedaſie czytał Ewangelia z Łukasz a świętego/ Kap. 2. v. 21. 6. Po czytaniu nie śpiewamy. Po kazaniu śpiewamy/ Tuż teraz wſyscy/ż. 7. Po śpiewaniu Minister ſuchającym na nowy rok bedaſie blogoſławił/ wiſſował/ y czył/ znaomości Bożej/ ſtateczności w religiey / pobożności Krzeſciańſkiej / poſci iuſnego y cieleſnego/ż. 8. Co moze wczynić y miasto exordium. 8. Modlitwy poſpolite bywaia/ poſłeknowſy mowimy Modlitwe należąca / Synu Boga żywego Panie Jezu Chryste/ż. Bogu Oycu/ż.

Sff wamy dwie

Śpiewa
nie.

Kazanie

Modli
twą.Śpiewa
nie.Spos
wiedzi.

Kazanie

Modli
twą.

Śpiewa
nie.

Kazanie

Modlitwa

wamy dwie pieśni / Pochwalmyś wszyscy / 1c. Chwała tobie
Panie Boże / 1c. 2. Ta kathedra wstąpiwszy rzecze / Sy
nowi Bożemu / który się dał obrzezać / 1c. A będzie czytał
Epistola Pawła świętego Gal. 4. v. 4. 5. 6. Po kazaniu
śpiewamy / Tłujmy dsiatki zaśpiewamy z weselem / 1c.
3. Modlitwa wieczorna. Królowi nad wsiami / 1c.

Dzień Medrcow / także odprawuemy nabożeń
stwo / iako y w dzień nowego Łata / oprocz tego / i dwa
razy tylko nabożeństwo odprawuemy / a po ranu Ewán
gelia z Mattheusza świętego czytamy Kap. 2. v. 1. aż do v.
13. W Wiecior zaś czytamy Proroctwa Izaiaszowe Kap.
60. v. 1. aż do wiersza 5.

A Festo Purificationis vsque ad Dominicam Quadrag. 1. także od
prawuemy nabożeństwo / iako y w inſze Niedziele y w
dni robotne. A iſt tam bywała czytane Ewangelie / o win
nicy / o nasieniu : tedy tej pieśni śpiewamy o winnicy / y
o ſłowie Bożym / w Niedziele y w dni robotne.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA PRZED WIELKANOCA POCZAWSZY OD NIEDIELE KTO- RA ZOWIA INVOCAVIT, ASZ DO WIELKIEY NOCY.

QUANDO ascendi in montem, vt acciperem tabulas
lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus, & perseueravi in
monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens
& aquam non bibens.

3. Reg. 19. v. 8. Elias cum surrexisset, comedit & bibit, &
ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus &
quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

Luc. 4. v. 1. Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est
a Iordane: & agebatur in spiritu in deserto, dieb. quadraginta,
& tentabatur a diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis:
& consummatis illis esuriit.

Chrysostomus in Matthe. Homil. 47. Non dicit ieiuni
um suum esse imitandum, quamuis quadraginta illos dies pos
set proponere, sed discite a me, quoniam mitis sum & humilis
corde. Imo verò contra inquit: Omne quod apponitur vobis
comedite. Hæc dixi, non quòd ieiunium mihi non placeat,
quod magnis soleo efferre laudibus: sed quia doleo, si cæteris

E f f 2 neglectis,

Ieiunium
Moſis.

Elie.

Chriſti.

NOTA

neglectis, satis ad salutem nobis ieiunium esse existimemus, quod in choro virtutum certè extremum sortitur locum.

Haimo in Dominicam 1. Quadrag. Dominus ieiunauit quadraginta diebus prædicaturus Euangelium, vt ostenderet vetus Testamentum à nouo non discrepare Idem: Cum ieiunauit, cunctis diebus vitæ præsentis electos in afflictione futuros esse ostendit.

Eusebius libro 5. capite 24. Non enim de die Paschatis, solum sed etiam de ieiunii ratione & modo, est ista constituta controuersia. Quidam namque vnum diem se ieiunare oportere existimant: alii duos, non pauci plures, multi quadraginta: atque diurnis nocturnisq; horis omnibus numeratis, diem suum metiuntur, ac statuunt. Atque eiusmodi eorum qui hæc obseruabant ieiunia, varietas ac discrepantia, non iam nostra ætate cæpta est, verum etiam longè ante apud maiores nostros: qui (vt coniectura assequi licet) non accuratè consuetudinem eorum, qui vel simplicitate quadam, vel priuata auctoritate aliquid in posterum tempus statuissent, obseruauerunt. Atque nihilominus cum isti inter se pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus: sicq; varia ac discrepans ieiunii ratio concordia fidei plurimum comendat.

Cassianus Collat. 21. cap. 30. In Ecclesia primitiua per totum annum æquale fuit ieiunium: deinde frigescente deuotione, cum inciperent apud multos negligi ieiunia, placuit omnibus sacerdotibus, vt Quadragesimæ ieiunium indiceretur, ac fixa lege stabiliretur.

Angelus Policianus de Iouinio. Quadragesima tota, exceptis dominicis diebus indicitur ab Ecclesia ieiunium.

Thelesphorus vrbis Romæ Archiepiscopus omnibus Episcopis, & hab. Distin. 4. Statuimus vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati à carne ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet esse discretio. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici à carne & delictis ieiunent: & hymnis & vigiliis atque orationibus inhærere die noctuq; studeant.

Socrates lib. 5. cap. 21. Sozomenus lib. 7. cap. 19. Nicephorus lib. 12. cap. 34. Ambrosius Serm. 34. Cassianus collati. 21. cap. 27. Epiphanius de compendi. doctr. Basilii Orati. 2. de Ieiunio. Eusebius vbi supra.

Cuiusque religionis & sectæ varii sunt ritus: licet eadem de illis ipsis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide consentiunt, iidem in ritibus & cæremoniis inter ipsos discrepant. Proinde pauca de variis Ecclesiarum ritibus hoc loco differere non erit incommodum. Ieiuniorum rationem, quæ ante Pascha fuit, aliter ab aliis obseruatam esse, facile est reperire. Nam qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, Sabbato & Dominico exceptis, simul ieiunant: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quique Alexandria habitant, ante sex septimanas ieiunia, quæ ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudq; tempus Quadragesimam nuncupant. Alii præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies solum, quibusdam interuallis interpositis ieiunent: nihilominus tamen tempus illud Quadragesimam vocant. Vnde non mediocris me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine Quadragesimam appellent, Alii aliam causam huius nominis, suo apte ingenio excogitaram tradunt. Quin etiam non de numero dierum solum discrepant, verum etiam de abstinentia à cibis variam sequuntur rationem. Nam alii omnino ab omni animantium genere abstinent: alii inter animantia pisces solos comedunt: alii cum piscibus volucres etiam manducant, easque ex aqua (vt est apud Moysen) nasci asserunt. Alii à fructibus, duris integumentis inuolutis, & ab omni temperant: alii arido pane solo vescuntur, alii ne illo quidem. Sunt, qui cum ad horam nonam ieiunauerint, variis ciborum generibus vtuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur: cuius rei sunt causæ prope infinitæ, Ac quoniam nemo de ea præceptum literarum monumentis proditum potest ostendere, perspicuum est, Apostolos liberam potestatem in eadem cuiusque menti & arbitrio per-

Varietas
Quadragesime.

De institutione
et origine
ne Quadragesime
varie varij auct.

misisse, vt quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit, ageret, &c.

Supersti-
cio ieiunij.

Hieronymus ad Neporianum Tomo 1. Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam, difficultatesq; ciborum querere carycas, piper, nuces, palmarum fructus, simillam, mel, pistacia? Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non vescamur pane, & dum delicias sectamur, à regno cælorum abstrahimur. Audio præterea quosdam contra regulam hominumq; naturam, aquam non bibere, nec vesci pane, sed sorbitiunculas delitias, & contrita olera betarumq; succum, non calice sorbere, sed concha. Proch pudor, non erubescimus istius modi inepriis, nec ræder superstitionis? Insuper etiam famam abstinentiæ in delitiis quærimus. Fortissimum ieiunium est aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune ieiunium non putatur.

Epiphanius in compend Doctr. Cæterum per sex dies ipsos Paschatis omnes populi in siccorum esu perseverant pane, inquam, & sale & aqua, tunc vrentes ad vesperam.

Augustinus lib 3. cap. 5. cont. Faustum. Christiani non solum à carnibus, verum à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes, quanto magis quisque vel minus seu voluerit, seu potuerit.

Concilium Constantinopolitanum 6. Can. 56. Accepimus in Armeniorum regione & in aliis locis in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ, quosdam oua & caseum commedere, &c.

Ambrosius lib. de Elia & Ieiunio. cap. 10. Epiphanius in compen. Doctr. & Hæres. 75. Chrysostomus Homil. in Genes. Concil. Agatense Can. 8. Quadragesima totis, præter fabbarum & Dominicum, ieiunari diebus.

Augustinus in Ioannem Tract. 17. & hab. Distin. 5. de consecr. Can.

secc. Can. Ieiunium. Ieiunium autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus seculi: quod est perfectum ieiunium in hoc seculo. Quasi Quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum benè viuimus, cum ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus, abstinemus.

Ieiunium
verum.

Augustinus Serm. de Tempore. 157. Sunt quidam obseruatores Quadragesimæ, deliciosi potius quàm religiosi, exquirentes nouas suauitates, magis quàm veteres concupiscèntias castigantes, qui preciosis copiosis apparatibus fructuum diuerforum quorumlibet varietates & sapes superare contendunt. Vasa in quibus coctæ sunt carnes tanquam immunda formidant, & in carne sua ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt solitam temperando minuant edacitatem, sed vt immoderatam differendo augeant audacitatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis mensis tanquam pecora præsepibus irrunt, ventresq; distendunt, artificiois & peregrinis condimentorum diuersitatibus tantum capiunt manducando, quantum digerere non sufficiunt ieiunando.

Abusus
ieiunij.

Augustinus Serm. de Aduentu. Qui sic se carnibus temperant, vt alias escas difficilioris præparationis & precii maioris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed imitari luxuriam.

Delectum
ciborum.

Hugo in summa Discipuli. Sunt qui superstitiosum nimis in præparandis cibis studium adhibent, infinita fruxuram & condimentorum genera excogitantes, modò calida, modò frigida, modò asla, modò elixa, modò pipere & huiusmodi saporibus condita, secundum consuetudinem mulierum prægnantium desiderantes, &c.

Durandus lib. 6. cap. 77. Hac die Ecclesia nullum officium solenniter celebrat, sed hora nona conuenit ad adorandam crucem.

Idololatridia.

Concilium Tholetanum 4. Can. 6. Comperimus quòd per nonnullas Ecclesias in die sextæ feriæ passionis Domini, clauis basilicarum foribus, nec celebretur officium, nec passio Domini populis prædicetur, dum idem Saluator noster Apostolis suis præcepit dicens: Passionem & mortem & resurre-

ctionem meam omnibus prædicare. Ideoq; oportet, eodem die mysterium crucis, quod ipse Dominus cunctis annunciandum voluit, prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum postulari, vt penitentia compunctione mundati, venerabile festum Dominicæ resurrectionis, remisissis iniquitatibus suscipere mereamur, corporisq; eius & sanguinis Sacramentum mundi à peccato sumamus.

**Gentili-
simus.** Gyraldus de Dñs Syntag. 4. Extincto igne Vestales à Pontifice verberari solitæ: quibus mos erat, tabulam felicitis materiæ tamdiu verberare, donec ignis conciperetur, qui cribro aheneo in eadem à virgine deferebatur: quorani tamen & nouus ignis excitabatur à Vestalibus, sicut & à nostris in Cerei Paschalis consecratione.

NOTA. Bellarminus lib. de Bonis operibus 2. cap. 14. Nos non præcepto scripto, sed traditione non scripta defendimus quadragesimam ab Apostolis institutam.

Sleidanus lib. 1. Comment. de Statu religi. Leo decimus Pontifex Romanus missis per omnia regna diplomatibus omnium delictorum expiationem, ac salutem æternam pollicebatur, interuentu pecuniæ, quam quisque daret. Ad eamq; rem qui mittebantur quæstores, ac huius tanti beneficii præcones, æraria passim per omnes prouincias constituerant. Nec id modo, verum etiam editis libellis, dogmata sua defendebant in Germania præsertim. Hanc verò condonationem peccatorum, nominabant Indulgentias. Adhæc ouis, lacte, cafeo, carne vescendi facultatem dieb. vetitis pretio vendebant.

Indulgentie. Concilium Cabilonen. apud Gratianum de Consecrat. Diff. 1. Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox vt audierint signum ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint, quam vespertinum celebret officium.

**Postvesperam cibos summe-
bant tem-
pore Quadrage-
simæ.** Bernhardus Serm. 3. de Quadragesima. Hactenus vsque ad nonam ieiunauimus soli, nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi Reges & principes, clerus, & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper.

Vide Decret. Grego. lib. 3. Tit. 47. de obseruatione ieiuniorum, Can. Consilium.

N A V K A.

Głównie przed Wielkanocą Inuocant, Ráno/Rzecz Minister/1. Krolowi wiecznemu niesmiertelnemu i. 2. Zaspiewaia dwie Pieśni/Zbawicielu Kryste nasz Panie i. 3. Krystus przykład nam zostawil i. 4. Katechizm wytlasamy. Po kazaniu spiewamy/Tiebie chwalimy i. 5. Modlitwa/Panie Boze wszechmogacy Krolu niebieski/ Kto ryś skłapił w sy i. 6. Krolowi nad wsiami i. 7. Przed Poludniem Rzecz Minister/1. Krolowi wiecznemu i. 2. Uczynił Krol i. 3. Krol przypomina do spiewania i. 4. Spiewamy trzy Pieśni/Zbawicielu Kryste nasz Panie i. 5. Krystus przykład nam zostawil i. 6. Obacz nas każdy sprawa zbawienia nasze i. 7. 3. Uczynił przypomina do wyznawania grzechow: y beda mowic/ Wszechmogacy a wszego milosierdzia Boze i. 8. Po spowiedzi spiewamy/Wierzmy w iednego Boga stworzyciela wszytkego swiata i. 9. Na Katedre wstapi w sy rzecz: Synowi Bojemu Ktory postem cudownym wszechmocnośc bostwa swego/ a takmieniem prawdy i. 10. Czymo wiecienistwo okazal/ niechay bedzie wieczna chwala teraz zawse y na wieki wiekow/ Amen. Ku czci a ku chwale i. 11. A bedzie czyta Ewangelia z Mateusza swietego Kap. 4. v. 1. 5. Po czytaniu y po kazaniu nie spiewamy nic. 6. Modlitwy popospolite bywaia/ a po kłecna w sy te modlitwem mowimy: Panie Boze wszechmogacy Krolu niebieski i. 2. Lud rospuszczamy z zaleceniem vbozich/ spiewaia Bogu Oycu i. 3. A mowiac/ Imie Boga Oycy i. 4. Przed Wieczorem. 1. Spiewamy/ Panie Boze wszechmogacy/ Oycze wiecznie i. 2. Obacz nas każdy sprawa zbawienia naszego i. 3. 2. Katechizm nie bywa. 3. Na Katedre wstapi w sy rzecz/ Synowi Bojemu Ktory po

Spiewa
nie.Kazanie
Modlitwa.Spiewa
nie.Spos
wiedzi.

Kazanie

Modlitwa.

Spiewa
nie.

Kazanie

G g g iem cudownym/

Modlitwa.

stem cudownym / zc. Ku czci / zc. Będzie czytali słowa Pawła świętego 1. Tim. 4. v. 1. aż do v. 6. 4. Po kazaniu śpiewamy: Chryste dniu naszej światłości / zc. Modlitwa wieczorna / Krolowi nad wszystmi Krolmi / zc. Przez on ty dzień zawse te dwie Pieśni śpiewamy / Krystus przykład nam / zc. Obacz nas każdy / zc. Litania we śrzedę w piątek. De ieiunio uczymy. Modlitwa ta / Panie Boże wszechmogący Krolu / zc. mówimy.

W Niedziele wtóra / trzecia / czwarta / Rano, przed Południem, y przed Wieczorem, także odprawuujemy. Tylko iż przed śpiewaniem mówimy / Bogu Oycu y Synowi / zc. A z katechdy: Synowi Bożemu Jezusowi Krystusowi / który za służę / mek / śmiercią y krwią swoją / Bogu Oycu za grzechy nasze dosyć uczynił / gniew jego oblagal / y nam grzechy odpuszcivszy żywot wieczny zaśluzyl / niechay będzie wieczna chwala / na co wszyscy rzeczymy Amen. Pieśni tej te śpiewamy rano / Zbawicielu Chryste / etcete. Chrystus przykład nam / zc. Przed południem: Kyrie wielkiej łaski Boże / zc. Wajmyś iak wielka dobrota / zc. Nadroś Oycę wszechmocnego / zc. Modlitwa o mece Pańskie. O Panie Jezu Chryste miłosierny Boże / zc. Przed Wieczorem. Pamieta y na nas nasz Panie / wsłaski twój stworzenie / zc. Już teraz puść służe swego Panie / zc.

W Dni robotne uczymy o pokucie / o spowiedzi / o odpuszczeniu grzechow. Albo tej przez wyszyte czas w dni robotne Pąsja w niektórych zborach wykładają. Pieśni te dwie: Wajmyś / y Nadroś / śpiewamy / y Litania na każda śrzedę y piątek: a modlitwa o mece pańskie mówimy.

W Niedziele piąta także odprawuujemy / tylko iż śpiewamy Rano te Pieśni: Wajmyś iak wielka dobrota / zc. P. Chrystus który jest podobien ziarnu psenicznemu / zc.

A przed

A przed południem, te / Kyrie wielkiej łaski / zc. Jezus Chrystus Bog ciałowiek / zc. Chwalmyś Boga wszechmocnego który dał syna swego / zc. Przed Wieczorem, Rozmyślamy myś dziś wierni Chrzestianie / zc. Boże czemuś mie czemuś mie moy wieczny / zc. A w robotne dni: też Pieśni śpiewamy / a Proroctwa o mece Chrystusowej wykładamy / Psal. 22. v. 1. Iz. 53. v. 1. Iz. 60. v. 6. 63. v. 1. 2. Dani. 9. v. 26. Zach. 9. v. 11. 11. v. 13. 12. v. 10. 13. v. 1. 4. Ezdr. 7. v. 29.

W Niedziele Kwiečna także odprawuujemy / Rano / śpiewamy / Wejel sie cortko Syonka / zc. Pan Chrystus który jest / zc. Proroctwo Zachariaszowe czytamy / Zach. 5. v. 9. A przed południem. Kyrie wielkiej / zc. Jezus Chrystus Bog ciałowiek / zc. Sława y chwala bądź tobie / zc. Przed wieczorem śpiewamy: Pamieta y na nas nasz Panie / zc. Sława y chwala bądź tobie / zc.

W Wielki tydzień nabożeństwo dwa razy przez dzień odprawuujemy / a postrzy trzy razy miewamy / w poniedziałek / we śrzedę / y w piątek.

W Poniedziałek Rano śpiewamy dwie Pieśni / Chwalmy Boga wszechmocnego / zc. Pan Chrystus który jest podobien / zc. O wieczery Pańskie uczymy. Po kazaniu młodzieńiec Lamentacya śpiewa te: Napisano w piśmie świętym / ku pocieś w wszystkim wiernym / zc. Modlitwa o mece Pańskie mówimy / Krolowi nad wszystmi / zc. W Wieczor dwie Pieśni śpiewamy: Rozmyślamy myś dziś / zc. Boże czemuś mie / zc. Proroctwo o mece Pańskie wykładamy. Po kazaniu młodzieńiec śpiewa Lamentacya / Rozwajaycieś wierni dobroć / zc. Modlitwa wieczorna / Krolowi nad wszystmi / zc.

W Wtorek także odprawuujemy / oproc Lamentacyę.

Augustinus Tract
13. in 104.
Psalmus
22. omni
anno legi
tur nouis
sima heb-
domada,
intento v-
niuerso
populo.

W E Szrode także odprawuitemy / iako w Poniedzia-
tek: A w Wieczor napominamy lud aby sie gotowa-
li do stołu Bojzego.

W E Czwartek iesli bedsie wywianie Wiecierzy pán-
stkiej / tak odprawuitemy: **KANTO** / spiewamy dwie
Pieśni / Schodzimy sie á weselmy sie w Panu / *z.* Jezus
Christus Bog ciłowiek / *z.* Słowa Apostolskie czytamy
1. Kor. II. v. 23. áj do v. 33. Tamje de probatione vcjzmy. Po
kazaniu spiewamy / Ciebie Boga chwalamy. Modlitwa
o Wiecierzy pánstkiej. Pánie Jezu Christe Synu iedno-
rodzony Bojy / *z.* Krolowi nad wfsemi Krolmi / *z.* Przed
poludniem spiewamy / Pánie nasz studnic do dobroci / *z.* Je-
zus Christus Panten iest nasze zbawienie / *z.* Jezus
Christus nasz mily Pan przyszedl naswiat / *z.* Ewange-
lio z Lukasa swietego czytamy Kap. 22. v. 1. áj do wierz-
sa 21. Tamje vcjzmy co iest Wiecierza pánsta. Kto sa
postanowil. Dla czego iest postanowiona. Po kazaniu
spiewamy / Jezus Christus nasz mily wfsechnogacy Pan
wielka laste / *z.* Przed wieczorem spiewamy Jezus Chri-
stus nasz mily Pan / *z.* Jezus Christus Bog ciłowiek / *z.*
Ewangelia z Jana swietego czytamy Kap. 13. v. 1. áj do
wierza 16. Modlitwa wieczorna / Krolowi *z.*

Wapo-
minanie

W Piatek **KANTO** 1. zgromadziszy sie do Zboru
rzecze Minister / Synowi Bojemu ktory dnia dzi-
siejszego iest wkrzyzowan / dla grzechow nasz / ch / niechay
bedsie za to wieczna chwala ter az / zawse y na wieki wie-
cne Amen. 2. Zaleci ten dzien / nie z strony godności iego /
boć sa dni iednakie / ale z strony rzeczy zbawiennych ktore
sie weni staly / mowiac: Namilsy Frzeccianie / dzien dzi-
siejszy / w ktory iest zabity zbawiciel nasz Jezus Christus /
od pocjatku swiata iest przeyrzany / y przepowiedziany.
O tymci dniu prorokowal Zacharias / mowiac: W on
dzien bedsie studnica otworzona ku omyciu grzechow y
nieczystot. O tymci dniu mowil Pan Bog przez Jeremi-

apa. W

asa. W onych dniach y w onych c; adiech bada skutac nie-
prawosci Izraelstich / á nigdziey sie nie pokazal / y grze-
chow Judstich / á nie bada znalezione: Abowiem opu-
scze tym ktorem byl opuscil. Tego dnia pragneli z wiel-
ka zadza / y z radościa niewymowna Patriarchowie y Pro-
rocy. Co sie pokazuje z slow Christusowych / ktory mowi:
Abrahamo chotnie jadal ogladac dzien moy. W ten dzien
wsytkie obietnice Boskie wypelnily sie: á osobliwie ona /
gdzie Pan Bog powiedzial / Nasienie niewiedcie zetrze
glowa wojowa / to iest / Jezus Christus meka swoia moc
Szatansta zetrze: W ten dzien wypelnily sie wsytki Pro-
roctwa / Ceremonie / Figury / iako ofiarowanie Izaa /
podniesienie weza na palu / y one ofiary poranne / y wie-
czone krwawe / baranow y cielcow. A przeto i takó Zyd-
wie w starym zakonie dzien vblagania / ktorego nawy-
szy kaplan raz w rok do miesca naswiersego wchodzil /
aby tam ofiare vblagalna za grzechy wsytkiego ludu I-
zraelstiego ofiarowal / zwiektim nabozenstwem / w gorz-
kości dusze / y w poscie obchodzili / á czynili to z rozkaz-
nia Bojzego. Tak tej y my dzien dzisiejszy obchodzimy z
wielkim nabozenstwem / w gorzkości dusze / w poscie / slo-
wa Bojego sluchaiac / Panu Bogu sie modlac / dziekuac
mu iz nas odkupil mak piekielnych krwia syna swego. O
zaprawde slusntey dzien dzisiejszy mozem nazwac dniem
vblagalnym / niz byl on ydowst: Abowiem dnia dzisiejs-
sego kaplan nasz Jezus Christus stal sie przed Bogiem
oycem / za grzechy nasze / ofiara vblagalna / zaplata dosto-
nala / vsprawiedliwieniem / odkupieniem / dosyt vcjynie-
niem / y przeiednaniem wtiecznym. A Pawel Swia-
ty mowi: Jesteśmy z iednani z Bogiem przez smierc Sy-
na iego: Ktora smierc tymi Piosneczkami rozwarzamy.
y spiewac beda. 3. Jezus Christus Bog ciłowiek / *z.*
Chwalmy Boga wfsechnocnego / *z.* Wajmy iak wiel-
ka dobrota. Wierzmy w iednego boga / *z.* 4. Po spiewa-

Spiewa-
nie.

Ggg 3 niu rze

adhortabantur, ut pacis, concordiæ & charitatis erga proximos diligentem curam haberet. Quorum verba, ut pote Victorem acrius & acerbius coarguentium, scriptis prodita adhuc extant. Inter quos Irenæus, quanquam per literas scriptas ex persona fratrum in Gallia quibus præerat tradit, mysterium resurrectionis Domini solo die Dominico recolendum quidem esse. Victorem tamen de hoc, videlicet ne tam multas ecclesias omnino propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas usurpatæ observationem, à corpore vniuersæ Christi Ecclesiæ penitus amputet, cum pleraque alia, tum ista quæ sequuntur, appositè & conuenienter admonet, his ferè verbis: Non enim de die Paschatis solum, sed etiam de ieiunii ratione & modo est ista cõstituta controuersia, &c.

Libertas
Christiana
circa
festum pa-
schatis.

Socrates lib 5. cap 21. Itaq; neq; Apostolus, neque Euangelia ipsa iugum seruitutis, his qui ad docti nam Christi se contulerint, omnino imponunt: sed festum Paschatis, aliaq; festa libero æquoq; iudicio eorum, qui in illis diebus beneficia acceperant, recolenda reliquerunt. Vnde quoniam homines festa amplectuntur, quo se à laborum contentione relaxarent, idcirco illis diebus singuli in singulis locis pro arbitratu moriæ salutaris passionis ex quadam consuetudine celebrant. Nam neq; seruator, neq; Apostoli istud obseruandū lege aliqua præceperunt, neque mulctam, aut supplicium, sicut lex Moisaica Iudæis, vel Euangelia, vel Apostoli nobis minati sunt: sed solum quo res gestæ tum ad grauem reprehensionem Iudæorum, quod in diebus festis se cæde & sanguine polluerent, tum ad declarandum quod seruator tempore azymorum passus sit, verè narrentur, in Euangelis de hoc festo mentio facta est. Arque Apostolis propositum fuit, non ut leges de festis diebus celebrandis sancirent: sed ut rectè viuendi rationis & pietatis nobis authores essent.

Nicephorus lib 12. cap. 32. Mihi sanè non rectè fecisse videntur, qui olim de Paschate tantopere dissidentes contenderunt. Apostolus enim disertis verbis sanxit, non solum de circumcissione vetans, verum etiam de diebus festis cohor-

tans, ut

tans, ut nequaquam disceptantes segregemur. Et mox. Satis igitur liquet, neque sacrum Euangeliorum librum, neque Apostolos, Christianis seruitutem legis imposuisse: sed ut & Pascha & reliquos festos dies honorificè quandocunque eis visum fuisset, peragant, τὴν ἐννομιάν, id est, gratitudini eorum qui beneficio sunt affecti, reliquisse.

Concilium Constantinopolitanum 6. Can. 66. A sancta die resurrectionis vsque ad nouam Dominicam, tota septimana Ecclesiis vacare fideles iugiter oportet Psalmis & hymnis & spiritualibus canticis in Christo gaudentes, festumq; celebrantes, & diuinarum scripturarum lectioni mentem adhibentes, & sanctis mysteriis iocundè & laute fruantes. Sic ergo cum Christo exultabimus & vna resurgemus. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum cursus, vel aliquod publicum har spectaculum. Similia habet & Synodus Melitensis Can 77 & Marisconensis. Can. 2.

Durandus in Ration. lib 6 cap 86. Tribus primis diebus Paschæ solenniter est feriandum, in sequentibus verò licet viris ruralia opera quæ magis necessaria sunt, exercere: sed feminis non licet nere: nunquam autem choreas ducere. Similia habet Synodus Moguntina Can 36.

Athanasius in Epist. ad Draconcium. In Africanis Ecclesiis hoc ritu suo tempore celebratum esse Pascha, ut primo conciones de resurrectione Domini ad cætus collectos habiræ sint, &c.

Eusebius lib 4. cap. 22. in vita Constantini, & lib 6 cap 9 Histor. Nocturnam verò in hoc festo peruigilationem tam claram reddidit, quàm diurnam lucem: accensis tota vrbe per certos homines quibus hoc munus delegatum fuit, quam celatissimis cereis candelis, etiam lampadibus igneis omnes latebras collustrantibus, ut illa mystica pernoctatio longè clarior ipsa solis luce redderetur. Iam recipiente se aurora, seruatoris benignitatem imitatus, omnibus ex quouis plebis populiue genere, beneficam & prolixam manum porrigebat, collaris in omnes maximis beneficiis. Adhuc igitur modum deo ille tuo, quasi sacerdos quidam, sacra faciebat.

Ilh h Tertullianus

Ritus ce-
lebrandi
paschalē
diem.

Vigilia
Paschalis

Tertullianus lib. 2. ad vxorem. Qui solennibus Paschæ obnoctantem vxorem securus sustinebit.

Lactantius lib. 7. cap. 19. Hæc est nox quæ à nobis propter aduentum regis ac Dei nostri peruigilio celebratur. Cuius noctis duplex ratio est, quod in ea & vitam tum recipit, cum passus est, &c.

Hieronimus Epist. 150. Quæst. 6. ad Hedibiam. Dominus resurrexit hora quâ ipse voluerit, & quæ nulli mortalium cognita sit.

Tertullianus lib. de Bapt. Lib. de Coron. Milit. Diem Baptizmo solenniorem Pascha præstat, &c.

Leo apud Gratianum de Consecr. Distinct. 4. Lombardus lib. 4. Duo tempora, id est, Pascha & Pentecosten ad baptizandum sunt præfixa.

Beatus Renanus in lib. Tertulli. de Corona Militis. Postea statis temporibus, nempe bis in anno celebrari Baptizmus captus. Et mox. Hoc sic accipiendum, vt sciamus infantes post Pascha natos, ad Baptizimum Pentecostes referuatos: & natos post Pentecosten ad Paschale festum diem Baptizmo offerri solitos, excepta necessitate.

Hieronimus ad Lucianum Epist. 28. Nec hoc dico, quod Dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam.

Ambrosius Serm. 60. & Tertul. lib. de Idololatria. Istorum quinquaginta dierum iugem & continuatam esse festiuitatem, qualis est dies dominica.

Ambrosius Serm. 61. & Epiphanius in compen. doct. & Hilarius Pref. in Psalmos. Scire debet vestra sanctitas, cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis iugis & continuata festiuitas, ita vt hoc omni tempore, neq; ad obseruandū indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genus succidamus, sed sicut Dominica solemus facere, erecti & feriatum resurrectionem Domini celebramus.

Augustinus lib. 32. cap. 11. Nos Pascha celebrantes, occisionem agni Dei, cum quotidie, tum maxime anniuersaria solennitate, non venturam, sed factum commemoramus.

Hora resurrectionis domini incognita.

Tempus Baptismo destinatum festum paschatis in primitiua Ecclesia.

Quinquagesima olim tota festiua.

Quomodo celebrata.

Cur celebramus festum pasche.

NAVKA.

Wiedziela wielkonocna tak nabozenstwo odprawujemy. Przed switanie do Kosciola zgro-
madzimy sie Rzecz Minister: Synowi Bo-
jemu ktory zmarl dla grzechow nasych / y wstal z mar-
twych dla naszego vsprawiedliwienia / niechay bedzie zc.
2. Upomni lud do spiewania mowiac: Krzescianie mili /
wstarym Kosciele obyczay ten byl / iako pisa Doktoro-
wie y historycy Krzescianscy / iz tey nocy / ktorey z mar-
twych wstal Jezus Christus / lud sie Krzescianscy zuli / nie
spali / p Bogu sie modli / spiewali / slowa boze^o sluchali /
raduiac sie z chwalebne go z martwych wstania Panstie-
go. A my tej nie wyradzaiac sie nic od zwyczaiu dawne-
go Kosciola / a ile w tym co nie jest przeciwnego slowu
Bojemu / na to miesce zgrodzili smy sie teraz w nocy /
aby smy tu powinno chwale Panu Bogu oddawali radu
iac sie z martwych wstania panstiego: Atak wsfyscy daj-
my chwale Panu spiewaiac: y beda spiewac trzy Piesni:
1. Wzpostawfzy ze smu swego / kazdy serca / zc. Schodzmy sie
a weselmy sie / zc. Sawitay k nam swieta Wielkanocy / zc.
3. Wstapiwfy na kathedre rzecze / Synowi Bojemu / zc.
Ku czci a ku chwale / zc. A bedzie czytal Ewangelia z Ja-
na swietego kap. 20. v. 1. az do v. 19. Tamze wezmyn kazanie
godzine o tym. Naprzod: ktorey godziny Christus z mar-
twych wstal / ktorego dnia / cjemu dnia trzeciego. 4. Po
kazaniu spiewamy / Ciebie Boga chwalimy / zc. 5. Modli-
twie nalezaca mowimy: Mocarzu niezwyctejony Krolu
wieczney chwały / zc. 6. Napomni ludzi Minister do go-
dnego wywania Sakramentu swietego. Krolowi nad
wsfemi Krolmi / zc. Przed poludniem. Rzecz Minister. 1.
Synowi Bojemu ktory zmarl / zc. 2. Wezmyn napominanie

Spiewa-
nie.

Ambrosi-
us Serm. 60
In Pascha
te vigili-
as celebra-
uimus, &
orationi-
bus percipi-
mus. &
clanter in-
stitimus.

Kazanie

Modli-
twy.

Spiewanie.

Sposób.

Augustinus
serm.
140. de
Tempore
RazanieAkt wie-
czerzp.

do śpiewania, wślawiły one słowa Dawidowe: Hac est dies quam fecit Dominus. &c. *Y beda śpiewać te Pieśni;*

Zmituy sie Oycze/ż. O iakoby to przesławny dzień/ż. Rado-
nujemy sie Krześciane/ż. Christus P. z martwych wstał.

Po śpiewaniu wejdźmy napominanie do wyznania grze-
chow/wślawiły one słowa Pawła świętego: Surge qui

dormis, & exurge a mortuis, &c. iesliby nie było wyzwanie

Wieczerzy pańskiej die ipso Resurrectionis: Ale iesli ba-
dziej / tedy spowiedź nie bywa/ ani Kreda śpiewamy/ aż

przy samym Akcie. 3. Na kathedre wstąpiwszy rzecze/ Sy-
nowi Bożemu/ż. Ku czci a ku chwale/ż. A bedzie czytał

Ewangelia nie z Marka / ale według starego Kościoła
z Mattheusza świętego Kap. 28. v. 1. aż do wiersza siesta-

tego. 4. Po czytaniu śpiewamy: Przez twe święte z mar-
tych wstanie/ż. 5. Godzine naukę miewamy. 6. Po ka-

zaniu śpiewamy/ Wesoly nam dzień nastał/ż. 7. Modli-
twy popolite nie bywają / ale zaraz po śpiewaniu do Ak-

tu przystąpi. *Przed Wieczorem.* 1. Śpiewamy / Zmituy
sie Oycze/ż. Radojemy sie Krześciane/ż. Alleluia Allelu-

ia Alleluia/ Na ten czas gdy żydowie/ż. Ofierze wielko-
nocey chwale wzdawamy Krześciane/ż. 2. Po śpiewa-

niu na kathedre wstąpiwszy rzecze/ Synowi Bożemu/ż.
Ku czci a ku chwale/ż. A bedzie czytał słowa Pawła

świętego 1. Kor. 5. v. 7. y 8. 3. Po kazaniu śpiewamy/
Christus Pan z martwych wstał/ż. 4. Modlitwa wie-

czorna. Po modlitwie rozchodząc się śpiewamy: Wesoly
nam dzień nastał/ż. Bogu Oycu y Synowi/ż.

W poniedziałek y we wtorek / także odprawuie-
my nabożeństwo/ przed południem y przed wieczorem:

tylko co w poniedziałek Ewangelia czytamy z Łukasza
świętego Kap. 24. v. 13. aż do v. 36. A przed wieczorem czy-

tamy słowa Pawła świętego z Dzieł Apostolskich/
Kap. 13. v. 26. aż do v. 40. A we wtorek czytamy Ewange-

lia z Łukasza świętego Kap. 24. v. 36. aż do v. 49. A przed
wieczorem

Ephes. 5.
v. 14.

wieczorem czytamy słowa Pawła świętego z Dzieł
Apostolskich/ Kap. 10. v. 34. aż do v. 42. Modlitwa/ Mo-

carzu niezwyćieiony/ Krolu wieczerzy/ż. Rozchodząc się
śpiewamy/ Wesoly nam dzień/ż. Krolowi nad/ż.

W Środę śpiewamy / Christus Pan z martwych
wstał/ż. Christus syn Boga żywego/ powstał/ż. E-

wangelia z Jana świętego czytamy Kap. 21. v. 1. aż do v. 15
Modlitwa/ Mocarzu niezwyćieiony/ż. Rozchodząc się

śpiewamy/ Wesoly nam dzień nastał/ż. Krolowi nad/ż.

W Czwartek/ w Piątek/ w Sobotę/ także odprawu-
emy/ tylko iż czytamy we czwartek słowa Piotra 8.

z Dzieł Apostolskich Kap. 2. v. 22. A w Piątek czytamy
słowa Pawła świętego/ 1. Kor. 15. v. 1. aż do wiersza 11. A

w Sobotę tylko modlitwy odprawuie my rano / a przed
wieczorem śpiewamy/ Christus Pan z martwych wstał/

ż. Christus Jezus Nazarański/ż. Wielbi duszo/ż. Mo-
dlitwa wieczorna/ Krolowi nad wsemi/ż.

W Niedziela pierwsza po Wielkiej nocy/ RANO/ rze-
cze Minister/ Bogu Oycu y Synowi/ż. śpiewamy

dwie Pieśni / Zawitay nam święta Wielkanocy /ż.
Christus syn Boga żywego /ż. Katechizm wykładamy.

Po kazaniu śpiewamy/ Ciebie Boga chwalimy/ż. Mo-
dlitwa/ Mocarzu niezwyćieiony/ż. Krolowi nad wse-

mi/ż. *Przed Południem.* Rzecze Minister. 1. Bogu Oycu
y Synowi/ż. 2. Opomni lud do śpiewania/ wślawiły o-

ne słowa: Fili gaudere oportet, quia frater tuus hic mortuus
erat, & reuixit. *Y beda śpiewać:* Zmituy sie Oycze/ż. Wesel

sie tey to chwile/ż. Radojemy sie Krześciane/ż. Christus
Pan z martwych wstał/ż. Albo/ Ofierze Wielkonocney

chwale/ż. 3. Po śpiewaniu wejdźmy napominanie do wy-
znawania grzechow. A beda mówić: Ja grzeszny czo-

wiek. 4. Po spowiedzi śpiewamy/ Wierze wiednego
Boga/ż. 5. Na kathedre wstąpiwszy rzecze/ Synowi

Bożemu/ż. Ku czci a ku chwale/ż. A bedzie czytał Ewan-
gelia należąca.

Luc. 15
v. 32.Spiewa-
nie.

spowiedzi

Kazanie
Modlitw.
Num. 6.
v. 24.

gelia należąca. 6. Pociąganiu śpiewamy / Przez twe światy
te zmarłych wstanie / 7. A po Kazaniu: Wesoły nam
dzień nastał / 8. Modlitwy pospolite / a po lekniejszymy
mowimy: Mocarzu niezwyćciejony / 9. Rozchodząc się
ludowi błogosławimy onym błogosławieństwem: Tęch
nam Pan Bog błogosław / 10. Śpiewamy / Bogu Oycu /
11. A zalećwisy potrzeby w bogich / mowimy / Imię Boga
Oycy / 12. Przed Wieczorem. 1. Śpiewamy / Christus Pan
zmarłych wstał / 2. Alleluia / 3. Christus syn Boga ży-
wego / 4. 2. Katechizm nie bywa. 3. Epistola należąca czy-
tamy. 4. Po Kazaniu śpiewamy / Wesoły nam dzień na-
stał / 5. Modlitwa wieczorna / Bogu Oycu / 6.

Jesliby się trąsło światło w który tydzień / tedy tak
odprawuemy / Śpiewamy / Zmituy się Oycze / 7. O iakoż
to przesławny dzień / 8. Ofierze wielkonocney chwale / 9.
Wyznaniem Tyczeńskie śpiewamy. A po Kazaniu / Wesoły
nam dzień / 10. Modlitwa / Mocarzu niezwyćciejony / 11.
Bogu Oycu / 12.

Augusti
n° Trakt.
6. in Iod.
Annuer-
saria so-
lennitate
post pas-
sionē Do-
mini, no-
stis libri
actuum A-
postolo-
rum, om-
nianno in
Ecclesia
legi.

W Dni robotnetak odprawuemy iakoż w inſe. We
Szrode / w Piątek / Kazanie bywa / a w inſe dni kapi-
ta czytamy z Dzieiow Apostolskich / 1. tylko iż te Pieśni
śpiewamy w Piątek / 2. Christus syn Boga żywego / 3. Litania
bywa w Piątek. W Poniedziałek / 4. w wtorek / 5. Mito-
sierny Boże Oycze / 6. Christus Jezus Nazareński / 7.
We czwartek / 8. w sobotę / 9. Wieczny Boże z wysokości / 10.
Śawitay k nam światła wielkanocy. Modlitwa / Mo-
carzu niezwyćciejony / 11. Krolowi nad wfsemi Krolmi / 12.

W Poniedziałek przed Bożym wstąpieniem czytamy
y wykładamy / Caput 32. Exodi. We wtorek Cap. 44.
Isaia. We Szrode Kano Caput 6. Baruch. W wieczor czy-
tamy Caput Zachariae 14. v. 4. A śpiewamy / Christus Pan
zmarłych wstał / 1. Christus Jezus Nazareński / 2.
Wielbi duszo / 3. Modlitwa wieczorna / Kro-
lowi nad wfsemi / 4.

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W DZIEŃ W NIEBO W STAPIE- NIA PANSKIEGO.

MATTH. 24. v. 24. Surgent enim PseudoChristi & Pse-
udoprophetae: & dabunt signa magna & prodigia, ita
ut in errorum inducantur (si fieri potest) etiam electi.
Ecce praedixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto
est: nolite exire. Ecce in penetralibus: nolite credere. Sicut e-
nim fulgur exit ab oriente, & apparet usque in occidentem: ita
erit & adventus filii hominis.

Matth. 26. v. 11. Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

Luc. 19. v. 12. Homo quidam nobilis abiit in regionem lo-
ginquam accipere sibi regnum, & reuerti.

Filius dei Ioan. 16. v. 28. Exiui a Patre, & veni in mundum: iterum re-
linquo mundum & vado ad Patrem.

Ioan. 17. v. 10. Et iam non sum in mundo, & hi in mundo
sunt, & ego ad te venio.

Ioan. 20. v. 17. Ascendo ad Patrem meum & Patrem ve-
strum, ad Deum meum & Deum vestrum.

Angeli. Marc. 16. v. 6. Dixit Angelus ad mulieres: Iesum quaeritis
Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus ubi
posuerunt eum. Sed ite dicite discipulis eius & Petro, quia
praecedit vos in Galileam: ibi eum videbitis, sicut dixi vobis.

Act. 1. v. 10. 11. Cumque intuerentur in caelum euntem illum,
ecce duo viri astitērunt iuxta illos in vestibus albis, qui & di-
xerunt: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in caelum? Hic

Iesus qui

Christus
Iesus ubi-
que per id
quod est
Deus, in
caelo au-
temper id
quod ho-
mo. Cor-
pus enim
Christi in
quo resur-
rexit in
vno loco
esse oportet, veri-
tas autem
eius ubique
diffusa
est.
Testes hu-
ius rei sunt

Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quem admodum vidistis euntem eum in cælum.

Apostoli

Act. 3. v. 21. Christum oportet quidem cælum suscipere, vsque in temporæ restitutionis omnium.

1. Pet. 3. v. 21. Christus est in dextera Dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cælum, subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus.

1. Cor. 11. v. 26. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

2. Cor. 5. v. 16. Etsi cognouimus secundum carnem Christum: sed nunc iam non nouimus.

Colos. 3. v. 1. Igitur si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.

Hebr. 1. v. 3. Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. cap. 8. v. 3. Christus si esset super terram nec esset sacerdos. cap. 9. v. 24. Non enim in manufacta sancta Iesus introiuit, exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. cap. 10. v. 12. Hic autem vnâ pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei.

*Euangeli-
stæ.*

Mar. 16. v. 19. Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

Luc. 24. v. 51. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum.

Credo.

Symbolum Apostolorum. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Doctores

Origenes in cap. Mar. 25. Homil. 33. Quod si semper omnibus suis est præsens, quomodo introducunt eum parabolæ eius peregrinantem? &c. Et mox addit, Secundum hanc diuinitatis suæ naturam non peregrinatur; sed peregrinatur secundum dispensationem corporis quod suscepit, secundum quod & turbatus est, & tristis factus est.

Athanasius de peccat. in spiritum sanctum. Christum, ascensus

ascensus sui in cælum meminisse, vt illos à corporali cogitatione auelleret, & posthac discant, carnem dictam cibum cælestem, supernè venientem, & spiritualem alimoniam, quam ipse det. Nam quæ locutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt.

Cyrillus in Ioan. lib. 6. cap. 14. Et lib. 9. cap. 21. & lib. 11. cap. 3. Etsi Christus corporis sui præsentiam hinc subduxit, Maiestate tamen diuinitatis semper adest: Sicut ipse à discipulis abiturus pollicetur, Ecce ego vobiscum sum, &c.

Ambrosius in Lucam lib. 10. cap. 24. Christus nec supra terram, nec in terra quærendus est, sed in cælo, vbi sedet ad dexteram patris. Maria quia quærebat in terra, tangere non potuit. Stephanus tetigit, quia quærebat in cælo: Non enim corporali tactu, sed fide tangimus, &c.

Hieronymus in Prouerb. lib. 1. cap. 8. Christus non est corporaliter in Ecclesia: surgens enim à mortuis ascendit in cælum. Addit ad Hedibiam Quæst. 2. Ascendamus cum Domino in cænaculum magnum, stratum & mundatum, & accipiamus ab eo sursum, calicem noui Testamenti.

Chrysostomus in 1. Cor. 10. Homil. 24. Ad alta oportet eum contendere, qui ad hoc corpus accedit: aquilarum, non graculorum est hæc mensa.

Augustinus in Ioan. Tract. 50. Quomodo in cælum manum mittam, vt ibi sedentem teneam? Fidem mitte & tenuisti. Ibidem. Corpus suum intulit cælo, Maiestatem non abstulit mundo. Ibidem. Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Accipiant & hoc boni, sed non sint solliciti, loquebatur enim de præsentia corporis sui: nam secundum Maiestatem suam, secundum prouidentiam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam, impletur quod ab eo dictum est: Ecce ego vobiscum sum, &c. Secundum carnem verò, quam verbum assumpsit, secundum id quod de virgine natus est, &c. non semper habebitis vobiscum. Idem Serm. de verb. Domini 53. In cælis Christus erat, & sæuienti in terra persecutori dicebat: Quid me persequeris? Idem Tract. 50. in

Ioan. Habuit Christum Ecclesia secundum praesentiam carnis paucis diebus; modo fide tenet, oculis non videt. Idem cont. Faustum Manichaeum lib. 20. cap. 11. Christum secundum praesentiam corporalem simul & in sole & in luna, & in cruce esse non potuit.

Augustinus de vnitate Eccle. cap. 10. His dictis, mox ascendit in caelum: praemunire voluit aures nostras aduersus eos, quos procedentibus temporibus exurrecturos esse praedixerat, & dicturos. Ecce hic Christus, ecce illic: quibus nec crederemus admonuit: nec vlla nobis excusatio est, si crediderimus aduersus vocem pastoris nostri tam claram, tam apertam, tam manifestam, ut nemo vel obtusus & tardus corde possit dicere, Non intellexi.

Augustinus Epist. 57. ad Dardanum. Noli itaque dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Iesum, vnde venturus est, memoriterque recole, & fideliter tene Christianam confessionem: quoniam resurrexit a mortuis, ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, nec aliunde, quam inde, venturus est ad viuos & mortuos iudicandos. Et sic venturus, illa angelica voce testante, quemadmodum visus est ire in caelum, id est in eadem carnis forma & substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit, secundum hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus. Ibidem Vna enim persona Deus & homo est: & vtrumque est vnus Christus Iesus, vbiq; per id, quod est Deus: in caelo autem per id quod homo. Addit, Qui dicit corpus Christi in caelo pariter & in terra, eodem tempore esse, naturam corporis Christi funditus dissoluit, ac destruit. Addit, Semper quidem diuinitate nobiscum est, sed nisi corporaliter abiret a nobis, semper eius corpus carnaliter videremus.

Augustinus Serm. ad Infantes. Quo die voluit, in caelum ascendit, illuc leuauit corpus suum, vnde est venturus, ut iudicaret viuos & mortuos. Ibi est modo sedens ad dexteram Pa-

tris: quomodo

tris: quomodo est ergo panis corpus eius? Ista fratres ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur, habet fructum spirituale. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi & membra. Si ergo vos estis corpus Christi & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est, mysterium Domini accipitis.

Augustinus in Ioan. Tract. 102. Reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad Patrem hominis ascensione. Idem Tract. 106. in Ioan. Nunc autem ad te venio. Vnde manifestum est eum de corporali sua dixisse praesentia. Cum essem cum eis ego seruabam eos; veluti iam cum eis ea praesentia non esset. Eo enim modo significare voluit ascensionem suam mox futuram, de qua dixit: Nunc autem ad te venio, iturus utique ad dexteram Patris, vnde venturus est ad viuos & mortuos iudicandos, praesentia in idem corporali, &c.

Fulgentius ad Thrasimundum Regem. lib. 2. Christus ut localem ostenderet humanitatem suam, dicit discipulis suis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum: de Lazaro quoque cum dixisset, Lazarus mortuus est: adiunxit dicens, Et gaudeo propter vos, ut credatis quoniam non eram ibi. Immenstatem vero suae diuinitatis ostendens discipulis, dicit: Ecce ego vobiscum sum, &c.

Vigilius cont. Eutychem lib. 1. & 4. Vide miraculum, vide vtriusque proprietatis mysterium, Dei filius secundum humanitatem recessit a nobis, secundum diuinitatem suam ait nobis, Ecce vobiscum sum, &c. Idem. Caro Christi quando in terra fuit, non erat vtrique in caelo: & nunc quia in caelo est, non est vtrique in terra. Addit, Haec est fides & confessio catholica, quam Apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc usque custodiunt.

Damasus Papa apud Theodoretum lib. 5. cap. 11. Si quis negauerit Christum in carne quam sumpsit sedere ad dexte-

Pape. ram patris, in qua etiam venturus est ad iudicium, de viuis & mortuis exercendum, anathema esto.

Decreta. Gratianus de consecrat. Dist. 2. Can. Prima. Donec seculum finiatur, sursum Dominus est. Sed tamen etiam hic nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit in vno loco esse oportet: Veritas autem eius vbique diffusa est.

Misalia. Præfatio. in Fest. Penteco. Æterne Deus per Christum Dominum nostrum, qui ascendens super omnes cælos, sedensq; ad dexteram tuam, &c.

NOTA. Gretserus Iesuita in Refutat. Hassenmul. cap. 9. Fol. 240. Zuingliani & Caluiniani Orthodoxam de persona Christi sententiam cum catholicis retinuerunt.

Iesuite. Skarga Artic. 5. Fol. 335. Nos vt descensum negamus, ita nec ascensum statuimus, sed mutatione substantiæ panis, posteaquam consecratio perfecta fuerit, corpus Christi ibi esse incipere, vbi non erat, corruptis autem speciebus, ibi finire vbi erat, docemus, & firmissimè credimus.

Eremita. Vitæ patrum. Apparuit Diabolus Eremitæ, dicens: Ego sum Christus, ille verò dixit, clausis oculis: Ego hic Christum videre nolo, sed in alia vita. Credo Christo meo dicenti: Si quis vobis dixerit: ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere.

Vide Sulpitium in vita sancti Martini.

N A V.

N A V K A.

W Dzien Bojego wstapienia nabozeństwo odpra-
wujemy trzy razy. Kano/przed południem/yw wie-
cior. Kano rzecze/ 1. Minister: Pánu násemu Je-
zusowi Krystusowi ktory spráwiwszy oczyszczenie grze-
chow nászych przez samego siebie/ wsiadł ná práwicy Bo-
jey/ aby się okazał przed oblicznością Bożą zá námi/
niechay będzie wieczna chwála/ ná co wszyscy rzeczymy
Amen. 2. Spiewamy dwie pieśni. Schodźmy się á weselmy
się zé. Krystus wszechmogacy Pan stworzenia wšego zé.
3. Po spiewaniu/ wstąpiwszy ná káthedre rzecze: Pánu ná-
semu/ zé. Ku czci á łchwale zé. A będzie czytał słowa Pá-
wła s. Eph. 4. v. 7. áż do v. 14. 4. po kázaniu spiewamy/ Ciebie
Boga chwálimy/ zé. 5. Modlitwa/ O niezwyćzajony Boże/
któlu moję pánie Jezu Kryste/ zé. 6. Bogu Oycu y Syno-
wi/ zé. *Przed Południem.* Rzecze Minister. 1. Pánu násemu
Jezusowi/ zé. 2. Upomni lud do spiewania wšawšy one
słowa ktore mówié raczył Pan náš Jezus Chrystus odo-
chodząc do Oycá/ Non turbetur cor vestrum, neq; formi-
det. Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos, Si
diligereitis me, gauderetis vtiq; quia vado ad Patrem parare
vobis locum. *I beda spiewać trzy Pieśni: Przez twe światło*
w niebo wstapienie/ zé. Kádujemy się wszyscy Krześciane
zé. Krystus wszechmogacy Pan stworzenia wšego/ zé.
3. Po spiewaniu vcijni nápomínanie do wyznawania
grzechow/ Wšawšy one słowa Apostolskie: Habemus
Pontificem magnum qui penetrauit cælos, &c. A beda mówié
Ja grzeszny człowiek. 4. Po spowiedzi spiewamy Kredo.
5. Na káthedre wstąpiwszy rzecze/ Pánu násemu/ zé. Ku
czci á łchwale/ zé. A będzie czytał Ewángeliaz Márta
światego Cap. 16. v. 14. áż do końca. 6. Po czytaniu spie-
wamy/ Przez twe światło w niebo wstapienie. 7. Apo ka-

Ioan. 14.
v. 27. 28.

Hebr. 4.
v. 14. 15.
16.

Spiewá
nie.

Kázanie

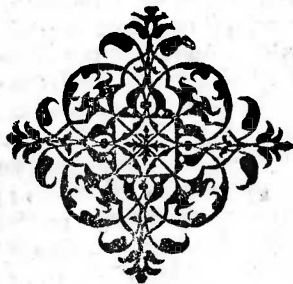
Modlit-
wa.

Spiewá
nie.

Spo-
wiedź.

Kázanie

o świeceniu / o Krzcie nullam inuenies, traditio tibi præ-
tendetur autrix, cōsuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.
W wiecior spiewamy: Raduymy sie wszyscy Krześciane
z. Wielbi duszo z. Modlitwa o wzywaniu Sakramentu.
Cytamy y wykładamy Proroctwo Joelowe Kap. 2. v. 28.
Aż do końca. Modlitwa wieczorna. Rozchodząc się napo-
minamy lud / aby się gotowali do godnego wzywania ci-
cia y Krwie páná nášego Jezusa Chrystusa / Królowi
nád wšemi Królowi z.

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W W S W I A T K I.

EX O D. 23. v. 14. 34. v. 22. Leuit. 23. v. 14. Deut. 16. v. 16.
Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebra-
bitis. Solennitatem azymorum custodies. Septem die-
bus comedes azyma, sicut præcepi tibi tempore mensis nouo-
rum, quando egressus es de Ægypto: non apparebis in conspe-
ctu meo vacuus. Et solennitatem messis primitiuorum ope-
ris tui, quęcunque seminaueris in agro: solennitatem quoq; in
exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro
Act. 2. v. 1. & c. Et cum complerentur dies Pentecostes, e-
rant omnes pariter in eodem loco, & factus est repente de cę-
lo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & reple-
uit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis
dispertitę linguę tanquam ignis, seditq; suprą singulos eo-
rum: & repleti sunt omnes spiritu sancto, & cęperunt loqui
uariis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis.

Act. 20. v. 16. Festinabat Paulus, si possibile sibi esset, ut
diem Pentecosten faceret Hierosolymis.

Marcellus Francolinus de tempore Horarum. Canonic.
cap. 84. Oportere hæc verba Lucę intelligere de festo Pen-
tecostes Christianorum, non Iudęorum, videtur parum pro-
babile, & contra communem Expositorum sententiam. Nam
tunc temporis, non erant adhuc celebres Christianorum fe-
stiuitates, cum Euangeliū non esset adhuc plenę promulgatū.

Bellarminus lib. 3. cap. 13. de cultu sanctorum. Et quamuis

*Festum
Penteco-
stis Iudeorū.*

Antiqui-
tas Pente-
cost. Chri-
stianorū.
Bapti-
smus tem-
pore Pen-
tecost.
Cur cele-
bramus
Penteco.

non sit omnino certum an loquantur hæ scripturæ 1. Cor. 16. v. 8. Act. 20. v. 16. de Pentecoste Iudeorum, an Christianorum.

Tertullianus lib. de Corona Miliris. Eadem immunitate à die Paschæ in Pentecostem vsque gaudemus. Idem lib. de Bapt. Exinde Pentecoste ordinandis lauacris latissimum spatium est.

Hieronymus in cap. 4. Galat. Dicat aliquis, Si dies obseruare non licet, nos quoque simile crimen incurrimus, quæ tam sabbati obseruantes, & Parasceuen, & diem Dominicam ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentestes læticiam, & pro varietate regionum diuersa in honore Martyrum tempora constituta. Ad quod, qui simpliciter respondet, dicit: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidem minueret in Christum, propterea, dies aliquot constituti sunt, ut in vnum pariter veniremus. Non quo celebrior sit illa dies qua conuenimus, sed quo quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo læticia maior oriatur. Qui verò quæstioni opposita acutius respondere conatur illud affirmat, omnes dies æquales esse; nec per Parasceuen tantum Christum crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctum diem resurrectionis esse diem, & semper cum carne vesci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies propter eos à viris prudentibus constitutas, qui magis seculo vacant, quàm Deo, nec possunt, imo nolunt, toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium.

Augusti Epist. 118. ad Ianuar. Illa autem quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis vel plenariis conciliis, quorum est in ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod domini passio & resurrectio & ascensio in cælum, & aduentus de cælo spiritus sancti anni-

uersaria

uersaria solennitate celebrantur. Addit: Quodenim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum. Idem contra Faustum lib. 32. cap. 12. loquens de Pentecost. addit: Ea quippe anniuersariæ in Ecclesia celebrantur, quæ insigniter excellentia certis diebus facta sunt, ut eorum necessariam salubremq; memoriam festiuitas concelebrata custodiat.

Ambrosius in cap. 17. Luc. Maiores tradidit nobis, omnes quinquaginta dies Pentecostes, ut Pascha celebrandos, quia octaua hebdomadis initium Pentecosten facit.

Concilium Elibertinum Can. 43. Paruam institutionem emendari placuit iuxta auctoritatem scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes celebremus. Quod qui non fecerit, quasi nouam hæresim induxisse notetur. Idem Can. 82. Nec inter catholicos connumerabitur, qui in istis temporibus, Pascha, Pentecoste, Natali Domini non communicauerit.

Iosephus lib. 6. cap. 30. de bello Iudaico. Eusebius lib. 3. cap. 8. Quin etiam in festo Pentecostes, cum noctu sacerdotes (ut illis in more positum est) ad templum interius sacrificii obeundi causa commearent, primum tumultum quandam & strepitum se audiuisse dicebant. Deinde vox crebra ita illorum circumsonabat auribus. Migremus hinc, Migremus hinc.

Hugo Cardinalis in Expositione Missæ, & hab. in Missali Cracouiensi. Et notandum, quia omnis oratio dirigitur ad Patrem vel filium: nulla autem ad spiritum sanctum. Quia spiritus sanctus est donum: & à dono non petitur donum: sed à largitore doni. Petitur autem à Patre & filio, cum spiritus sanctus ab utroque procedat. Vnde ad Patrem & filium dirigitur oratio omnis doni datorem: & non ad spiritum sanctum, qui est donum.

Hosius Cardinalis lib. 3. de Auctor. script. lib. 4. de Traditione lib. de vna specie Sacram. lib. confess. Petrico. cap. 27. Vox Homousii, Diuinitas spiritus sancti, perpetua Mariæ virginitas, Baptismus paruulorum, ex sacris literis probari non potest.

Autores
Pentecost.

Communi-
otempo-
re pentecost.

vigilia
pentecost.

Cardinales arri-
nizant.

N A V K A.

Niedziela swiateczna nabozenstwo tak odpra-
wujemy. Przed switanem. Do Kościoła zcho-
dzimy sie / a z kiedzy sie rzecze Minister / 1. Ducho-
wi swiatemu Bogu prawdziwemu / y pocieszycie
lowi naszemu / Który w dzień swiateczny widomie na /
postoly ostapić raczył / y teraz w sercach ludzi Krześciana-
skich raczy mieszkać / niechay będzie wieczna chwala / na
co wszyscy rzeczymy Amen. 2. Opomni lud do śpiewania /
mowiac: Obyczay ten był w Kościele Izraelskim / iż sie
Kaplani / y pospolity ciłowiel / na nabozenstwo schodzi-
li / w dzień swiateczny w nocy / tak iako świadczy Jozef
Gisforty Żydowski. My też teraz na to miejsce zgro-
miliśmy sie / nie dla tego / abyśmy mieli ofiarować po ży-
dowski woły / y nowe wrodzaje / iuz to wszystko wstało w
Jezusie Chrystusie / ale abyśmy tu Bogu naszemu ofiaro-
wali ofiary chwały / ofiary modlitw / y nowy żywot / abo-
wiem takowey ofiary pan Bog od nas chce. Paweł swia-
ty mowi: Przez Chrystusa wstawicjnie ofiarujemy Bogu
ofiary chwały / to iest / owoc warg naszych / wyznawia-
nych intencjow iego. Tenże Apostoł mowi: Prose was
przez miłosierdzie Boże / abyście stawali ciata wasze na
ofiary żywa / swieta / przyjemna Bogu. A chwały Bożej /
i jest też czaśka / śpiewanie sercem / tak iako mowi swiety
Paweł: Mowcie między soba przez Psalmy / y pieśni / y
śpiewania duchowne / śpiewając y grząc w sercu swo-
im Panu. A tak namilży Krześcianie / Połącznawszy dawa-
my chwałę panu Bogu naszemu / duchowi swiatemu śpie-
wając / y tak go wzywając: y beda śpiewać te pieśni.
Duchu swiety zawitay k nam / serca naše nawiedzi sam /
z. Schodzimy sie a weselmy sie z. 3. Po śpiewaniu wsta-
piwszy na

Iosephus
libro 6.
cap. 30. 31
de Bello
Iud.

Śpiewa-
nie.

Rom. 10.

v. 4.

Heb. 13.

v. 15.

Rom. 12.

v. 1.

Ephes. 5.

v. 19.

piwszy na Katedrze rzecze / Duchowi swiatemu / z. Zu-
cziak tu chwałę / z. A będzie czytał Ewangelia z Janą
swietego / Kap. 14. v. 23. aż do końca. Tamże godzina E-
wangelia wykłada. 4. Po kazaniu śpiewamy / Ciebie
Boga chwalimy / z. 5. Modlitwa mowimy własna / Du-
chu swiety ciebie wyznawamy być Bogiem / z. 6. Rozcho-
dzac sie wejny napominanie do ludzi aby sie gotowali do
godnego wywiania ciata y krwie Pana naszego Jezusa
Chrystusa. Krolowi nad wszystkiemi krolmi / z. Przed Po-
łudniem. Rzecze Minister / 1. Duchowi swiatemu / z.
2. Wejny napominanie do śpiewania / mowiac: w onym
Kościele Izraelskim / Krześcianie mili / rozkazal był Pan
Bog y dom dni swiateczne świecić / na pamiatke wśiete-
go zgonu / Który dzień z wielkim nabozenstwem obcho-
dzili / iako od wieczora wsiyszmy. Także tezy on Kościół
dawny Krześcianski dni swiateczne świecił / z nabozen-
stwem wielkim obchodził / na pamiatke zesłania ducha
ś. na pamiatke wśietey Ewangeliey / w te dni wywalił
Sakramentu / ciata y krewie Pana naszego Jezusa Chri-
stusa / y nie miano tego ciłowiel / a za prawego Krześciana-
na / Któryby był nie miał wywać w te czaśy Sakramentu
swietego. My też nie wyradzając sie z Kościoła prawo-
wiernych Krześcian / dni dśisiey obchodzimy / w nie Sa-
kramentu wywamy / a na pamiatke zesłania ducha swie-
tego / te dni świecimy: Bo iessi pamiatke obchodzimy lu-
dzi swietych / daleko wiecey mowi Bernardus / mamy ob-
chodzić pamiatke Ducha swietego zesłania / ob Ktorego
świeci to maia ije sa swiatymi. Aprzetoz tego ducha swie-
tego / Który na Apostoly w dzień swiateczny estapil / y o-
nych wszystkich nauczył: połącznawszy wzywamy.
A beda śpiewać trzy pieśni. Pierwsza połącznawszy
wtora śiedzac / trzecia stojac / Swiety duchu zawitay k
nam / a rącz napelnic / z. Prosimyś dśis ducha swietego /
z. Duchu swiety zawitay k nam / a z niebios / z. 3. Po

Kazanie

Modli-
tw.

Hieroni-
m^o in cap
4. Galat.
Conciliu
Eliberti-
num Can.
43.

Śpiewa-
nie.

W Szóde śpiewamy / Duchu święty zawić nam
Sercá nasze / *z.* Święty Duchu rączyś zawić nam / *z.* Czytamy słowa one Ioan. 14. v. 16. 17. 18. Tamże
wcyz tey nauki / Dla czego Pan Christus zesłał ducha s.
Modlitwa / Duchu święty ciebie / *z.*

W Czwartek śpiewamy / Święty duchu rączyś zawić nam / *z.* Kąput z Dziejow Apostolskich czytamy. Modlitwa Duchu święty / *z.* Królowi nad / *z.*

W Piątek śpiewamy / Duchu święty zawić nam /
A z niebios / *z.* Litania bywa. czytamy słowa z Dziejow Apostolskich / *z.* 1. v. 12. aż do wiersza 15. Tamże wcyz
1. Jakim sposobem duch święty przyśedł na Apostoly.
2. Gdzie czełali ducha świętego Apostołowie. 3. Z kim czełali.
4. Co czynili / czym się bawili czełając. Modlitwa Duchu święty / *z.* Królowi nad wfemi / *z.*

W Sobota rano śpiewamy / Prosimyś dziś / *z.* Kąput z Dziejow Apostolskich czytamy. Modlitwa / Duchu święty / *z.* Królowi nad wfemi / *z.* W wieczor śpiewamy / Święty duchu rączyś zawić / *z.* Wysłuchay wieciny Boze / *z.* Czytamy Kąput Jsa. 6. v. 1. aż do końca / y wykładamy. Modlitwa wieczorna / Królowi nad wfemi / *z.*

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W DZIEŃ TROYCE ŚWIETEY.

Genes. 1. v. 26.

FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, vniuersæq; terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & foeminam creauit eos.

Luc. 3. v. 21. Et Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum: & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cælo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi.

Matth. 28. v. 19. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Symbolum Apostolorum. Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ. Et in Iesum Christum, filium eius vnicum dominum nostrum. Et in spiritum sanctum.

2. Cor. 13. v. 13. Gratia domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio sancti spiritus, sit cum omnibus vobis, Amen.

1. Ioan. 5. v. 7. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnus sunt.

Augustinus contra Arrianos cap. 36. Cum se tanta voragine impietatis immergant: nos tanquam opprobrio noui nominis, Homousianos vocant, quia contra illorum errorem

Pater, Filius, Spiritus sanctus, vnus Deus.

Homoufion defendimus. Nos vero Anabaptistæ Trinitarios vocant, quia contra illorum errorem Trinitatē defendimus.

Augustinus lib. 1. cap. 4. de Trinit. Omnes quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ est Deus, diuinorum librorum, veterum & nouorum, catholici tractatores hoc intenderunt, secundum scripturas docere, quod pater & filius & spiritus sanctus, vnus eiusdemq; substantiæ, inseparabili æqualitate diuinam influent vnitatem.

Hosius in confess. Petricou. Synod. cap. 27. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expressè tradit Scriptura, atque adeo ne reperitur quidem personæ nomen in Scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis. Nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit.

Bellarminus Præfat. in 2. Tomum. Indicet nobis Carolostadius, vbi nam legerit in scripturis Trinitatem essentiam, Personam Homoufion.

Alexander 3. Papa in Decret. Gregorij de Ferijs libro 2. Titul. 9. Fol. 166. Festiuitas S. Trinitatis, secundum consuetudinem diuersarum regionum, à quibusdam consuevit in octauis Pentecostes, ab alijs Dominica prima ante Aduentum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in vsu non habet, quod in aliquo tempore huiusmodi celebret spiritualiter festiuitatem, cum singulis diebus gloria Patri & Filio & spiritui sancto, & similia dicatur ad laudē pertinentia Trinitatis.

Augustinus Epist. 174. ad Pascendum. Etsi fortasse nomen ipsum non inueniretur, res tamen ipsa inueniretur. Quid est enim contentiosius, quam vbi de re constat, certare de nomine? Ibidem. Vehementer exigebas, vt hoc verbum Homoufion tibi in scripturis ostenderemus, & statim nobis communicares: Respondebatur à nobis, quia nos Latine loqueremur & illud Græcum esset. Prius querendum esset, quid sit Homoufion, & tunc exigendum, vt in libris sanctis ostenderetur. Idem Epist. 178. Etsi scriptum non est Homoufion, res ipsa tamen, quæ latet in verbo vera est, &c.

Ioan. 5.

v. 38.

Hebr. 1.

v. 3.

1. Ioan. 5.

v. 7.

WYZNA

W Y Z N A N I E,

CWiete / chwalebne / starożytnie / z Pismem świętym zgodne: pobożnego a wczonego meja / y Doktorá Rosciola Chrześcijańskiego Athanazjusza / o Bogu w Troycy i edynym: Etego dawni Ariani rozmaicie potwarzali / przesładowali / do Cesarza y do wszystkiego ludu nieprzystoynie / nieprawdziwie dawali / na koniec z Biskupstwá złożywszy go wygnali. Czym świadczym Theodoretus Lib. 1. Cap. 26. 28. 30. 31. Sozomenus Lib. 4. Cap. 9. 2 Lib. 3. Cap. 5. 2 Lib. 6. Cap. 12. Socrates Lib. 3. Cap. 12. 2 Lib. 4. Cap. 12. A to wszystko / dla tego wyznania świętego / Etego mocno / statecznie z Pismá świętego bromi: sprzeciwiając się potęejnie bledom Ariusowym. O Etorym Wyznaniu acj niektorzy wotpiá / aby miało być iego: iednak Doktorowie zacni świadczą / iż jest iego / iáko Gregorius, Nazianzenus Oratione de laudibus Athanasi, Augustinus in Psalmum 120. Tenże Doktor Augustin / ná wielu miejscách / wspomina to święte wyznanie: iáko Lib. 5. Cap. 8. de Trinit. Epist. 174. Enchirid. Cap. 36. 6. Serm. 195. de Tempore.

ATorykolwiek chce być zbawion / náde wszystko potrzeba mu iest / aby trzymał powśeczna wiara: Etorey te / sibi Eto cały a mienaruszoney nie trzymał / ten bez wątpienia zaginie ná wieki. A wiara powśeczna tá jest: Abychmy iednego Boga w Troycy / a Troyce w iedności czcili. Ale nie miesćając person / ani tej rozdzielając istności: bo inśa iest personá Oycowska / inśa Synowska / inśa Ducha świętego: Ale Oycowe y Synowe y Ducha świętego: iest iedno Bóstwo / równa Chwała / społwieczny Władca.

Jaki Ociec / takowy Syn / takowy też y Duch święty. Nie stworzony Ociec / nie stworzony Syn / nie stworzony Duch święty. Nie zmierzony Ociec / nie zmierzony Syn / nie zmierzony y Duch święty. Wieczny Ociec / wieczny

211 2 Syn / wieczny

Towys
znanie
święte /
czytamy
we zbo
rze / Rá
no y po
obiedzie
w dzień
Troyce
ś. y w po
miedzi
tek / we
Wtorek
we Szro
da.

Syn/wieczny y Duch święty. A wsak je nie trzy wieczni/
ale jeden wieczny. Jako y nie trzy nie stworzeni/nie trzy
nie osiągnięci: ale jeden jest nie stworzony/y jeden tej nie-
osięgnięty. Tak też wszechmogący oćiec/wszechmogący
Syn/wszechmogący y Duch święty. A przedśie nie trzy
wszechmogący/ale jeden wszechmogący. Tak też: Bog
Oćiec/Bog Syn/Bog Duch święty: A wsak je nie trzy
Bogowie/ale jeden jest Bog. Tak też: Pan Oćiec/Pan
Syn/Pan y Duch święty: A wsak je nie trzy panowie/
ale jeden jest Pan. Abowiem/iako osobna każda persona
Bogiem być/chrześcijańska prawda wyznać przymuszeni
bywamy: Tak też trzech Bogów/abo trzech Panów mo-
wić/powsechnym nabożeństwem hamujemy się. Oćiec
od nikogo nie jest uczyniony/ani stworzony/ani wrodzony.
Syn od samego Oycy jest/nie uczyniony ani stworzony/
ale wrodzony. Duch święty od Oycy y od Syna/nie uczy-
niony/ani stworzony/ani wrodzony/ale pochodzący. Je-
den tedy jest Oćiec/nie trzy Oycowie: Jeden Syn/nie
trzy Synowie: Jeden Duch święty/nie trzy Duchowie
święci. A w tej Troicy nic nie maś pierwszego abo po-
slednie/nic nie maś wietszego/abo mniejszego/ale wsyt
kie trzy osoby społweczne/y równe są tak y je we wsyt
kim/iako iuz jest rzeczono wyśsey. Troycą w iedności/a
iednotą w Troicy ma być wielbiona. A przetoż ktory
chce być zbawion/tak niechay o Troicy rozumie. Aleć
potrzeba też jest dla wiecznego zbawienia/abyś też wcie-
lenie pana naszego Jezusa Chrystusa wiernie wierzył. Jest
tedy prąwa wiara/abyśmy wierzyli/y też wyznawali/ije
pan nasz Jezus Chrystus Syn Boży/jest Bog y człowiek.
Bog z istności Oycowej przed wieki wrodzony: a czło-
wiek z istności matki na świecie narodzony. Doskonały
Bog y doskonały człowiek/z dusze rozumney/y z ciała czło-
wieczego będący. Równy Oycu według bosstwa/a mniej-
szy niżeli Oćiec według człowieczeństwa: ktory aczkol-

wiek Bog

wiek Bog jest y człowiek/nie dway przedśie/ale ieden jest
Chrystus. Jeden nie odmieniając Bosstwa w ciało/ale
przyjawszy człowieczeństwo ku Bogu. Jeden owśeki
nie zmieszaniem istności/ale iednotą osoby: Abowiem
iako dusza rozumna y ciało/jest ieden człowiek/tak Bog
y człowiek ieden jest Chrystus/ktory cierpiał dla naszego
zbawienia/y zstąpił do piekła/trzeciego dnia z martwych
wstał. Wstał na niebiosy/siedzi na prawicy u Boga
Oycy wszechmogącego/stamtąd przydzie sędzić żywe y
marłe. Na ktorego przysćcie/ wszyscy ludzie z martwych
wstana w cielech swoich y uczynia liczbę z uczynków swo-
ich/a ktory dobrze czynili/poyda do żywota wiecznego/
a ktory źle/do ognia wiecznego. Toć testwiarą po-
wsęchną/ktorey iesliby ktory nie trzymał
mocnie/y nie wierzył/zbawionby
być nie mógł.

N A V K A.

W Dzien Troyce swietey nabozenstwo odprawnie
my tat: **KANTO** Rzecze Minister / 1. Bogu / Oycu / y Synowi / y Duchowi swietemu / Bogu w
Troycy iedynemu niechay bedsie / 2. Spiewamy dwie
Pieśni / O swiatłości wieczna Troyco swieta / 2. Wfe-
chmogacy stworzycielu Nieba ziemie / 2. 3. Za text czy-
tamy y wykladamy wyznanie Athanazyusowe: Quicumq;
vult saluus esse. 4. Po kazaniu spiewamy: Ciebie Boga
chwalimy / 2. 5. Modlitwa / Bądź tobie cześć y chwala
Boje Oycze / jes nas stworzył / 2. Bogu Oycu y Synowi
2. Przed poludniem. Rzecze Minister / 1. Bogu Oycu / 2.
2. Uczyni napominanie do spiewania / wsiawszy one slo-
wa Izaiasowe: Vidi Dominum sedentem super solium
excellsum, &c. ktore y wylozy / w kazuiac / iż nie tylk o rozu-
miane być maia o Oycu / ale y o Synu y o Duchu swietym.
Spiewamy trzy Pieśni / Prosim cie Oycze niebieski / 2.
O swiatłości wieczna Troyco swieta / 2. Błogosławio-
ny bądź Boje w troiakości 2. 3. Po spiewaniu uczyni
napominanie do wyznawania grzechow / wsiawszy one
słowa Pawła swietego: Abluti estis, sanctificati estis, iu-
stificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spi-
ritu Dei nostri. A beda mowić: Ja grzeszny człowiek / 2.
4. Kreda Ticeńskie spiewamy. 5. Na Katedra wsta-
piwszy Minister rzecze: Bogu Oycu / 2. Ku cści / 2. A be-
dsie czytal Ewangelia z Mattheusa swietego Cap. 28.
Kazanie y. 16. aż do końca. 6. Po czytaniu spiewamy / Boje O-
ycze przy słowie twym / 2. 7. Po kazaniu / Pożegnay nas / 2.
8. Modlitwy pospolite bywaia. A po kletnawszy mowimy
Modlitwa. Bądź tobie cześć y chwala Boje Oycze / 2. 9. Ludowi
błogosławimy / mowiac: Niech nam błogosławi / 2. 10.
a. Ezdr. 8. v. 6. Ubogich zaleciwszy / lud rozpuszczamy / spiewaia: Bogu

Oycu /

Isai. 6.

v. 1.

Apoc. 4.

v. 8.

Ioan. 11.

v. 41.

Mt. 28.

v. 25.

1. Cor. 6.

v. 11.

Oycu y mowiac: Imie Boga Oycá / 2. Przed wieczorem.
Spiewamy. 1. Prosim cie Oycze niebieski / 2. Wfechmo-
gacy stworzycielu / 2. O swiatłości wieczna / 2. 2. Ażes
chsim nie bywa. 3. Czytamy słowa Jana swietego. 1. Jo-
an. 5. v. 7. aż do 7. 14. 4. Po kazaniu czytamy wyznanie
Athanazyusowe / y napominamy ludzi / ono zaleciwszy / a-
by według niego wierzyli z potrzeby zbawienney. 5. Mo-
dlitwa wieczorna. Rozchodzac się spiewamy / Bogu O-
ycu y Synowi / 2.

W Poniedziałek y we wtorek spiewamy / Wfechmo-
gacy stworzycielu / 2. Kaput z Dzieiow Apostolskich
czytamy / y summa powiedziawszy / wyznanie Athanazyu-
sowe czytamy. Modlitwa / Bądź tobie cześć / 2. Krolowi
nad wssemi / 2.

W Srzode spiewamy / Prosim cie oycze niebieski / 2.
Błogosławiony bądź Boje / 2. Kazanie bywa / wsta-
wszy one słowa Gen. 1. v. 26. Faciamus hominem, &c. Po ka-
zaniu czytamy wyznanie Athanazyusowe. Modlitwa /
Bądź tobie cześć y chwala / 2. Krolowi nad wssemi / 2.

W Oniem. Spiewamy te Pieśni / Rádumy się wszy-
scy Krześciance / 2. Christus wfechmogacy Pan stworze-
nia wszego / 2. Wierze w tednego Boga / 2. Po spiewa-
niu / wstapiwszy na Katedra rzecze / Synowi Bojemu /
ktory siedzi na prawicy Bojej w niebie / skąd przydzie się
dzieć żywe y zmarle / niechay bedsie wieczna chwala / na co
wszyscy rzecimy / Amen. Ku cści a ku chwale / 2. A bedsie
czytal słowa Pawła swietego 1. Kor. 11. v. 23. aż do v. 27.
Tamże bedsie vczył Minister tych nauk. 1. O zfałsowa-
niu Sakramentu. 2. O chwaleniu iż nie ma być chwaleń /
3. O Procesiey. Modlitwa niedzielna mowimy / Wfech-
mogacy a wiecznie miłosierny Boje Oycze / 2. Bogu O-
ycu / 2. Imie Boga / 2. Przed wieczorem. Spiewa-
my / Rádumy się wszyscy Krześciance / 2. Ewangelia z

Mattheusa

Mattheusza świętego czytamy Kap. 24. v. 24. aż do v. 28.
Modlitwa wieczorna / Krolowi nad wfsemi / zc.

Piatek śpiewamy. Prosim cie Oycze niebieski / zc.
O światłości wieczna / zc. Litania. Kazanie bywa /
wsławiwszy one słowa / zc. 10. v. 10. 11. 12. Po kazaniu czyta-
my wyznanie Tlicenście / ono zaleciwszy ludzi napomina-
my / aby według niego wierzyli z potrzeby z bawienney / a
jest napisane fol. 365. Modlitwa / Bądź tobie cześć / zc.
Krolowi nad wfsemi / zc.

Sobota Rano śpiewamy / Błogosławiony bądź Bo-
że / zc. Kąput z Dziejow Apostolskich czytamy / a po-
wiedziawszy summe / Tlicenście wyznanie czytamy / Mo-
dlitwa / Bądź tobie cześć / zc. Krolowi nad / zc. W Wie-
cior śpiewamy / Wszechmogacy stworzycielu / zc.
Wielbidoś / zc. Modlitwa wieczorna /
Krolowi nad wfsemi / zc.

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA W DNI MECZENNIKOW.

Deut. 6. v. 13. Mat. 4. v. 10.

DOMINVM Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, ac
per nomen illius iurabis.

Pal. 50. v. 14. Immola Deo sacrificium laudis, & redde al-
tissimo vota tua. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te,
& honorificabis me.

Ioan. 14. v. 6. Ego sum via, veritas, & vita, nemo venit ad
Patrem nisi per me.

Ioan. 16. v. 23. Si quid petieritis Patrem in nomine meo,
dabit vobis.

1. Tim. 2. v. 5. Vnus Deus, vnus & mediator Dei & homi-
num homo Christus Iesus.

Hebr. 7. v. 25. Christus saluare in perpetuum potest acce-
dentes per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpel-
landum pro nobis.

1. Ioan. 2. v. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis vt non pecce-
tis: Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Pa-
trem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro pec-
catis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro to-
tius mundi.

1. Cor. 11. v. 1. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

Hebr. 13. v. 7. Mementote præpositorum vestrorum, qui
vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum con-
uersationis, imitamini fidem.

Ecclesiastic. 44. v. 1. Laudemus viros gloriosos, & paren-

M m m tes nostros

Deus so-
lus Ado-
randus In-
uocandus.

Christus
Iesus Dei
& homi-
num, so-
lus, ac v-
nicus me-
diator.

Memoria
sanctorum.

tes nostros in generatione sua, &c. Versus 14. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum uiuit in generationem & generationem, sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nunciet Ecclesia.

Quando
et a qui-
bus memo-
rie marty-
rum insti-
tuta.

Eusebius lib. 4. cap. 14. Ecclesia Smirnenfis de ossibus Polycarpi dicit. Sic nos postea ossa eius, potiora lapillis pretiosis, auroq; puriora, ex cineribus selecta, eo loco reposuimus, qui illis erat decorus, consentaneusq;. Vbi sanè nobis in vnum aliquando coactis, Dominus præstabit vt celebrem eius martyrij diem, instar natalis festi, cum exultatione & gaudio, quantum fieri potest maximo recolam? idq; cum ad martyrum memoriam, qui ante tale certamen consecrunt: tum ad eorum exercitationem, mentisq; ad talem constantiam præparationem, qui postea Christum eo genere mortis ingenuè confessuri sint.

Marty-
rum passio-
nis dies ce-
lebrati, non
natiuitatis.

Cyprianus Epist. 6. lib. 3. Denique & dies eorum quibus excedunt annotate, vt commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus, &c.

Ambrosius Orati. de Fide Resurrecti. Nos quoque ipsi Nates dies defunctorum obliuiscimur, & eum, quo obierint, diem celebri solennitate renouamus.

Origenes lib. 3. in Iob. Non celebramus diem natiuitatis, cum sit dolorum & tentationum introitus, sed diem mortis, vt pote omnium dolorum depositionem, & omnium tentationum effugationem, quia non moriuntur, sed perpetuò viuunt, hi qui mori videntur. Propterea & memorias sanctorum facimus, & parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium deuotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Celebramus memoriam defunctorum, religiosos cum sacerdotibus conuocantes, fideles vnà cum clero inuitantes, adhuc egenos & pauperes, pupillos & viduas saturantes, vt fiat festiuitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus.

Concilium Gangrense Can. 20. Si quis superbix vsus af-

fectu conuentus

fectu conuentus abominatur, qui ad confessiones Martyrum celebrantur: & Ministeria quæ in eis fiunt, simul cum eorum memoria execratur, anathema sit.

Augustinus lib. de Ciuit. Dei 22. cap. 10. Gentes diis suis & templa ædificauerunt, & statuerunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt. Nos autem martyribus nostris non templa, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus: sed vni Deo, & martyrum & nostro, sacrificium immolamus, ad quod sacrificium homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur: non tamen à sacerdote qui sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum. Idem cont. Faustum. lib. 20. cap. 21. Popul⁹ Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, &c.

Basilii in Asceticis cap. 40. Non decet Christianos aliam ob causam in martyrum Memoriam, aut locis vicinis comparere, quàm vt precentur, & per recordationem sanctorum, quam illi scilicet pro pietate ad mortem vsque constantes fuerint, ad huiusmodi zeli imitationem incitentur. Idem Homil. 19. Nostri profectus tantum causa, sat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari. sed nos ipsorum vitæ historia & commemoratione, imitationis gratia, indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat splendor, ex vnguento quoque præstanti diffunditur odor: sic è sanctorum commemoratione gestorum, ad omnes provenit utilitas.

Augustinus lib. 8. cap. 27. de Ciuit. Dei. Celebramus memorias martyrum, vt ea celeberrate, & Deo verò de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione, adhortemur. Similia habet lib. 20. cap. 21. cont. Faustum.

Beatus Rhenanus Annot. in lib. Tertul. de Corona militis.

M m m 2 Opus erat

Marty-
rum memo-
ria cur re-
colatur.

Opus erat olim multa christianis indulgere, qui plerunq; iam senes de paganismo ad nostram religionem conuertebantur. difficulter ea relinquentes quib. per omnem vitam assueuerat.

Augustinus de Ciuit. Dei. lib. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiorum eius memoriam, solennitatibus, festis, & diebus statutis, dicamus sacramusq; ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.

Gregorius lib. 9. cap. 71. Paganorum festa sensim in festa Christiana esse commutanda; & quædam ad similitudinem esse facienda: ramis arborum, & conuiujs solennitates celebrando. Vide Lombardicam in festo Purificationis.

Theodoretus lib. 8. ad Græcos. Suos mortuos, dominus Deus noster, in templa pro Dñs vestris induxit, ac illos quidem callos gloria, vanosq; reddidit, suis autem martyribus honorem illorum dedit, pro Pandijs enim Diasijsq; ac Dyonisijs, hoc est, Iouis, Liberiq; patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, alijsq; sanctorum martyribus solennitates populari epulo peraguntur. Addit Bellarminus lib. 1. cap. 20. de sanct. Beatit. Templa & festa Deorum, conuersa sunt in templa & festa martyrum.

Memoria
martyrū,
non in om-
nibus Ec-
clesiis ce-
lebrata.

Hieronymus in cap. 4. Galat. Festa martyrum non ubique in omnibus Ecclesijs celebrata fuerunt, sed pro varietate regionum in illis Ecclesijs, ubi & martyria perpersi, & tumulati erant, sicut ex Panegyricis veterum constat. Vide Concilium Maguntiacum Can. 36. Gratianum de Consecr. Distinct. 1. Can. Placuit.

Forma me-
moriarum
martyrū.

Theodoretus Lib. 8 ad Græcos. Proq; illa veteri pompa pro turpi obsecrare, ac impudentia, sunt modestæ, castæ, ac temperantiæ plenæ festiuitates, non illæ quidem mero, delibutæ, non commellationibus leues, non cachinnis solutæ, sed diuinis canticis personantes, sacrisq; sermonibus audiendis intentæ, in quibus ad DEVM preces, non sine sanctis lachrymis, ac suspirijs summittuntur.

Erasmus in suo concionatore. Olim certis diebus popu-

lus conueniebat

lus conueniebat ad nihil aliud quam ad *διδασκαλῶν*, sic enim appellant & Græci gratiarum actionem. Illic Propheta aut Episcopus magnificis verbis attollebat in omnes creaturas diuinam bonitatem: populus psallebat hymnis & canticis spiritualibus Domino. Prædicabatur item laus piorum, martyrum maximè, qui morte sua Deum glorificauerunt.

Polydorus lib. 6. cap. 7, & 8. Patres constituerunt dies festos, quibus Christiani omisis prophanis negotijs, diuinis vacarent rebus, sacram scripturam perdiscerent, sacras audirent conciones, &c. Vide Hieronymum loco supra notato.

Chrysostomus Oratio. de Philogonio. Festiuitates sanctorum sub meridie soluuntur.

Ephrem. lib. de Penitentia cap. 2. Cum sanctorum memorias celebramus, memores simus omnium debiliū, viduarum, pupillorum, peregrinorum, & pauperum.

Augustinus lib. de Ciuit. Dei 8. cap. 27. Quicumque epulas suas ad memorias martyrum deferunt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisq; terrarum nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, quas cum apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur, vel ex ijs etiam indigentibus largiantur.

Beatus Rhenanus in lib. Tertull. de corona Militis. Festorum erat mira paucitas, vix tribus Apostolis hunc honorem sortitis, &c.

Polydorus lib. 6. cap. 8. Deinde dies alij alijs, festi festis expariis quandoque causis accumulati sunt, id quod haud scimus an expedierit, quum præsertim videamus eo rediisse christianorum mores, vt quàm olim ex religionis vsu erat hæc instituere, tam nunc præstare videatur eadem antiquare, quum bona pars hominū otium istud festorum dierum non ad adorandum, non ad diuina scripta audienda, cuius rei causa datum est, sed ad omnifariam bonorum morum corruptelam augendam, in dies magis magisque impudenter consumat. Addit: Faxit igitur Deus, vt Pontifices nostri tandem aliquando istos festos dies vtilis reddant, quod facient, si minuendos, ac castè agitandos, curarint.

Elemosy-
na daban-
tur tempo-
re memo-
riarū mar-
tyrum.

Festa pau-
ca habuit
primitiua
Ecclesiæ.

Festorum
multitudo
in ipso quo-
que Papæ
tempore
difficilis.

Nomina
defunctorum
legabantur in
Ecclesia.

Concilium Carthaginense 3. Can. 47. Liceat etiam legi passionibus martyrum in ecclesia, cum anniuersarii dies eorum celebrantur. Causam addit Dionysius lib. de Ecclesiastica Hierarchia. Et Epiphanius Lib. Hæres. I. Vt viuentes ad imitationem prouocarentur, & ad exemplum beatorum sanctè viuere, & piè in Domino mori docerentur. II. Vt sancti illi prædicarentur esse non mortui sed viui, qui ex morte ad vitam verè diuinam, translati iam essent. III. Vt ostenderetur eos esse in memoria apud Deum. IV. Vt indicaretur indiuidua ipsorum coniunctio, & sacratissima unio cū Christo.

Petrus de Aliaco Cardinalis Lib. de Reformat. Ecclesiæ. In diebus festis Scripturæ Apocryphæ, aut Hymni noui, ne legantur.

Memoria
Martyrum
annuè vn-
de.

Cyrillus lib. 6. Hoc ad Græcorum vetustissimorum imitationem fit, apud quos ij qui in Marathone ceciderant, anniuersariis laudibus coronati fuerint.

Iustinus lib. de Monarchia. Illi, qui primum festa sacraq; in honorem magnorum hominum instituerunt & peregerunt, posteris obliuionem attulerunt Catholicæ seu vniuersalis opinionis, nimirum de vno vero Deo mundi Monarcha.

Abusus me-
moriarum
martyrum

Augustinus. Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.

Chrysostomus in cap. 23. Matth. Prophetas quidem & martyres colunt, filios aut prophetarum, & martyrum persequuntur. Mortuorum sanctorum cultores, & viuorum persecutores: Nomina eorum colunt, & præcepta blasphemant, memoriam honorant, & fidem condemnant. Ibidem. Ipsi enim sunt qui martyria ædificant, & Prophetarum & martyrum, nomina eorum colunt & præcepta blasphemant, memoriam honorant & fidem condemnant. Addit: Quæ est ista sanctitas, sanctos colere, & sanctitatem contemnere. Ibidem. Sic non omnes qui in locis suis prædicant Prophetas & martyres, iam per hoc sunt cultores eorum: sed qui opera eorum imitantur, & fidem sequuntur.

Abusus 2.

Concilium Carthaginense 5. Can. 14. Item placuit vt al-

tar ia quæ

taria quæ passim per agros aut vias tanquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis qui eisdem locis præsunt (si fieri potest) euerrantur.

Augusti ad Aurel. Episco. Dist. 44. Can. Cōmes. Commensationes & ebrietates ita concessæ, & licitæ purantur, vt in honore beatissimorum martyrum, non solum per solennes dies, quod vnusquisque lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inspicit, sed etiam quotidie celebrentur.

Abusus 3.

Cyprianus de duplici Martyrio. Temulentia adeo communis est Africæ nostræ, vt propemodum non habeant pro crimine. An non videmus ad martyrum memorias Christianum à Christiano cogi ad ebrietatem? An hoc leuius crimen esse ducimus, quàm Baccho hircum immolare?

Augustinus de Moribus Ecclesiæ cap. 34. Noui multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos esse, qui cum luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas ca daueries exhibentes super sepultos seipsos sepeliant, & voracitates ebrietatesq; suas deputent religioni.

Chrysostomus de septem Machabæis. Homil. 7. Non attendas cinerem sanctorum corporum, nec fauillam reliquiarum carnis, omniaq; ossa consumpta temporibus. Sed aperis oculos fidei, & vide eos diuina virtute, & gratia spiritus sancti amictos, & diuini luminis claritate radiantes.

Abusus 4.

Augustinus lib. de Opere Monachorum. cap. 28. Monachi membra & ossa Martyrum venditant, si ramentum Martyrum.

Cyrillus lib. 10. cont. Iulianum. Sanctorum reliquiæ non circumgestandæ, sed in sinu matris in profundis terræ occultandæ.

Vide De-
cre. Greg.
lib. 3. Titu-
lo 47. de
Reliquijs.
Abusus 5.

Bernardinus in Rosario. Sancti magis patrocinantur & optulantur iis, qui festa ipsorum celebrant. Item. Sancti merita sua ipsis communicant, qui ipsos festiuitatibus honorant.

Concilium Elibertinum Can. 34. Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi. Inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui hæc obseruauerint, arceantur ab ecclesiæ

Abusus 6.

communione.

Abusus 7.

communione. Ibidem. Can. 35. Placuit prohiberi ne fœminæ in cœmterio peruigilent, cò quòd sæpe sub obtentu religionis scelera laenter committantur.

Historia Tripartita lib. 5. cap. 22. Isti Flavianus & Diodorus diuinos amatores ad sepulchra martyrum prouocantes vigilias celebrabant, cum illis Deum laudantes.

Abusus 8.

Censura Colonienſis fol. 230. Scriptura quidem nusquam docet sanctorum inuocationem, & tamen nihilominus est credenda, recipienda & seruanda. Ibidem fol. 208. Orationem dominicam fundimus sanctis.

Sancti non
sunt ad-
randi.

Augustinus de vera Religi. cap. 55. Non sit nobis religio humanorum operum cultus: meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricantur. Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum, quia si piè uixerint, non sic habentur ut tales querant honores, sed illum à nobis coli uolunt, quo illuminante lætentur meriti sui nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Ibidem: Quare honoramus eos charitate, non seruitute. Nec eis templa construimus: nolunt enim sic se honorari à nobis: quia nos ipsos cum boni sumus, templa summi Dei nouerunt. Rectè igitur scribitur hominem ab angelo prohibitum esse, ne se adoraret, sed vnum Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Idem lib. 20. cap. 21. conr. Faustum. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, &c.

Cyrillus lib. 6. cont. Iulianum. Sanctos Martyres neque deos esse dicimus, neq; adorare consueuimus: laudamus autè eos potius summis honoribus, quòd pro ueritate strenuè certarunt, &c.

Epiphanius lib. 3. Hæresi 78, & 79. Reuera sanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Reuera uirgo erat, ipsa uirgo & honorata, non ad adorationem nobis data, sed ipsa adorans eum, qui ex ipsa carne genitus est, de cœlis uero ex sinibus paternis accessit. Et propterea Euangelium munit nos, dicens quod ipse Dominus dixerit: Quid mihi & tibi curæ est

mulier, nondum

mulier, nondum uenit hora mea Quo non putarent aliqui, magis eximiam esse sanctam uirginem, mulierem eam appellauit: uelut prophetans quæ futura essent in terra sectarum ac hæreseon gratia: ut ne aliqui nimium admirati sanctam, in hanc hærem eiusq; deliramenta dilabantur. Est enim ludibrium tota res, & anicularum fabula, ut ita dicam, tota hæresis tractatio. Ibidem. Christus de cœlis descendit, & carnem induit. Deus uerbum ex sancta uirgine: non tamen ut adoretur uirgo, neque ut Deum hanc efficeret, non ut in nomen ipsius offeramus. Non permisit ipsi dare Baptizma, non benedicere discipulos, non imperare illam in terra iussit, sed solum ipsam sanctificationem esse dignam factam esse regno ipsius. Ibidem. Sit in honore Maria, Pater & Filius, & Spiritus sanctus adoretur: Mariam nemo adoret. Non dico mulierem, imò ne uirum. Deo debetur hoc mysterium. Neque Angeli cupiunt talem glorificationem. Deleantur quæ malè scripta sunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligui. Conuertatur rursus figmentum ad Dominum. Reueratur Eua cum Adam, ut Deum solum colat; ne ducatur serpentis uoce, sed permaneat in Dei præcepto, ne comedat de ligno. Ne quis comedat de errore, qui est propter sanctam Mariam. Tamen si enim pulchrum est lignum, non tamen est ad cibum. Et si pulcherrima est Maria, & sancta & honorata, at non ad adorationem. Hæ uerò (Arabice mulieres Mariam colentes) rursus renouant fortunæ mixturam, & præparant diabolo, & non Deo mensam: ueluti scriptum est, Et pascuntur cibo impietatis. Et rursus: Et fœminæ terunt pollinem, & filij colligunt ligna, ut faciant placentas oleo subactas reginæ cœli. Compescantur ab Hieremia tales mulieres, & ne turbent orbem terrarum, ne dicant honoramus reginam cœli. Ibidem. Cesser itaque error seductorum. Neque enim Deus est Maria neque de cœlo corpus habet, sed ex conceptione uiri & mulieris: secundum promissionem uerò, uelut Isaac disposita. Et nemo in nomen huius offerat, suam enim animam perdit: neque rursus debachetur contumelia afficiens sanctam uirginem.

N n n

nem, Ibidem:

nem. Ibidem: Cauti igitur simus, ne fortè hoc ipsum quod abundantius virginē laudamus, fiat alicui in aliud offendiculum imaginationis. Ibidem: Si enim Angelos adorari non vult, quanto magis eam quæ genita est ab Anna, quæ ex Ioachim donata est Annæ, quæ per preces & omnem diligentiam, secundum promissionem patri ac matri datae est, non tamen alter genita est præter hominum naturam, sed sicut omnes ex semine viri & vtero mulieris &c. Ibidem: Neque Helias adorandus est etiam si in viuis sit: neque Ioannes adorandus, neque Thecla, neque quisquam sanctus adoratur.

Basilii in Psalmum 114. Tam inde à media nocte, cum ad hoc Martyrum templum veneritis, ipsorum martyrum Deum, & per Hymnos vsque ad meridiem placare non desistitis.

Hieronymus aduersus Vigilantium, ad Riparium Presbiterum. Nos non dico martyrum reliquias, sed nec solem quidem & lunam, non Angelos, non Archangelos non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur in præsentis seculo & in futuro, colimus & adoramus: nec seruimus creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cuius sunt martyres adoremus.

Eusebius lib. 4. cap. 14. Filium Dei adoramus, Martyres autem ut discipulos & imitatores Domini propter incredibilem eorum beneuolentiam, quam in proprium regem & magistrum declarauerunt, merito amplexamur, quorum nos, cum in pietate discipulos, tum consortes in gloria, fore optamus.

Bonauentura in 15. Sentent. Dist. 3. Quæst. 2. Art. 1. Cautendum est ne dum matris excellentia ampliatur, filii gloria minuatur, & sic in illo mater prouocetur, quæ magis vult extolli filium, quàm se ipsam, ut potè creatorem creaturæ. Item: Non omnis honor qui filio debetur matri tribuendus est: quia sic non esset virginem honorare, sed potius contumeliam facere.

Baraletus

Baraletus serm. 53. Attribuere virgini, quod solius Christi est, impium & nefarium.

Augustinus lib. 2. cap. 8. cont. Parmenianum. Si esset Mediator Paulus, essent utique & cæteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat: Vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum. Item: Homines omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis, pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic vnus verusq; mediator est.

Augustinus Tract. 1. in Epist. Ioan. Clama, Aduocatum habemus apud Patrem. Videte ipsum Ioannem seruantem humilitatem. Certè vir iustus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta bibebat, ille qui bibendo de pectore domini diuinitatem ructauit. In principio erat verbum & verbum erat apud Deum. Ille talis vir non dixit, aduocatum habetis apud Patrem: sed si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus. Non dixit habetis, nec me habebitis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit: sed & Christum posuit, non se, & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, ut haberet aduocatum Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Fratres, Iesum Christum iustum, ipsum habemus aduocatum ad patrem: ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit hæresim non fecit: hoc qui tenuit schisma non fecit. Item: Apostolus dicit plebi, Orantes simul & pro nobis. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo: Oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis. Inuicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellat. Idem lib. 22. cap. 10. de Ciuit. Dei. Sancti suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote inuocantur.

Chrysostomus Homil. de muliere Chanan. Vide Philosophicam mulieris animam, dicentis: Miserere mei. Non inquit, habeo conscientiam bonorum operum, nec rectæ vitæ fiduciam, ad misericordiam confugio, ad tranquillam portum peccantium, ad misericordiam confugio, vbi cessat iudi-

N n n 2 cium, ad

Sancti non
sunt inuo-
candi.

cium, ad misericordiam confugio, vbi ineffabilis salus est. Dic mihi mulier, quemadmodum ausa es, cum sis peccatrix & iniqua, accedere ad eum? Ego, inquit, noui quid agam. Vide prudentiam mulieris. Non rogat Iacobum, non obsecrat Iohannem, neque pergit ad Petrum, neque intendit Apostolorum chorum, non quæ fuit mediatorem, sed pro omnibus illis precantiam accepit comitem, quæ aduocati locum impleuit, & sic ad summum fontem perrexit. Propterea, inquit, descendit, propterea carnem assumpsit, & homo factus est, vt ego audeam ei loqui. Item: Nam si hominem rogare volueris, interrogas, quid facit? Et audies, dormit, aut non vacat, aut certe non dignabitur respondere minister tibi. Ad Deum autem nihil horum opus est, sed vbiunque fueris, aut inuocaueris, audit te: non ostiario, non mediatore, non ministro opus est, sed dicito, Miserere mei Deus.

Chrysostomus de profectu Euangelii Homil. 6. Cæterum non opus est patronis apud Deum, neque multo discursu, vt blandiâre aliis. Sed licet solus sis, patronoq; careas, & per te ipsum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facile Deus annuit, cum alii pro nobis orant, vt cum ipsimet oramus, etiam si plurimis malis sumus pleni.

Ambrosius in cap. 1. Roman. Solent pudore passi neglecti Dei, misera vti excusatione dicentes: Per istos posse ire ad Deum, sicut per comites peruenitur ad Regem. Age, nunquid ita demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicat comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur Maiestatis? & isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino, conseruos adorant. quasi sit aliquid plus, quod seruetur Deo; nam ideo ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo vti que est Rex, & nescit quibus debeat Rempub. credere, ad Deum autem (quem vti que nihil latet, omnia enim merita nouit) promerendum, suffragatore non est opus, sed mente deuota.

Claudius Episcopus Taurinensis Apologia aduersus The

odemirum

odemirum Abbatem. Quid est dicere. Si fuerint in medio eius Noe, & Daniel, & Iacob: id est, si tantæ sanctitatis, tantæ iustitiæ, tantiq; meriti sint, quanti illi fuerunt, non liberabunt filium, neque, &c. Hæc idcirco, vt nemo de merito vel intercessionem sanctorum confidat. Quia nisi eandem fidem, iustitiam, veritatem teneat, quam illi tenuerunt, per quam placuerunt Deo, saluus esse non poterit.

Concilium Magunciacum Can. 32. Litanæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur rogationes. Inter *Λιτανείας* autem & *ἑσπολογισμοίς* hoc differt, quod exomologeses pro sola peccatorum confessione agantur: Litanæ verò indicuntur propter rogandum Deum, & impetrandum in aliquo misericordiam eius.

Concilium Carthaginense 3. Can. 23. Semper ad Patrem dirigatur oratio.

Nicephorus lib. 15. cap. 28. Petrus Cnaphæus Episcopus Antiochenus constituit, vt in precatione omni, Dei genitrix nominaretur, & diuinum eius nomen inuocaretur. Iste Cnaphæus hæreticus fuit, & à Leone imperatore ad exilium condemnatus. Ibidem testatur Nicephorus.

Petrus Crinitus, Suidas, Nicephorus in vita Constantini Copronymi Imper. Constantinus Copronymus hos omnes persecutus est, qui virginem Mariam inuocabant.

N A V K A.

N Cztu cję i tu chwale ludzom świętym / według
ciała zmártym / świat nie świecimy / y onych im nie
przywłasczamy: Bo święta samemu Bogu nale-

Leuit. 26.

v. 2.

Leuit. 23.

v. 17.

Exod. 20.

v. 10.

ja / według onego co Pan Bog mówi: Custodite Sabbata
mea. Tenże mówi: Ha sunt feria Domini, quas vocabitis ce-
leberrimas, atque sanctissimas. Tenże iefcze mówi: Sabbath
domini Dei tui est. Nie mówi: Ablow / Abrahámow /
Izásałow / zc. A wśakoż pewnych cjałow przypominá-
my sobie pamiatke ludzi świętych tym sposobem:
Raz przez dzień. Po ránu: do zboru zchodźmy sie / áż sę-
dy sie / ták nabozeństwo odprawuujemy.

Spiewá
nie.

Kazanie

Modli-
twá.

Dzień Panny Máryey 1. spiewamy trzy Piesni:
Panie nasz studnico dobroci / zc. Gdy Anioł zwiásto-
wał Pannie / zc. Abo: Tui wszyscy Chrześciane zaspie-
waymy / zc. Abo: Spiewać bede ja o sobie sama / zc. Kredo
Nicenskie. Ewangelia czytamy według święta. Tamże
confutujemy słowem Bożym błady przeciwney strony.
3. Modlitwa / Jezu Chryste synu Boga żywego / tyś sie v-
rodził z Boga Oycá / zc. 4. Bogu Oycu / zc. Imię Boga
Oycá / y Syná / zc.

Spiewá
nie.

Kazanie

Dzień świętych Apostołow / y inszych meczenników
wiarę Chrześcianskiej / 1. spiewamy te Piesni: Zna-
my Oycze nasz niebieści / zc. Zwieltkiej mocy y mądrości / zc.
Abo: Kto tu chce Bogu służyć / żywić w pobożności / zc.
Abo: Chrześciane ktorzy prawda Boża miłujeć / zc. Kredo
Nicenskie. 2. Ewangelia według święta czytamy / y
wykładamy. Naukę / żywot / y śmierć z pewnych history-
kow / nie z Lombárdy / i pletliwej y niepewney / ktora ga-
nia / Petrus de Aliaco Rádyna / Ludouicus Vives, y inszy:
przypominamy / onego świętego ktorego pamiatke ob-
chodźmy / stosiuiac z náuk / z żywotem / z śmiercią / ktore-

gołowiek

gołowiek świętego / iednego z onych meczenników / od
Antichrysta pomordowanych / ktorých wielki poczet wy-
pisał cztowiek wczony y pobożny Forus / ktorego rziagi o
Meczennikach ięzykiem Polskim są przetłumaczone.

Tamże y błady przeciwney strony słowem Bożym confu-
tujemy. 3. Modlitwa / Panie Boże wszechmogacy / Oycze
Pana naszego Jezusa Chrystusa / tyś ludzi świętych / zc.
4. Bogu Oycu / zc. Imię Boga Oycá / zc.

Modli-
twá.

Dzień Dziewic świętych / ktore są zamordowane
wola wiary Chrześcianskiej / 1. spiewamy: O panie Je-
zu Chryste / ciebie czysta Panna / zc. Kredo Nicenskie.
2. Ewangelia czytamy y wykładamy z Máteusza święte-
go Kap. 25. v. 1. áż do wierśa 14. Tamże wiare / żywot
śmierć przypominamy oney dziewice / ktorey pamiatke
przypominamy / z historyey pewney / nie z historyey Stá-
ryney / ktory opisał żywoty świętých / ciagnac wodę na swe
kółá. A stosiuiemy z nią wiare / żywot y śmierć iedney Ma-
czenniczki / z onych Meczenniczek / ktore są przez Antichri-
sta zamordowane / o ktorých pise Forus. 3. Modlitwa /
Chryste zbawicielu prawdziwy / ktoryś sie z Panny / zc.
4. Bogu Oycu / zc. Imię Boga Oycá / zc.

Spiewá
nie.

Kazanie

Modli-
twá.

Dzień Aniołow 1. Spiewamy: Wieciny Boże z wy-
śkości / zc. Bog wszechmocny z swej dobroci stwo-
rzyć raczył / zc. Wierze w iednego Boga / zc. 2. Czytamy
słowa Jana świętego Apoc. 12. v. 7. áż do wier. 13. Tam-
że wczymy náuk o Anielech. 3. Modlitwa / Panie Boże
wszechmogacy / ktoryś stworzył Anioły / zc. 4. Bogu Oy-
cu / zc. Imię Boga Oycá / zc.

Spiewá
nie.

Kazanie

Modli-
twá.

Irenaeus lib. 2. cap. 58. Et lib. 1. cap. 23. Nec inuocationi-
bus Angelicis faciant aliquid, nec incantationibus, nec ali-
qua praua curiositate, sed mundè, & purè, & manifestè oratio-
nes dirigentes ad Dominum qui fecit omnia, & nomen Do-
mini nostri Iesu Christi.

Angeli nō
sunt inuo-
candi, ad o-
rādię etc.

Theodoretus in cap. 2. Colofs. Qui legem defendebant,

eos etiam

Iud. 13.
v. 6.
Colof. 1.
v. 18.
Apoc. 19.
v. 10.

Vide Con-
cilium La-
odicenum
Canon. 35.
Chrysost.
Ambros.
Theophil.
Oecumen.
Haymon
in Epist.
Colof. 1.
cap. Hier-
on. ad Al-
gas. Quæst.
10.
Eusebius
de præpa-
Euangel.
lib. 12. 11.
August. li.
8. cap. 14.
16. 17. 18.
12. de Ci-
uit. Dei.

eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes Legem per eos datam: mansit autem diu hoc vitium in Phrygia & Pithidia. Quocirca Synodus quoque quæ conuenit Laodicæ, quæ est Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaelis: illi ergo hoc consuelebant, utrique humilitate vtentes, dicentes, vniuersorum Deum nec cerni nec comprehendere, nec ad eum posse perueniri: & oportere per Angelos diuinam sibi benevolentiam conciliare.

Augustinus lib. 2. cont. Maximinum Arrianum Fol. 689. Nonne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo Si ergo sacrilegi essemus faciendo templum cuiusque creaturæ, quomodo non est Deus verus, cui non Templum facimus, sed nos ipsi Templum sumus.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA C Z A S V P O S T V.

SANCTIFICATE Ieiunium, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri, & clamate ad Dominum, &c.

Matth. 6. v. 16. Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c.

1 Reg. 14. v. 27. Porro Ionatas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauam mellis, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius, &c.

Act. 9. v. 9. Paulus erat tribus diebus non videns, & non manducauit neque bibit.

Iudic. 20. v. 26. 2. Reg. 1. v. 12. Ieiunaueruntque Israelitæ die illo vsque ad vesperam.

2. Reg. 3. v. 35. Cumque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hec faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quicquam, &c.

Psal. 34. v. 13. Ego autem cum mihi molesti essent inducbar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur, &c.

3. Reg. 21. v. 27. Eccles. 34. v. 31. Itaque cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit de-

O o o misso capite.

Ieiunium
verū à Deo
instituit.

Quid sit
ieiunium.

Quam diu
ieiunandū.

Cur ieiunandum.

misso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? & c. Ionæ 3. v. 5. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum & prædicauerunt ieiunium, & c.

Quando
ieiunandū

Act. 13. v. 2. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos, & c.

Definitio
ieiunij Pa-
trum.

Chrysostomus Homil. 6. in Genesim. Quæ utilitas Ieiunii, dic obsecro? Si rota die nihil comedis, ludis autem & nugaris, sæpe etiam peieras, & blasphemias, & ita totum diem perdis.

Hieronymus ad Nepotianum. Fortissimum ieiunium est aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quasi publicum & commune ieiunium non putatur.

Augustinus Quæst. Euangel. lib. 2. cap. 18. Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia tantum ciborum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum, & c.

Basilii Homil. 1. de Ieiunio. Caue ne Ieiunii utilitatem sola escarum abstinencia metiaris, verum enim ieiunium est ab omnibus vitiis esse alienum. Expectas vespere, ut cibum capias, sed diem totum absummis apud Tribunal.

Leo serm. 6. de Ieiunio Pentecost. Basil Homil. de Ieiunio. Chrysostomus Homil. in Genesim. Cyrillus in Catechesi. Ieiunium impleatur, non ciborum paritate tantummodo, sed & potionis, maxime vinorum.

NOTA.

Quam diu
ieiunandū.

Athanasius lib. de Virginitate. Post communionem horæ nonne comede panem tuum, gratias agens Deo super mensam tuam.

Basilii Orati. 1. de Ieiunio. Expectas vespere ut cibum capias.

Ambrosius serm. 8. in Psal. 118. Indictum est ieiunium, caue ne negligas: & si te fames quoridianum cogit ad prandium, ut intemperantia declinet ieiunium: tamen cælesti magis te

seruato

seruato conuiuio, non epulæ paratæ extorqueant, ut cælestibus sis vacuus sacramentis. Differ aliquantulum, non longe finis est diei.

Socrates lib. 5. cap. 21. Sunt qui, cum ad horam nonam ieiunauerint variis ciborum generibus vtuntur, & c.

Augustinus Epist. 118. Et quia nonnulli etiam ieiunium custodiunt (scilicet tempore cenæ Domini) ad vespere, & c.

Chrysostomus Homil. 47. in Matth. Hæc dixi, non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis soleo efferre laudibus, sed quia doleo, si cæteris neglectis, satis ad salutem ieiunium nobis existimemus, quod in choro virtutum certe extremum sortitur locum. Idem Homil. de Ieiunio ad populum Antiochenum. Niniuitas non ieiunium periculo eripuit, sed vitæ mutatio. Idem Homil. 2. in Genesim. Ieiunium dico abstinentiam à vitiis, etenim abstinentia à cibis, propter hoc recepta est, ut petulantiam carnis refrenet, & equum moderanti facile parare faciat. Idem Homil. 4. in Genesim. Non existimemus in edisio vsque ad vespere ad salutem nobis sufficere.

Cur ieiunandum.

Item Homil. 1. in Genesim. Ieiunium animam habiliorē efficit & valentiorē, leues ei pennas producit, ut in sublime feratur, & summa contemplari queat.

Augustinus cont. Faust. lib. 30. cap. 5. Christiani edomandi corporis causa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non solum à carnibus, verum à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent. Idem Tract. de Utilit. Ieiunii. Si equo vtereris, qui gestiendo te posset præcipitare, nonne, ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumentum meum est, via mea Christus plerumque rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certe cohibebo ieiunio. Idem Epist. 86. Ac per hoc sentio, non quidem ad obtinendam, quam fides obtinet iustitiam, sed tamen ad significandam requiem sempiternam, ubi est verum Sabbatum, relaxationem quàm constrictiōem ieiunii aptius conuenire.

Origenes in Leuiticum Homil. 10. Abstinerē à cibis, quos

Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his qui crucifixerunt Christum, acceptum esse non potest Deo. Addit: Est certè libertas Christiana per omne tempus ieiunandi, non obseruantia superstitione, sed virtute continentia. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruabitur, nisi arctioribus continentia fulta praesidiis? Quomodo scripturis operam dabunt? Quomodo scientia & sapientia studebunt? Nonne per continentiam ventris & gulae?

Bellarminus lib. 2. cap. 6. de Bonis operibus. Ieiunium non ad iustitiam, sed ad temperantiam pertinet.

Quando ieiunandum Augustinus Epist. 86. ad Casulanum. Ego in Euangelicis & Apostolicis literis, toroq; instrumento quod appellatur Testamentum Nouum, animo id reuoluens, video praecceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, praeccepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum.

Eusebius lib. 5. cap. 17. Iste est Montanus qui nuptiarum diuortia perdocet, qui primus nouas ieiunii leges sancit.

Sozomenus lib. 3. cap. 13. Fertur Eustachium Sebastia Episcopum primum cepisse vitam Monasticam, & austeram illius institutionem colere, à cibis ad viuendum necessariis, & à vestibus quibus vtendum est, abstinere, morum & vitae accuratè traducta autorem extitisse: adeo vt nonnulli constanter affirmant librum Basilii Magni Cappadocis, qui *ἡτοιμασμένος*, id est, de vita ac disciplina Monastica, inscribitur, ab eo editum fuisse. Dicitur porro praenimis exquisita disciplinae norma, ad absurdas obseruationes delapsus esse, easq; à legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. Attamen sunt quidam, qui illum crimine eripiant: incusentq; nonnullos ex eius discipulis, quod nuptias reprehendant: quod in edibus eorum qui matrimonium contraxerint, orare renuant: quod Presbiteros qui habent uxores, contemnant: quod diebus Domini- cis ieiunent: quod in aedibus agant conuentus: quod diuites omnino à regno Dei exclusos pronuncient: quod detestentur

eos qui

eos qui carnibus vescuntur: quod tunicas & stolas communiter quidem vsitatas induere nullo modo velint, sed peregrino & insueto vestitu vtantur: quod denique alia quamplurima innouare studeant. Vnde mulieres non paucae adductae in fraudem, primum viros deseruerunt: deinde cum non possent se temperare à stupro, grauiter peccarunt. Nonnullae autem pietatis simulatione caput rondere, & contra quam deceret sexum muliebrem, virilem habitum induere. His de causis. Episcopi finitimi Gangris, quae est vrbs primaria Paphlagonum, in vnum conuenerunt, & isti Ecclesia catholica interdunt, nisi singula dogmata, quae modo recensimus, secundum decreta Concilii reiiciant. In quo Concilio fama est: Eustathium declarasse, se non pertinaciam, sed pia & seueri disciplinae causa haec introduxisse, & docuisse suos mutare habitum, & non aliter atque reliquos sacerdotes passim incedere.

Tertullianus Montanista lib. aduersus Psychicos, id est, contra Ecclesiam Catholicam. Arguunt nos (Catholici) quod ieiunia propria custodiamus, quod stationes plerumque in vesperam producamus, quod etiam xerophagias obseruemus siccantes cibum ab omni carne, & omni virulentia, & vuidioribus quibusque pomis, nec quid vinositatis vel edamus vel potemus: lauacri quoque abstinentiam congruentem arido victui: nouitatem igitur obiectant de cuius in licito praescribant, aut haeresim iudicandam, si humana praesumptio est, aut pseudopphetiam pronuntiandam, si spiritualis indictio est, dum quaque ex parte anathema audiamus qui aliter adnunciamus. Nam quod ad ieiunia pertineat, certos dies à Deo constitutos opponunt, &c. Ibidem. Certè in Euangelio illos dies ieiuniis determinatos putant, in quibus ablati sunt sponsus: & hos esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum abolitis legalibus & propheticis verustatibus. Vbi volunt enim agnoscunt quid sapiat lex & Propheta vsque ad Ioannem. Itaque de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouae disciplinae, pro temporibus & causis vniciusque: sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes

Vide Conciliū Gangrē Can. 1. 2. 4. 12. 13. 14. 16. 17. 18.

Catholici apud Tertullianum defendebant libertatem Christianam aduersus Montanum, ac prohiberi si habuerunt nouas leges de ieiunijs ferre, & interdici quos cibos in diebus ieiunij. Idem: Catholici reprehendebant Montanistas, quod ieiunia, & delectum ciborum ad meritum, & satisfactionem mutare existimabant.

iugum certorum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum: proinde nec stationum, quæ & ipse suos quidem dies habeant quartæ feriæ & sextæ: passiuè tamen currant, neque sub lege præcepti, neque ultra supremam dici, quando & orationes ferè hora nona concludant. De Petri exemplo quod actus refertur, Xerophagias verò nouum affectati officii nomen, & proximum ethnicæ superstitioni, quales castimonie Apim, Isidem, & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cum fides libera in Christo, ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum ab Apostolo admittit, detestatore eorum qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere à Deo conditis: & ideo nos esse iam tunc prenotatos in nouissimis temporibus, abscedentes à fide, intendentes spiritibus, mundi seductori- bus, doctrinis mendaciloquorum, iniustam habentes conscientiam. Quibus oro te ignibus: Credo quibus nuptias sæpe deducimus, & cœnas quotidie coquimus. sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt obseruatores dierum & mensium, & annorum. Iaculantur interea, & Esaiam pronunciaisse, non tale ieiunium dominus elegit, id est, non abstinentiam cibi, sed opera iustitiæ quæ subtrexit: & ipsum dominum in Euangelio ad omnem circa victus scrupulositatem compendio respondisse, non his coinquinari hominem quæ in os inferantur, sed quæ ex ore proferantur, cum & ipse manducaret, & biberet usque innotationem: Ecce homo vorator, & potator. sic & Apostolum docere, quod esca nos Deo non comendet, neque abundantes si edamus, neque deficientes si non edamus. his & huiusmodi sensibus eo iam subtiliter tendunt, ut vnusquisque prior ventri possit superuacua, nec adeo necessaria existimare dilati, vel diminuti, vel demorati cibi officia, præponente scilicet iustitiæ, & innocentie opera. Et scimus quales sint carnalium commodorum suauitatis, quam faciliè dicatur, opus est de totis præcordiis credam. Diligam Deum & proximum tanquam me. In his enim duobus præceptis tota lex pender & prophetæ, non in pulmonum, & intestinorum meo-

rum inanitate.

rum inanitate. Ibidem. Xerophagiæ panes Angelici displice-
bant Catholicis, allium & cepe quàm celum fragrare male-
bant. Ibidem. Exceptio eduliorum quorundam portionale ie-
iunium est. Ibidem. Ecce conuenio vos, & præter Pascha ieiun-
iantes citra illos dies, quibus ablatus est sponsus, & stationum
semitæ ieiunia interponentes, & vos interdum pane & aqua vi-
sitantes, ut cuique visum est, denique responderis hæc ex ar-
bitrio agenda, non ex imperio. Ibidem. Et Episcopi vniuersæ
plebi ieiunia assolent mandare, ex aliqua sollicitudinis Eccle-
siasticæ causa. Addit. Quis sanctior inter vos Catholicis: Nisi
conuiuendi frequentior, nisi obsonandi pollucibilior, nisi ca-
licibus instructior. Ibid. Deus tibi venter est, & pulmo tem-
plum, & aqualiculus altare, & sacerdos, cocus, & sanctus spi-
ritus nidor, & condimenta charismata, & ructus prophetia,
&c. Ibidem. Cur ergo non constanter prædicatis, manduce-
mus & bibamus, cras enim moriemur, sicuti nos non dubita-
mus exerte mandare, ieiunemus fratres & sorores, ne forte
cras moriamur.

Epiphanius in fine librorum aduersus hæreses. Quarta &
pro Sabbato ieiunium statum est usque ad horam nonam. Ad-
dit. Communiones fieri ordinatæ sunt ab Apostolis, quarta
& pro Sabbato.

Polydorus lib. 6. cap. 4. Quarto & sexto hebdomadæ die
ieiunium indixerunt Patres.

Tertullianus contra Psychicos. Ieiunium feriæ quartæ
& sextæ passiuè tamen currant, neque sub lege præcepti, &c.
Id est, illa ieiunia non ab Apostolis imposita, sed ex arbitrio
obseruata dicunt.

Augustinus Epist. 86. ad Casulanum. Christianus qui
quarta & sexta feria, & ipso sabbato ieiunare consuevit, quod
frequenter Romana plebs facit, &c. Cum dicit frequenter,
indiciat non semper id fieri.

Isidorus lib. 1. de Officiis diuinis cap. 42. Nonnulli feria
sexta per totum annum ieiunant: his verbis aperte significat
id non ab omnibus fieri.

Ambrosius

Montani-
stæ tempo-
re ieiunij
crudis ar-
tidis cibis
utabatur.

Sic hodie
Papistæ E-
uangelicis
dicunt.

Ieiunium
IV. & VI
feriæ insti-
tutum est
ab homini-
bus pro-
pter usum
cœnæ Do-
mini sed
his tempo-
ribus, vsus
cœnæ Do-
mini cessa-
uit & ieiun-
ium cessa-
uit.

Libera ob-
seruatio ie-
iunij IV
& VI fe-
riæ.

Vide Gratianum de
consecr. dist.
3. Ca.
Ieiunium.

Ieiunium
Sabbathi
Catholica
Ecclesie
ignotum.

Ambrosius in cap. 14. Roman. Alii feria quarta, alii die sabbati à carnibus abstinent: Ergo non omnes abstinebant. Innocentius 1. Epist. 1. Non meminit ieiunium ferie Quartæ.

Canones Apostolorum Canon. 65. Si quis Dominicum diem aut Sabbatum, vno solo dempto, ieiunare deprehendatur, deponitur. Sin laicus, è communione ejicitur.

Ignatius Epist. ad Philadelphenses. Quicumque Dominicam & Sabbatum ieiunauerit, præter vnum sabbatum Paschæ, ipse est Christi interfectior.

Epiphanius hæresi 42. Marcionitæ propterea die sabbati ieiunare solent, ne viderentur gaudere de quiete & operibus creatoris.

Concilium Constantinopolitanum 6. Can. 55. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in sanctis Quadragesimæ diebus, in eius sabbatis ieiunare, præter Ecclesiæ traditam consuetudinem, sanctæ Synodo visum est, vt in Romanorum Ecclesia Canon inconcusse obtineat, qui dicit: Si quis Clericus inuentus fuerit in sancto Dominico vel Sabbato ieiunans, præter vnum & solum, deponatur: si autem laicus, segregetur.

Augustinus epist. 86. ad Casulanum. Vrbicum refellit qui docuit nefas esse sabbato non ieiunare. Et addit. Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc Cæthechumenis parum ista curantibus, illa sollicitudinem gereret, vtrum secundum morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an Ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogavi hoc supra dictum hominem Dei. At ille: Quid possum hinc docere amplius, quam ipse facio? Vbi ego putaueram nihil cum ista responsione præcepisse, nisi vt Sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam: sed ille sequutus adiecit, Quando hic sum non ieiuno sabbato, quando Romæ sum ieiuno sabbato. & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius

morem

morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eiq; suffecit, nec dubitauit esse obediendum: hoc etiam nos sequuti sumus.

Hieronymus ad Lucinium. De Sabbato quod quæris vtrum ieiunandum sit, & de Eucharistia an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispanæ obseruare perhibentur, &c. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt. Nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuertis: Atque vtiā omni tempore ieiunare possimus, &c.

Innocentius Papa apud Gratianum Dist. 3. de Consecratio. Sabbato verò ieiunandum esse, &c. Addit causam: Quia Christus eo die in sepulchro latuit, & quod moesti discipuli tum ieiunauerint.

Gregorius 7. apud Gratianum Dist. 5. de Consecrat. Quia dies sabbathi apud sanctos Patres nostros, in abstinentia celebris est habitus: nos eorundem auctoritatem sequentes salubriter admonemus, vt quicumq; se Christianæ religionis participem esse desiderat: ab esu carniū eadem die, nisi maiori festiuitate interueniente, vel infirmitate impediēte, abstineat.

Erasmus, quem Leo 10. Filium vocat, Epist. ad Episcopum Basilien. Paulatim irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddidit. Deinde vbi hoc successit, adiuncta est & sabbati dies: nunc etiā Mercurii periclitatur, &c.

Mantuan. lib. 1. Fast. Quod nostri in tēplis, &c vide fol. 392.

Polydorus lib. 6. cap. 4. Quod Patres vbi animaduertērunt, vt ne id malum latus serperet, tandem aliquando instituerunt loco vigiliarum ieiunium illis diuis, pridie diei cuiusq; festi, si ille celebris, ac præcipuus esset, &c.

Bellarminus lib. 3. cap. 17. de Cultu sanctorum. Ceterum quoniam paulatim occasione nocturnarum vigiliarum, abusus quidā irreperere ceperant, vel potius flagitia non raro committi: placuit Ecclesiæ nocturnos conuentus, & vigilias propriè dictas intermittere, ac solum in iisdem diebus celebrare ieiunia.

Apud quos
Patres

Vigilia
abolita
&
in earum
locum ieiunium
in pro
festis insti
tuta.

Ieiunium
quatuor
temporum
ab homini-
bus institut-
um.

Calixtus apud Gratianum Distinct. 76. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, &c.

Urbanus ibidem. Statuimus etiam, ut ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur, &c.

Concilium Maguntiacum Canon. 34. Constituiamus, ut quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur. Ibidem. Feria quarta & sexta & sabbatho, ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus absteineatur.

Bellarminus lib. 2. cap. 19. de bonis operibus. Porro ieiunia quatuor temporum, ex pia & sancta ludgorum veterum imitatione orta esse, cum sancto Leone asserere nō veremur.

Conciones
orationes
tempore
ieiunij.

Chrysostomus Homil. in Genes. 10. Qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det elemosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis dominicis eloquiis, qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis exposcit Dominus, &c.

Hieronymus in caput 4. Galat. Ieiunia & congregationes inter dies, propter eos à viris prudentibus constitutas, qui magis seculo vacant quam Deo, nec possunt, imo nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium.

NOTA.

Martinus Papa Dist. 30. Si quis etiam non pro abstinentia, sed pro execratione escarum à carne abstinet, placuit sancto concilio, ut prægustet, & si sic vult abstinere, absteineat. Si autem spernit ita, ut olera cocta cum carnibus non degustet, iste non obediens, nec suspicionem hæresis à se remouens, deponatur de ordine clericatus.

NOTA.

Angelus Policianus de Ieiunio, & Hostien. in Summ. Non frangit ieiunium, qui comedit oua, cuiusque conceditur ouorum, casei, vsus.

NAV.

N A V K A.

Posty Krześcijański zapowiadamy we Zborach / według rozkazania Bożego / w te czasy / gdy wi-
dżimy tego być potrzeba: Albo wojny / głod / mor /
y inke niebezpieczeństwa / albo używanie więcej Pań-
stwiey / albo posłanie Ministrów / albo gdy mamy zacząć
iako rzecz zacną / świętą / na której należy wiele chwale
Bożej / Kościołowi Bożemu / y Rzeczypospolitey. Albo też
działając Panu Bogu za dobrodziejstwa wsławić. Po-
stów częstych niegamiac / y owsem ludzi do nich pobudz-
iac / y wiódac / tylko aby w nich nie wśali / zbawienia nie
pośladali / ale w Jezusie Chrystusie / tak iako czynił Da-
niel Prorok pościac / w poście nie wśali / ale w miłosier-
dżiu Bożym / mówiac: Neque enim in iustificationibus no-
stris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. A osobliwie post / który przypada na on-
czas gdy Rzymianie suche dni odprawia / który Synod
Toruński / duchem Bożym zgromadzony y rządzony za
spólnym zezwoleniem wszystkich bractw / widząc zanieb-
danie postów / y niebezpieczeństwo wstawicjne wśface
nad Koroną Polską / postanowił. Nie iżby approbował
post Suchodniowy / który Papieżowie postanowili / w któ-
ry tylko potarmy bractwa / ale iż zawsze we dwanaście
niedzieli wszystki Zbory w Koronie Polskiej będąc maia
post święty Krześcijański obchodzić / którego siantę godzi
opuszczać / zaniebdać / iako tego / który jest z rady ducha Bo-
żego postanowiony / y nie jest przeciwny słowu Bożemu.
Słusnie mowi Petrus Martyr. Cum ieiunia proponitur ver-
bo Dei consentanea, quomodo potest qui Deo credat ea detre-
ctare. A czasu postu nabożeństwo tak odprawujemy.

Iudit. 2.
Tob. 3.
Luc. 2.
Dan. 9.
v. 18.

In Locis
Comm. de
ieiunio.

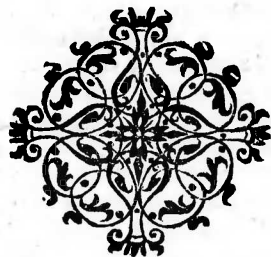
Trzykroć przez dzień nabożeństwo odprawujemy /
Rano / w południe / w Wieczor. Rano / Rzece Mini-

Cassianus
collat. 12.
v. 30.
Frigescit
deuotio-
ne cum in-
cipiunt a-
pud mul-
tos negli-
gi ieiunia,
placuisse
sacerdoti
bus ieiunia
indicare,
&c.

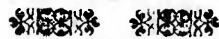
ppp 2 ster. / L. Bro.

Psal. 69.
v. 1.

Wyczor. 1. Rzeczci Minister/Boże pospiesz się abyś nas wyrwał/potwórz się abyś nas ratował: Na co rzeczymy Amen. *r będzie śpiewać:* 2. Wzywam Panie na pomoc ciebie Boga mego/z. Ach Panie byś nie był Bog co wszystko sprawujesz. z. O Błogosławiony każdy ten/z. 3. Na Ráchedra wstąpiwszy rzecze / Królowi wiecznemu/ Ku cji/z. A będzie także czytał text według czasu. 4. Po Kazaniu/które bywa godzinie/śpiewamy: Kryste dmi naśsey światłości/z. 5. Modlitwa wieczorna/O Panie Boże wszechmogacy iákos dśień racijl stworzyćku pracam/z. 6. Day nam panie miłosierzy/z. Bogu Oycu y Synowi/z.

ODPRA-

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA CZASV VZYWANIA WIECZE- RZY PANSKIEY.

HONORIVS³. in Decret. Gregor. de celebrat. Missar. lib. 3. Titul. 41. Ne propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districte precipiendo mandamas, quatenus à sacerdotib. Eucharistia in loco singulari, mundo & signato semper honorifice collocata, deuore & fideliter conferuetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem suam, vt cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris: se reuerenter inclinet: idem faciens cum eam defert presbyter ad infirmum. Quam in decenti habitu supposito mundo velamine ferat, & referat manifestè ac honorifice ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, semper lumine procedente, cum sit candor lucis æternæ: vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Glosa ibidem. Inclinet, &c. Flexis genibus, & potest dicere ista verba: Salue lux mundi, verbum Patris: hostia vera: viuua caro: deitas integra: verus homo.

Innocentius³. in Decr. Gregorii lib. 3. de Custod. Eucharist. Titul. 43. Statuimus, vt in cunctis Ecclesiis Chrisma & Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis, conferuentur. Ne possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda. Si verò is ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspen-

datur, Et si

Sententie
Papistarum
de sacramento.

Adoratio.

Ciborium.

datur. Et si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat ultioni.

Missale Græco. in Feria 6. Magna. Ad sepulchrum autem solenniter coopertum venientes: apposito portatili, & subtrahito corporali, corpus Christi cum reuerentia super eum ponatur, ibidem imagine resurrectionis vel crucis in sepulchrū imposita: & postea à prælato sepulchrum aqua benedicta aspergatur & thurificetur. His peractis, prælatus cum Ministris recedentibus lumina circa sepulchrum indefinenter ardentia reliquantur, & ibidem psalteria legantur.

Sepulchrū

Processio.

Bellarminus lib. de Eucharistia. 4. cap. 30. Urbanus 4. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmauit. Clemens 5. cum vniuerso Concilio Viennensi. vt habetur in Clementina vnica de reliquiis & veneratione sanctorum, &c. Lib. 3. Titul. 16. Can. Si Dominum.

Baleus in vita Urbani 4. Multæ sunt opiniones, super prima huius festi originatione: sed hæc accipe certiore esse, ex Arnaldo Bostio, ac Petro Præmonstratensi, A. Dñi 1264. reuellatio sanè diabolica, super hoc sacramēti festo celebrando, cuidam Euzæ sceminæ in terra Leodiensi, in otio superstioso reclusæ, Pontifici ante Papatum familiariter notæ facta est. Quam per suas literas ei significauit, rogans, vt festum illud Papali autoritate solennizandum ordinaret: cui has literas remisit sanctissimus pater.

Bulla Urbani Papæ ad Euam reclusam. Urbanus Episcopus, seruus seruorum Dei, dilectæ in Christo filiæ Euzæ, salutem & Apostolicam benedictionem. Scimus ô filia, quod magno desiderio desiderauit anima tua, vt solenne festum corporis Domini nostri Iesu Christi institueretur in Ecclesia Dei, à Christi fidelibus, perpetuis temporibus celebrandum. Et ideo tibi significamus ad gaudium, quod nos ad corroboracionem Catholicæ fidei, dignum diximus statuendum, vt de tam mirabili sacramento, præter quotidianam commemorationem, quam de ipso facit Ecclesia, specialior & solennior

memoria

memoria celebretur, certum ad hoc designantes diem, videlicet feriam 5. proximā post dominicam festi Pentecostes proximè sequentē, vt ipsa feria intra deuotē, turbe fidelium, propter hoc ad Ecclesias affectuosè concurrant. Sitq; dies illa vniuersis Christicolis noua festiuitate iucundus, & ampla iucunditate festiuus, prout in literis Apostolicis, quas per vniuersum mundum super hoc direximus, ad plenius continetur. Et scias quod nos huiusmodi festum cum omnibus nostris fratribus, Romanis videlicet Ecclesiæ Cardinalibus, nec non cum omnibus Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque Ecclesiarum Prælati, tunc apud sedem Apostolicam commorantibus ad hoc, vt videntibus & audientibus de tanti festi celebritate præberetur exemplum duximus celebrandum. Magnificet igitur anima tua Dominum, & exulter spiritus tuus, in Deo salutari tuo. Quia videntur oculi tui salutare tuum (horrendum idolum) quod parauimus (ô execrabilis Antichriste & Abaddon, ante faciem omnium populorum. Lætare insuper, quia omnipotens Dominus, tribuit tibi desiderium cordis tui, & voluntate labiorum non fraudauit te cælestis gratiæ plenitudo. Et quia quaternum, in quo totum ipsius festi habetur officium, tibi sub bulla nostra per latorem præsentium destinamus, volumus. & per Apostolica scripta tibi mandamus, quatenus quaternum ipsum cum deuotione recipias, & eius copiam personis illam petentibus exhibeas liberaliter. Et libenter insites deuotis supplicationibus apud illum, qui memorialem salutiferum de seipso reliquit in terris, vt nobis tribuat ex alto gratiam commissam nostro regimini, Ecclesiam suam regendi vtiliter, ad laudem, & gloriam sui nominis, & salubriter gubernandam. Datum apud urbem veterem, sexto Idus Septembr. Pontificatus nostri anno tertio.

Liber Ceremoniarum 1. Sect. 2. cap. 3. Sect. 12. cap. 1. Et post eos ducitur per familiarem sacristę rubro etiam indutum, & baculum in sinistra habentem, equus albus, mansuetus,

Q99

ornatus, vt

Apostaticam.

ornatus, ut illi duodecim, portans Sacramentum in capsula, habens ad collum tintinabulum bene tinniens.

sgoda
Jesuita
Rn. Junga Jezuita w rozwiązaniu Qwestii/ Rozdział 15. Karta 157. Ale co sie tknie Processiery, Sakramentem w to swieto/ tey nie postanowił Urban czwarty. Tam je: Skąd sie potażnie/ ze wiernych ludzi nabożeństwo / za powodem y dozwoleńiem przelożonych/ te Processia z Sakramentem/ w tak zacne swieto tegoż Sakramentu/ do Kościoła wnioślo.

Missa. Breuiarium Franciscan. Quam diu sacerdos Missam facit, animæ pro quibus Missam facit, in purgatorio non sentiunt poenam. Ibidem: Pro qualibet Missa celebrata, plures animæ exeunt de purgatorio. Ibidem: Plus valet vna audita Missa in vita, quam mille post mortem. &c.

Missale Gracouien de Vtilit. Missæ, & Breuiar. Francisc. Tantum valet celebratio Missæ, quantum mors Christi: sicut enim mors Christi nos redemit à peccatis: sic celebratio Missæ, ipsam deuotè audiendo, saluat à periculis corporis & animæ.

Concilium Tridentinum Canon 3. de Missa. Si quis dixerit Missæ sacrificium tantum esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti: neque pro uiuis & defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, Anathema sit.

Vomitus. Missale Grac. & Rom. Si quis Eucharistiam euomerit, debet vomitus cremari, & cinis iuxta altare recondi, ut supra dictum est. Hoc ramentum obseruandum, quia ubicunque species integrè inueniantur, sunt reuerenter obseruandæ, & sumendæ, quia remanentibus speciebus, remanet ibi corpus Christi.

Ioannes de lapide Doctor Parisien. Ordi Cartus. in Resolutorio dubiorum circa Missæ celebrationem occurrentium cap. 7. Quid agendum est, si quis post sumptionem corporis Christi, statim patiatur vomitum: Reuerenter recolligantur species panis, si discerni possint, & reponantur in sa-

crario, vel

crario, vel sumantur ab aliquo, si saltem absit aliquis ad sumendum dispositus absque nausea, & ea in quibus inueniæ fuerint species, comburantur, & cineres in sacrario recondantur. Quid agendum, si quis post sumptionem sacramenti, ex infirmitate, statim emitat per secesum quod sumpsit? Recolligantur species, & fiat sicut in casu præcedentis dubij.

Glossa in Canonem Species, &c. Distinct. 2. de Consecrat. & in Cano. Sicut. & in Can. Cum omne. Hic est articulus contra eos, qui dicunt, substantiam panis & vini ibi esse post consecrationem, quia non conuertuntur in corpus Christi. Alij dicunt, quia definit ibi esse panis & vinum, sed differunt; nam quidam dicunt, ipsa mutari & conuerti in corpus. Alii in nihilum redigi, vel in primordialem materiam resolui. Istis utrisq; obiicitur de forma, sapore, & colore, & aliis accidentibus, in quo subiecto sunt. Et eorum quidam dicunt, quia in aere, alij esse sine subiecto miraculosè, nam cedit natura miraculo: Qui vult legat sententias hac in re Innocentii 3. in Decret. Gregorii, lib. 3. Tit. 41.

Concilium Constantiense Sess. 13. Licet Christus post eam nam instituerit, & suis discipulis administrauerit, sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum, licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie: tamen hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quod à conficiendis sub vtraque specie, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur.

Gabriel Biel lect. in Canon. 84. Olim quæstio illa, vtrum populus fidelis participaturus Eucharistiam, teneatur eam sumere sub vtraque specie, poterat esse dubia: sed nunc post determinationem Concilii Constantiensis veritatem Catholicam determinantis, dicere communionem sub vtraque specie esse de necessitate salutis omni fideli, est hæresis ibidem publicè condemnata.

Censura Colonien. fol. 289. 308. 309. Quicumque sub vtraque specie communicant, non solum non fructum aliquem sa-

lutis, aut gloriam, sed perditionem æternam, ac perpetuam reportant ignominiam.

Gerson Cardinal. Tractatu de communione laicorum.

Liquor casu aliquo profundi potuit:

Circumgestari sine periculo nequit:

Hyeme cito acescit:

Æstate putrescet & verminabit:

Fastidium bibentis asferet:

In quibusdam regionibus difficilè comparatur:

Laici homines hoc modo poculum rangerent:

Aliqui eorum barbas habent, aliqui paralytici sunt:

Dignitas sacerdotis & laicorum par esset.

Tantalus.

Glossa in Canonem, Tribus, de Consecration. Distinct. 2. Certum est, quia species quam cito dentibus teritur, tam cito in cælum rapitur corpus Christi.

Absurdū.

Ioannes de Burgo de custod. Eucharist. cap. 10. Mus comedens hostiam, suscipit corpus Christi.

Alexander Halesius part. 4. Quæst. 45. m. 1. Quidam dicunt, ubicunque ponantur species siue in mundo loco, siue in immundo, siue in ventre muris, ibi est corpus Christi. Et in hoc non derogatur corpori Christi, nec sacramento. Iterum: Si canis, vel porcus deglutierit hostiam consecratam integram, non video quare corpus Domini non simul traingeretur in ventrem canis, vel porci.

Antoninus Archiepiscopus Florentinus de defectibus Missæ, 3. part. sum. 3. Simus, aut aliud animal propter negligentiam species sacramenti comederit, ille per cuius negligentiam hoc accidit, debet quadraginta diebus pænitere. Et debet mus capi, si potest, & comburi, & cinis iuxta altare reponi. Sed Petrus de Palude dicit, quòd mus exenterari debet, (& mus quidem comburi, & cinis in piscinam projici) pars autem hostiæ si homo eam horret sumere, debet in tabernaculo reuerèter poni, & tamdiu ibi dimitti, quousque naturaliter consumetur. Ipsa autem hostia nequaquam debet in piscinam projici, sicut fecit quidam sacerdos, de musca reperta post con-

secrationem

secrationem in calice. Etsi quidem homo esset tanti feruoris, quod huiusmodi non horreret, sed sumeret, commendandus esset, si tamen esset ieiunus. Sic Hugo Cluniacen. commendauit Goderanum sumendo portiunculas hostiæ, quas leprosus cum vilissimo sputo euomuerat, dicens craticulam Laurentii fuisse tolerabiliorem, &c. Hæc omnia reperiuntur in Missa Cracouiens.

Liber conformitatum fol. 72. Frater Franciscus, dicendo Missam, in calice araneam inuenit, quam nolens proicere bibit cum sanguine. Postea fricans crus, & scalpens ubi pruritum sentiebat, ipsa aranea à cruce exiuit sine læsione fratris.

Abusus.

Concilium Tridentinum Canon. 5. de Missa. Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, Anathema sit.

Bellarminus fol. 47. Tom. 2. Lib. 1. cap. 14. de sacram. in genere & Folio 120. Eucharistia non est instituta propriè ad remittenda peccata, sed ad augendam charitatem.

Concilium Tridentinum Canon. 1. de Missa. Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri, verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, vt in signo vel figura, aut virtute, Anathema sit.

Blasphemia.

Lauacrum conscientiæ cap. 5. & Discipulus Dominica post Trinit. 17. Sacerdos est altior regibus, sanctior Angelis, & creator sui creatoris. Ibidem. Honorauit Deus sacerdotes in hoc, quòd sacerdos est aliquid similis virgini Mariæ. Sicut beatissima virgo Maria quinque verbis concepit, sic sacerdos per quinque verba Christi corpus conficit, &c. Ibid. Consecrando corpus Christi, & sic in hoc sacerdos non solum Angelos, sed etiam dignissimam virginem Mariam aliquo modo præcelit, quia ei non est data talis potestas, scilicet consecrandi, vnde sacerdos minimus potest in terris, quod non potest maximus Angelus in cælis, nec virgo Maria, imò & ti-

bi sacerdoti Christus Dominus Deus tuus ad tuam consecrationem obediens mox sub speciebus panis & vini præfens est, &c.

Liber conformitatum Fol. 64. Dicente Monacho, hoc est corpus meum, statim ei apparuit Dominus Iesus Christus, ostendens ei humilitatem, quæ fecit eum incarnari, & facit ipsum quotidie venire in manus sacerdotis.

Turianus Iesuita Tractat. 1. Fol. 17. Eucharistia non est creatura, sed creator Christus.

Michael Lochmair Canonicus Parauien de noua Missa, Sermo. 113. Venit Filius Dei in vterum virginis passibilis & mortalis, in manus sacerdotis impassibilis & immortalis. In virgine semel tantum, in manibus sacerdotis quotidie. & semper dum celebrat. Tanta est virtus sacerdotis, quod efficitur creator creatoris sui, & pater patris sui. Ibidem. Qui creauit me, dedit mihi creare se. Ibidem. Certum est iudicium cum sacerdos sit creator sui creatoris, quod nunquam debeat à suo creatore separari, &c.

Cantio. Non est panis, sed est Deus, homo liberator meus Cicero lib. de Natura Deor. Quis tam stultus est, ut id quo vescitur, credat esse Deum.

Iuuenalis. O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in agris, Numina.

Skarga articulo 11. Fol. 34. Datur nobis sanctissima caro, non solum ut videamus, sed etiam ut dentes illi infigamus. Idem de Sacramento Eucharistiæ cap. 6. lib. 1. Christum fas vocari dentibus non est extra mysterium scilicet. Idem articulo 11. Auerroes Machometanus peragrassè se mundum, & regiones circumiuisse, sectasq; varias inuenisse, at Christiana deteriore aut ineptiore non reperisse asserit: quod ei adhærentes, Deum suum, quem colerent, dentibus discerpant & deuorent. Hoc dictum tantum abest, ut me irriter, ut etiam multo magis in Catholica sententia, quæ etiam Ethnicis fuit explorata, confirmet. Vulgarè etiam Saracenis fuisse tot iam ante annis nostram confessionem, qua Deum nos denti-

bus ipsis

NOTA.

Caperna-
ta.

bus ipsis manducare, cum omnibus in toto orbe Christianis, vno omnes consensu prædicamus.

Berengarius apud Gratianum de Consecratione Dist. 2. Ego Berengarius, &c. Addit. Non solum sacramentum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari frangi, & fidelium dentibus arteri. Glossa Gratiani. Nisi sane intelligas verba Berengarii in maiorem incidere hæresim, quam ipse habuit, &c.

Missal. Graco. in Cautel. Si vinum acetosum, dissimulet.

Glossa in Canonem Sicut, de Consecr. Distin. 2, De acetosum conficitur sacramentum, & de pane fermentato.

Alchimia

NOTA.

N A V K A.

Wieczera Pańska we zborach Chrześcijańskich bywa sprawowana do roku cztery razy. Na Bożenarodzenie/ na Wielkanoc/ na Świątki/ w niedziele pierwszą po 6. Michale/ w drugich zborach częściej. Także czasu Woyny/ Głodu/ Moru/ y gdy widzi Minister tego być potrzeba słusna. A czasu wżywiania wieczerzy Pańskiej/ iako w dzień Bożego narodzenia/ w dzień Wielkonocny/ w dzień Świąteczny/ tak nabożeństwo odprawujemy/ iako jest napisano na miejscach swych/ y tak się do wzywiania Sakramentu świętego gotujemy/ iako jest napisano w Przestrodze wieczerzy Pańskiej. A w Niedziele pierwszą po świętym Michale tak nabożeństwo odprawujemy/ 1. przez cały tydzień do kościoła na każdy dzień dwa razy zchodzimy się. Rano y w Wieczer. 2. Rano śpiewamy zawnie/ Znany Oycze nasz niebieski/ż. Jezus Chrystus nasz miły wszechmogący Pan/ż. 3. Testament Pawła świętego z listu do Koryntow wykładamy. 4. Modlitwa o wzywaniu wieczerzy Pańskiej mówimy/ 5. Bogu Oycu/ y Synowi/ż. W Wieczer/ 1. zawnie śpiewamy/ O błogosławiony kładysz ten/ż. Bądź chwala Bogu na wysokości 3 tej jego/ 2. Kaput 6. Jana świętego wykładamy/ 3. Modlitwa wieczorna/ 4. Bogu Oycu y Synowi/ż. W piątek gdy miewamy post/ nabożeństwo odprawujemy tak iako w inie posty/tylko iż Modlitwa o wzywaniu wieczerzy Pańskiej poranu mówimy. W Niedziele czasu wzywiania wieczerzy Pańskiej/ trzy razy nabożeństwo odprawujemy. Rano/ 1. Rzecz Minister/ Bogu Oycu y Synowi/ y Duchowi świętemu/ż. 2. Śpiewamy dwie pieśni/ Zchodzimy się a weselmy się/ż. Jezus Chrystus Pan ten jest nasz zbawienie/ż. 3. O wieczerzy Pańskiej uczyimy/ 4. Po kazaniu śpiewamy/ Ciebie Boga chwylimy/ż. 5. Modlitwa o wzywaniu wieczerzy Pańskiej mówimy/ 6. Bogu Oycu y Synowi/ż. Przed po-

Rano.

Wieczer

Śpiewa
nie.

luoniem/ 1. Rzecz Minister/ Bogu Oycu y Synowi/ż. 2. Uczeni nąpominanie do śpiewania/ wsiawsy na-
uż/ od przyczyny zgromadzenia mówiac/ Na to miejsce
zgromadziliśmy się Chrześcijanie mili/ abyśmy tu Pana
Boga chwalili/ bochmy są dla tego stworzeni/ Izai. 43.
v. 21 y mamy to rozkazanie od Pana Boga Deut. 6. v. 13.
K temu/ abyśmy tu słowa Bożego słuchali/ wolej się Bo-
żey uczyli/ gdyż w tym zawisło błogosławieństwo niebie-
skie Luc. 11. v. 28. Naostatek/ Abyśmy tu wzywali Sakra-
mentu świętego/ na pamiątkę śmierci Chrystusowej/ wia-
re utwierdzając/ pieczętując/ y upewniając się o odpu-
szczeniu grzechow/ y o żywocie wiecznym. Do którego wzy-
wania wiodac nas Chrystus Pan mowi/ Łuk. 22. Hoc fa-
cite in mei commemorationem, y dokłada święty Paweł
1 Cor. 11. Quotiescunque, &c. A tak przystępując do słucha-
nia słowa Bożego/ y do wzywiania Sakramentu/ ciął y
krwie Pana naszego Jezusa Chrystusa/ dajmy chwałę Pa-
nu Bogu śpiewając/ y będąc śpiewać, Panie nasz studnicę
dobroci/ż. Prosimyś dśi ducha świętego/ż. 3. Wy-
znanie grzechow nie bywa/ y Kredo/ aż przy wzywaniu
Sakramentu. 4. Na Katedre wstąpiwszy rzecze/ Ła-
ska Pana naszego/ż. Ku cji/ż. A będzie czytał abo E-
wangelia własna Niedzielną/ abo weźmie co o wieczerzy
Pańskiej/ 5. Po czytaniu śpiewamy/ Smiluy się Panie
nad nami/ 6. Po kazaniu/ O tak są mile twe przybytki
Panie/ż. 7. Modlitwy nie bywaia/żaraz do Altu przy-
stępujemy/ Przed Wieczorem, 1. śpiewamy/ Czego chcesz
po nas Panie za twe hojne dary/ż. Święty Duchu ra-
dziejś zawitać nam/ż. Epistołę własną czytamy/ po ka-
zaniu śpiewamy/ Jezu Chryste Panie miły/ż. Modlitwa
wieczorna/ Bogu Oycu y Synowi/ż. To tak odprawu-
jemy nabożeństwo/ y inych czasow/ w któreby się przy-
trafiło/ ten Alt sprawować/ oprocz Bożego narodzenia/
Wielkiej nocy y Świątek.

Śpiewa
nie.

Kazanie

Alt wies-
czerzy p.

ODPRAWOWA- NIE NABOZENSTWA CZASV WOYNY, GLODV, MORV, SVSZEY, NIEPOGODY.

Opuszczam tu świadectwa z pisma świętego / y z Do-
ktorow Krześcijańskich / o Wojnie / o Głodzie / o Po-
wietrzu / o suszey / y o niepokodach / to dla tego / iż w Ka-
techizmie nowo wydanyim są napisane. Tu tylko nauka się
podawa / iako w te czasy nabożeństwo odprawuemy.

N A V K A.

Spiwka
nie.
Epo-
wiedzi.
Kazanie
Modlit-
wa.
Akt wie-
czny p.
post.

W czasie Wojny / Głodu / Moru / suszey / y niepokody /
nabożeństwo tak odprawuemy / przez dzień do Ko-
ścioła zchodzimy się dwa razy zawsze / 1. Spiewa-
my Piosneki i czasy służące / które są położone w Wo-
wo wydanyim Katechizmie / 2. Spowiedź bywa / 3. Text
czytamy według czasu / 4. Modlitwy także mowimy.
które są położone w Katechizmie na te czasy naznaczone /
5. Posty często zapowiadamy / 6. Wzywanie wieczny
Panie miewamy w te czasy / a najczęściej czasu Moru.
ktory Akt odprawuemy / tak iako odprawuemy w Nie-
dziele poś. Michale / tylko iż bierzemy na Kazanie text z
pisma świętego / zgodny z czasem / y z Aktem / w co śmiało
może potrafić każdy wezorny / y pobożny Minister. Ktorem

Sam Pan

Sam Pan Bóg w TROICY iedyny niechay dopomaga /
mądrości / pobożności / wmiętności / niechay dodawa / y
onych Duchem świętym przez słowo swoje święte nie-
chay rządzi / sprawia / y posila / aby wszystko czynili /
coby było z chwały jego / z zbudowaniem
Kościoła Krześcijańskiego / y z po-
ciecha dusz na wszystkich wie-
kach / Amen.

Bogu Oycu / y Synowi / y Duchowi świę-
temu / Bogu w TROICY iedynemu / nie-
chay będzie wieczna chwała / na wieki
wieków / AMEN.

Hieronimus præfatione in Ezdram.

Vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de alijs, & ipsi facere nihil nouerunt. Ibidem: Itaque hydra sibi let, victorq; sinon incendia iacitet: nunquam meum, iuuante Christo, silebit colloquium, etiam præcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abijciant. Euentilent apices, literasque calumnientur: magis vestra charitate prouocabor ad studium, quam illorum de tractatione & otio deterrebor.

Idem Præfatione in lib. Hester.

Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expauescimus, Deo enim placere curantes, minas hominū penitus non timemus: quoniam Deus disp. pat ossa eorum, qui hominibus placere desiderant, & secundum Apostolum, qui eiusmodi sunt, ferui Christi esse non possunt.

Idem Præfatione in Psal.

Non ambigo multos fore, qui vel inuidia, vel supercilio malint contemnere videri præclara, quam discere, & de turbulento magis riuo, quam de purissimo fonte potare.

Idem Præfatione in lib. Regum.

Obsecro te Lector ne laborem meum reprehensionem existimes antiquorum, in templo Dei offert vnusquisque quod potest: alij aurum & argentum, & lapides preciosos: alij bisum & purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum, nobiscum bene agetur, si obtulerimus pelles, & caprarum pilos. Et tamen Apostolus con temptibilia nostra magis necessaria iudicat, &c.

